

ΣΙΦΝΙΑΚά

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ
2004

ΙΒ΄

Σιγνιακά

ΑΘΗΝΑΙ 2004
ΕΤΟΣ 12ο - ΤΟΜΟΣ ΙΒ΄

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΔΑΠΑΝΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΣΙΦΝΟΥ

ΣΙΦΝΙΑΚά

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΛΗΣ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 2004 ΤΟΜΟΣ ΙΒ΄

Συναγάγετε τά περισσεύσαντα κλάσματα ίνα μή τι απόλλυται.
Ἰωάνν. ΣΤ΄, 12.

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΣΙΜΟΣ ΜΙΑΤ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ
Ἀμμοχώστου 18α - Περισσός - 142 33 Ν. Ἰωνία, Τηλ. 210.2797.317
Ἀγ. Χρυσοστόμου Σμύρνης 8α- Τ.Κ. 190 09 Ραφήνα, Τηλ.: 22940-24885
Ἐκδοτική παραγωγή: ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε., Ἀρδηττοῦ 12-16,
116 36 Ἀθήναι, Τηλ. 210.9214.452, 210.9217.513 Fax: 210.9237033
www.eptalofos.com.gr E-mail: info@eptalofos.com.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. «Σύνδος τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων τῶν Κυκλάδων στή Σίφνο (1662) ἀποφασίζει «ὑποταγή» στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία σελ. 5
2. Ὁ Governatore τῆς Σίφνου Γάσπαρος Κοντόσταυλος, ὁ Ἄνδριος, πρόξενος τῆς Βενετίας στήν Κρήτη σελ. 43
3. Ἡ τύχη τῶν περιουσιῶν τῶν μεγαλεμπόρων Σίφνου, σελ. 93
4. Ἱστορικές εἰδήσεις περί τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας τῆς Σίφνου. σελ. 113
5. Σίφνιοι καί Κυκλαδίτες ἐταιριστές σελ. 145
6. Διαφορά Δημάρχου Σίφνου καί Νικοδήμου Μοσχούτη, ἱερομονάχου σελ. 165
7. Σφακιανοί πρόσφυγες στή Σίφνο σελ. 181
8. Σημειώματα -εὔρετήριο σελ. 189

Copyright Σ.Μ. Συμεωνίδη

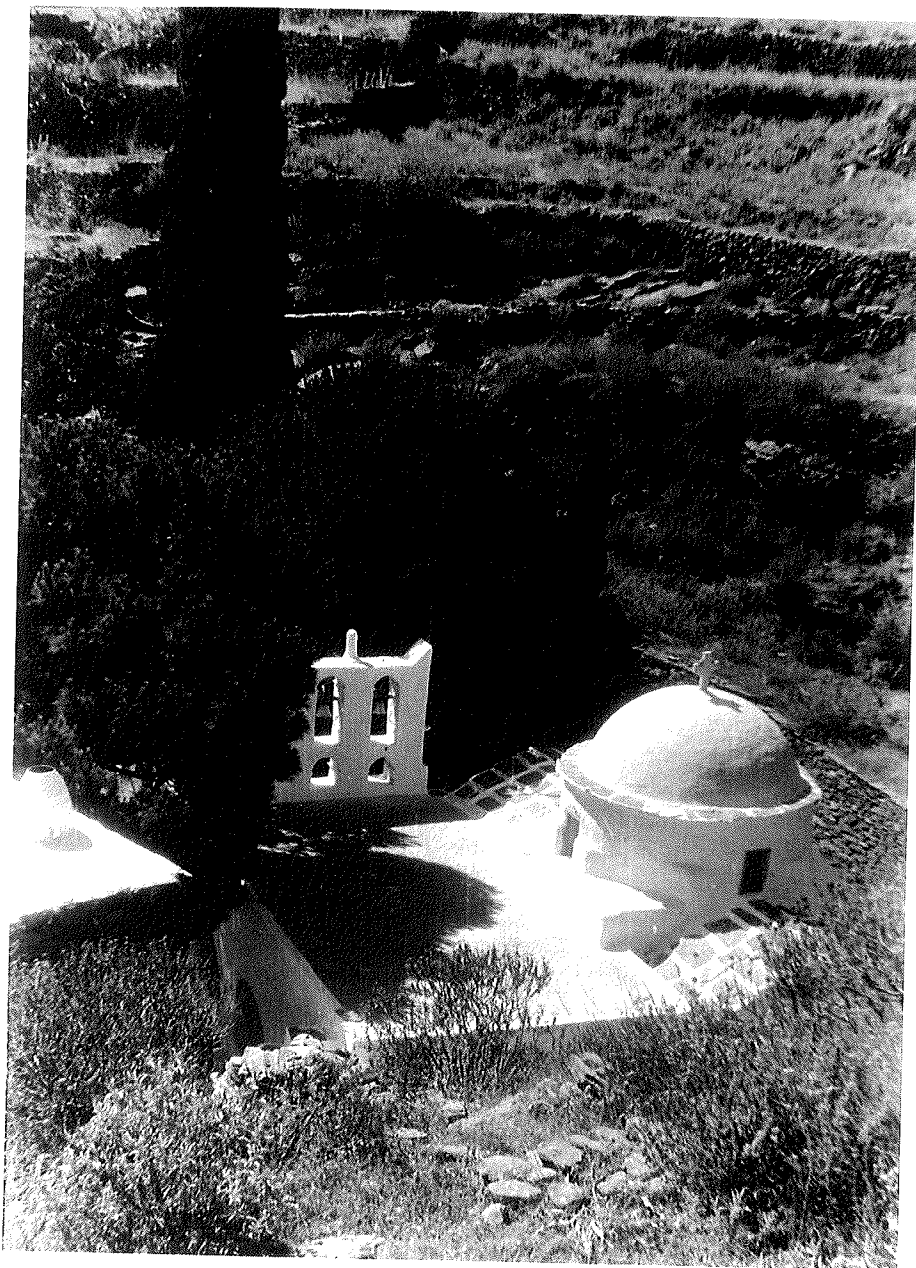

ISSN 1105-4239

Ἡ ΣΦΡΑΓΙΔΑ ΤΟΥ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ προέρχεται ἀπό ἔγγραφο τῆς 19ης Μαΐου 1822 πού ἀπέστειλαν «οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Σίφνου» πρὸς τοὺς Ἀρμοστὰς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. (Μπενάκειο Μουσεῖο. Ἀρχεῖο Ἀγῶνος. Φάκ. 87/3). Εἶναι ἡ παλαιά «ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΣΙΦΝΟΥ».

• Ὁ παρὼν ΙΒ΄ τόμος τοῦ περιοδικοῦ, ὅπως καί οἱ προηγούμενοι, διατίθενται ἀπὸ τὸν Δῆμο Σίφνου.

«ΣΥΝΟΔΟΣ» ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ
ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ [1662]
ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ «ΥΠΟΤΑΓΗ»
ΣΤΗ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Γιά τήν κατανόηση τῶν λόγων σύγκλισης τῆς «συνόδου» τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων τῶν Κυκλαδικῶν ἐπισκοπῶν στή Σίφνο κατά τό ἔτος 1662 καί τήν ἀπόφαση «ὑποταγῆς» τους στή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία, παρίσταται ἀνάγκη μιᾶς, κατά τό δυνατόν, σύντομης ἱστορικῆς ἀναδρομῆς στά ἐκκλησιαστικά-πολιτικά (καί πολεμικά) γεγονότα τῆς προηγηθείσης 40ετίας. Κατά τό χρονικό τοῦτο διάστημα, θλιβερά ὄσα γεγονότα συνετάραξαν τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ ἄμεσες δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις καί στίς, ἐπί μέρους, ἐπαρχίες του, καί αὐτές τῶν Κυκλάδων, τό ποιμνιο τῶν ὁποίων ὑπέφερε καί ἀπό ἕνα μακρυχρόνιο (ἀπό τοῦ ἔτους 1645) πόλεμο μεταξύ Βενετίας - Τουρκίας, στόχος τοῦ ὁποίου ἦταν ἡ κατάληψη τῆς βενετοκρατούμενης Κρήτης ἀπό τοῦς Τούρκους (πού ἐπιτεύχθηκε τό 1669).

χρόνια. Μέ προεξάρχοντες τούς ιησουίτες μοναχούς της Κωνσταντινουπόλεως και τούς πρέσβεις στην τουρκική πρωτεύουσα της Αυστρίας και της Γαλλίας στο αντιλουκαρικό στρατόπεδο, συντελέστηκαν μύρια όσα τρομερά πράγματα, τά οποία επέφεραν μεγάλην αναστάτωση στους κανονικούς ρυθμούς του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Οι αντίπαλοι του Λούκαρη φρόντισαν ιδιαίτερα και για την εκ των έσω καταπολέμηση και φθορά του· εξαγόρασαν διάφορα πρόσωπα και προσεταιρίστηκαν φιλενωτικούς ή φιλοδόξους άρχιερείς, οι οποίοι εποφθαλμιούσαν τον πατριαρχικό θρόνο ή καλύτερες έπαρχίες και πέτυχαν τή δημιουργία μιās ισχυρής αντίπαλης δύναμης, ή οποία κατεπολέμησε μέ φανατισμό τόν πατριάρχη. Άρχηγός αυτής της παράταξης-αντιπολίτευσης του Λούκαρη αναδείχτηκε τελικά ό διεκδικητής του θρόνου μητροπολίτης Βεροίας Κύριλλος ό Κονταρής. Αύτός, μέ τήν υπόσχεση καταβολής 50.000 ρεαλιών σέ άξιωματούχους της Ύψηλης Πύλης, πέτυχε τήν καθαίρεση του Λούκαρη στις 14 Οκτωβρίου 1633. Δύο ήμέρες άργότερα ό μέγας Βεζίρης τόν ανεγνώρισε ως νέον Πατριάρχη. Δέν μπόρεσε όμως νά πληρώσει στους Τούρκους όλόκληρο τό ποσό που τούς είχε υπόσχεθεί μέ άποτέλεσμα, μετά όκτώ ήμέρες, νά καθαιρεθεί και έξοριστεί στην Τένεδο. Τόν θρόνο άνεκατέλαβε ό Λούκαρης, ό όποιος λέγεται ότι πλήρωσε προς τούτο 70.000 ρεάλια, τά όποια δανείστηκε μέ τόκο 18%. [Βλ. και άλλες λεπτομέρειες στά «Σιφνιακά», 9(2001), σελ. 90 έπομ.].

Οι άγώνες περί τόν πατριαρχικό θρόνο, μόνο κατά τήν περίοδο 1631-1633, είχαν άδειάσει τά ταμεία της Έκκλησίας και τά χρέη του Πατριαρχείου είχαν διογκωθεί σέ μέγало βαθμό. Οι συνεχείς μάλιστα άλλαξοπατριαρχίες που άκολούθησαν (και συνεχίστηκαν έκτοτε επί πολλές δεκαετίες) μετά τόν τραγικό θάνατο του Λούκαρη, έφεραν τό Πατριαρχείο σέ οικονομική καταβάράθρωση, αλλά και ήθική κατάπτωση. Στις 18 Ίουνίου 1653, σέ άναφορά του προς τό Βατικανό, ό βικάριος Σίφνου Βαρθολομαΐος Πόλλα, έγραφε χαιρέκακα: «Οί Έλληνες στην Κωνσταντινούπολη άλλαξαν και πάλι Πατριάρχη κατά τόν ίδιο τρόπο που κάθε δύο-τρεις μήνες άλλον βγάζουν και άλλον βάζουν...», άναφερόμενος στην άπομάκρυνση από τό θρόνο του Πατριάρχου Παΐσίου Α' και στην τρίτη άνάρρηση (άρχές Άπριλίου 1653) του Ίωαννικίου Β'. Ό τελευταίος, άφοϋ πατριάρχευσε τότε περί τούς έντεκα μήνες, κατά τή διάρκεια των όποιων δέν κατάφερε νά άνταποκριθεί «στις καθ' έκάστην ένοχλήσεις και άπαιτήσεις των άπειρων χρεών της Μεγάλης του Χριστού Έκκλησίας», φυλακίστηκε από τούς Τούρκους και, τελικά, αναγκάστηκε νά παραιτηθεί (17 Μαρτίου 1654) υπέρ του προκατόχου του Παΐσίου Α', έλαβε δέ «παρά της, των άρχιερέων, όμηγύρεως διά τά ίδια προζω-

άρκεια (= έξοδα διαβίωσης του) τάς διδομένας τή Έκκλησία ζητείαι παρά των Κυκλάδων Νήσων», όπου ό Ίωαννίκιος Β' είχε διαμείνει και παλαιότερα, στη Σίφνο κυρίως, μετά τήν πρώτη άπομάκρυνσή του από τό θρόνο (άρχές Ίουνίου 1651). Τόν Μάρτιο του 1655 άνακλήθηκε, για τέταρτη φορά, στην Κωνσταντινούπολη και άφοϋ πατριάρχευσε μέχρι τις 31 Ίουλίου 1656, χωρίς νά έπιτύχει τακτοποίηση των οικονομικών, άπομακρύνθηκε όριστικά του θρόνου άφοϋ, «τῆ συνοδικῆ ψήφω και κρίσει και άποφάσει», του παραχωρήθηκε (ως σύνταξη, θά λέγαμε σήμερα), ή έπαρχία της άρχιεπισκοπής Κέας-Θερμίων «επί τῶ καρπούσθαι τά εισοδήματα αυτής κατά προεδρείαν έφ' όρου ζωής», παρά τό γεγονός ότι άρχιεπίσκοπός της διατελοϋσε, από του έτους 1651, ό Γερμανός Χαλκιόπουλος, της οικογενείας των Χαλκιόπουλων της Σίφνου.

2. Οι «τρόποι» έξεύρεσης χρηματικών πόρων.

Η άνάγκη έξεύρεσης μέγάλων χρηματικών ποσών, είτε για τήν έξόφληση των άπαιτήσεων των δανειστών («μποσταντζήδων, τσαουσάδων, καπιτζιμπασηδων, κασάπιδων, γουνάρεων, Φράγκων, Έβραίων, Άρμενίων και παντός του τυχόντος», κατά τόν Άθανάσιο Κομνηνό Ύψηλάντη), είτε για τήν έξαγορά του πατριαρχικού θρόνου, ή οποία είχε πλέον καθιερωθεί και άπαιτούσαν οι Τούρκοι, ήταν ή κυρία αίτία καταπίεσης των άρχιερέων των έπαρχιών για τήν, πάση θυσία, καταβολή των πατριαρχικών φορολογιών και των έκτάκτων οικονομικών ένισχύσεων που άπαιτούσε τό Πατριαρχείο. Η μή έγκαιρη πληρωμή τους είχε ως συνέπεια τήν καθαίρεσή τους. Ένώπιον αυτής της άπειλής, οι άρχιερείς καταπίεζαν μέ τή σειρά τους τό ποιόνιο, τό όποιο συνήθως, ιδιαίτερα εκείνο των Κυκλάδων, υπέφερε και από άλλες φορολογήσεις, τόσο κρατικές-τουρκικές, όσο και βενετσιάνικες,¹ όταν οι Βενετοί θαλασσοκρατούσαν κατά τούς δύο πολέμους τους μέ τούς Τούρκους τόν 17ο αιώνα [1645-1669 και 1685-1699], αλλά και από άλλες αίτίες, όπως από καταστροφές ή άρπαγές της παραγωγής, θανατηφόρες ασθένειες που μείωναν τό εργατικό δυναμικό, σκλάβωμα προσώπων για τήν άπελευθέρωση των όποιων άπαιτούνταν μέγала χρηματικά ποσά κ.λπ.

Οι καθαιρούμενοι άρχιερείς, άν έξοφλοϋσαν, μετά τήν καθαίρεση, τά χρέη τους, δέν είχαν δικαίωμα άνακατάληψης της έδρας τους, αλλά μετάθεσης στο θρόνο άλλης χηρεϋουσας έπαρχίας. Η κάκιστη αυτή πρακτι-

1. Αναφέρεται λ.χ. ότι κατά τό έτος 1664 τό νησί της Σίφνου έπιβαρύνθηκε μέ βενετσιάνικη φορολογία άνερχομένη στο ύψος των 19.665 τσεκινίων και 16 λιρών [Ι.Δ. Ψαρῆ, Η Άνδρος στά χρόνια του Κρητικού Πολέμου (1645-1669), στά «Άνδριακά Χρονικά», 19 (Άνδρος 1993), σελ. 56 και 86-87].

κή της Ἐκκλησίας εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπικράτηση μιᾶς δυσπερίγραπτης κατάστασης μὲ μύριες ἐπιπτώσεις καὶ προεκτάσεις, ὅπως σκευωρίες ἀπὸ διεκδικητὲς θρόνων, ψευδεῖς καταγγελίες κατὰ ἀρχιερέων, ἐμφανίσεις ψευδομαρτύρων ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (πού ὀδηγοῦσαν σὲ καθαιρέσεις χωρὶς κλήση σὲ ἀπολογία τῶν «κατηγορουμένων»), παραιτήσεις ἀρχιερέων ὑπὲρ συγκεκριμένων διαδόχων τους καὶ ἄλλες ποταπὲς συναλλαγές, τίς ὅποτες ἀνέχονταν τὸ Πατριαρχεῖο.

Πρέπει, ἐπίσης, ν' ἀναφέρουμε καὶ τὸν ἰδιάζοντα ρόλο πού διεδραμάτισαν οἱ λεγόμενοι πατριαρχικοὶ ἑξαρχοί, δηλαδή πρόσωπα ἀποστελλόμενα, μὲ πατριαρχικὴ ἐξουσιοδότηση, στὶς ἐπαρχίες γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν φορολογιῶν ἢ τὴν ἐπίλυση διαφορῶν. Οἱ ἑξαρχοί, περιβεβλημένοι μὲ ἠϋξημένες ἀρμοδιότητες, εἶχαν δικαίωμα ἐπιβολῆς ποινῶν, ἀκόμη καὶ καθαιρέσεων. Μετὰ τὴν ἐπιβολὴ τῶν τελευταίων αὐτῶν, οἱ ἑξαρχοί δὲν εἶχαν δικαίωμα ἀνάκλησής τους· τοῦτο ἀνῆκε μόνο στὸν πατριάρχη ἔναντι, συνήθως, χρηματικῆς καταβολῆς γιὰ τὴ συγχώρησή τους. Μέχρι νὰ περιέλθει σὲ γνώση τοῦ πατριαρχείου (μετὰ τὴν ἐπιστροφή τῶν ἐξάρχων στὴν Κωνσταντινούπολη), ἢ, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπιβαλλομένη καθαίρεση, οἱ ἀρχιερεῖς θεωροῦντο «παυμένοι» τῶν καθηκόντων τους καὶ τὸ ποίμνιο παρέμενε ἀκέφαλο.

3. Ὁ τύπος τῆς καθαιρετικῆς πράξης.

Μολοντί οἱ καθαιρέσεις ἀρχιερέων γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς εἶχαν θεσμοθετηθεῖ μὲ συνοδικούς τόμους (= ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου), τὸ αἶτιο, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, δὲν ἀποτελοῦσε πράξη ἢ ὁποῖα ἐπέφερε καθαίρεση, κατὰ τὸ κανονικὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦτο φαίνεται πῶς ἐκμεταλλεύθηκαν οἱ καθαιρούμενοι γιὰ νὰ ἀκυρώνουν τίς πράξεις καθαίρεσης, γι' αὐτὸ ἐπινοήθηκε νὰ καταλογίζονται σὲ βᾶρος τους καὶ διάφορα κανονικά παραπτώματα γιὰ ἰσχυροποίησή τους. Ἡ πατριαρχικὴ μάλιστα γραφειοκρατία εἶχε διαπρέψει στὴ σύνταξη τῶν καθαιρετικῶν ἐγγράφων. Σ' αὐτὰ προτάσσονταν μία γενικοῦ περιεχομένου ἢ παραβολικοῦ χαρακτήρα εἰσαγωγὴ μὲ ἀρχαιοπρεπῆ διατύπωση (ἢ ὁποῖα καθιστοῦσε δυσνόητο τὸ κείμενο), ἀκολουθοῦσε ἀπαρίθμηση φρικιαστικῶν, πολλές φορές (γιὰ ἀρχιερεῖς μάλιστα) παραπτωμάτων καὶ ἐγκλημάτων, ὅπως καὶ ἡ μὴ ἐξόφληση τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων, ὡς πρόσθετος, δῆθεν, λόγος καὶ κατέληγαν μὲ τὸ ἀποφασιστικὸ, δηλαδή τὴν ἀπόφαση καθαίρεσης, ἐκρίζουμένου τοῦ ἀρχιερέως ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας καὶ περιγραφομένου μὲ τοὺς βαρύτερους χαρακτηρισμοὺς καὶ καταδικαζομένου στὴν αἰώνια κόλαση.

Χωρὶς νὰ ἀγνοοῦνται οἱ καθαιρέσεις γιὰ κανονικοὺς, πράγματι, λόγους, τὸν κανόνα ἀποτελοῦσαν, κατὰ τὴν ἱστορουμένη περίοδο, οἱ καθαι-

ρέσεις γιὰ τὴ μὴ ἐξόφληση οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων. Ἡ καταγραφὴ στὶς πηγές δεκάδων καθαιρετικῶν πράξεων ἀρκεῖ, μόνη αὐτή, γιὰ νὰ καταδείξει ὅτι οἱ καθαιρέσεις εἶχαν ἀποβεῖ διοικητικὸ, κυρίως, μέτρο τῆς Ἐκκλησίας, διαφορετικὰ θὰ πρέπει νὰ ἀποδεχτοῦμε ὅτι στοὺς κόλπους τῆς εἶχαν παρεισφύσει ὅλως ἀκατάλληλα πρὸς ἀρχιερατεῖαν πρόσωπα (πρᾶγμα πού, ἐπίσης, συνέβη σὲ μικρὸν ἀριθμὸ). Ὅτι τοῦτο δὲν συνέβαινε σ' αὐτὴν, τοῦλάχιστον, τὴν ἑκταση, συνάγεται ἀπὸ τίς ἀθρόες ἀνακλήσεις καθαιρετικῶν πράξεων καὶ τίς «συγχωρήσεις καθηρημένων» ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν, εἴτε μὲ τὴν καταβολὴ σημαντικῶν χρηματικῶν ποσῶν, εἴτε μὲ τὴ μεσολάβηση ἰσχυρῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν παραγόντων καὶ ἄλλων μεθοδεύσεων. Διαφορετικὰ, τὰ καταγραφόμενα στὶς καθαιρετικὲς πράξεις φρικιαστικὰ ἐγκλήματα τῶν καθαιρουμένων δὲν ἦταν συγχωρητέα γιὰ κανένα λόγο, ἂν πράγματι εἶχαν τελεστεῖ.

Συμπερασματικά, οἱ πολυάριθμες ἐναλλαγές ἀρχιερέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πραγματοποιήθηκαν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν στὸ Πατριαρχεῖο, ὅπως περιγράφηκαν ἀνωτέρω. Ἡ ἄποψη ὅτι, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία δὲν δίσταζε, δῆθεν, νὰ διατυπώνει στὰ καθαιρετικὰ ἐγγράφα τὰ σοβαρὰ ἠθικὰ παραπτώματα τῶν ἀρχιερέων τῆς, πράττοντας συνειδητὰ τὸ καθῆκον τῆς καὶ ἀποδεικνύοντας τὴ γενναιότητα καὶ ἀνωτερότητά τῆς,² πόρρω ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Ἰδιαιτέρως οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι κατέλαβαν θρόνους τῶν Κυκλαδικῶν ἐπισκοπῶν κατὰ τὴν ἱστορουμένη περίοδο, ταλανίστηκαν καὶ ἀπὸ τίς ἐπιπτώσεις πού εἶχε ὁ βενετοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἀντιμετώπισαν πολυποικίλες καταστάσεις, τίς ὁποῖες δημιούργησαν οἱ κρατοῦντες στὶς θάλασσες Βενετοὶ γιὰ τὴν ἐκτροπὴ τους ἀπὸ τὴν κανονικὴ τάξη τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως θὰ περιγραφοῦν αὐτὲς στὰ ἐπόμενα. Δοκίμασαν ἀκόμη καὶ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο, ὅπως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κέας καὶ Θερμίων Δανιὴλ (1630-1646), «δαρεῖς ἀγρίως ὑπὸ τῶν Τούρκων», κατὰ τὸν βικάριο Σίφνου Μάρκο Πόλλα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περιγραφή τοῦ ἐνωτικοῦ κληρικοῦ Σταμάτιου Καλογερόπουλου ἀπὸ τὴν Εὐβοία, κατὰ τὸν ὅποιο, τὸ 1646 οἱ Τούρκοι δολοφόνησαν δύο καπουτσίνοους μοναχοὺς καὶ τὸν ὀρθόδοξο ἀρχιεπίσκοπο Κέας «μὲ ραβδισμοὺς στὸν κοιλιακὸ χῶρο μέχρι πού βγήκαν ἔξω τὰ ἔντερα του».³

Παρ' ὅλα ταῦτα, σημασία ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων στάθηκαν ἀκλόνητοι στὸ ὕψος τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ καὶ τὸ ποίμνιο, παρά τὰ διαδραματιζόμενα στοὺς κόλπους τῆς Μεγάλης

2. Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, α) Ἐπισκοπικὰ Παροναξίας κατὰ τὸν 1Ζ' αἰῶνα, στὴν Ἐπετηρ. Ἐταιρ. Κυκλαδικῶν Μελετῶν (ΕΕΚΜ), 13 (1985-1990), Ἀθήνα 1990, σελ. 207, 243 καὶ β) Ἐγγράφα 1Ζ' καὶ 1Η' αἰῶνων ἀπὸ τῆς Νάξου. Ἐκκλησιαστικὲς καὶ ἄλλες εἰδήσεις, ΕΕΚΜ, 15 (1994), σελ. 347.

3. Συμεωνίδη, Τὸ Ἀρχιελάγος, σελ. 79-80.

Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια παρακολουθοῦσε μέ δέος, συνέχιζε πάντοτε νά προσβλέπει πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νά τὴν θεωρεῖ ὡς τὸ κέντρο, πνευματικό καὶ πολιτικό, τῆς ἀναφορᾶς του καὶ νά μὴν ἐνδίδει στὸν ἀσκούμενο Λατινικό προσηλυτισμό. Σ' αὐτό συνετέλεσαν, ἀσφαλῶς, καὶ φωτισμένοι πατριάρχες, οἱ ὅποιοι ἀνῆλθαν, ἐνδιάμεσα, στὸν πατριαρχικό θρόνο, ὅπως καὶ συνετοὶ καὶ ἀξιόλογοι ἱεράρχες στίς ἐπαρχίες του, ἀλλὰ καὶ ἡ μοναδική ἐμμονή του στὴν Ὁρθοδοξία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΣΤΑΓΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ

Ἡ, ἐπὶ χρόνια, συνέχιση τοῦ πολέμου στὴ Κρήτη εἶχε σοβαρές ἐπιπτώσεις στίς δυνάμεις τῶν ἐμπολέμων, ἰδιαίτερα τῶν Χριστιανῶν (Βενετῶν καὶ τῶν συμμάχων τους), οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν, ὅπως οἱ Τούρκοι, εὐχέρεια γιὰ τὸν ἀνεφοδιασμό τους. Ἔτσι, τὸ ἔτος 1660 λεηλάτησαν τὰ περισσότερα νησιά διαρπάζοντας τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς καὶ ἄλλα ἐφόδια προξενώντας μεγάλες καταστροφές στὴν οἰκονομία, ἀκόμη καὶ στὸ ἀνθρώπινο δυναμικό τους.¹ Τὴν κατάσταση περιέγραφε μέ γλαφυρότητα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Πάπα. Ἐγραφε ὅτι δὲν ἔφτανε ἡ σκλαβιά στοὺς Τούρκους, γι' αὐτὸ «καχοποιηθήκαμε καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας χριστιανούς μέ τρομερές λεηλασίες... ἐπῆγαν στὴν Πάρο, τὴν ὁποία σχεδὸν ἐρήμωσαν συλλαμβάνοντας πλῆθος ἀνθρώπων καὶ διαρπάζοντας τὴν παραγωγή ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Σίφνο, στὴν πόλη καὶ τὰ χωριά τῆς ὁποίας προξένησαν βαρύντατο πλῆγμα μέ τὴν ἀρπαγή 200 ἀτόμων... καὶ ἄλλες σημαντικές ζημίες στὴν κτηνοτροφία καὶ πράξεις ἀναίσχυντες. Δέν ἔχουμε κατάλληλα λόγια νά ἐκφράσουμε τὴ συμπόνοια μας γιὰ τὴ Σύρα· στὴ Νάξο διπλὴ λεηλασία μεγαλύτερη τῶν 70.000 σκούδων· στὴ Νιό, ἀφοῦ κατέκαψαν τὰ σπίτια, ἄρπαξαν 800 βόδια καὶ 3000 αἰγοπρόβατα· στὴ Μύκονο ἀπεγύμνωσαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ γιὰ τὴν Ἄνδρο εἶναι ἀδύνατο νά περιγράψουμε τὴν ἔκταση τῆς καταστροφῆς στὴν παραγωγή, σὲ κεφάλαια καὶ ἀκίνητα. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ δὲν θὰ μπορέσουν νά ἀναλάβουν γιὰ πολλὰ χρόνια, ὅπως καὶ στὰ ὑπόλοιπα νησιά, τὰ ὅποια ἐπίσης ἐρημώθηκαν. Δέν θὰ λησμονηθεῖ ποτέ ὅτι δὲν ἐφείσθησαν καὶ αὐτῶν τῶν ἱερῶν ναῶν, οὔτε σεβάστηκαν τὰ ἱερά σκευῆ ἀπογυμνώνοντας

1. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, Ἰωσήφ Δόξας Ζακύνθιος μητροπολίτης Σεβαστείας καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀρμενίας, πρόεδρος τῆς μητροπόλεως Παροναξίας, στὴν Ἐπετηρ. Ἐταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 42 (1975-1976), ἐν Ἀθήναις 1976, σελ. 11 ἐπ. (Καὶ σὲ ἀνάτυπο).

τά μοναστήρια τῶν πτωχῶν μοναχῶν καθὼς καὶ τίς ἄπορες χῆρες καὶ τὰ ὄρφανὰ πού ἐξόντωνσαν· τὰ κλάμματα καὶ τὰ δάκρυα τῶν τελευταίων ἔφτασαν μέχρι τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἴσως νὰ ἦταν ἐκεῖνα πού ἀνέκοφον τὴν καταστροφή καὶ δέν πάθαμε ἀκόμη μεγαλύτερες συμφορές»².

Ὅπως ἦταν ἐπόμενο, μετὰ παρόμοιες καταστροφές (ἀλλὰ καὶ συντρέχουσες ἄλλες, ὅπως λ.χ. θεομηνίες καὶ λοιμοί), ἡ οἰκονομία τῶν νησιῶν δοκιμάζονταν σκληρά, οἱ δὲ νησιῶτες, οἱ ὅποιοι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φορολογίες πρὸς Τούρκους καὶ Βενετούς (οἱ ὀρθόδοξοι καὶ ἐκκλησιαστικές), περιέρχονταν σὲ δεινὴ θέση. Ἡ μὴ πληρωμὴ τῶν κρατικῶν (τουρκικῶν) φορολογιῶν ἐπέσυρε τιμωρίες αὐστηρές, ὅπως καὶ τῶν βενετικῶν ἀπὸ τὸν διαρκῶς παρόντα στίς θάλασσες στόλο τῶν Βενετῶν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀνακύπτουν δυσχέρειες στή συγκέντρωση τῶν Πατριαρχικῶν ὁμοίων, οἱ ὅποιοι ἀπέμεναν ἀναγκαστικά ἀπλήρωτες ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ προεῖχε ἡ ἐξόφληση τῶν δύο ἄλλων. Οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι ἀδυνατοῦσαν νὰ συγκεντρώσουν τίς ἐκκλησιαστικές φορολογίες, τακτικές ἢ τίς, κάθε τόσο, ἐπιρριπτόμενες ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο ἔκτακτες, ἀναγκάζονταν νὰ καταπιέζουν τὸ ποίμνιο (τὸ ὅποιο πολλές φορές ἐπαναστατοῦσε γι' αὐτὸν τὸν λόγο)³, ἢ νὰ συνάπτουν ἔντοκα δάνεια ἀπὸ ἰδιῶτες γιὰ νὰ ἱκανοποιοῦν τίς ἀπαιτήσεις του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χρεώνονται δυσβάστακτα οἱ ἐπισκοπές καὶ οἱ ἴδιοι προσωπικά.⁴ Δηλαδή, ἡ κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στὸ Πατριαρχεῖο μὲ τίς συνάψεις δανείων, μεταφέρονταν καὶ στίς ἐπαρχίες μὲ τίς ἴδιες δυσμενεῖς συνέπειες. Ἡ ἀδυναμία ἐξόφλησης τῶν πατριαρχικῶν φορολογιῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, ὀδηγοῦσε σίγουρα στήν καθαίρεσή τους, ἢ δ' ἐκείνη τῶν συναπτομένων δανείων ἀπὸ ἰδιῶτες, σὲ παραιτήσεις ὑπὲρ ἄλλων κληρικῶν (τῆς προτίμησης, πολλές φορές, τῶν δανειστῶν)⁵, οἱ ὅποιοι τοὺς διαδέχονταν στοὺς θρόνους μὲ ἀνάληψη τῆς ὑποχρέωσης ἐξόφλησης τῶν χρεῶν γιὰ νὰ ὑποστοῦν καὶ αὐτοὶ ἀργότερα τὰ ὅμοια. Στίς ἐκκλήσεις τῶν ἀρχιερέων γιὰ τὴν κατανόηση τῶν αἰτίων τοῦ προβλήματος, τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τηροῦσε ἀτεγκτὴ στάση, γεγονός πού προξενεῖ κατάπληξη!

Οἱ Βενετοί, οἱ ὅποιοι γνώριζαν στίς λεπτομέρειές τους τὰ συντρέχο-

2. Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπάγος*, σελ. 122-123, ὅπου τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς.

3. Βλ. λ.χ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, «Ἀνταρσία» τοῦ πληρώματος τῆς ὀρθόδοξης ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, «Σιφνιακά», 1 (1991), σελ. 61 ἐπ.

4. Βλ. τὸ κεφάλαιο 3ο τῆς παρούσης ἐργασίας, §3, γ γιὰ δύο δάνεια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κέας - Θερμίων Γερμανοῦ καὶ Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπάγος*, σελ. 57 ἐπ. καὶ σελ. 62-63, ὅπου δανεισμοὶ τοῦ μητροπολίτου Νάξου Νικοδήμου.

5. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Σίφνου*, στὰ «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 69 ἐπ., ὅπου περὶ χρεῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου, καθαιρέσεις ἀρχιεπισκόπων, ἐξαγορὰ χρεῶν ἀπὸ τὸν Κων/νο Μπαῶ γιὰ ἀνάδειξη ἀρχιεπισκόπου τοῦ Μακαρίου κ.λπ.

ντα μὲ τοὺς ὀρθοδόξους ἀρχιερεῖς τῶν νησιῶν καὶ τὸ Πατριαρχεῖο τους, ἐκμεταλλεύθηκαν τὴν κατάσταση γιὰ δικούς τους πολιτικούς λόγους καὶ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση μελλοντικῶν σχεδίων τους. Ἔτσι, ὁ ναύαρχος Φραγκῆσκος Μοροζίνης, μὲ διαταγὴ τῆς 28ης Νοεμβρίου 1658, ἀπαγόρευσε στοὺς ὀρθοδόξους ὄλων τῶν νησιῶν τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὅποιο βρισκόνταν ὑπὸ τὴν ἐπιρροή τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποφάσεων του, χωρὶς προηγουμένη δική του ἔγκριση, καθιερώνοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἄμεση ἀνάμιξή του καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα τῆς περιοχῆς.

Τὸ κείμενο τῆς διαταγῆς αὐτῆς ἔχει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον: «Κινούμενος καὶ παρορμώμενος ἐκ τῆς πληθῆος τῶν ἀσυμφόρων πράξεων καὶ ταραχῶν αἵτινες καθ' ἡμέραν συμβαίνουν καὶ ἐκ τῶν εἰς βᾶρος τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν τοῦ σεβασμίου Ἑλληνικοῦ δόγματος κακώσεων, συνεπεία διαταγῶν προερχομένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς βλάβην τῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων καὶ δι' ἀποκλεισμοῦ νομίμων προϊσταμένων εἰς μὴ ὀφειλομένης ζημίας καὶ ἀρπαγᾶς καὶ εἰς ἐνόχλησιν καὶ διαταραχὴν βαρυτάτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσωπικότητων, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν ἀπορρέουν συνέπειαι ἐπιζήμιοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἡγεμόνος (ἐνν. τὸν δόγη τῆς Βενετίας), ὠμότητες, ἐριδες καὶ διχογνωμῖαι μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν, διατάσσομεν καὶ ἐπιτάσσομεν εἰς ὅλους τοὺς σεβασμιωτάτους μητροπολίτας, ἐπισκόπους, ἡγουμένους, προϊσταμένους, ἱερεῖς, μοναχοὺς παντὸς βαθμοῦ καὶ ιδιότητος, οὐδενός ἐξαιρουμένου, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας, δημογέροντας, ἐπιτρόπους καὶ πᾶν ἄλλο πρόσωπον κατοικοῦν εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιεπαγῆ καὶ ἔχοντας τίτλον τινα, ἢ ὄνομα καὶ βαθμὸν διακεκριμένον, ὅτι δέν δύνανται νὰ λαμβάνουν καὶ νὰ ἀκολουθοῦν οὐδεμίαν διαταγὴν, ἢ ὁποία θὰ προήρχετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀποβλέπουσαν ἢ καθ' οἷονδὴποτε λόγον ἀναφερομένην εἰς ὑποθέσεις ἢ ὕλην ἐκκλησιαστικὰς, οὐδέ νὰ δέχωνται, ἀναγνωρίζουν ἢ διαβαθμίζουν οὐδὲν ὑποκείμενον τοποθετούμενον εἰς ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, ἄνευ προηγουμένης ἡμῶν εἰδήσεως, συγκαταθέσεως καὶ ἐπιδοκιμασίας ἐκπεφρασμένης γραπτῶς»⁶.

Μὲ ἀπλούστερους λόγους, ἡ διαταγὴ ἐκδόθηκε ἐπειδὴ οἱ ἀποφάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (δηλ. τοῦ Πατριαρχείου) σὲ βᾶρος τῶν ὀρθο-

6. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, *Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωαννίκιος Β'*, ἀπὸ Ἡρακλείας. Εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ κατὰ τὸν Κρητικὸν πόλεμον 1657-1659. Ἡ συμμετοχὴ του εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Μάνης, περιοδ. «Λακωνικά Σπουδαία», 2 (1975), σελ. 140-141. Τὴν ἀπόδοση στὰ ἑλληνικά τῆς Δ/γῆς τοῦ Μοροζίνη ἔκανε ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ν.Β. Τωμ. ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ κείμενο, δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Περ. Γ. Ζερλέντη, *Φραγκίσκου Μοροζίνου γράμματα διατακτικά κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας*, στὸ Δελτίο Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, 7 (1916), σσ. 436-439.

δόξων ἐπισκόπων τῶν νησιῶν («νομίμων προϊσταμένων») «δι' ἀποκλεισμοῦ των» (δηλ. διὰ τιμωριῶν, καθαιρέσεων - ἀντικαταστάσεων τους) γιὰ αἰτίες μάλιστα πού δέν προέρχονταν ἀπό ὑπαιτιότητά τους («εἰς μή ὀφειλομένης ζημίας καί ἀρπαγᾶς»), εἶχαν συνέπειες οἱ ὁποῖες ἀπέβαιναν «ἐπιζήμιοι εἰς τήν ὑπηρεσίαν τοῦ ἡγεμόνος», δηλαδή στόν διεξαγόμενο ἀπό τόν Δόγη πόλεμο, μέ τίς δημιουργούμενες «ἐρίδες καί διχογνωμίες» μεταξύ τῶν πολιτῶν-πιστῶν, ἐνῶ οἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαν ὁμόνοια καί συνοχή γιὰ τήν καλή ἔκβασή του. Ἀπαγόρευσε λοιπόν σέ ὅλους ἀνεξαιρέτως, κληρικούς καί λαϊκούς, «νά λαμβάνουν καί νά ἀκολουθοῦν (= ἐκτελοῦν) οὐδεμίαν διαταγήν» τοῦ Πατριαρχείου, σχετικήν μέ ἐκκλησιαστικές ὑποθέσεις καί ζητήματα, οὔτε «νά δέχωνται καί νά ἀναγνωρίζουν» νεοεκλεγόμενα πρόσωπα στά ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα, νέους δηλαδή ἱεράρχες μέ καθαιρέσεις τῶν παλαιῶν, χωρίς τήν προηγουμένη ἐνημέρωση καί γραπτή συγκατάθεσή του.

Οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς φαίνεται πώς ἔκριναν σκόπιμο νά ἐκμεταλλεθοῦν τή διαταγή τοῦ Μοροζίνη, χωρίς νά διακόψουν τήν ἐπικοινωνία τους μέ τό Πατριαρχεῖο (λ.χ. πληρώνοντας κρυφά τίς φορολογίες), ἄλλοτε ἐφαρμόζοντας τίς ἀποστελλόμενες διαταγές του καί ἄλλοτε ὄχι, ἄν κρίνουμε ἀπό τό γεγονός ὅτι, τιθέμενοι σέ ἀργία ἤ καί καθαιρούμενοι ἀκόμη, ἐξακολουθοῦσαν νά παραμένουν στίς ἔδρες τους, μέ τή συγκατάθεση βέβαια τῶν Βενετῶν, μολονότι καθηρημένοι μέ πατριαρχικά-συνοδικά γράμματα⁷. Τοῦτο δ' ἐπειδή θεωροῦσαν, καί ὅπως πράγματι ἦταν, ἄδικες καί ἀντικανονικές τίς καθαιρέσεις τους, ἀπότοκες οἰκονομικῶν καί μόνο λόγων. Στήν ἀναρχή αὐτή κατάσταση εἶχαν περιέλθει τά πράγματα ἀπό τήν τηρούμενη σκληρή πολιτική τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τόσον ἀπό τίς δικές του περιπέτειες καί τίς τεράστιες οἰκονομικές ἀνάγκες του, ὅσο βέβαια καί ἀπό τήν στενή ἐξάρτησή του ἀπό τό τουρκικό Κράτος. Θά ἦταν δηλαδή παράτολμο ν' ἀναγνωρίσει ὅτι τά νησιά, τά ὁποῖα ἐπίσημα ἀνήκαν στό Κράτος, εἶχαν ἄλλου Κράτους διοίκηση, βία τοῦ πολέμου, δηλ. τῆς Δημοκρατίας τῆς Βενετίας, ἢ ὁποῖα ἀπαγόρευε τήν ἐπικοινωνία μαζί του.

Καί ἐνῶ ἐπικρατοῦσε αὐτό τό κλίμα στά νησιά, ἔξω ἀπό κάθε ἐκκλησιαστική κανονικότητα καί τάξη, διοχετεύθηκε κατάλληλα ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας μιᾶς ἀνεξάρτητης Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τῶν Κυκλάδων ὑπό τήν προστασία τῆς Βενετίας, κατά τό προηγούμενο τῶν βενετοκρατούμενων περιοχῶν τῆς Κρήτης καί τῆς Τήνου, μέ μίαν ἐλκυστική διαφορά: τή διατήρηση τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων στίς ἔδρες τους, πράγμα πού δέν

ἴσχυε σέ Κρήτη - Τήνο, ὅπου προϊσταμένους τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου διόριζε πρωτοπαπᾶδες μέ θητεία ἢ πολιτική ἐξουσία. Προϊσταμένη-πνευματική Ἀρχή τῆς «νέας Ἐκκλησίας» θά ἀναγνωρίζονταν ὁ Πάπας, προκειμένου οἱ δύο Κοινότητες τῶν νησιῶν, ὀρθοδόξων καί καθολικῶν, νά διατελοῦν ὑπό τήν αὐτή Ἡγεσία, χάριν ὁμονοίας καί ἀποφυγῆς ἀντιπαραθέσεων, οἱ ὁποῖες ἐβλαπταν τίς ἀνάγκες τοῦ πολέμου κατά τῶν ἀπίστων. Δικαιολόγηση τοῦ ἐγχειρήματος ὑπῆρχε ἡ ἀποκοπή τῆς ἐπικοινωνίας μέ τό Πατριαρχεῖο, τήν ὁποῖα ἐπέβαλαν οἱ Βενετοί. Ἄλλωστε, ἡ ἀναγνώριση τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα, δέν ἀποτελοῦσε κανονικό-δογματικό παράπτωμα⁸, ἐνῶ παράλληλα θά ἔπαυε καί ἡ ὑποχρέωση καταβολῆς ἐκκλησιαστικῶν φορολογιῶν, ἢ μόνη αἰτία δημιουργίας τῶν μεγάλων προβλημάτων μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.

Ἡ ἰδέα, ἐνώπιον τῆς δυσμενέστατης κατάστασης στήν ὁποῖα εἶχαν περιπλακεῖ, προβληματίσε τούς ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων, τόσο γιατί δέν ἐπιθυμοῦσαν νά ἀποκοποῦν ἀπό τίς ρίζες τους, ὅσο καί γιατί γνώριζαν ὅτι τό σχέδιο τοῦτο θά εἶχε ἐπιτυχία μόνον ἄν ὁ πόλεμος τερματίζονταν μέ νίκη τῶν Βενετῶν, πράγμα ὅπως ἀβέβαιο, ἀφοῦ τοῦτος ἐξακολουθοῦσε μέ ἀμείωτη σφοδρότητα χωρίς νά διαφαίνεται προοπτική τερματισμοῦ του. Γιὰ τούς λόγους αὐτούς ἀκολούθησαν παρελκυστική πολιτική στά προτεινόμενα ἀγωνιζόμενοι διαρκῶς γιὰ τήν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τους, μέχρι πού τά πράγματα ἔφτασαν, περί τό 1661/1662, στό ἀπροχώρητο μέ τήν ἐπιβολή ποινῶν σέ ὅλους ἀπό τό Πατριαρχεῖο,⁹ τό ὁποῖο ἀξίωρε τήν καταβολή τῶν φορολογιῶν ἀπό τό ποίμνιο τῶν Κυκλάδων, τό ὁποῖο, μόλις πρόσφατα, εἶχε ὑποστῆ μεγάλες καταστροφές ἀπό τά πληρώματα τοῦ Χριστιανικοῦ στόλου. Ἀρχισαν λοιπόν νά σκέπτονται τήν ἀποδοχή τοῦ σχεδίου καί νά διαδίδουν καταλλήλως ὅτι θά ἀπεφάσιζαν τήν ὑπαγωγή τους στήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης.

7. Βλ. σχετικῶς τήν ἱστορία τοῦ μητροπολίτου Παροναξίας Νικόδημου Γεράρδη στοῦ Συμεωνίδη, *Τό Ἀρχιεπίσκοπος...*, σελ. 54 ἐπ.

8. Τωμαδάκη, *Ἰωσήφ Δόξας* κ.λπ., σελ. 18 ἐπ.

9. Συμεωνίδη, *Τό Ἀρχιεπίσκοπος*, σελ. 127-128.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ ΤΗΣ «ΣΥΝΟΔΟΥ» ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΟΝΤΕΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ

1. Οἱ λόγοι σύγκλισης τῆς «συνόδου».

Τούς λόγους σύγκλισης τῆς «συνόδου» τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων περιγράφει ἀκριβῶς ὁ καθολικός ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας Βαρθολομαῖος Πόλλα σέ ἀναφορά του τῆς 2ας Ἰουνίου 1662 πρὸς τὸ Βατικανό:

«Υπάρχουν ἕξι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι στό Ἀρχιεπίσκοπο Νάξου ἡ ἀρχιεπίσκοπος Νάξου Νικόδημος Γεράρδης, νάξιος, ὁ ἐπίσκοπος Ἄνδρου Αὐξέντιος, ἄνδριος, ὁ ἐπίσκοπος Θερμίων καὶ Κέας μέ τὸ ἐπώνυμο Ψυχῆς, ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὁ ἐπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος ἀπὸ τὴ Σαντορίνη, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀρκετὰ νησιά ὑπὸ τὴ δικαιοδοσία του, ὁ ἐπίσκοπος Μήλου Διονύσιος, ἄνδριος, ὁ ἐπίσκοπος Σαντορίνης Παρθένιος, κρητικός. Ἐπειδὴ δὲν ἐπλήρωσαν στὸν Ἑλληνα Πατριάρχη Κων/πόλεως τὶς ἐξαρχίες, δηλαδή τὰ ποσὰ πού ἔδιναν κάθε χρόνο γιὰ τὴ συντήρηση τῆς Ἐκκλησίας Κων/πόλεως, ἄλλοι ἀπ' αὐτούς ἀπώλεσαν τὶς ἔδρες τους ἀπὸ τὸν Πατριάρχη καὶ ἄλλοι ἐπιτιμήθηκαν (scomunicati = ἀφορίστηκαν)».¹

Δηλαδή μία καὶ μοναδική ἢ αἰτία ἐπιβολῆς ποινῶν (καθαιρέσεις, ἐπιτιμήσεις) ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο στοὺς ἀρχιερεῖς: ἡ μὴ ἐξόφληση τῶν πατριαρχικῶν φορολογικῶν χωρὶς ἐξέταση τῶν λόγων ἀδυναμίας πληρωμῆς τους. Αὐτὴν μάλιστα τὴ φορά ὑπέστησαν τὶς συνέπειες ὅλοι ἢ σχεδόν ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων, κατὰ τὰ ἀναφερόμενα ἀπὸ τὸν καθολικό ἐπίσκοπο Νάξου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλοι ἦταν ἀπόλυτα δικαιολογημένοι μετὰ τὶς μεγάλες καταστροφές πού εἶχαν ὑποστῆ τὰ νησιά τὸ 1660 ἀπὸ τὶς λεηλασίες τῶν Βενετῶν καὶ τῶν συμμάχων τους, οἱ ὁποῖες εἶχαν περιαγάγει τὸ ποίμνιο τῶν φορολογουμένων σέ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωση. Στὴν ἴδια ἀναφορά ἔγραψε ἀκόμη ὁ Βαρθολομαῖος:

«Προκειμένου νὰ διατηρήσουν τὶς ἐπισκοπές τους, σκέφτηκαν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ ἐξοχοτάτου καπετάν γενεράλε (= τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου) καί, προκειμένου νὰ ἐπιτύχουν τὸ στόχο τους πῶς εὐκο-

1. Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπίσκοπο*, σελ. 127-128.

λα, ἀπεφάσισαν ὕστερα ἀπὸ σύσκεψη [δηλ. ἡ «σύννοδος» τῶν ἀρχιερέων εἶχε ἤδη πραγματοποιηθεῖ πιθανόν μέσα στὸν Μάιο τοῦ 1662, ἀφοῦ ἡ ἀναφορά τοῦ Βαρθολομαῖου γράφτηκε στίς 2 Ἰουνίου], νὰ γράφουν στὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα (= τὸν Πάπα) καὶ νὰ δηλώσουν ὑποταγὴ στὴν Ἀγία Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία».²

Μέ ἄλλους λόγους τὸ μαχαίρι εἶχε φτάσει στό κόκκαλο γιὰ τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων ἀπὸ τὴ σκληρότητα τοῦ Πατριαρχείου. Ἔτσι ἀπεφάσισαν νὰ συζητήσουν τὰ, ἀπὸ καιροῦ, προτεινόμενα γιὰ τὴν ἀποκοπή τους ἀπὸ τὴ δυναστεία τοῦ Πατριαρχείου γι' αὐτὸ καὶ συμφώνησαν νὰ συναντηθοῦν στὴ Σίφνο προκειμένου νὰ λάβουν ἀποφάσεις. Τὸ ζήτημα ἦταν πολὺ σοβαρὸ καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξετασθεῖ λεπτομερῶς σέ ὅλες τὶς διαστάσεις του.

2. Ἡ ἐπιλογή τῆς Σίφνου ὡς τόπου σύγκλησης τῆς «συνόδου».

Δύο, βασικά, λόγοι συνηγοροῦν γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς Σίφνου ὡς τόπου σύγκλισης τῆς «συνόδου» τῶν ἀρχιερέων:

α) τὸ ἀδιαμφισβήτητο γεγονὸς ὅτι τὸ νησί ἦταν, ἀπὸ πολλῶν χρόνων, τὸ κέντρο τῶν Κυκλάδων, ἐμπορικό-πολιτικό, διὰ τῶν μεγαλεμπόρων του, ἀνθρώπων ἐμπείρων καὶ μέ ἰσχυρὸ λόγο στὰ κοινὰ πράγματα, γνωστῶν καὶ στό Πατριαρχεῖο.³ Ἡ γνώμη τους θὰ βάρυνε στίς ἀποφάσεις τους. Ἄν δὲν ἀπεφάσιζαν τὴν ἀποκοπή τους ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, μόνο στὴ Σίφνο θὰ εὑρισκαν κεφάλαια γιὰ δανεισμό τους πρὸς ἐξόφληση τῶν πατριαρχικῶν φορολογικῶν.

β) ὅτι ἐκεῖ διέμεναν, ἐπίσης, ἐξέχουσες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες, ὅπως οἱ ἱερομόναχοι τῆς Μονῆς τῆς Κυρίας Βρυσιανῆς Νεκτάριος (ὁ μετὰ ἐπίσκοπος Πάφου τῆς Κύπρου)⁴ καὶ Ἰωνᾶς Ἀποστόλης [*«τοῦ ὁποῖου τὸ κλέος ἐπὶ μοναδικῇ (= ἱερομοναχικῇ) πολιτείᾳ καὶ τέχνῃ ἰατρικῇ λάμπει εἰς πάσας τὰς Κυκλάδας καὶ Σποράδας νήσους»*],⁵ ὅπως δ' ἰδιαίτερα, ὁ πρόσφυγας ἀπὸ τὴν Κρήτη, διακεκριμένος στὰ Γράμματα καὶ θεολογικὴ κατάρτιση, ἱερομόναχος Παρθένιος Χαιρέτης, γνωστός σέ ὅλο τὸ Ἀρχιεπίσκοπο γιὰ τὴν πνευματικότητά του.⁶ Οἱ συμβουλές καὶ γνώμες

2. Αὐτόθι.

3. Αὐτόθι, σελ. 70-71.

4. Βλ. «Σιφνιακά», 4(1994), σελ. 144.

5. Θεοδοσίου Κ. Σπεράντσα, *Ἡ Παναγία ἢ Χρυσοπηγὴ τῆς Σίφνου*, Ἀθῆναι 1949, σελ. 47 κ.ἄ.

6. Ἀγαμέμν. Τσελίκου, *Παρθένιος Χαιρέτης, ἕνας ἀγνοημένος Κρητικὸς Λόγιος στὴ Σίφνο (17ος αἰ.)*, στὰ Τεύχη τοῦ Ε.Λ.Ι.Α., 1(1986), σελ. 21-48 καὶ Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Παρθένιος Χαιρέτης*, Τεύχη τοῦ Ε.Λ.Ι.Α., 2(1989), σελ. 81-93 (καὶ σέ ἀνάτυπο).

τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ἀνδρῶν, σέ ἓνα λεπτό καί ἐξαιρετικά σοβαρό ζήτημα, ὅπως αὐτό πού τούς ἀπασχολοῦσε, θά ἦταν πολύτιμες.

3. Οἱ συμμετασχόντες ἀρχιερεῖς καί ἡ προσωπική τους κατάσταση⁷.

α) Νικόδημος Γεράρδης, ὁ Νάξιος· μητροπολίτης Παροναξίας ἀπό τοῦ ἔτους 1643/44. Περί τά τέλη τοῦ 1653 τιμωρήθηκε μέ ἀργία καί κατά Μάρτιο τοῦ 1654 καθαιρέθηκε γιά οικονομικούς λόγους. Σύνομα «ἀποκαταστάθηκε» καί ξανακαθαιρέθηκε στίς 10 Αὐγούστου 1657 «ἐπειδή δέν κατέβαλε τήν πατριαρχικήν ζητεία καί περιφρόνησε τούς πατριαρχικούς ἐξάρχους». Στή θέση του ἐκλήχθη ὁ Μακάριος, ὁ ὁποῖος, ἐπί δέκα ὀλόκληρα χρόνια παρέμενε στήν Κωνσταντινούπολη χωρίς νά κατέλθει ποτέ στή Νάξο, ἐνῶ ὁ Νικόδημος ἐξακολούθησε νά ἀρχιερατεύει καί διοικεῖ τήν ἐπαρχία, ἀλλά καί νά πληρώνει τίς πατριαρχικές φορολογίες, τίς ὁποῖες εὐχαρίστως εἰσέπραττε τό Πατριαρχεῖο! Περί τά τέλη τοῦ 1660 ἢ ἀρχές τοῦ 1661, ὅταν ὁ Νικόδημος δέν μπόρεσε νά συγκεντρώσει τίς φορολογίες (μετά τίς λεηλασίες καί καταστροφές τῶν Βενετῶν), τό Πατριαρχεῖο ἐπανέλαβε τήν καθαίρεσή του μέ νέα πράξη, ἀπογυμνώνοντάς τον καί τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος. Τότε, ὁ Βενετός ναύαρχος Φραγκῆσκος Μοροζίνης, τοποθέτησε στή θέση του τόν Ἰωσήφ Δόξα, διακεκριμένον ὀρθόδοξο κληρικό ἀπό τή Ζάκυνθο, ὁ ὁποῖος τόν ἀκολουθοῦσε στίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις. Ὁ Δόξας εἶχε προηγουμένως χειροτονηθεῖ τιτουλάριος ἐπίσκοπος ἀπό τόν πρῶην πατριάρχη Ἰωαννῆ Β' μέ τόν τίτλο τοῦ «ἀρχιεπισκόπου Σεβαστείας», παρέμεινε ὅμως «πρόεδρος» Νάξου γιά λίγους μῆνες, μέχρι τόν Ἰούνιο τοῦ 1661, ἐπειδή ὁ προστάτης του ναύαρχος ἀνακλήθηκε στή Βενετία, λόγω τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας στήν Κρήτη. Ὁ Νικόδημος, μέσω ἀνθρώπων τοῦ νέου ναυάρχου Γεωργίου Μοροζίνη, ἀνέκτησε τόν θρόνο, στόν ὁποῖο παρέμεινε μέχρι τῆς 5ης Ἰουνίου 1667, ὅποτε τό Πατριαρχεῖο, ἀφοῦ κατήρεσε τόν διαμένοντα στήν Κωνσταντινούπολη κανονικόν μητροπολίτη Νάξου Μακάριο, ἐξέλεξε νέον, τόν Θεοφάνη Μαυρογορδάτο, ὁ ὁποῖος κατήλθε στή Νάξο καί ἀνέλαβε καθήκοντα, ὅποτε ὁ Νικόδημος ἐγκατέλειψε ὀριστικά τόν θρόνο. Αὐτά τά τραγελαφικά πράγματα συνέβαιναν τότε μέ τήν ἀνοχή τοῦ κλυδωνιζομένου ἀπό τίς περιστάσεις Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πέρα ἀπό κάθε κανονική τάξη, ἡ ὁποία εἶχε διασαλευθεῖ ἀνεπανόρθωτα.

7. Γιά τό ἱστορικό ὄλων τῶν ἀρχιερέων βλ. Συμεωνίδη, *Τό Ἀρχιεπάγος*, σελ. 53-102.

β) Αὐξέντιος, ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου, ὁ Ἄνδριος.

Διετέλεσε ἀρχιεπίσκοπος ἀπό τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1654, ἄν καί ὡς ἱερομόναχος, «διεσύρετο φαύλως, ἐν ἀταξίαις καί ἡδυπαθείαις σαρκός, ἅπαξ καί φοραθείς ἐπί μοιχεία καί συλληφθείς ἐν τῷ Γαλατᾷ τοῖς ἔξω κρατοῦσιν καί καθειρθείς φυλακῇ, μόλις ἀπελύθη... προσεπέλασε τῷ καταδυναστεύοντι τότε τῆς Ἐκκλησίας ἐξωτερικῶς Ἰσμαήλ Ἄγα, χρήμασί τε καί πᾶσι τρόποις... κατεξανέστησε τοῦ τηνικαῦτα πατριαρχεύοντος κύρ Ἰωαννικίου, βία τε μεγάλη καί δυναστεία συνταράξας ὁ δυνάστης ἐκεῖνον τόν Πατριάρχη, ἀπέσπασε, ἐκεῖνου κατανεύσει... αὐτός ὁ παναίσχυντος χειροτονίας ἐδράξατο καί προστασίας ἔτυχεν ἀναξίως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης Ἄνδρου...».

Παρά τήν, κατά τ' ἀνωτέρω, ἐκλογή του σέ ἀρχιερέα Ἄνδρου, τοῦτος παρέμεινε στήν ἔδρα μέχρι καί τόν Ἰανουάριο τοῦ 1666, ὅποτε καί καθαιρέθηκε μέ ἐπικύληση τῶν ἀνομημάτων πού διέπραξε ὡς ἱερομόναχος! Μετά δώδεκα ὀλόκληρα χρόνια! Ὁ Αὐξέντιος εἶναι ὁ μόνος ἀρχιεπίσκοπος πού δέν προσήλθε τό 1662 στή «σύνοδο» τῆς Σίφνου.

γ) Γερμανός Χαλκιόπουλος, ἀρχιεπίσκοπος Κέας καί Θερμίων.

Ὁ Γερμανός Χαλκιόπουλος (τῆς, ἐκ Κρήτης, ἀλλά στή Σίφνο ἐγκατεστημένης οἰκογένειας τῶν Χαλκιόπουλων), ἀναδείχθηκε ἀρχιεπίσκοπος Κέας καί Θερμίων τόν Ἰούνιο τοῦ 1651, μετά τήν, ὑπέρ αὐτοῦ, παραίτηση τοῦ θείου του ἀρχιεπισκόπου Νείλου Χαλκιόπουλου, τοῦ «ζουγράφου» (= ἀγιογράφου). Διεποίμανε τήν ἀρχιεπισκοπή μέχρι τά τέλη Ἰουλίου 1656. Ἀκριβῶς τότε ἐξώσθη γιά τέταρτη φορά, ἀλλ' ὀριστικά, τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πατριάρχης Ἰωαννῆ Β', στόν ὁποῖο ἡ Ἱερά Σύνοδος παρεχώρησε τήν ἀρχιεπισκοπή Κέας-Θερμίων «ἐπί τῷ καρποῦσθαι τά εἰσοδήματα αὐτῆς κατά προεδρίαν ἐφ' ὅρου ζωῆς» μέ ταυτόχρονη ἐκπτώση τοῦ Γερμανοῦ, ἄγνωστο μέ ποιάν αἰτιολογία. Πολύ πιθανόν ἐπειδή δέν εἶχε τακτοποιήσει τίς οικονομικές υποχρεώσεις του πρός τό Πατριαρχεῖο. Ὁ πρῶην πατριάρχης κατήλθε στίς Κυκλάδες ὡς «πρόεδρος Κέας καί Θερμίων», ἀλλά τόν περισσότερο καιρό διέμενε στή Σίφνο καί ἀπ' αὐτήν περιέρχονταν τά ἄλλα νησιά καί ἐνδυνάμωνε μέ τήν παρουσία καί τούς λόγους του τούς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ζοῦσαν καί ὑπέφεραν τά δεινά τοῦ συνεχιζομένου βενετοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀναμίχθηκε μάλιστα καί στά πολιτικά πράγματα καί προσέφερε ὑπηρεσίες στόν Βενετό ναύαρχο Φραγκῆσκο Μοροζίνη, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε βαθεῖα ἐκτίμηση στό πρόσωπό του. Ἀκολούθησε τόν Μοροζίνη στήν πολιορκία τοῦ Χάνδακα γιά τήν ἐμφύχωση τῶν Ἑλλήνων καί ἀπ' ἐκεῖ στήν ἐκστρατεία τῆς Μάνης. Τέλος, ἀπεβίωσε περί τά τέλη Δεκεμβρίου 1659

ἢ ἀρχές Ἰανουαρίου 1660 εὐρισκόμενος στή Μῆλο. Μετά τὴν ἔκπτωσή του ἀπὸ τὴν Κέα-Θερμιά τὸ 1656, κατὰ τ' ἀνωτέρω, ὁ Γερμανός Χαλκιόπουλος, βλέποντας ὅτι ὁ πρῶν Πατριάρχης δὲν περιορίστηκε στὴν ἐπαρχία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, δραστηριοποιήθηκε γιὰ τὴν ἀνακατάληψή της. Ἔτσι, στίς 6 Ἰουνίου 1657, δανείστηκε «ἀπὸ τὸν ἀφέντη Νικολό Κοτάκη (σύζυγο τῆς θυγατέρας τοῦ μεγαλεμπόρου Βασιλείου Λογοθέτη) ριάλια ἀλάκαιρα μετρητά τῆς Σπάνιας no 424» (ὅσα, πιθανόν, ἢ ὀφειλή του πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο), «τά ὁποῖα ἔδωσεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν διὰ τὴν στεραίωσιν τῆς ἐπαρχίας του»,⁸ δηλαδή τὴν ἀνάκτηση τοῦ θρόνου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κέας-Θερμίων. Ἡ ἐνέργειά του δὲν εἶχε τότε ἀποτέλεσμα, μέ συνέπεια νὰ μείνει χρεώστης τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ στὸν δανειστή του. Ἐκτιμῆθηκε ὅμως, ὅπως φαίνεται, ἀργότερα. Πράγματι, μετὰ τὴν ἐκδημία τοῦ πρῶν πατριάρχου Ἰωαννικίου Β', τὸ Πατριαρχεῖο ἀπεφάσισε τὴν ἐπαναποθέτηση τοῦ Γερμανοῦ στὴν Κέα-Θερμιά, γι' αὐτὸ καὶ «προσεκαλέσθη» νὰ μεταβεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη, «πρῶτον μὲν ἀπονεῖμαι τὴν ὀφειλομένην προσκύνησιν τῷ οἰκουμένικῳ θρόνῳ... εἶτα βραβεῦσαι αὐτῷ τὴν συγχώρησιν (= παραχώρησι) τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης», ἀναγράφεται στίς πηγές. Ἄγνωστο γιὰ ποιὸν ἀκριβῶς λόγο, ὁ Γερμανός δὲν ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, γεγονός τὸ ὁποῖο θεωρήθηκε «πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀπειθεία καὶ ἀνυποταξία», γι' αὐτὸ καί, κατὰ Μάρτιο τοῦ 1660, καθαιρέθηκε καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος («καθαίρεσει συνοδικῆ καθυποβληθέντος τελεία»), τὸ ὁποῖο δὲν εἶχε ἀπωλέσει μετὰ τὴν πρώτη ἔξωσή του ἀπὸ τὸ θρόνο (1656). Μετὰ ταῦτα, ἡ ἀρχιεπισκοπή Κέας-Θερμίων παρέμεινε ἀκέφαλη ἐπὶ 17μηνο περίπου, σέ ἐποχή κατὰ τὴν ὁποία σοβαρὰ γεγονότα διαδραματίζονταν στίς Κυκλάδες καὶ μόλις στίς 14 Αὐγούστου 1661 ἐκλέχτηκε νέος ἀρχιεπίσκοπος ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος Ψυχῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη. Ἡ ἀρχιερατεία του διήρκεσε περὶ τοὺς δέκα μῆνες, γιατί κατὰ τὸν Μάιο, πιθανόν, τοῦ 1662, ἀπώλεσε τὴν ἔδρα ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἐξοφλήσει τίς οικονομικὲς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου Νάξου Βαρθολομαίου Πόλλα. Μετὰ τὸν Γρηγόριο Ψυχῆ, φαίνεται πὼς ἀνέλαβε, πιθανόν αὐθαίρετα, τὴ διαποίμανση τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὁ Γερμανός Χαλκιόπουλος, ὁ ὁποῖος ἄρχισε παράλληλα ἐνέργειες γιὰ τὴν ἀποκατάστασή του καὶ ἐπίσημα ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο. Στὴν ὑπόθεση καταλήγουμε ἀπὸ μαρτυρία ἐγγράφου τῆς 5ης Ἀπριλίου 1664 τῆς Καίρειου Βιβλιοθήκης Ἄνδρου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Γερμανός εἶχε δανειστεῖ ἀπὸ τὸν

8. Δημ. Ἰ. Πολέμη, *Οἱ Κοντόσταυλοι τῆς Ἄνδρου* ἐργασία ὑπὸ ἔκδοσιν, ὅπου ἐγγραφο ἀπὸ 5-4-1664 τῆς Καίρειου Βιβλιοθήκης Ἄνδρου γιὰ δάνεια πού εἶχε συνάψει ὁ Γερμανός (κατ' εὐγενῆ παραχώρησι τοῦ συγγραφέα).

«ἀφέντη Μιχελέτον Κοντόσταυλον εἰς τὰ 1663 no 400 ρεάλια... ἀλάκαιρα τῆς Σπάνιας, τὰ ὁποῖα ἔδωσεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν διὰ τὴν στεραίωσιν τῆς ἐπαρχίας του»,⁹ ὅπως εἶχε δανειστεῖ καὶ παλαιότερα (1657) ἀπὸ τὸν Νικολό Κοτάκη γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ. Πάντως, κατὰ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1662, στὴ δεύτερη «σύνοδο» τῶν ἀρχιερέων, κατὰ τὴν ὁποία ἀποφασίστηκε ἡ ἀναγνώριση τῶν πρωτείων τοῦ πάπα κ.λπ., ἐπῆρε μέρος ὁ Γερμανός, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κέας-Θερμίων, ὅπως θὰ ἱστορήσουμε κατωτέρω. [Παλαιότερα θεωρήσαμε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἕναν δεύτερο Γερμανό, ὄχι τὸν Χαλκιόπουλο, ἐκλεγέντα ἀρχιεπίσκοπο μετὰ τὸν Γρηγόριο Ψυχῆ στὴν ἔδρα Κέας-Θερμίων. Ἦδη ἔχομε τὴ γνώμη ὅτι πρόκειται πάντοτε γιὰ τὸν Γερμανό Χαλκιόπουλο, δεδομένου ὅτι, κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐγγραφο τῆς Καίρειου Βιβλιοθήκης, μόνον αὐτὸς δανείστηκε ἀπὸ τοὺς Νικολό Κοτάκη καὶ Μιχελέτο Κοντόσταυλο κατὰ τὰ ἔτη 1657 καὶ 1663 ἀντίστοιχα].¹⁰ Φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶχε ἀνακαταλάβει τὴν ἔδρα μέ καταβολές χρημάτων, ὅπως συνέβαινε κατὰ τοὺς ἄστατους ἐκείνους καιροὺς, μέχρι πού παραιτήθηκε οἰκιοθελῶς, πρὸ τῆς 5ης Ἀπριλίου 1664, ὑπὲρ τοῦ πρῶν ἀρχιεπισκόπου Γρηγορίου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸ ἐγγραφο τῆς Καίρειου Βιβλιοθήκης, ἀναδέχτηκε τὴν ἐξόφληση τῶν δύο ἀνωτέρω δανείων πού εἶχε συνάψει ἀπὸ τοὺς Κοτάκη καὶ Κοντόσταυλο. Ἄλλωστε, ὁ Γρηγόριος σέ γραπτὴ πιστοποίησή του τῆς 15ης Ἰουλίου 1664, ἔγραψε «... καὶ ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος κύριος Γερμανός, προκάτοχός μας, ὁ ὁποῖος παραιτήθηκε ὑπὲρ ἡμῶν...».

δ') Διονύσιος Ἄλλαμᾶνος, ὁ Ἄνδριος, ἀρχιεπίσκοπος Μήλου-Κιμῶλου.

Ὁ Διονύσιος Ἄλλαμᾶνος, Ἄνδριος, ἐκλέχτηκε, ἀπὸ ἱερομόναχων, ἀρχιεπίσκοπος Μήλου καὶ Κιμῶλου στίς 31 Μαρτίου 1643. «Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιερατείας του ἔζησε ἔντιμα καὶ χριστιανικότητα», διατηροῦσε ἐπιδέξια καλὲς σχέσεις μέ τοὺς καθολικοὺς τῆς ἐπαρχίας του, ἴδρυσε σχολεῖο ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀνήγειρε ἐπισκοπικὸ μέγαρο καί, γενικά, ἐργάστηκε μέ ἐπιτυχία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ποιμνίου του. Ἡ ἀδυναμία του, τὴν περίοδο 1652-1653, νὰ ἐκπληρώσει τίς οικονομικὲς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο, ὑπῆρξε ἀφορμὴ νὰ ἐξυφανθεῖ ἐναντίον του ὀλόκληρη σκευωρία ἀπὸ τὸν Μηλιό ἱερομόναχο Ἱερόθεο Κρίσπο, ὁ ὁποῖος ἐποφθαλμιοῦσε τὴν ἀρχιεπισκοπή. Ἐπῆγε λοιπὸν ὁ Ἱερόθεος στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ παρουσίασε στὴν Ἱερά Σύνοδο ἀναφορὲς τῆς Κοινότητος Μήλου ἐναντίον τοῦ Διονυσίου («πλαστά ἐγγραφα, φτιαγμέ-

9. Αὐτόθι.

10. Συμμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπάγος*, σελ. 86.

να ἐκεῖ στήν Κωνσταντινούπολη, σύμφωνα μέ τά ὁποῖα δηλώνεται ὅτι ἐμεῖς δέν ἐπιθυμοῦμε πλέον τόν Διονύσιο, τόν ἐπίσκοπό μας», ἔγραψαν ἀργότερα οἱ πρόκριτοι τοῦ νησιοῦ) καθώς καί ψευδομαρτυρες, οἱ ὁποῖοι ἐμαρτύρησαν «βεβαίαν εἶναι τήν ἀναφοράν» τῶν προκριτῶν τῆς Μήλου, μέ ἀποτέλεσμα ἡ Σύνοδος, κατά Μάιο τοῦ 1654, «διά τε τάς παρανομίας» τοῦ Διονυσίου, «ἀθεμιτογαμίας καί αἰσχροουργίας καί τήν πρός τήν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀπείθειαν καί ἀνυποταξίαν καί καταφρόνησιν τῶν πατριαρχικῶν καί συνοδικῶν γραμμάτων» πού εἶχαν ἀποσταλεῖ γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεών του, «ἐκάθηρε καί τῆς ἀρχιερατικῆς ἐξουσίας τε καί χάριτος γεγύμνωκε καί ξένον καί ἀλλότριον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μήλου ἀποκατέστησεν, ὥστε ἀπό τοῦ νῦν καί εἰς τό ἐξῆς ἐν τάξει ἰδιώτου διάγειν, Διονύσιον μοναχόν ἀποκαλούμενον, μακράν ἀπέχοντα τοῦ θρόνου καί τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὡς νομίμως καί δικαίως καθαιρεθέντα καί ἀποδιωχθέντα, χειροτονηθῆσομένου ἐτέρου ἀρχιεπισκόπου Μήλου ἐν αὐτῇ...», ἦταν δ' αὐτός ὁ ραδιοῦργος Ἱερόθεος Κρῖσπος, ὁ ὁποῖος, μέσα στόν ἴδιο μήνα, χειροτονήθηκε ἀρχιερέας «χωρίς ἄλλη ἰδιαίτερη ἐξέταση γιά τήν ἐξακρίβωση τῆς ἀλήθειας, πρός μεγάλην θλίψιν ὄλων ἀνεξαιρέτως» ἔγραψαν οἱ πρόκριτοι τῆς Μήλου. Τέλος πάντων, μετά τίς διαμαρτυρίες καί παραστάσεις τῶν Μηλίων καί παράλληλες ἐνέργειες τοῦ Διονυσίου Ἀλλαμάνου, τοῦτος δικαιῶθηκε καί ἀποκαταστάθηκε (1656/1657) στόν θρόνο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μήλου, στόν ὁποῖο παρέμεινε μέχρι καί τοῦ ἔτους 1670. Τότε ἤλθε σέ συνεννόηση μέ τόν Μηλιό ἱερομόναχο Γεράσιμο Μοδινό καί συμφώνησε «ἀντί 1500 ρεαλιῶν» νά παραιτηθεῖ ὑπέρ αὐτοῦ, προκειμένου νά ἀποφύγει νέα φορολογικά βάρη καί περιπέτειες, ὅπως πρόσφατη φυλάκισή του γιά ἓνα διάστημα ἀπό τούς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τόν προηγούμενο χρόνο εἶχαν νικήσει τούς Βενετούς στόν πόλεμο.

ε) Παρθένιος, ὁ Κρητικός,
ἀρχιεπίσκοπος Σαντορίνης.

Ὁ ἀπό ἱερομόναχων, Παρθένιος ἀπό τήν Κρήτη, ἀναδείχθηκε ἀρχιεπίσκοπος Σαντορίνης τόν Δεκέμβριο τοῦ 1653, ὅταν ἡ ἐπαρχία, ἡ ὁποία πρόσφατα (1650) εἶχε δοκιμαστεῖ ἀπό τίς καταστροφές πού ἐπέφερε ἡ ἔκρηξη τοῦ ἡφαιστείου, χρεωστοῦσε στό Πατριαρχεῖο 20.000 ἄσπρα. Μέ τήν πάροδο τῶν χρόνων καί τή συνέχιση τῶν πολεμικῶν γεγονότων τά οἰκονομικά τῆς ἀρχιεπισκοπῆς πήγαιναν ἀπό τό κακό στό χειρότερο μέχρι πού τό 1662 ὁ Παρθένιος δέν κατάφερε νά πληρώσει τίς πατριαρχικές φορολογίες καί τέθηκε σέ ἀργία καί, ἐκτός ἐπαρχίας, ἐπί πολλούς μῆνες στή Σίφνο, ὅπου καί παρεκάθησε στή σύνοδο τῶν ἀρχιερέων. Ἀναφέρεται ὅτι τόση ἦταν ἡ ἀπογοήτευσή του μέ τήν ἄτεγκτη στάση τοῦ Πατριαρχεῖ-

ου στίς πραγματικές ἀνάγκες τοῦ ποιμνίου τῆς ἐπαρχίας του, ὥστε σκέπτονταν νά μεταβεῖ στή Ρώμη καί νά ὑπηρετήσῃ στό νάό τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου, ἐάν ἡ θέση ἦταν κενή. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Παρθένιος ἀρχιεράτευσε μέχρι τό 1685, ζοῦσε δέ στή Σαντορίνη καί τό ἔτος 1698 ὡς πρῶην ἀρχιεπίσκοπός της.

στ') Ἀθανάσιος Μαρμαρᾶς,
ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου καί Μυκόνου

Ὁ ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Μαρμαρᾶς, ἀπό τή Σαντορίνη, ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ἱεράρχης τῆς νεοσύστατης (1646) ἀρχιεπισκοπῆς Σίφνου καί Μυκόνου. Ἀπό τούς διακεκριμένους ἱεράρχες τῶν Κυκλάδων, ὁ Ἀθανάσιος, κατά τίς μέχρι τώρα μαρτυρίες τῶν πηγῶν, ἀνευρίσκεται κατά τήν μακρά ἀρχιερατική θητεία του (1646-1673), ὡς ὁ ἄριστος ἱεράρχης τῶν Κυκλάδων ὁ ὁποῖος φάνηκε πάντοτε συνεπής στίς οἰκονομικές ὑποχρεώσεις του πρός τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Τοῦτο βέβαια ὄχι ἐπειδή στό πολύνησο τῆς ἐπαρχίας του δέν εἶχαν ἐπίδραση τά πολιτικά-πολεμικά καί ἄλλα γεγονότα, ὅπως ἀνωτέρω περιγράψαμε, ἀλλά γιατί τοῦτος, βιώνοντας τό ἐμπορικό-οἰκονομικό κλίμα τῆς ἔδρας του Σίφνου, διαμορφωμένου ἀπό χρόνια ἀπό τούς μεγαλεμπόρους της, δραστηριοποιήθηκε καί ὁ ἴδιος στήν ἄσκηση τοῦ ἐμπορίου. Μέ τά κέρδη πού ἀπεκόμιζε ἀντιμετώπιζε ἐπιτυχῶς τίς ὑποχρεώσεις του χωρίς νά καταπιέζει τό ποιόνιο, τό ὁποῖο παρέμενε χρεώστης σ' αὐτόν καί τόν ἐξοφλοῦσε μόλις ἀποκτοῦσε οἰκονομικές δυνατότητες.

Πέντε, λοιπόν, ἀρχιερεῖς, ἀπό τούς ἔξι, τῶν Κυκλάδων, παρεκάθησαν στή «σύνοδο» τῆς Σίφνου ὁ μητροπολίτης Παροναξίας Νικόδημος καί οἱ ἀρχιεπίσκοποι Κέας-Θερμίων Γερμανός, Μήλου-Κιμῶλου Διονύσιος, Σαντορίνης Παρθένιος καί Σίφνου-Μυκόνου Ἀθανάσιος. Στή «σύνοδο» δέν συμμετέσχε ὁ Ἄνδρου Αὐξέντιος, ἄγνωστο γιά ποιούς ἀκριβῶς λόγους. Πολύ πιθανόν νά εἶχε ἀντίθετη γνώμη καί εἶχε διαχωρίσει τή θέση του, ἂν κρίνουμε ἀπό τά διαλαμβανόμενα σέ ἔγγραφο τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1662 τῶν πέντε ἀρχιερέων πρός τόν πρόξενο Γαλλίας καί Βενετίας στή Νάξο Κρουσίνο Κορονέλλο, μέ τό ὁποῖο ζητοῦσαν τή συμπαράστασή του στήν «ἐνωτική» κίνησή τους καί τόνιζαν «διά ἐμᾶς τούς πέντε ἀρχιερεῖς, τούς κάτωθεν ὑπογεγραμμένους»,¹¹ ὄχι δέ καί τόν ἕκτο, τόν ἀρχιεπίσκοπο Ἄνδρου.

Κατά τήν πρώτη συνεδρία τῆς «συνόδου» στή Σίφνο κατά Μάιο τοῦ 1662 φαίνεται πῶς δέν ἐπῆραν ὀριστική ἀπόφαση, ἀλλ' ἐξέτασαν τό θέμα στίς λεπτομέρειές του καί, ἰδιαίτερα, τίς ἐπιπτώσεις πού θά εἶχε ἡ ἀποκο-

11. Αὐτόθι, σελ. 132.

πή τους από τό Οικουμενικό Πατριαρχεῖο. Τοῦτο δ' ἐπειδή, ἂν καί ἡ μή ἐπικοινωνία τους μέ τήν Κωνσταντινούπολη εἶχε ἤδη ἀπαγορευθεῖ ἀπό τοῦ ἔτους 1658, μέ διαταγή τοῦ ναυάρχου Φρ. Μοροζίνη, οἱ Βενετοί, προκειμένου νά τούς θέσουν ὑπό τήν προστασία τους καί ἀπαγορεύσουν στούς πατριαρχικούς ἐξάρχους νά περιέρχονται τίς Κυκλάδες γιά τή συλλογή τῶν ἐκκλησιαστικῶν φορολογιῶν, ἀπαιτοῦσαν ἐπίσημη, γραπτή δήλωσή τους καί ἀναγνώριση, ὡς διοικητικῆς πνευματικῆς Ἀρχῆς τους, τήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης καί ὄχι τό δέσμιο στούς ἐχθρούς τους Τούρκους Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο. Παρόμοιο ἐγγεῖρημα ἦταν δίκοπο μαχαίρι, γιατί ἡ ἐπιτυχία του ἐξηρτάτο ἀπό τήν ἔκβαση τοῦ πολέμου ὑπέρ τῆς Βενετίας, διαφορετικά δέν τούς διέσωζε καμμία δύναμη καί ἡ ἀπώλεια τῶν θρόνων τους περισσότερο ἀπό βεβαία. Ὅριστική ἀπόφαση ἐπῆραν τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1662 σέ δεύτερη «σύνοδό» τους στή Σίφνο.

4. Ἐκδήλωση ἐνδιαφέροντος ἀπό καθολικούς κύκλους τῆς Νάξου.

Ἀπό τήν ὅλη ἐξέλιξη τοῦ ζητήματος, ὅπως περιγράφεται στά ἐπόμενα, στόχος τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων τῶν Κυκλάδων δέν ἦταν ἡ ἀπόσχιση τους ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἀλλ' ἡ πρόσκαιρη, ὅσο τοῦλάχιστον θά διαρκοῦσε ὁ πόλεμος Βενετίας - Τουρκίας, ἀπαλλαγὴ τους ἀπό τίς πατριαρχικές φορολογίες καί τίς συνέπειες (ἀργίες - καθαιρέσεις) πού ἐπέσυρε ἡ ἀδυναμία, ἀπό πραγματικές ἀνάγκες, ἐξόφλησής τους. Ἄν, πρὸς τοῦτο, ἔπρεπε νά ζητήσουν μόνο τήν προστασία τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, ἡ ὁποία θά ἀπαγόρευε τήν κάθοδο καί περιοδεῖες στά νησιά τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων, τό πρᾶγμα θά ἦταν ἀπλό. Ὅμως, ἡ ἀξίωση τῶν Βενετῶν νά μεταπηδήσουν στόν Καθολικισμό, ἀποτελοῦσε γι' αὐτούς συνειδησιακό σκόπελο στήν ἱκανοποίηση τοῦ στόχου τους, τόν ὁποῖο ἔπρεπε νά ὑπερπηδήσουν. Κανένας ἀπό τούς πέντε ἀρχιερεῖς δέν ἦταν κρυπτοκαθολικός ἢ φιλενωτικός, ὅπως κάποιοι προκάτοχοί τους ἦ καί μεταγενέστεροι στούς θρόνους τῶν Κυκλαδικῶν ἐπισκοπῶν, κατὰ τίς μαρτυρίες τῶν πηγῶν.¹²

12. Ὅπως ὁ μητροπολίτης Παροναξίας, Ἱερεμίας Βαρβαρήγος (1622-1633) [βλ. Σίμου Μ. Συμεωνίδη, *Ἱστορικά Ἐγγράφα Μήλου (1628-1683) ἀπό τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ*, στὰ «Μηλιακά», 2(1985), σσ. 105-111, τοῦ Ἰδίου, *Τὰ Ἀρχεῖα τῆς Sacra Congregazione de Propaganda Fide καί μαρτυρίες γιά τόν δῆθεν ὀρθόδοξο μητροπολίτη Παροναξίας Ἱερεμία Βαρβαρήγο (1622-1632)*, περιοδ. «Ναξιακά», 7(1991-1992), τεύχος 30-31], ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μήλου Μακάριος Μαμουνης [βλ. Σίμου Μ. Συμεωνίδη, *Δύο Μηλιοὶ ἀρχιεπίσκοποι Μήλου*, ἐφημ. «Μῆλος», φ. 83, Φεβρ. 1984], ὁ μετὰ τόν Νικόδημο Γεράρδη μητροπολίτης Παροναξίας Θεοφάνης Μαυρογορδάτος (1667-1670) [βλ. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Οἱ ἀρχιερατικές ἐναλλαγές... Παροναξίας*, περιοδ. «Ἀρχατός» Νάξου, 4 (1997), σελ. 31-32].

Ὅταν λοιπόν τό Πατριαρχεῖο, τηρώντας τήν ἀτεγκτη στάση του στά οικονομικά προβλήματα πού ἀντιμετώπιζαν, ἐπέβαλε σέ ὅλους τούς ἀρχιερεῖς ποινές (1661/62), κατὰ τὰ ἤδη ἱστορηθέντα, ἀπεφάσισαν νά δείξουν ὅτι κινοῦνται πρὸς μίαν προσέγγιση μέ τή Ρωμαϊκή Ἐκκλησία καί τήν ὑπαγωγή τους στήν προστασία τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, ἀφίνοντας κατάλληλα νά διαρρεύσει ἡ πρόθεσή τους αὐτή. Τοῦτο θά ἔγινε ἀπό τόν μητροπολίτη Παροναξίας Νικόδημο Γεράρδη, ἂν κρίνουμε ἀπό τό γεγονός τῆς ἀμεσης ἐκδήλωσης ἐνδιαφέροντος ἀπό τούς καθολικούς κύκλους τῆς Νάξου, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νά δηλώσουν προθυμία στήν πρόθεση τῆς ἀπόφασής τους σέ Βενετούς καί στό Βατικανό.

Ὁ καθολικός ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας Βαρθολομαῖος τούς ἐνημέρωσε ὅτι, ὁ πρόξενος Γαλλίας καί Βενετίας στή Νάξο Κρουσῖνο Κορονέλλο, ἦταν πρόθυμος ἀκόμη καί νά μεταβεῖ στήν Ἰταλία γιά τήν ἱκανοποίηση τοῦ σκοποῦ τους¹³, ὁ ἴδιος δέ ἔγραψε στίς 2 Ἰουνίου 1662 στό Βατικανό¹⁴, ἀλλά καί ὁ superiore τῶν Ἰησουιτῶν στή Νάξο Gasparo Emmanuele, ὁ ὁποῖος ἐνημέρωσε (26 Αὐγούστου 1662) τόν προϊστάμενό του Paolo Oliva ὅτι ὁ μητροπολίτης Νικόδημος καί οἱ ἄλλοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῶν Κυκλάδων ἐπιθυμοῦσαν νά τεθοῦν ὑπό τόν Πάπα τῆς Ρώμης.¹⁵ Ὁ Κορονέλλο δήλωσε ὅτι ἔχουν ἀμέριστη τή δική του συμπαραστάση καί ἐπιβεβαίωσε ὅτι θά μετέφερε αὐτοπροσώπως τό αἴτημά τους στήν κυβέρνηση τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας καί στό Βατικανό.¹⁶ Ὁ καθολικός ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας ὅμως δέν παρέλειψε νά ἐπισημάνει στήν ἀναφορά του πρὸς τό Βατικανό γιά τίς προθέσεις τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων, ὅτι ἀμφέβαλε γιά τήν εἰλικρίνειά τους καί πρότεινε, ἂν τό ζήτημα εἶχε ἐξέλξη, νά τούς ἀποσταλεῖ τό κείμενο τῆς «ὁμολογίας πίστεως», τήν ὁποία εἶχε καθιερώσει ἡ Ρωμαϊκή Ἐκκλησία γιά τούς ὀρθοδόξους πού ἀπεφάσιζαν νά προσέλθουν στόν Καθολικισμό (δηλ. διά τῆς περιβόητης «οὐνίας»), διαφορετικά, ὅπως τόνιζε, ἡ ὁποιαδήποτε ἄλλη δήλωσή τους θά ἦταν ἀνειλικρινής μέ σκοπό «τὴν ἀποφυγὴ πληρωμῆς τῶν οικονομικῶν ὑποχρεώσεών τους στόν Πατριάρχη»¹⁷ καί μόνο. Ὁ Βαρθολομαῖος, βικάριος ἐπί χρόνια, στή Σίφνο (1651-1659)¹⁸ πρὶν ἐκλεγεῖ ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας, γνώριζε πολύ καλά τήν ἐμμονή τῶν ὀρθοδόξων στό δόγμα τους, γι' αὐτό καί εἰσηγήθηκε τὰ ἀνωτέρω, πολύ σωστά, στή Ρώμη.

13. Συμεωνίδη, *Τό Ἀρχιεπάγος*, σελ. 105.

14. Αὐτόθι, σελ. 127-128.

15. Τωμαδάκη, *Ἰωσήφ Δόξας*, ΕΕΒΣ, 42(1976), σελ. 25.

16. Β.Ι. Slot, «Οὐνῖται» τῆς Μήλου καί Κιμῶλου κατὰ τόν 17ο αἰῶνα, περ. «Κιμωλιακά», 6(1976), σσ. 199 ἐπ.

17. Συμεωνίδη, *Τό Ἀρχιεπάγος*, σελ. 127-128.

18. Σίμου Μ. Συμεωνίδη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Σίφνου*, περιοδ. «Σιφνιακά», 4(1994), σελ. 41 ἐπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Η «ΔΗΛΩΣΗ ΥΠΟΤΑΓΗΣ» ΣΤΟΝ ΠΑΠΑ ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΦΥΓΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΩΝ

Κατά τό τρίτο δεκαήμερο τοῦ Ὀκτωβρίου 1662 οἱ πέντε ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων συνήλθαν σέ νέα «σύνοδο» στή Σίφνο, κατά τήν ὁποία ἐπῆραν τήν ὀριστική ἀπόφασή τους. Ἦταν δ' αὐτή σοφά μελετημένη, ὅπως διατυπώθηκε σέ ἔγγραφο τους πρὸς τόν πάπα κατά τρόπο πού νά μήν ἀποτελεῖ κανονικό παράπτωμα κατά τήν τάξη τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Τοῦτο δέ, ὅπως τόνισαν, γιατί αὐτοί «οὐδέ τοῦ Χρυσοστόμου σοφότεροι (ἦσαν), οὐδέ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνατίου ἰσχυρότεροι», ὥστε νά παραβοῦν ὅσα εἶχαν ἐμπεδώσει οἱ Μεγάλοι ἐκεῖνοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνεγνώρισαν μόνο τό πρωτεῖο τοῦ Πάπα (πού δέν ἀποτελεῖ δογματικό θέμα), ἐπειδή τοῦτος κατεῖχε «τήν ἀποστολικήν τοῦ Πέτρου καθέδραν, ἣν ἐκεῖ ἐξ ἀρχῆς, τέθηκεν ὁ Χριστός» γιά νά ἀποτελεῖ «τῶν τεταλαιπωρημένων ἐπισκόπων σκέπη, παρρησίαν, φρούρησιν καί στερέωσιν» προκειμένου καί αὐτοί νά ἀπολαύσουν «εὐδίαν μετά τσοῦτων θελλῶν, ὧν τσαῦτα ἔτη κυματιζόμεθα».

Ἦθελαν νά ἡσυχάσουν καί αὐτοί λίγο μετά τόσες θύελλες πολεμικῶν καί ἄλλων γεγονότων πού ζοῦσαν μαζί μέ τό ποίμνιο τῶν ἐπαρχιῶν τους. Γι' αὐτόν τόν λόγο μοναδική πλέον ἀπέμεινε ἐλπίδα «ἡ καταφυγή πρὸς τόν Ἅγιον καί Ἀποστολικόν Ρώμης θρόνον» γιατί «τά ἀρχιερατεῖα ἡμῶν... ἀπό τοῦ ἐπιλοίπου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχείου... ὁ νικητήριος καί χριστιανικός τῶν Ἐνετῶν στόλος ἐξέκοψε», ὥστε «πρὸς τήν οἰκουμένην τῆς σῆς μακαριότητος ὑπακοήν καί μερικὴν τοῦ Ρώμης Πατριαρχείου ὑποταγήν ἀνάγεσθαι πεποθήκαμεν», ἀλλά «καί ἡμᾶς καί τόν ἡμέτερον λαόν ἀπό τῶν εἰσπράξεων τῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐξάρχων ἐλευθέρα καί ἀτελεῖ ποιηθῆναι καί φρουρηθῆναι τῇ, τῆς Μακαριότητος ὑμῶν, ἐπιμελεία καί οἰκονομία πάντοτε ἐλπίζομεν»¹.

Δήλωσαν δηλαδή ξεκάθαρα ὅτι, λόγω διακοπῆς τῆς ἐπικοινωνίας τους μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο πού ἐπέβαλε ὁ στόλος τῶν Ἐνετῶν («τῶν Ἐνετῶν στόλος ἐξέκοψε»), ἀπεφάσισαν, ὄχι τήν προσχώρησή

τους στόν Καθολικισμό, ἀλλά τήν «μερικὴν», δηλαδή διοικητική, ὑπαγωγή τους στήν Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ὡς πρώτης «ἀποστολικῆς τοῦ Πέτρου καθέδρας» καί μόνο, προκειμένου νά ἀποφύγουν τήν καταβολή τῶν πατριαρχικῶν φορολογιῶν στοὺς ἀποστελλομένους πατριαρχικούς ἐξάρχους, τίς περιοδεῖες τῶν ὁποίων στά νησιά θά ἀπαγόρευε ὁ βενετικός στόλος. Πρόσθεσαν δ' ἀκόμη ὅτι, γιά τήν ἀποδοχή τοῦ αἰτήματός τους, «ἀξιόπιστον μάρτυρα ἀπεστείλαμεν τόν εὐγενέστατον καί ἐκλαμπρότατον κύριον κύριον Κρουσῖνον Κορονέλλον», ἐκπρόσωπο στή Νάξο τοῦ βασιλεία τῆς Γαλλίας καί τοῦ δόγη τῆς Βενετίας, ὁ ὁποῖος θά ἐξέθετε καί προφορικά τίς λεπτομέρειες τοῦ αἰτήματός τους.

Τό ὑπόμνημά τους πρὸς τόν Πάπα παρέδωσαν στόν Κορονέλλο μέ ἐπιστολή τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1662, στήν ὁποία διατύπωναν τίς εὐχαριστίες τους γιατί «ἀπεδέχθη τάς εἰλικρινεῖς παρακλήσεις τους ὅπως μεταφέρει εἰς τήν Αὐτοῦ Παναγιότητα τόν Πάπαν τάς ταπεινοτάτας ἱκεσίας τους... οὐδέ ἐφείσθη τῶν κόπων, τῶν δαπανῶν καί τῶν κινδύνων τόσον μακροῦ ταξιδίου», ὅπως τοὺς πληροφόρησε «ὁ ἀδελφός ἡμῶν σεβασμιώτατος Μονσινιὸρ ἀρχιεπίσκοπος Παρναξίας» Βαρθολομαῖος Πόλλα. Τόν ἐξόρκιζαν ἀκόμη «ὅπως μεριμνήσῃ καί παραστήσῃ τά δεινά τους, τόσον εἰς τήν Ρώμην, ὅσον καί εἰς τήν Βενετίαν καί ἀπανταχοῦ ὅπου εὐρίσκονται καλοπροαίρετοι Χριστιανοὶ διὰ νά τοὺς συμπονέσουν...»².

Τελικά ὁ Κορονέλλος, λόγω ἐσωτερικῶν ἀναταραχῶν καί σκανδάλων στήν καθολικὴ κοινότητα τῆς Παρναξίας, δέν ἐπῆγε στήν Ἰταλία αὐτοπροσώπως, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ, ἀλλ' ἔστειλε τόν θεῖο του Γεώργιο Σομμαρίπα, ὁ ὁποῖος παρέδωσε στό Βατικανό τή δήλωση τῶν ὀρθόδοξων ἀρχιερέων πρὸς τόν Πάπα, τίς ἐπιστολές τους πρὸς τόν Κορονέλλο καί ἐπιστολή τοῦ τελευταίου ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1662 m.v. (= more veneto, δηλ. 1663), μέ τήν ὁποία συνηγοροῦσε γιά τήν ἐξέταση τοῦ θέματος «χωρὶς νά θεωρηθεῖ ὑπόδειξη στήν Ἁγία Προπαγάνδα τρόπου χειρισμοῦ τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς», γιατί πίστευε ὅτι θά ἀνέκυπτε «μεγάλο καλό ἀπὸ τοὺς ἱεραποστόλους τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας, οἱ ὁποῖοι ἐλευθέρα θά μπορούσαν (νά κατηχοῦν) στίς περιφέρειες αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων»³, ἂν τό αἶτημά τους γίνονταν ἀποδεκτό, μέ εὐτυχές ἀποτέλεσμα τόν προσηλυτισμὸ τῶν ὀρθόδοξων στό Λατινικὸ δόγμα.

Πρὶν ὁ Κορονέλλος ἀποστείλει στή Ρώμη τόν θεῖο του Σομμαρίπα, οἱ πέντε ἀρχιερεῖς ἔγραψαν ἐκ νέου σ' αὐτόν τήν 1η Δεκεμβρίου 1662 ζητῶντας του «νά πασχίσῃ, ἂν εἶναι βολετό», γιά τήν ἔκδοση μιᾶς παπικῆς πράξης «νά μᾶς ἐστερεώσῃ εἰς τές ἐπαρχίες μας», ἢ ἀπὸ μιᾶς γιά τόν καθένα μέ συστάσεις «εἰς τοὺς αὐθέντες καπετάν γενεράληδες» νά ἐμποδί-

1. Βλ. ὀλόκληρο τό κείμενο τῆς δήλωσης στίς σελ. 30-31 σέ πανομοιότυπα.

2. Βλ. σελ. 32-33.

3. Βλ. σελ. 35-37.

ζουν τούς «ὄχθρους (= πατριαρχικούς ἐξάρχους) ὅπου κατεβαίνουν ἀπό τήν Πόλη νά μᾶς συγχύζουσιν». Ἀκόμη, στό παπικό διάταγμα ἢ διατάγματα νά περιέχονται «διά ἐμᾶς τούς πέντε ἀρχιερεῖς... νά ἔχουσιν οἱ μητροπόλεις καί οἱ ἀρχιεπισκοπές τά δίκαιά των κατά τήν παλαιάν συνήθειαν κατά τά γράμματά μας καί κατά τά κατάστιχά μας», ὅπως «καί διά τά μοναστήρια καί ἐκκλησίες καί πράγματα (= κινητά καί ἀκίνητα) καθώς ἐπερνούσαμεν ἀπό τό παλαιό, ὅσα ἦταν ἀφιερωμένα εἰς τές ἐπαρχίες...»⁴. Δηλαδή νά μήν ἀλλάζε τίποτα ἀπό ὀρθόδοξης θέσης κατά τά καθιερωμένα τῆς Ἐκκλησίας τους. Πρόσθεσαν ἀκόμη σέ ὑστερόγραφο, μέ τά διαδιδόμενα ὅτι θά κατέπλεε στό Αἰγαῖο καί ὁ γαλλικός στόλος, νά ζητήσει τή στερέωσή τους «καί ἀπό τή Φράντζα (= Γαλλία) καί ἀπό ὅλες τίς ἀφεντίες».

Ὁ Γεώργιος Σομμαρίπας παρέδωσε τήν ἀλληλογραφία στό Βατικανό στίς 4 Σεπτεμβρίου 1663, περιεῖχε δέ τά ἐπόμενα ἔγγραφα:

1. Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΟΝΕΛΛΟ

Εὐγενέστατε καί ἐκλαμπρότατε κύριε

Χαρήκαμε πολύ ὅταν πληροφορηθήκαμε ἀπό τόν ἀδελφό μας μονσινιόρ ἀρχιεπίσκοπο Παροναξίας ὅτι ἡ ἐξοχότητά σας ἀποδέχτηκε τίς ἀπό καρδιάς παρακλήσεις μας νά μεταφέρῃ στήν Αὐτοῦ Παναγιότητα τόν Πάπα τίς ταπεινές ἱκεσίες μας, παρά τό γεγονός ὅτι εἴσθε ἰδιαίτερα ἀπαραίτητος στόν εὐγενέστατο Οἶκο σας καί στό νησί τῆς Νάξου, οὔτε ἀναλογισθήκατε τούς κόπους, τίς δαπάνες καί τούς κινδύνους ἐνός τόσο μακροῦ ταξιδίου. Μή ἔχοντες τήν δύναμη νά σᾶς ἀνταποδώσωμε τήν παρεχομένη εὐεργεσία, δεχθεῖτε ὅτι πνευματικά καί εἰς τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καί στόν κόσμον, θά παρακαλοῦμε γιά σᾶς μέ τίς προσευχές καί κατά τίς θυσίες μας στόν Σωτήρα κύριον ἡμῶν Χριστόν, μέσω τῆς νύμφης αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐκλαμπρότητά σας ἄς διαχειριστεῖ ἐλευθέρως ὅσα γράφομε στήν Αὐτοῦ Παναγιότητα, ἱκετεύοντάς Τον ὅπως δώσει πίστη σέ ὅ,τι θέλει τοῦ μεταβιβᾶσει ἡ ἐξοχότητά σας γιά τήν ὑπόθεσή μας, δηλαδή νά εὐαρεστηθεῖ ἡ Παναγιότητά Του νά μᾶς δεχτεῖ μεταξύ τῶν πιστῶν καί ὑπό τήν προστασία του, παρακαλοῦμε δέ ἀπό καρδιάς τήν ἐξοχότητά σας μέ τήν παροῦσα νά μεριμνήσει καί παραστήσει τά δεινά μας, τόσο στή Ρώμη, ὅσο καί στή Βενετία καί ὅπου ἀλλοῦ εὐρίσκονται καλοπροαίρετοι Χριστιανοί νά μᾶς συμπονέσουν καί ὅπως πράξη τό δυνατόν καλύτερο γιά νά μᾶς βοηθήσει καί ἄς εἶναι παντοῦ ὁ Θεός μαζί σας καί ἡ δική μας εὐλογία. Νά ἔχετε καλό ταξεῖδι μέχρι νά σᾶς ξαναδοῦμε γρήγορα μέ χάρᾶ καί πολλές εὐχαριστίες.

4. Βλ. σελ. 35.

Ἀπό Σίφνο, 30 Ὀκτωβρίου 1662.

Νικόδημος ἀρχιεπίσκοπος Νάξου καί Πάρου.

Ἀθανάσιος, ἐπίσκοπος Σίφνου.

Γεράσιμος, ἐπίσκοπος Τζίκας καί Θερμίων. (Ὁρθό Γερμανός)

Παρθένιος, ἐπίσκοπος Σαντορίνης.

Διονύσιος ἐπίσκοπος Μήλου.

Νικολός Ἀναπλιώτης, δημόσιος νοτάριος Ναξίας»

[Δημοσιευμένη ἀπό τόν Β. J. Slot, «Οὐνῖται» τῆς Μήλου καί τῆς Κιμώλου κατά τόν 17ο αἰώνα, περιοδ. «Κιμωλιακά», 6 (1976), σελ. 211].

2. Η ΔΗΘΕΝ «ΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ» ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

Μακαριώτατε Πάτερ, ἀξιώτατε τοῦ σωτῆρος Ἰησοῦ Τοποτηρητά, νόμιμε τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου Διάδοχε, ἀκρότατε τοῦ δεσποτικοῦ ποιμνίου ποιῆμεν, ὁρατή τῆς καθολικῆς καί τῆς ἀποστολικῆς τῆς ἐπί γῆς ἔτι παροικούσης Ἐκκλησίας κεφαλῆ, ἅπαντες τῶν χριστιανῶν σὺν ἀκροτάτῃ καί ἀπαραλείπτῳ ἐν τοῖς τῆς πίστεώς τε καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας ἐξουσία Μονάρχα.

Εἰς τό ἡμᾶς τούς ὑπογεγραμμένους ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι Ἀρχιερεῖς τῆς σῆς μακαριότητος ποσὶν ταπεινοφρόνως προσπίπτειν, παμπολλαὶ ἔσω καί ἔξω αἰτίαι ἐπώτρυναν. Ἐσω μὲν τῷ νοῶν τῷ τῆς πίστεως φωτὶ περιφθεγξαμένους ταύτη τοῦ Χ(ριστοῦ) ἢ φωνῆ Ποίμανον τά πρόβάτά μου, στερέωσον τούς σους ἀδελφούς, ἢ καί καθεκάστους μόνον πιστούς τῇ τῶν ἀρνίων ὀνομασίᾳ σεσημειωμένους, ἀλλὰ καί τούς τῶν πιστῶν ἐπισκόπους, τῇ τῶν προβάτων καί Πέτρου ἀδελφῶν λέξει δεικνυμένου, τῷ αὐτῷ Πέτρῳ ὡσπερ Ἀρχιποιμένι ποιμανθησομένης, καί ἐν τῇ τῆς ἀσφαλοῦς αὐτοῦ πίστεως πέτρα στερεωθησομένου αὐτός ὁ Χριστός παρέδωκεν. Ἐξω δέ τά τῶν ἀνατολικῶν ἡμῶν Ἀρχιερέων παραδείγματα, ἐξ ὧν Διδασκάλων μίαν μόνον εἶναι τῶν ποικίλαις δυστυχίαις θλιφθέντων καί συντριφθέντων Ἐπισκόπων καταφυγὴ πρὸς τόν Ἅγιον καί Ἀποστολικόν Ρώμης θρόνον, τήν ἀκράδαντον δηλαδή τῆς πίστεως ἀντὶ αἱρέσεων Πέτρων καί νικητηρίαν πασῶν τοῦ σχίσματος ζαλῶν νοεῖ μεμαθήκαμεν. Οὐ γάρ ἡμεῖς τοῦ ὑψηλόφρονος Ἀλεξανδρείας Ἀναστασίου μείζονες, οὐδέ τοῦ Χρυσοστόμου σοφώτεροι, οὐδέ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἰγνατίου ἰσχυρώτεροι ἐσμέν, οἱ ἅπαντες ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς τοῦ Πέτρου καθέδρας, ἦν ἐκεῖ ἐξ ἀρχῆς τέθηκεν ὁ Χ(ριστ)ός καί καθ' ἐξῆς αἰεὶ φυλλάττει, τῶν τεταλαιπωρημένων Ἐπισκόπων σκέπη, παρρησίαν, φρούρησιν καί στερέωσιν, σαφῶς καί σοφῶς ἐζήτησαν. Ἐκεῖθεν καί ἡμεῖς, τῶν προειρημένων Ἁγίων καί φωστήρων μαθηταὶ καί ἐν τῇ τοῦ Χ(ριστ)οῦ χάριτί τε καί ἀγάπῃ παῖδες ἠλπίσαμεν ὅτι μέλλει εὐδῖαν τέλος

μετά τοσούτων θυελλῶν, ὧν τοσαῦτα ἔτη κυματιζόμεθα, λαμπρύνεσθαι, γαλήνην ἀναδύδασθαι καὶ δρόμον πρὸς τὸν τῆς ἀνέσεως τε καὶ ἀναπαύσεως λιμένα τῆ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Ζεφύρου πνεύσει κατευθύνεσθαι. Διότι τὰ ἀρχιερατεῖα ἡμῶν δηθὰ καὶ πλεῖστα θορυβόμενα, πρὸς τὴν οἰκουμένην τῆς σῆς μακαριότητος ὑπακοήν καὶ μερικὴν τοῦ Ρώμης Πατριαρχείου ὑποταγὴν ἀνάγεσθαι πεποθήκαμεν καὶ ἐμεριμνήσαμεν καὶ μετὰ τῆς τοῦ παναγάθου Θεοῦ καὶ τῆς παναμώμου θεομήτορος βοηθείας ἐπιτελέσομεν. Ἐπειδὴ αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ἐπιλοίπου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχείου τῆ τῶν Τούρκων τυραννίδι καταθλασθέντα τε καὶ καταθλιφθέντα, ὁ νικητήριος καὶ Χριστιανικός τῶν Ἐνετῶν στόλος ἐξέκοψε, μεθ' ἧς καθάπερ καὶ ἡμᾶς καὶ τὸν ἡμέτερον λαόν ἀπὸ τῶν εἰσπράξεων τῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐξάρχων ἐλευθέρᾳ καὶ ἀτελῆ ποιηθῆναι καὶ φρουρηθῆναι τῆ τῆς Μακαριότητος ὑμῶν ἐπιμελείᾳ καὶ οἰκονομίᾳ πάντες ἐλπίζομεν. Οὕτω ἡ μερικὴ ἀπάντων ἡμῶν σπουδὴ καὶ μέριμνα ταύτη ἔσται, ἵνα τοιαύτης φρουρᾶς, σκέπης καὶ χάριτος ἄξιοι ἡμεῖς οἱ ὑποτεταγμένοι καὶ ταπεινοὶ αὐτῆς ἐν Κ(υρί)ῳ παῖδες ἀποδειχθῶμεν. Τῆς ἡμετέρας ταύτης ὑποταγῆς ἀξιόπιστον μάρτυρα ἀπεστείλαμεν τὸν εὐγενέστατον καὶ ἐκλαμπρότατον κύριον κύριον Κρουσῖνον Κορονέλλον, ἀντὶ τοῦ Χριστιανοτάτου Βασιλέως καὶ τοῦ Γαληνοτάτου ἡμῶν Ἄρχου ἐν ἡμετέρα Νάξω ὑπατον. Αὐτῷ ἀσφαλῆ πίστιν δίδεσθαι ἐπὶ πᾶσιν περὶ τῆς ἡμῶν ἐνώσεως καὶ ἀναγωγῆς, ἀκριβῶς καὶ δουλοπρεπῶς τῆς σῆς Μακαριότητος δεόμεθα καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς χρησμούς αὐτῆς καὶ ὀρισμούς ἡμῶν σαφηνίζεσθαι ἐπιποθοῦμεν, οὐς κληθείση πρὸς τὴν τῆς Μακαριότητος ὑμῶν εὐλογίαν κεφαλῆ ἰλαροκάρδως καὶ θεοσεβῶς προσδοκῶμεν ἵνα πάντα τὰ ὑπ' αὐτῆς παρηγγελμένα ἡμῶν πιστῶς πράξαντες τελέσομεν.

Δοθέν ἐν Σίφνῳ καὶ ὑπὸ ἰδίας ἡμῶν χειρὸς ὑπογραφθέν, ἔτει Κυρίου - ,αχξβ'.

† ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Παροναξίας Νικόδημος δοῦλος ἀχρεῖος τῆς σῆς μακαριότητος.

† ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σίφνου Ἀθανάσιος δοῦλος τῆς σῆς μακαριότητος.

† ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Τζίας καὶ Θερμίων Γερμανὸς δοῦλος μικρὸς τῆς σῆς μακαριότητος.

† ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Σαντορίνης Παρθένιος δοῦλος τῆς σῆς μακαριότητος.

† Μήλου Διονύσιος ἀρχιεπίσκοπος μικρὸς δοῦλος τῆς σῆς μακαριότητος.

[Δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπέλαγος*, σελ. 130-132].

3. ΥΠΟΜΝΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΟΝΕΛΛΟΝ

Ἐνθύμηση στά ὅσα παραγγέλλομεν τοῦ ἐκλαμπροτάτου αὐθέντη Χρυσίνη Κορονέλλου, θεοῦ θέλοντος καλὸν κατευώδιον.

† Ἐν πρώτον νὰ πασχίσης ἄν εἶναι βολετό νὰ μᾶς εὐγάλης κάθα ἐνός μία τουκάλε (ἰταλ. ducale = δουκιός, ἐδῶ διάταγμα) ἀπὸ τὸν μακαριώτατον νὰ μᾶς ἐστερεώση εἰς τές ἐπαρχίες μας, εἰ δὲ καὶ δέν βολέσει, νὰ εὐγάλης κάθα ἐνός μία, νὰ εἶναι διὰ ὅλους μία καὶ νὰ μᾶς ἐφαβορίρη (ἰταλ. favorire = βοηθῶ, ἐνισχύω) μέ ρακουμαντάραις (ἰταλ. racomandare = συνιστῶ, στερεώνω) εἰς τοὺς αὐθέντες καπετάν γενεράληδες νὰ μὴν βρίσκουσι καιρὸ οἱ ὀχθροὶ (= οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο πατριαρχικοὶ ἐξαρχοὶ) ὁποῦ κατεβαίνουσιν ἀπὸ τὴν Πόλῃ νὰ μᾶς συγχύζουσιν, ἢ ὁποῖα τουκάλε νὰ περιέχη διὰ ἐμᾶς τοὺς πέντε ἀρχιερεῖς τοὺς κάτωθεν ὑπογεγραμμένους νὰ ἔχουσιν οἱ μητροπόλεις καὶ οἱ ἀρχιεπισκοπές τὰ δίκαιά των κατὰ τὴν παλαιάν συνήθειαν κατὰ τὰ γράμματά μας καὶ κατὰ τὰ κατὰστικὰ μας νὰ περιέχη καὶ διὰ τὰ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίες καὶ πράγματα καθὼς ἐπερνούσαμεν ἀπὸ τὸ παλαιὸ ὅσα ἦταν ἀφιερωμένα εἰς τές ἐπαρχίες καὶ ὅτι ἄλλο ἐγνωρίσης νὰ μᾶς ἀξιώση ὁ Θεὸς νὰ σέ ἀπολαύσομε ὀγλήγορα μέ τό καλό, καὶ ἔχε τὴν εὐχή μας.

1662 Δεκεμβρίῳ 1.

† ὁ Παροναξίας Νικόδημος	Ἄφεντη μου ἀνίσως καὶ εὐγένη
† ὁ Σίφνου Ἀθανάσιος	ἢ ἀρμάδα τῆς Φράντζας νὰ ἔρχεται
† ὁ Τζίας καὶ Θερμῶν Γερμανός	εἰσέ τοῦτα τὰ μέρη νὰ θυμῆση(ς)
† ὁ Σαντορίνης Παρθένιος	νὰ μᾶς γυρέφης ρεκουμαντίζαις
† ὁ Μήλου Διονύσιος	ἀπὸ τὴν Φράντζα καὶ ἀπὸ ὅλες
	τίς ἀφεντίες.

[Δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Συμεωνίδη, *Τὸ Ἀρχιεπέλαγος*, σελ. 132]

4. ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΟΡΟΝΕΛΛΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΒΑΤΙΚΑΝΟ

Σεβασμιώτατε Κύριέ μου,

Ἡ ἱκανοποίησή μου θὰ ἦταν πολὺ μεγάλη ἂν συνεργαζόμουν μέ τὴ σεβασμιότητά σας γιὰ ὑποθέσεις πρὸς δόξαν τοῦ Κυρίου, τιμὴ τῆς Ἁγίας Του Ἐκκλησίας, διατήρηση, πρόοδο καὶ λαμπρότητα τοῦ λατινικοῦ δόγματος καὶ ψυχικὴ σωτηρία πολλῶν ἀνθρώπων. Τὴ στερήθηκα ὅμως μέ τὴν παρεμπόδιση τοῦ ταξιδιοῦ στὴ Ρώμη ἀπὸ αἰτίες ἀνυπερβλήτες καὶ δέν μοῦ ἀπόμεινε ἄλλο μέσον ἐλάχιστης γεύσης τῆς παρὰ ἢ παροῦσα ἐπιστολή. Μ' αὐτὴν σᾶς διαβεβαιῶ κατ' ἀρχὴν καὶ ἐνώπιον θεοῦ δηλώνω ὅτι, οὔτε ἀπὸ ἀπέχθεια, οὔτε γιὰ ἐκδίκηση ἢ προσωπικὸ καὶ ἐγκόσμιο συμφέρον εἶχα ἀποφασίσαι νὰ ἀναλάβω αὐτὸ τό ταξίδι, ἀλλὰ μόνο χάρη τῆς ἐπανόδου (στὴν πίστη) ἐκεῖνων τῶν ἔξι Ἑλλήνων ἐπισκόπων πού

πρόστρεξαν σ' έμένα για νά προσπέσω στά πόδια τής Αύτου 'Αγιότητος καί τών σεβασμιωτάτων Κυρίων τής 'Αγίας Προπαγάνδας, ώς προστατών κατά τών ταλαιπωριών πού ύφίστανται καθημερινά από τούς πατριαρχικούς έξάρχους Κων/πόλεως γιατί έπιθυμοϋν νά δηλώσουν ύπακοή στην 'Αγία 'Αποστολική "Εδρα. 'Από αύτήν είναι εύκολο νά άπευθυνθει έντολή πρός τόν άποστολικό νούνσιο Βενετίας νά μεριμνήσει για τήν έκδοση Δουκικοϋ Διατάγματος πρός τόν έξοχότατο καπετάν γενεράλε τής βενέτικης άρμάδας νά άπαγορεύει στους πατριαρχικούς έξάρχους τήν ένόχληση τών έξι αύτών έπισκόπων του 'Αρχιεπελάγου, οι όποιοι βρίσκονται σέ νησιά ύποκείμενα στόν Πρίγκηπα, θά έχουν τήν εύλογία τής Αύτου 'Αγιότητος καί τήν προστασία του.

'Η σεβασμιότητά σας θά διαβάσει τήν έπιστολή πού έγραψαν οι ειρημένοι έπίσκοποι τών Κυκλάδων πρός τήν 'Αγιότητά του καί εκείνην άκόμη πού έστειλαν σ' έμένα παρακαλώντας με νά μεταβώ καί νά χειρισθώ στην Ρώμη τήν ύπόθεση τής ένωσης καί τής ύποταγής τους στην 'Αγία Καθολική "Εδρα στην όποία από παλαιότατα χρόνια ήταν ύποκείμενοι όλοι οι έπίσκοποι καί οι άρχιεπίσκοποι τής "Ιστρίας, όχι μόνο ως υπέρτατης κεφαλής τής Χριστιανικής 'Εκκλησίας, αλλά άκόμη καί ως Πατριάρχου τών περιφερειών αύτών ιδιαίτερα, από τόν όποιο έτοποθετοϋντο σ' αύτά τά μέρη, μάλιστα ό έπίσκοπος Θεσσαλονίκης όπως προκύπτει από τίς έπιστολές του άγιοτάτου Πάπα Λέοντος, εκείνου του Θεσσαλονικέα καί τών Συνόδων πού έγιναν πριν ό Πατριάρχης Κων/πόλεως τίς ιδιοποιηθεί. Δέν άγνωώ τήν έλληνική άστάθεια, αλλά έλπίζω πώς σύντομα θά υπάρξει μεγάλο καλό από τούς μισσιοναρίους τής 'Αγίας Προπαγάνδας πού έλεύθερα θά μποροϋν (νά κατηχοϋν) στίς περιφέρειες αύτών τών έπισκόπων, άποψη πού σημειώνω χωρίς νά θεωρηθεί ύπόδειξη στην 'Αγία Προπαγάνδα τρόπου χειρισμοϋ τής ύπόθεσης αύτης καί έκμετάλλευσης αύτης τής εύκαιρίας, αλλά για νά μήν παραλείψω συγχρόνως τήν ύποχρέωσή μου.

'Η άλλη αίτία του ταξιδιοϋ ήταν ή αναζήτηση λύτρωσης καί ήρεμίας για τή φτωχή Νάξο, ή όποία έξ αίτίας τών πολυχρονίων βασάνων της από τίς τουρκικές καί τίς χριστιανικές άρμάδες άνέμενε ένδυνάμωση στα εκκλησιαστικά πράγματα, από τά όποια όμως, αντίθετα, άκολούθησαν περιπέτειες φοβερές, όπως θά διακριβώσει ή σεβασμιότητά σας από τά έσωκλειόμενα γράμματα, τά όποια, μετά τήν εξέταση του περιεχομένου τους, θά θελήσει, για τήν άγάπη του Θεοϋ καί τή συμπόνεση τών δυστυχιών μας, νά έξαλείψει πλήθος σκανδάλων γιατί έμεϊς οι άξιοι καταφρόνησης δέν θά φανοϋμε υπερόπτες στην άξιοπρέπεια καί τό κύρος τής 'Εκκλησίας, από τήν όποία έμεϊς καί οι πρόγονοί μας έχουμε ιδιαίτερα εύεργετηθεί. 'Εκτός αύτου διαβεβαιώνω τίς σεβασμιότητές σας ότι ό έξοχότατος

καπετάν γενεράλες είναι πρόθυμος νά προέλθει σέ ενέργειες, εάν φέρουμε ένώπιον τής δικαιοσύνης του τά παράπονά μας. Για νά προασπίσουμε όμως τήν άσυλία τής 'Εκκλησίας καί για νά μή μειώσουμε τό δόγμα μας από μία τέτοια προσφυγή, δέν θελήσαμε νά προστρέξουμε άλλοϋ παρά στην 'Αγία Προπαγάνδα, τήν όποία έπιμόνως παρακαλοϋμε νά μήν καθυστερήσει τή θεραπεία (του αίτήματός μας). 'Εάν όμως έχει κάποια άμφιβολία σέ όποιοδήποτε σημείο τών άνωτέρω περιγραφόμενων, ως στείλει άποστολικό έπίτροπο ή ως προσκαλέσει στην Ρώμη τόν άρχιεπίσκοπο καί έν τω μεταξύ ως άναθεση τή διοίκηση τής 'Εκκλησίας σέ άποστολικό βικάριο για τήν έπιλογή του όποιου δέν λείπουν ούτε ξένοι, ούτε έντόπιοι.

'Αλλο δέν έχω νά προσθέσω, παρά νά επαναλάβω τίς παρακλήσεις όλων τών κατοίκων λατινικοϋ δόγματος, άκόμη καί όρθοδόξων τής Ναξίας, νά μεριμνήσετε για τήν άνακούφιση τών ψυχών μας καί ό Θεός νά σας άνταμείψη, έμεϊς δέ θά μείνουμε όλοι άνεξαιρέτως αιώνια (εύεργετημένοι), ιδιαίτερα δέ έγώ, ό όποιος έξ' αίτίας τών προειρημένων έμποδίων δέν μπορώ νά έλθω άυτοπροσώπως, γι' αυτό στέλνω τόν θεο μου, τόν κ. Γεώργιο Σομμαρίπα, πρός τόν όποιο οι σεβασμιότητές σας μποροϋν νά έχουν κάθε έμπιστοσύνη για ό,τιδήποτε, ώσάν νά είμαι έγώ ό ίδιος, γιατί ενεργεί έξ όνόματός μου.

Νάξος 28 Φεβρουαρίου 1662 m.v. Τής σεβασμιότητάς σας
Ταπεινός δοϋλος
Crussino Coronello,
console della natione
francese e veneta.

[Δημοσιευμένη από τόν Συμεωνίδη, Τό 'Αρχιεπάγου, σελ. 133-135].

Τό Βατικανό μελέτησε τά άποσταλέντα έγγραφα καί τήν όμολογία τών άρχιερέων άναγνώρισης του πρωτείου του Πάπα, κατάλαβε φυσικά ότι δέν έπρόκειτο για προσχώρησή τους στόν Καθολικισμό καί δέν έδειξε, τότε τουλάχιστον, ένδιαφέρον. 'Ετσι ή κατάσταση παρέμεινε ως είχε επί πέντε άκόμη χρόνια, όποτε τό θέμα ανακινήθηκε καί πάλι από τούς Βενετούς, μέ προτροπή, πολύ πιθανόν, τής Ρωμαϊκής 'Εκκλησίας, κατά τά έπόμενα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΝΕΑ ΔΗΛΩΣΗ «ΥΠΟΤΑΓΗΣ» ΣΤΟΝ ΠΑΠΑ

Ο πόλεμος Βενετίας-Τουρκίας συνεχίζονταν πάντοτε χωρίς αποτέλεσμα και είχε εισέλθει στο 22ο έτος του (1667). Τόν ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνη, ο οποίος είχε ανακληθεί στη Βενετία (1661) μετά την αποτυχία του στην εκστρατεία της Μάνης, είχαν αντικαταστήσει διαδοχικά οι ναύαρχοι Γεώργιος Μοροζίνης και Ανδρέας Κορνέρ, οι οποίοι ακολούθησαν την ίδια εκκλησιαστική πολιτική στις Κυκλάδες. Οι ορθόδοξοι άρχιερείς ήταν αναγκασμένοι «διά να διασώσουν και τας επισκοπάς και τό ποιμνιον αὐτῶν να πολιτεύωνται δολιχοδρομοῦντες»,¹ ενώ ένας απ' αυτούς, ο Άνδρου Αύξέντιος (ο οποίος δεν είχε συμμετάσχει στην «ένωτική» κίνηση, κατά τά ήδη ιστορηθέντα), είχε καθαιρεθεί από τό Πατριαρχεῖο (τό έτος 1666 μέ δύο καθαιρετικά έγγραφα, γιατί δεν υπήκουσε στο πρώτο) και αντικατασταθεῖ, τόν Δεκέμβριο τοῦ 1666, από τόν Ίάκωβο, ο οποίος χαρακτηρίζεται στις πηγές κρυφοκαθολικός και φιλενωτικός.²

Περί τά τέλη Ίανουαρίου - αρχές Φεβρουαρίου 1667 και ενώ διαδίδονταν ότι ο τουρκικός στόλος προετοιμάζονταν να κατέλθει στις Κυκλάδες μέ σκοπό να τίς καταστρέψει επειδή οι νησιῶτες συνεργάζονταν μέ τούς Βενετούς, στη Μήλο συγκεντρώθηκαν ναυτικές δυνάμεις υπό τόν Γάλλο αξιωματικό στην ύπηρεσία τῆς Γαληνοτάτης Marchese Villa. Ακολούθως κατέπλευσαν και μοῖρες τοῦ στόλου υπό τόν ναύαρχο Φραγκίσκο Μοροζίνη, ο οποίος είχε ανακληθεῖ στην ενεργό ύπηρεσία. Για να χαιρετήσουν τόν Μοροζίνη προσήλθαν τότε στο νησί ο έντεταλμένος τοῦ Βατικανοῦ για τήν ἐπιθεώρηση τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν τῶν Κυκλάδων μονσινιόρ Sebastiani, ἐπίσκοπος Ίεραπόλεως - ἀποστολικός ἐπισκέπτης και οι ορθόδοξοι ἀρχιερείς Νικόδημος, μητροπολίτης Παροναξίας και οι ἀρχιεπίσκοποι Σίφνου Ἀθανάσιος, Κέας-Θερμίων Γερμανός, Σαντορίνης Παρθένιος και Ἄνδρου Ίάκωβος. Παρών και ο ἀρχιεπίσκοπος Μήλου Διονύσιος, ἀλλά και ο τιτουλάριος Σεβαστείας Ίωσήφ Δόξας, ο οποίος ἀκολουθοῦσε και πάλι τόν προστάτη του ναύαρχο Μοροζίνη, ὡς ἐκκλησιαστικός σύμβουλος του.³

1. Τωμαδάκη, Ίωσήφ Δόξας, ΕΕΒΣ, 42 (1976), σελ. 15.

2. Συμεωνίδη, Τό Ἀρχιεπάγος, σελ. 78.

3. Τωμαδάκη, ὁ.π.π., σελ. 16 ἐπέμ.

Κατά τά ιστορούμενα από τόν Ίεραπόλεως Sebastiani, πραγματοποιήθηκε τότε σύσκεψη κατά τήν ὁποία αὐτός, μετά τήν ἀνταλλαγή φιλοφρονήσεων, ἀνεκίνησε τό θέμα για τίς βασικές διαφορές και τήν ἀσκούμενη πολεμική μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς και Δυτικῆς και τό «πρωτεῖο» τοῦ Πάπα. Ἄριστα ἐνημερωμένος για τά συντρέχοντα στο Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο γεγονότα (ἐπεσήμανε λ.χ. ὅτι ο Πάπας ἦταν ἕνας, ἐνώ οι ζῶντες τότε πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως πέντε και κανείς δέν γνώριζε ποιός ἀπ' αὐτούς εἶχε ἐκλεγεῖ κανονικά και ποιός ὄχι) και στή δική τους δραματική θέση και κατάσταση ἀπό τούς ἀποστελλομένους ἀπό τό Πατριαρχεῖο ἐξάρχους, οι ὁποῖοι τούς φορολογοῦσαν μέ ἀπειλές ἀφορισμοῦ ἢ ἐξορίες, φυλακίσεις μέσω τῶν Τούρκων κ.λπ. και τούς πρότεινε να τεθοῦν υπό τήν ἡγεσία τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας⁴. Εἶναι προφανές ὅτι ο Sebastiani εἶχεν ὀδηγίες ἀπό τό Βατικανό, μετά τή δήλωση τῶν ἀρχιερέων τοῦ 1662, να τούς βολιδοσκοπήσει σχετικῶς και τούς ἐξωθήσει σέ ὑποταγή. Οι ἀρχιερείς τοῦ εἶπαν ὅτι πρό χρόνων εἶχαν ζητήσει ἐγγράφως να τεθοῦν υπό τήν προστασία Βατικανοῦ και Βενετίας, ἀλλά χωρίς αποτέλεσμα και προθυμοποιήθηκαν να ὑπογράψουν νέα δήλωση τήν ὁποία μάλιστα παρεκάλεσαν να συντάξει αὐτός ἰταλικά επειδή ἀγνοοῦσαν τή γλῶσσα. Ὁ Sebastiani ἀπήντησε ὅτι ἔπρεπε να τήν γράψουν οι ἴδιοι ἐλληνικά, ἀλλά να τονίσουν ἀπαραίτητα τήν ὁμολογία τους για τό πρωτεῖο τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὡς κεφαλῆς ὄλων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν⁵.

Ἡ δήλωση συντάχθηκε, ὑπογράφηκε ἀπό τούς ἀρχιερείς (πλήν τοῦ Ίωσήφ Δόξα, ο οποίος δέν κατεῖχε ἔδρα στις Κυκλάδες) και παραδόθηκε ἀπό τόν ἀρχιεπίσκοπο Μήλου Διονύσιο στον Sebastiani να τήν παραδώσει στο Βατικανό. Τό κείμενό της ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Μακαριώτατε Πάτερ

Πρό δύο ἢ τριῶν ἡδῆ ἐτῶν ἔχομεν γράψει πρός τήν Ὑμετέραν μακαριότητα, ὑποτασόμενοι εἰς τήν ὑπακοήν τῶν σεβασμίων ὑμετέρων διαταγῶν, ὡς εἶναι χρέος τῶν ἀληθῶς καθολικῶν· ἀλλά πρός ἡμετέραν κακοτυχίαν, ἡδῆ ἐμάθομεν, ὅτι δέν ἔφθασαν μέχρις ὑμῶν τά γράμματά μας. Ὅθεν ἀνανεοῦμεν τήν ἡμετέραν πρόθεσιν διά τοῦ παρόντος, ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς εὐκαιρίας (τῆς παρουσίας) τοῦ σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου τῆς Ίεραπόλεως, ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτου, ἀποσταλέντος υπό τῆς Ὑμετέρας μακαριότητος εἰς τās νήσους ταύτας τοῦ Ἀρχιπελάγους· ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς κίνητρον διά τῆς ὀρθῆς διδασχῆς και τοῦ ἀγίου του παραδείγματος, ὡστε να ὁμολογήσωμεν τās ἀληθείας ἐκεῖνας, τās ὁποῖας ὀφείλομεν (να ὁμολογῶμεν).

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι.

Προσπίπτοντες λοιπόν εις τούς άγιωτάτους πόδας Ὑμῶν, άφωσιωμένως τούς άσπαζόμεθα όμολογοῦντες Ὑμᾶς άληθῆ κεφαλὴν καί οἰκουμηνικόν ποιμένα τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆς. Τόσον τό πρῶτον, ὅσον καί νῦν αὐθορμήτως προβαίνομεν εις τάς διακηρύξεις ταύτας καί οὐχί ἔνεκεν οἰουδήποτε συμφέροντος· ἄλλ' εἶναι άληθές, ὅτι αναμένομεν ἀπό τήν Ὑμετέραν μακαριότητα σύστασιν τινά πρὸς τήν πολιτείαν τῆς Ἐνετίας, ἣτις σήμερον κυριαρχεῖ εις αὐτούς τούς τόπους, ἐπί τῷ σκοπῷ τῆς προστάσιος ἡμῶν καί τῆς ὑπερασπίσεως ἀπό τῶν μεγάλων ἐπηρειῶν εις ἃς ἐκ πολλῶν πλευρῶν ὑποκείμεθα κατά τούς χρόνους τούτους τοῦ πολέμου.

Τελευτῶντες δέ καί πάλιν άσπαζόμεθα τούς άγιωτάτους Ὑμῶν πόδας.

Ἐκ Μήλου τήν <25ην Μαρτίου> / 3ην Ἀπριλίου 1667

Ταπεινότατοι δοῦλοι

Νικόδημος <μητροπολίτης τῆς Παροναξίας

Γαβριήλ τῆς Ἄνδρου

<Ἀθανάσιος> τῆς Σίφνου

<Παρθένιος> τῆς Σαντορήνης

Διονύσιος τῆς Μήλου».⁶

Ἡ διατύπωση καί τοῦ νέου τούτου κειμένου δέν ἀπεῖχε ἐκείνης τῆς δήλωσῆς τους τοῦ ἔτους 1662. Ἀνεγνώριζαν καί πάλι τό «πρωτεῖο» τοῦ Πάπα, ἀλλά δέν ἔκαναν ἀναφορά στήν ἔνωση τῆς Φλωρεντίας καί παραδοχή τοῦ ὄρου της (figlioque)· ζητοῦσαν μόνο τή συμπαράσταση τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας γιά ἀνθρωπιστικούς λόγους. Εἶναι βέβαια γνωστό ὅτι σέ δυσχερεῖς πολιτικές περιόδους, ὅπως τῆς ιστορουμένης ἐδῶ, οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς ἀνέχονταν στίς ἐπαρχίες τους σύμπραξη τῶν ἱερέων τους στά μυστήρια καί τίς τελετές τῶν Λατίνων, ἐπέτρεπαν τήν ἐξομολόγηση τῶν πιστῶν τους ἀπό καππουκίνους (ὄχι ἰησουῖτες) καί ἄλλες παραχωρήσεις προκειμένου νά ἀποφύγουν, κατά τίς ἐκτιμήσεις τους, μεγαλύτερους κινδύνους, πού ἀπειλοῦσαν τό ὀρθόδοξο ποιμνιο. Ὅταν ὅμως διαπίστωναν κινδύνους προσηλυτισμοῦ του, δέν δίσταζαν νά ἐπεμβαίνουν δυναμικά γιά τήν ἀποτροπή του, ὅπως ἔκανε λ.χ. ὁ μητροπολίτης Παροναξίας Νικόδημος, παρά τή δυσχερέστατη θέση στήν ὁποία εἶχε περιέλθει ἀπό τό Πατριαρχεῖο καί παρά τό γεγονός ὅτι διετηρεῖτο στήν ἔδρα του ἀπό τούς καθολικούς Βενετούς.⁷

Βάσει τῶν ὄσων ιστορήθηκαν μέχρις ἐδῶ, εἶναι φανερό ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς τῶν Κυκλάδων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, παρά τά πολεμικά καί

6. Αὐτόθι, σελ. 53-54. Ἐσφαλμένα ἀποδίδεται τό ὄνομα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου (Γαβριήλ), ἀντί τοῦ ὀρθοῦ Ἰάκωβος.

7. Συμειωνίδη, *Τό Ἀρχιπέλαγος*, σελ. 123-124.

ἄλλα δεινά, τίς πιέσεις τῶν Βενετῶν γιά ἀποστασία τους ἀπό τό Πατριαρχεῖο, ἀλλά καί τίς καταπιέσεις τοῦ τελευταίου καί παράλογες ἀξιώσεις καί ἀπαιτήσεις του, διέθεταν σθένος, πολιτική σκέψη καί διορατικότητα, ἐγκαρτέρηση καί ἀκλόνητες δογματικές θέσεις. Ἀπέδειξαν μέ τήν ἐν γένει στάση καί ἐνέργειές τους ὅτι δέν ἦταν εὐάλωτοι (προγενέστεροι καί μεταγενέστεροί τους ὑπῆρξαν), ἀλλά ἰκανές ἀρχηγικές καί ἀρχιερατικές προσωπικότητες, ἰδιαίτερα ὁ Παροναξίας Νικόδημος Γεράρδης, ὅπως ἔχουμε λεπτομερῶς περιγράψει.⁸

8. Αὐτόθι, σελ. 54-73.

isola, così pregato da tutti quei popoli per loro governatore...»² = κάτοικος ἤδη αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ, κατόπιν παρακλήσεως ὄλων (δηλ. ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων) γιὰ κυβερνήτης τους, ὅπως ἔγραψε στό Βατικανό ὁ καθολικός ἐπίσκοπος Μήλου Καμίλλης στίς 4 Ἰουλίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ, ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ Κοντόσταυλος στίς 7 Ἰουλίου]³.

Ἄλλωστε ἡ Σίφνος ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι τό οικονομικό καί πολιτικό κέντρο τῶν Κυκλάδων καί μετά τόν θάνατο τῶν ἀνωτέρω μεγαλεμπόρων, ὅπως αὐτοί τήν εἶχαν ἀναδείξει μέ τίς πολυποίκιλες δραστηριότητές τους. Τοῦτο βεβαιώνεται καί ἀπό τήν ἀποδοχή τοῦ Γάσπαρου, προσωπικότητας μέ μεγάλη πείρα, ἰκανότητες καί οικονομική ἐπιφάνεια, νά ἐγκατασταθεῖ σ' αὐτήν, διαφορετικά δέν θά συναινοῦσε στήν πρόταση τῶν Σιφνίων νά ἀναλάβει τίς εὐθύνες τοῦ governatore τῆς Κοινότητος, ἄν διακυβεύονταν τά ὅποιαδήποτε συμφέροντά του, κυρίως οικονομικά.

Πολύ σύντομα μετά τήν ἐγκατάσταση τοῦ Γάσπαρου στή Σίφνο τερματίστηκε καί ὁ πόλεμος μεταξύ Βενετίας - Τουρκίας μέ περιέλευση καί τῆς τελευταίας ἐστίας ἀντιστάσεως τῶν Βενετῶν στήν Κρήτη, τοῦ Φρουρίου τοῦ Χάνδακα, στήν κυριαρχία τῶν Τούρκων. Ἡ συνθήκη παράδοσης του ὑπεγράφη στίς 6 Σεπτεμβρίου 1669⁴, περί τά τέλη δέ τοῦ ἐπομένου ἔτους 1670 (Νοεμβρίου 8) ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος εἶχε ἤδη ἐπιλεγῆ στό ἀξίωμα τοῦ console = προξένου τῆς Βενετίας στήν Κρήτη⁵. Παρά τό γεγονός τοῦτο, ἐξακολούθησε νά δραστηριοποιεῖται στόν Κυκλαδικό χώρο, νά διατηρεῖ τήν ἔδρα τῶν ἐπιχειρήσεών του στή Σίφνο καί νά ἔχει βαρύνουσα γνώμη στά πράγματα τοῦ νησιοῦ, ὅπως συνάγεται ἀπό (τίς συντεταγμένες σ' αὐτήν) ἀναφορές του πρός τόν προϊστάμενό του Βάιλο στήν Κων/πολη καί τήν ἀποστελλόμενη στή Σίφνο ἀλληλογραφία του⁶.

Οἱ ἀναφορές καί λοιπή ἀλληλογραφία του εἶναι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος καί περιέχουν πληροφορίες μεγάλης σημασίας καί σπουδαιότητας γιὰ τήν Ἱστορία τῶν Κυκλάδων καί τῆς Κρήτης, μαρτυροῦν δέ καί τήν ἀξιόλογη πολιτική προσωπικότητα τοῦ Γάσπαρου Κοντόσταυλου. Προέρχονται, κυρίως, ἀπό τό Κρατικό Ἀρχεῖο τῆς Βενετίας (ἀρχεῖα στοιχεῖα ASV/Bailo, busta 114, 11-A3) καί εἶναι διατυπωμένες στήν ἰταλική γλῶσσα. Ἐκτός τῶν δημοσιευομένων ἐδῶ, ἔχομε ἤδη δημοσιοποιήσει ἄλλες ἔνδεκα ἀναφορές του, τρεῖς στό περιοδικό «Αἰγαιοπελαγίτικα Θέ-

2. Σίμου Μιλτ. Συμειωνίδη, Ἐνδριανά Ἱστορικά Ἐγγραφα ἀπό Ἰταλικές Ἀρχεῖα - Πηγές (1629-1723), στή «Ἐνδριανά Χρονικά», 22 (Ἰαν. 1994), σελ. 39.

3. SCPF/SOCG. 423,250^o.

4. Ν. Σταυρινίδου, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῆς Τουρκοκρατίας ἐν Κρήτη, στή «Κρητικά Χρονικά», 2 (Ἰαν. - Ἀπρ. 1948), τεῦχος I, σελ. 153, ὑποσ. 1.

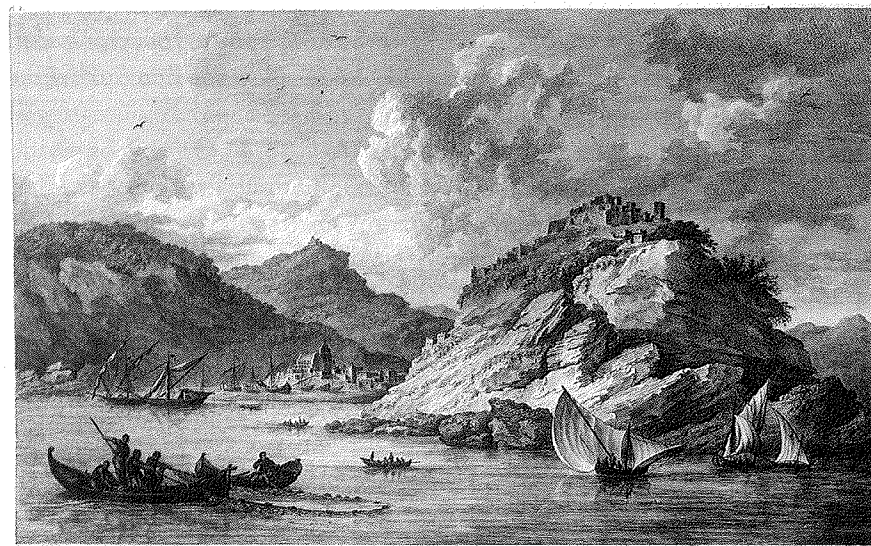
5. Συμειωνίδη, Ἐνδριανά Ἱστορ. Ἐγγραφα, σελ. 43.

6. Βλ. στό Δεύτερο Μέρος τά ἔγγραφα.

ματα», τεῦχος 18 (1990) καί ὀκτώ στή «Ἐνδριανά Χρονικά», 22 (1994), συντεταγμένες στή Σίφνο, Τήνο καί Χανιά.

Στήν παρούσα ἐργασία τά ἔγγραφα δημοσιεύονται στό Δεύτερο Μέρος καί στή γλῶσσα πού ἔχουν διατυπωθεῖ χωρίς ἐπέμβαση στό συντακτικό καί τήν ὀρθογραφία τους καί ἀριθμοῦνται κατά χρονολογική τάξη. Μετά τόν ἀριθμό ἀκολουθεῖ ὁ τόπος καί ἡ χρονολογία γραφῆς, περίληψη τῶν κειμένων στήν ἑλληνικά καί, τέλος, παράθεση τοῦ ξενόγλωσσου κειμένου αὐτοῦσιου. Οἱ ὑποσημειώσεις στήν κείμενα τῶν περιλήψεων, καταγράφονται στήν, μετά τά ἔγγραφα, σχόλια. Ὀφείλουμε, τέλος, νά ἐπισημάνουμε ὅτι οἱ εἰδήμονες θά πρέπει νά βασιστοῦν μόνο στό ξενόγλωσσο κείμενο, τό ὁποῖο (σέ ἀριθμό ἐγγράφων) εἶναι, γιὰ τίς δικές μας γνώσεις, δυσνόητο λόγω κακῆς σύνταξης καί εἶναι πιθανόν κάποιες προτάσεις νά μήν ἀποδίδονται σωστά στίς περιλήψεις μας.

Στό Πρῶτο Μέρος τῆς ἐργασίας ἐπιχειροῦμε μιά σύντομη ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τά ὅποια προηγήθηκαν τῆς κατάπαυσης τοῦ πολέμου καί τῶν λόγων ἐπιλογῆς τοῦ Γάσπαρου Κοντόσταυλου ὡς προξένου τῆς Βενετίας στήν Κρήτη μετά τήν ὑπογραφή τῆς συνθήκης Εἰρήνης.

VUE DE LA VILLE ET DE L'ÎLE DE SIFANTO.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΚΑΤΑΠΑΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΥ ΣΕ ΠΡΟΞΕΝΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

1. Οι προσπάθειες κατάπαυσης του πολέμου.

Κατά τή μακρυχρόνια διάρκεια του πολέμου μεταξύ Βενετίας - Τουρκίας, από τόν οποῖο δοκιμάστηκαν σκληρά καί τά νησιά τῶν Κυκλάδων, ἔγιναν πολλές φορές ἀπό τούς ἐμπολέμους προσπάθειες γιά συμβιβαστική λύση καί τερματισμοῦ του ἀνεπιτυχῶς. Εἶναι γνωστό λ.χ. ὅτι τό ἔτος 1654 ὁ καπουδάν πασᾶς, ἐπιστρέφοντας στήν Κωνσταντινούπολη ἀπό τίς πολεμικές ἐπιχειρήσεις στήν Κρήτη, στάθμευσε γιά λίγο στή Σίφνο, κάλεσε τόν Βασίλη Λογοθέτη καί τοῦ ἀνέθεσε νά διαπραγματευτεῖ μέ τούς Βενετούς, γιά λογαριασμό τῆς Τουρκίας, τούς ὅρους γιά τή σύναψη εἰρήνης, δίνοντάς του σχετικές ὁδηγίες.¹ Ἡ ἀποστολή τοῦ Λογοθέτη δέν ἀπέδωσε καρπούς γιατί οἱ Βενετοί δέν ἀποδέχτηκαν τότε τόν ὄρο ἄμεσης παράδοσης τῆς Κρήτης στους Τούρκους.

Κατά τά τελευταῖα ὅμως χρόνια τοῦ πολέμου, ἡ Βενετία, ἡ ὁποία διέβλεπε τήν ἀνεπιτυχή γι' αὐτήν ἐκβασή του, ἐπιδόθηκε σέ προσπάθειες διάσωσης ἀριθμοῦ πλεονεκτημάτων, ἀπό ἕναν τερματισμό του, κυρίως γιά τή διεξαγωγή τοῦ ἐμπορίου της στήν Ἀνατολή. Ἀνέθεσε λοιπόν στους βαῖλους (βεν. bailo = ἐπίτροπος) τούς ὁποίους διατηροῦσε στήν Κωνσταντινούπολη νά διαπραγματευτοῦν μιά συμβιβαστική λύση γιά τήν κατάπαυσή του. Οἱ βαῖλοι Giovanni Battista Ballarino (τό 1666) καί ὁ διάδοχός του Girolamo Giavarina (τό 1667) ἀπέτυχαν στίς προσπάθειές τους, γι' αὐτό ἀπέστειλε τό 1668 διακεκριμένον στά πράγματα τῆς Ἀνατολῆς διπλωμάτη της, τόν Luigi Alvisé Molino, γιά νά συνεχίσει τίς διαπραγματεύσεις. Ὁ Molino ἐπῆγε στή Λάρισα, ὅπου βρῖσκονταν ὁ σουλτάνος, ἀλλά δέν ἔγινε δεκτός ἀπ' αὐτόν, διευκολύνθηκε ὅμως νά μεταβεῖ στήν Κρήτη, στήν ὁποία ἀποβιβάστηκε τόν Ἰανουάριο τοῦ 1669.

1. «Σιφνιακά», 6 (1998), σελ. 36.

Ἀπέτυχε ὅμως κι' αὐτός στίς προσπάθειές του καί παρέμεινε στά Χανιά μέχρι τήν πτώση τοῦ Χάνδακα.

Τήν παράδοση τῆς πόλης-φρουρίου ὑπέγραψαν ἀπό μέρος τῆς Βενετίας ὁ ναύαρχος Φραγκῖσκος Μοροζίνης μέ συνθήκη τῆς 16ης Σεπτεμβρίου 1669.² Σ' αὐτήν ἐπέτυχε νά περιληφθεῖ διάταξη (ἄρθρο 15ο) γιά τήν ἀνασύνδεση τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων Βενετίας - Τουρκίας, ὥστε ἡ Γαληνοτάτη νά συνεχίσει νά διενεργεῖ ἐμπόριο στά λιμάνια τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (τό ὁποῖο βέβαια ἀσκοῦσε καί κατά τή διάρκεια τοῦ πολέμου, ὅμως μέ πλοῖα ὑπό ξένη σημαία). Τήν ἐπικύρωση τῆς συνθήκης ἀπό τή σύγκλητο τῆς Βενετίας ἀνέλαβε νά προωθήσει ὁ Molino, στόν ὁποῖο ἡ Γαληνοτάτη ἀνέθεσε τότε τήν ἐκπροσώπησή της στήν Ὑψηλή Πύλη ἀναδεικνύοντάς τον ambasciatore straordinario (= ἔκτακτο πρεσβευτή).³

Ἀφοῦ συνετελέσθησαν τά ἀνωτέρω, ὁ Alvisé Molino ἀσχολήθηκε τό 1670 μέ τό ζήτημα τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων καί ἀκολούθως ἐπιδόθηκε στήν ἐξεύρεση καταλλήλων προσώπων γιά νά ἐπανδρῶσουν προξενεῖα σέ διάφορα μέρη τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικράτειας, τά ὁποῖα θά φρόντιζαν τά συμφέροντα τῆς Βενετίας καί τῶν ὑπηκόων της, πού ζοῦσαν ἢ κατεῦθναν σ' αὐτά. Γιά τήν Κρήτη ἐπέλεξε τόν Γάσπαρο Κοντόσταυλο.

2. Οἱ λόγοι ἐπιλογῆς του ὡς προξένου.

Γιά τήν ἐπιλογή τοῦ Γάσπαρου στό προξενικό ἀξίωμα συνέτρεξαν δύο βασικοί λόγοι:

α) Ἡ, κατά τά χρόνια τοῦ πολέμου, προσφορά σημαντικῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ καί τῶν ἀδελφῶν του Μιχελέτου καί Νικολοῦ στή Βενετική Δημοκρατία. Ὁ ἴδιος ὑπῆρξε, τουλάχιστον ἀπό τοῦ ἔτους 1653, confidente (= πληροφοριοδότης) τῶν Βενετῶν, ὄντας τότε κάτοικος Τήνου⁴. Οἱ προσφορές τους στόν πόλεμο ἦταν γνωστές, ὅχι μόνο σέ πληροφορίες γιά τίς κινήσεις τοῦ τουρκικοῦ καί πειρατικοῦ στόλων, σέ χρηματικές συνεισφορές καί ἐφόδια, ἀλλά καί σέ αἶμα μέ τόν θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχελέτου πρό τριετίας (1667) ἀπό κακοποιήσεις τῶν Τούρκων.⁵ Τά χρηματικά ποσά, τά ὁποῖα ὁ ἴδιος δάνεισε στόν ναύαρχο

2. Σταυρινίδου, Ἀνέκδοτα Ἐγγράφα, σελ. 156 ἐπ. Στους Βενετούς ἀφῆθηκαν τρία ὄχυρωμένα νησιά, ἡ Σούδα, μπροστά ἀπό τό ὁμώνυμο λιμάνι, ἡ Γραμβούσα καί ἡ Σπιναλόγκα, ὅπως καί ἡ Τήνος στίς Κυκλάδες [βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τῆς «Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν» 10 (1974), σελ. 350].

3. Σταυρινίδου, ὅπ.π.

4. Ι.Δ. Ψαρά, Ἡ Ἄνδρος στά χρόνια τοῦ Κρητικοῦ Πολέμου (1645-1669) στά «Ἀνδριακά Χρονικά», 19 (Ἄνδρος 1993), σελ. 29, 34.

5. Ἐρρίκου Μοάτσου, Τό Βενετικόν Προξενεῖον Κρήτης ἐπί Τουρκοκρατίας, «Θησαυρίσματα», 6 (Βενετία 1969), σελ. 252.

Andrea Corner χωρίς να του επιστραφούν, ο έφοδιασμός με τρόφιμα του πολιορκουμένου Χάνδακα και άλλες προσφορές⁶, απέδεικνυαν τον ζήλο και άφοσίωσή τους στη Γαληνοτάτη.

β) Η σύλληψή του από τον καπουδάν πασά, μετά τη λήξη του πολέμου, με την κατηγορία ότι διατελούσε άνθρωπος των Βενετών κατά τον πόλεμο και ή καταβολή 22.000 ρεαλιών⁷ για την απελευθέρωσή του, γεγονός τό όποιο ένέπνεε άνησυχία και γι' αυτήν τη ζωή του, την όποια θά έξασφάλιζε στό μέλλον μόνο με την ανάδειξή του στό προξενικό άξίωμα, εύρισκόμενος δηλαδή με την ιδιότητα αυτή υπό την προστασία του Βενετικού κράτους.

Ο Molino άνεγνώρισε στό πρόσωπό του τον πιστό φίλο της Βενετίας, τίς ικανότητες και την έξέχουσα θέση του στό νησιωτικό κοινωνικό προσκήνιο και άπεφάσισε τον διορισμό του στό άξίωμα του προξένου Κρήτης. Τήν άπόφασή του έλαβε περί τά τέλη Όκτωβρίου με άρχές Νοεμβρίου του 1670, άν κρίνουμε άπό τό γεγονός κατά τό όποιο ο Γάσπαρος, εύρισκόμενος στη Χίο με τρεις συγγενείς του Δελλαγραμμάτικα (έπιστρέφοντες άπό την Κων/πολη;), υπέγραφε κοινή έπιστολή τους προς τό Βατικανό (για την άνάγκη πλήρωσης της κενής Λατινικής έπισκοπικής έδρας της πατρίδας τους Άνδρου) με την ιδιότητα του προξένου: «Gasparo Condostaulo, console veneto»,⁸ άν και ο έπίσημος διορισμός του με σουλτανικό διάταγμα (μπεράτι) δέν είχε άκόμη ύπογραφεϊ. Τουτο θά φρόντιζε ο πρεσβευτής με ύποβολή σχετικής αίτήσεως στην Ύψηλή Πύλη.

3. Τό μπεράτι διορισμού του Προξένου.

Ο Alvise Molino προήλθε στις σχετικές ένέργειες προς την Ύψηλή Πύλη και τό μπεράτι της άναγνώρισης του Γάσπαρου Κοντόσταυλου ως προξένου της Βενετίας στην Κρήτη υπεγράφη άπό τον σουλτάνο στις 29 Μαΐου 1671. Τό ένδιαφέρον κείμενό του, όπως τό δημοσίευσε ο άείμνηστος τουρκολόγος Ν. Σταυρινίδης, έχει ως έξής:

«Η ένδοξος και ύψηλή αύτη ιερά διαταγή, ή φέρουσα τό άυτοκρατορικό μονόγραμμα του κραταιοτάτου και πανενδόξου ήμων Σουλτάνου, διαλαμβάνει τον κάτωθι θεϊον και ώραϊον όρισμόν.

6. Αύτόθι. Βλ. και «Συφνιακά», 9 (2001), σελ. 26-28 και 61.

7. Μοάτσου, όπ.π.

8. Συμειωνίδη, Άνδριακά Ιστορικά Έγγραφα, σελ. 42-43. Εϊναι πολύ πιθανόν να επέστρεφαν άπό την Κων/πολη ο Κοντόσταυλος και οι συγγενείς του Άνδριοι της οικογενείας Δελλαγραμμάτικα (όλοι καθολικού δόγματος και οικονομικοί παράγοντες), όπου συνάντησαν τον πρεσβευτή Molino στην επιδίωξή τους να καταλάβουν άξιώματα, όπως ο Κοντόσταυλος. Τουτο δ' έπειδή και ο, έξ αυτών, Φίλιππος Γραμμάτικας (έξάδελφος του Κοντόσταυλου) ύπογράφεϊ τό 1672 έγγραφο με την ιδιότητα του προξένου της Βενετίας στην Άθήνα (Βλ. Συμειωνίδη, όπ.π. σελ. 51-52).

Ο τύπος και ο ύπογραμμός των ήγετων του έθνους των Χριστιανών, ο έν τη εύδαίμονι πρωτευούση μου διαμένων πρέσβυς της Ένετίας Άλεβίζο Μολίν, Καβαλλιέρ, ού σφραγισθείσαν τά τέλη επ' αίσίοις οίωνοϊς, δι' άναφοράς του άπευθυνθείσης προς τό Άυτοκρατορικό μου Στρατόπεδον μοι άναφέρει, ότι, έπειδή παρίσταται άνάγκη διορισμού εκ μέρους της Ένετίας ενός Προξένου, όστις να επιβλέπη τάς ύποθέσεις και τά συμφέροντα των ένετων έμπορων, των εύρισκομένων έν τη θεία χάριτι και έπινεύσει, άλωθείση και κατακτηθείση νήσω Κρήτη, αίτεϊται την κατά τά είωθότα έκδοσιν εκ μέρους μου του προξενικού μπερατίου του κομιστου της παρούσης άυτοκρατορικής διαταγής Γασπάρου Κοντοσταύλου. Προς τον σκοπόν όθεν τουτον του έδωκα την παρούσαν ένδοξον άυτοκρατορικήν μου διαταγήν και έντέλλομαι τά άκόλουθα:

Ο ειρημένος Γάσπαρος Κοντόσταυλος διορίζεται Προξένος όπως φροντίζη διά τάς ύποθέσεις των εκεί, συμφώνως τη άυτοκρατορική συνθήκη, άφικνουμένων Ένετων, ούδείς δέ να έπεμβαίνη εις τά έργα αυτου και να ένοχλή αυτον. Ούδείς έχει τό δικαίωμα να συλλαμβάνη, προσβάλλη και εκβιάζη τον ρηθέντα Προξένον ή τους άνδρας της άκολουθίας του διά χρέος ή πλημμέλημα άλλου άτομου. Έν η περιπτώσει Ένετός τις άποδράση εκείθεν λόγω χρέους ή πλημμελήματος τινός, να μή συλλαμβάνεται άλλος τελείως άθώς άντ' αυτου και υποβάλλεται εις ένοχλήσεις.

Εάν άτομα τινα εκ των εκεί, έξ έμπαθείας κινούμενα, έγείρουν άγωγήν κατά του Προξένου ή έναντίον άλλων Ένετων, έφ' όσον πρόκειται περι ποσου πλέον των πέντε χιλιάδων άσπρων και ή διεκδικούμενη αύτη όφειλή δέν είχε καταχωρισθή έν καιρω εις τά βιβλία του Έροδικείου, ή δέν ύφίσταται ιδιόχειρόν τι έγγραφον άποδεικνύον την όφειλήν ταύτην, τότε να μήν εισακούωνται οι εκεί μάρτυρες, αλλά να παραπέμπεται ή ύπόθεση αύτη εις την Βασιλεύουσάν μου προς εκδίκασιν έν τω άυτοκρατορικω μου Διβανίω.

Εάν, παρά την έπελθοϋσαν ειρήνευσιν και ήσυχίαν, εύρίσκωνται εισέτι εκεί αίχμάλωτοι έξ Ένετίας, άποδειχθή δέ υπό του Προξένου έγχύρως και έναργως ότι πράγματι τυγχάνουν οϋτοι εκ των ύπηκόων της Ένετίας, τότε, εάν μέν ο αίχμάλωτος οϋτος έχη έξισλαμισθή, να αφιεται έλεύθερος, εάν δέ δέν έξισλαμισθή, αλλά διατελεϊ εισέτι έν καταστάσει άπιστίας, να άπολύεται και να παραδίδεται εις τον Ένετόν Προξένον, συμφώνως προς την συναφθεϊσαν συνθήκην.

Εάν ξένης έθνικότητος ληστοπειραταί ή μουσουλμάνοι λεβεντάτοι συλλάβουν ένετικά πλοϊα έμπορικά ή πολεμικά και μετά την λεηλασίαν

9. Ο άείμνηστος Σταυρινίδης, όπ.π. σελ. 160, τό άναγραφόμενο στό μπεράτι όνομα Gasaro άπέδωσεν ως «Γυσχάρδος» και θεώρησε πιθανόν «να είναι τό όνομα Ριχάρδος παρεφθαρμένον».

καί διαρπαγήν των ὀδηγήσουσιν ταῦτα εἰς τοὺς λιμένας τῆς νήσου, τότε ὁ Ἱεροδίκης τῆς περιφερείας καί οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου μετά τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν, ἐλευθερώνοντες ἐκ τῶν χειρῶν τῶν κουρσάρων ληστοπειρατῶν τά ἐνετικά ταῦτα πλοῖα, τάς ἐξαρτύσεις των, τό πλήρωμα, τά τηλεβόλα καί μηχανήματα αὐτῶν, νά παραδίδουσιν ταῦτα ὡς ἔχουσι εἰς τόν Ἑνετόν Πρόξενον, ὅπως φροντίσῃ οὗτος διὰ τήν ἀποστολήν των εἰς Ἑνετίαν. Τοὺς δέ ὑποκινούσας ταραχάς καί διαταράσσοντας τήν εἰρήνην κουρσάρους ληστοπειρατάς καί μουσουλμάνους λεβεντάτους, φροντίζοντες διὰ καταλλήλου τρόπου νά συλληφθῶν, ἀποστείλατε εἰς τήν Βασιλεύουσάν μου.

Ἐάν ἐνετικόν τι πλοῖον ναυαγήσῃ λόγω ἐναντίων ἀνέμων εἴτε ἐν πλῶ ἢ ἐντός λιμένος τινός, θελήσουσιν δέ οἱ ἐξ αὐτοῦ διασωθέντες νά ἐξέλθουσι εἰς τήν ξηράν, οὐδεὶς νά ἐνοχλήσῃ ἢ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν, ἀλλά, συμφώνως τῇ αὐτοκρατορικῇ συνθήκῃ, φροντίσατε διὰ τήν παράδοσιν τοῦ πλοίου καί πάντων τῶν ἐμπορευμάτων, τηλεβόλων καί μηχανημάτων, ὡς ἔχουσιν, εἰς τόν Πρόξενον. Οὐδεὶς δέ ἀπό τοὺς τελώνας καί λοιπούς, παρά τάς διατάξεις τῆς αὐτοκρατορικῆς συνθήκης, νά ἐπεμβαίῃ καί προβαίῃ εἰς ἐνοχλήσεις.

Κατά τῶν, διὰ θαλάσσης ἢ διὰ ξηρᾶς, ἀφικνουμένων ἐκεῖσε πρὸς ἐμπορίαν ἐνετῶν ἐμπόρων νά μὴ ἐξασκῆται παρ' οὐδενός ἐκβιασμός τις ἢ προσβολή, ἀλλά νά ἐμπορεύωνται οὗτοι αὐτόθι ἐν πλήρει ἀνέσει καί ἡσυχίᾳ. Νά μὴ ζητῶνται παρ' αὐτῶν διὰ τὰ πλοῖα των, εἴτε ἐμπορικά εἶναι ταῦτα, εἴτε πολεμικά, χρηματικά ποσά ὑπὸ τύπον φιλοδωρήματος ἢ δώρου, οὐδέ νά λαμβάνῃ τις παρ' αὐτῶν ἀθαιρέτως ἔστω καί ἐν ἄσπρον ἢ ὀβελόν.

Οἱ ἐν λόγω ἐμποροὶ δύνανται νά ἀσχολῶνται εἰς τήν ἐμπορίαν παντός εἴδους, πλὴν τῆς ἐμπορίας τῶν ἵππων, ὄπλων, μολύβδου καί σίτου. Θά δύνανται δέ οὗτοι, ἀγοράζοντες οἰονδήποτε ἄλλο ἐμπόρευμα, νά ἐξάγωσι τοῦτο εἰς τὰ μέρη των. Μετά δέ τήν κατά τό ἔκπαλαι καθιερωμένην πληρωμὴν ὑπ' αὐτῶν τοῦ δασμοῦ, ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς τελώνας καί λοιπούς νά ζητοῦν παρ' αὐτῶν ἄλλο τι ποσόν παρά τάς ὑφισταμένας διατάξεις, οὐδέ ἐπιτρέπεται εἰς αὐτούς καί τοὺς φύλακας τῶν λιμένων ἢ εἰσπραξίς διὰ τὰ πλοῖα αὐτῶν καί ἐνός ἔστω ἄσπρου ὑπὸ τύπον φιλοδωρήματος. Καί ἂν ἀκόμη παρουσιάσῃ διαταγήν τινὰ πρὸς εἰσπραξίαν τοιούτων ποσῶν, νά μὴ ἐκτελεῖται αὕτη, ὡς ἀντιβαίνουσα πρὸς τήν αὐτοκρατορικὴν συνθήκην καί τήν ἱεράν διαταγήν.

Κατόπιν τῆς ἐπελευθέρωσης εἰρηνεύσεως καί συμφώνως πρὸς τήν συναφθεῖσαν αὐτοκρατορικὴν συνθήκην, δέν ἐπιτρέπεται ἢ εἰσπραξίς χαρακτοῦ ἢ ἄλλου τινός φόρου παρά τοῦ ὡς εἴρηται Προξένου καί παρά τῶν ἐκεῖσε πρὸς ἐμπορίαν ἢ γεωργικὰς ἐργασίας ἀφικνουμένων καί ἐκεῖθεν ἀπερχομένων ἐνετῶν ἐμπόρων ἢ ἐνετῶν ὑπηκόων, εἴτε ἔγγαμοι εἶναι οὗτοι, εἴτε

ἄγαμοι, ἐφ' ὅσον δέν διαμένουσι μονίμως ἐν τῇ νήσῳ. Ἐάν δέ εἷς ἐκ τῶν ἐκεῖ Ἑνετῶν ἀποθάνῃ, δέν θά ἐπεμβαίνουσι εἰς τήν καταλειφθεῖσαν αὐτοῦ περιουσίαν οἱ δημόσιοι ταμίαι καί οἱ ἐπὶ τῆς διανομῆς ὑπάλληλοι, ἀλλά θά παραδίδεται αὕτη εἰς τόν Πρόξενον, ὅστις θέλει φροντίσει διὰ τήν μεταβίβασίν της εἰς τοὺς ἐν Ἑνετία κληρονόμους τοῦ ἀποθανόντος.

Ἐάν μεταξύ τῶν αὐτόθι Ἑνετῶν ἀναφουσῶν διαφοραὶ καί δίκαι, τήν ἐξομάλυνσιν καί διεξαγωγήν τούτων θά ἐπιλαμβάνεται, συνωδᾶ τῇ αὐτοκρατορικῇ συνθήκῃ καί τῇ ἱερᾷ διαταγῇ, ὁ ἐν λόγῳ Πρόξενος, κατὰ τάς ἐν ἰσχύϊ διατάξεις καί ἔθιμα αὐτῶν, οὐδεὶς δέ δύναται νά ἀπαγορεύσει αὐτῷ τοῦτο.

Ἐάν δι' οἰουδήποτε τρόπου καί παρά τήν αὐτοκρατορικὴν συνθήκην ἄτομα τινὰ ἐπιτύχουσι τήν ἔκδοσιν ἱερᾶς διαταγῆς καί θέλουσι διὰ ταύτης νά ὑποβάλλουσι τόν Πρόξενον τῆς Ἑνετίας εἰς ταλαιπωρίας, δέον ὅπως ἀφαιρεθῇ παρ' αὐτῶν ἡ διαταγή αὕτη καί νά ἀποσταλοῦν οὗτοι εἰς τήν Βασιλεύουσάν, διότι δέν ἐπιτρέπεται οἱ Ἑνετοὶ νά ὑποβάλλωνται εἰς πιέσεις καί βιαιοπραγίας.

Ἐν περιπτώσει διαφορᾶς ἢ ἀγωγῆς τινός μεταξύ ἰδιώτου καί τοῦ Ἑνετοῦ Προξένου, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νά ὑφίσταται οὗτος ταλαιπωρίας, ἀλλά νά παραπέμπεται ἢ ὑπόθεσις αὕτη εἰς τήν Βασιλεύουσάν μου πρὸς ἐκδίκασιν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ μου Διβανίῳ.

Ἐάν ὁ εἰρημένος Πρόξενος θελήσῃ νά μεταβῇ εἰς τι μέρος, οὐδεὶς νά παρακωλύῃ καί ὑποβάλλῃ τόσοσιν αὐτόν, ὅσον καί τοὺς ἀνθρώπους αὐτοῦ καί τοὺς ἵππους του εἰς ταλαιπωρίας. Νά μὴ ὑφίσταται καταπιέσεις καθ' ὁδόν εἰς τάς κλεισωρείας, εἰς τοὺς σταθμούς καί τὰ καταλύματα. Νά προμηθεύεται διὰ τῶν χρημάτων του πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτῷ τροφίμα συμφώνως πρὸς τήν ὑπάρχουσαν διατίμησιν καί νά μὴ συναντᾷ δυσκολίας εἰς τοῦτο.

Νά ἀποδιώκωνται καί ἀποπέμπωνται πάντες ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἐπὶ σκοπῷ κλητεύσεως ἢ συλλήψεως ἐγκληματιῶν, ὑποβάλλουσι εἰς ταλαιπωρίας τόν εἰρημένον Πρόξενον καί τό προσωπικόν αὐτοῦ, ζητοῦντες τήν ὑπόδειξιν ἐγγυητῶν.

Ὅταν ὁ Πρόξενος προσέρχεται ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικείου δι' ἀγωγήν τινὰ, νά ἐκδικάζεται αὕτη μέτ' ἀπολύτου δικαιοσύνης καί ἰσότητος, ὁ δέ Σούμπασης νά μὴ ἔχῃ τό δικαίωμα νά εἰσέρχεται ἀθαιρέτως εἰς τήν οἰκίαν του, οὐδέ νά ὑποβάλλεται καθ' ὄλου ὁ Πρόξενος εἰς ἐξευτελισμούς.

Εἰς τάς ὡς ἄνω περιπτώσεις ἐνεργεῖτε καθ' ὄν ἀνωτέρω ἀναφέρεται νόμιμον τρόπον, οὕτως ὥστε νά μὴ ὑπάρξῃ πιθανότης βιαιοπραγιῶν καί καταπιέσεων εἰς βάρος τῶν Ἑνετῶν, καθ' ὅσον τοῦτο ἀντιβαίνει πρὸς τήν ἱεράν μου ταύτην βασιλικὴν διαταγήν καί τήν συναφθεῖσαν αὐτοκρατορικὴν συνθήκην.

Οὕτω γινώσκετε καί εἰς τό ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε. Ἐγράφη

κατά τὰ τέλη τοῦ μηνός Μουχαρέμ τοῦ εὐλογημένου ἔτους χίλια ὀγδοή-
κοντα δύο (= 29 Μαΐου 1671).

Ἐκ τῆς Πεδιάδος Χαρμανλή». ¹⁰

Μέ τό ἀνωτέρω σουλτανικό διάταγμα (μπεράτι), ἀναγνωρίστηκε καί
ἐπίσημα πλέον, ἀπό τῆς 29ης Μαΐου 1671, ἡ ιδιότητα τοῦ Γάσπαρου ὡς
προξένου τῆς Βενετίας στήν Κρήτη, προσδιορίστηκαν οἱ προνομίες καί τὰ
δικαιώματά του (κατασφαλίζοντα, ὅπως ἐπιθυμοῦσε, τήν ὑπαρξη τῆς
ζωῆς του) καί οἱ ὅροι διεξαγωγῆς τοῦ ἔργου του, βάσει τῶν ὅρων τῆς
ὑπογραφείσης συνθήκης εἰρήνης.

Ἵταν παρέλαβε τὰ διαπιστευτήρια ἔγγραφα καί τό μπεράτι βρίσκο-
νταν στή Σίφνο. Ἐπ' αὐτήν ἀνεχώρησε μετὰ τίς 15/25 Ἰουλίου 1671¹¹
καί κατευθύνθηκε στήν Κρήτη, στά Χανιά, τὰ ὅποια εἶχαν προκριθεῖ γιά
ἔδρα τοῦ Προξενείου. Πρώτη μαρτυρία γιά τήν ἐκεῖ παρουσία του ὑπάρ-
χει ἀχρόνιστο ἔγγραφο τοῦ πρὸς τόν Πασᾶ (= Διοικητή) τῆς Κρήτης,
μέ τό ὅποιο τόν πληροφοροῦσε γιά τήν ἀφίξή του μέ τήν ιδιότητα τοῦ
Προξένου καί ζητοῦσε τήν ἐκδοση Διαταγῆς πρὸς τὰ ἀρμόδια κρατικά
ὄργανα τῆς μεγαλονήσου νά μὴν ἐπιτρέπουν σέ καταπλέοντα «σκάφη...
ἀπό τὰ μέρη τῶν Φράγκων... νά ἐκφορτώνουν καί νά παραλαμβάνουν
φορτίον ἄνευ τῆς ἀδείας» τοῦ προξένου ἢ τῶν βετούρηδῶν του (ιταλ.
veturi = οἱ ἀντιπρόσωποι), προκειμένου, προφανῶς, νά διασφαλιστοῦν
τά προξενικά δικαιώματά του. Ὁ πασᾶς, μέ διαταγή τῆς 19ης Αὐγού-
στου «πρὸς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτη τελώνας, εἰσπράκτορας καί λοιποὺς
εἰδικούς», ¹² ἱκανοποίησε τό αἶτημα τοῦ Κοντόσταυλου.

Γιά τίς ἐν συνεχείᾳ ἐνέργειες, πράξεις, κινήσεις καί μετακινήσεις του
μεταξύ Κρήτης - Κυκλάδων, τὰ ζητήματα μέ τὰ ὅποια ἀσχολήθηκε
κ.λπ., ὁμιλοῦν τὰ δημοσιευόμενα στό Δεύτερο Μέρος τῆς παρουσίας
ἐργασίας ἔγγραφα.

10. Σταυρινίδου, ὅπ.π. σελ. 160-163.

11. Κατ' αὐτήν ἔγραψε ἀπό τῆ Σίφνο στό Βατικανό γιά ζητήματα τῆς Λατινικῆς
Ἐκκλησίας Ἄνδρου (βλ. Συμειωμένη, Ἄνδριακά Ἱστορ. Ἐγγραφα, σελ. 43-44).

12. Σταυρινίδου, ὅπ.π. σελ. 163-164.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1

SCPF/Scr. Rif. Congr.
Arcip. 2^a, 272^{RV}

Μῆλος, 2 Δεκεμβρ. 1671

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος, πρόξενος ἤδη τῆς Βενετίας,
βρέθηκε, πρό τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1671, στή Μῆλο γιά διάφορες ὑποθέσεις
του. Ἐκεῖ εἶχε καί συζήτηση μέ τόν καθολικό ἐπίσκοπο Ἰωάννη Ἀντώνιο
Καμίλλη, σχετική μέ τήν ἐπικρατοῦσα κατάσταση στίς Λατινικές Ἐκκλη-
σίες τῶν νησιῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς συζήτησης ἦταν νά τόν ὑποχρεώσει νά
γράψει στοὺς καρδιναλίους τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας στή Ρώμη ἐκ μέρους
του (da parte sua), τὰ συντρέχοντα στίς Ἐκκλησίες αὐτές, ὑπενθυμίζοντάς
του (ἄν δέν τό ἔπραττε) ὅτι ἔχει νά δώσει λόγο στό Θεό. Ἐτσι, κατόπιν
τῆς ἀνωτέρω ἐντολῆς τῆς ἐξοχότητάς του, τοὺς πληροφοροῦσε ὅτι:

α) Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἄνδρου κακοδιοικεῖται μετὰ τήν παραχώρησή
της στόν ἐπίσκοπο Τήνου γιά διακυβέρνησή της. Τοῦτος νόμιζε ὅτι μπο-
ροῦσε νά τήν διοικήσει ὅπως τῆ δική του τῆς Τήνου, ὅπου οἱ Χριστιανοί
(= Βενετοί) εἶναι κύριοι τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ τῆς Ἄνδρου, εὐρισκομένου τοῦ
νησιοῦ στήν κυριότητα τῶν Τούρκων, χρειάζονταν ἄλλος τρόπος διοίκη-
σης, δεδομένης τῆς ἀντιπάθειας τῶν καθολικῶν τῆς Ἄνδρου πρὸς τοὺς
Τηνίους, ἕνεκα τῆς ιδιοτέλειας καί τῶν μεγάλων ζημιῶν τίς ὅποιες ὑπέ-
στησαν ἀπ' αὐτοὺς τόν καιρό πού ἐπικρατοῦσαν στά νησιά οἱ Βενετοί.
Περισσότερο τούτου ὅμως, ἀπό τήν αὐταρχική διακυβέρνηση τοῦ ἐπισκό-
που Τήνου, ἐνῶ οἱ Ἄνδριῶτες ἦταν συνηθισμένοι σέ ἀπλούστερη. Ἄλλω-
στε ὁ Τήνου δέν μετέβη ποτέ, οὔτε μποροῦσε νά τοὺς ἐπισκεφεῖ στήν
Ἄνδρο, παρά μέ ἔγγραφες διαταγές ζήτησε νά τοῦ ἀποστείλουν ὅλα τὰ
ἄμφια, ἱερά σκεύη κ.λπ. τῆς ἐκκλησίας τους στήν Τήνο, γεγονός τό
ὅποιο κατετάραξε τίς ἐκεῖ λίγες ψυχές. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ κύριος
Γάσπαρος τοῦ ζήτησε νά τοὺς γράφει ἀμέσως γιά τὰ θλιβερά αὐτά γεγο-
νότα, τὰ ὅποια ἐγκυμονοῦσαν τόν κίνδυνο νά βάλουν χέρι στήν ἐκκλησία
οἱ Τοῦρκοι, πρᾶγμα πού δέν θά συγχωροῦσε ὁ Θεός.

β) Ἡ ἐκκλησία τῆς Πάρου διατελοῦσε σέ ἐλεεινή κατάσταση ἀπό τήν

ἀδιαφορία πού ἐπεδείκνυε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νάξου, ὁ ὁποῖος δέν πρόσεχε τίποτα ἄλλο, παρά πώς νά τήν ἀπογυμνώνει καί νά διαρπάξει τίς προσφερόμενες σ' αὐτήν ἐλεημοσύνες. Στόν μικρό ναό τῆς Πάρου εἶχαν προσφερθεῖ ἕνα ἀσημένιο δισκοπότηρο, ἀσημένια καντηλιέρια, κορῶνες στήν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἀπό ἀσήμι καί χρυσό, τά ὅποια καί ἄρπαξε ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἀλλά δέν φροντίζει λίγο γιά τή διατήρηση ἐκεῖ ἐνός ἱερέως γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν καθολικῶν προκειμένου νά ἔχουν, τοῦλάχιστον, μία λειτουργία κάθε Κυριακή.

γ) Γιά τήν ἐκκλησία τῆς Νάξου δέν ἔχει νά δηλώσει τίποτα, ἀφοῦ ἡ Ἁγία Προπαγάνδα γνωρίζει πρό πολλοῦ τά πάντα. Μόνον ὅτι τά σφάλματα ἦταν χειρότερα ἀπό πρῖν.

Essendo capitato il signor Gasparo Condostaulo per suoi interessi in quest' isola, venuto^f a discorso per le chiese del Arcipelago, mi ha obligato, protestandomi d'haver^l di render conto a Dio, se non darò, da parte sua, questa relatione all E(minenze) V(ostre).^f acció con la loro suprema autorità e prudenza possano meter opportuno^f rimedio. Primo che la chiesa di Andro vá malamente governata, perché^f essendo data in amministrazione a Monsignor Vescovo di Tine, egli si pensa governarla^f come la sua stessa di Tine, ove i christiani sono i Padroni; e in Andro che li^f Turchi commandano si deve tenere un altro stile di quello tiene detto Monsignore^l oltre che li Andrioti hanno grande antipathia con i Tinioti per causa d' intel^l ressi e pregiutitti gravi procuratili da questi in tempo de i Signori Venetiani^l onde non ponno soffrire di vedersi sotto posti a Tinioti; Tanto più che il^l governo di Monsignore (dicono) è molto imperioso, e non piace a quei Catholic^l accostumati d' esser governati con piacevolezza; benché Monsignor non sia mai^l stato in Andro, ne meno puossa andarvi, ma per mezzo de suoi comandamenti^l ha momdato pigliare tutti i paramenti della chiesa e trasportarli a Tine^l e diede alcuni ordini che fece perturbare quelle poche anime. Che^l pero mi disse detto signor Gasparo dover espressamente dar riverente aviso all' E(minenze)^l V(ostre) che con l' occasione di questi disgusti e dispetti corre pericolo che li Turchi^l metano la mano e prendino la nostra chiesa (che Dio non lo permetta).^l Secondo che la chiesa di Paros si trova in pessimo stato, per l' incuria^l di Monsignor Arcivescovo di Naxia quale non attende ad altro che spogliarla e^l pigliarsene se gl' e' stato donato qualche limosina. Alla capella di Paros^l è stato dato un bel calice d' argento, lampade d' argento, corone nell' im^l magine della Madona d' oro e d' argento, voti per altro; tutto se lo piglió^l Monsignor Arcivescovo ma poco si cura di tenervi un sacerdote per servitio di quei^l Catolici, almeno che habbino la messa ogni Domenica. Della chiesa poi di Naxia^l non dice altro, perché tutto e noto alla S(acra) Cong(regazio)ne alla quale serve solo per^l riverente notitia che gli errori sono hoggi pegiori de i primi.^l Mi habbino per scusato l' E(minenze) V(ostre) (come humilmente le supplico) non spettando^l forse a mé darle queste notitie, ma necessitato dal sudetto signore che inca^l ricava la mia conscienza, ho preso ardire di parteciparlo all' E (minenze)

V(ostre)^f alle quali humilmente m'inchino e bacio le sacre porpore.

^f Di Milo 2 Dicembre 1671

^f De ll' E(minenze) V(ostre) R(everendissi)me

^f Humilissimo, Obbredientissimo Servitore

^f G(iovanni) A(ntonio) Camilli Vescovo di Milo.

ΣΧΟΛΙΑ

Οἱ ἔμποροι τῶν Κυκλάδων διατηροῦσαν, τοῦλάχιστον ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1620 καί ἐξῆς, στενές σχέσεις μέ τούς κύκλους τοῦ Βατικανοῦ, τόσο ὀρθόδοξοι, ὅπως ὁ Βασίλειος Λογοθέτης (βλ. στά «Σιφνιακά», 6 (1998), σελ. 30 ἐπ.), ὅσο καί καθολικοί, ὅπως ὁ Πέτρος Ρόζας καί οἱ τρεῖς ἀδελφοί Κοντόσταυλοι [«Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 21 ἐπόμε.], διεκπεραιῶναν οἰκονομικές ὑποθέσεις του καί ἐνίσχυαν τακτικά τίς τοπικές Λατινικές Ἐκκλησίες ἡ ἐξεδήλωναν τό ἐνδιαφέρον τους γιά τήν πλήρωση κενῶν ἐπισκοπικῶν ἡ ἐφημεριακῶν θέσεων κ.λπ., ὅπως μέ τό ἀνωτέρω ἔγγραφο θέλησεν ὁ Γάσπαρος νά περιγράψει τήν ἐπικρατούσα ἐκκλησιαστική κατάσταση στά νησιά τῆς Ἁνδρου, Νάξου καί Πάρου [βλ. λ.χ. στοῦ Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Οἱ Κοντόσταυλοι τῆς Ἁνδρου καί ὁ Ἅγιος Γεώργιος καθολικῶν τῆς Σύρου*, περιοδ. «Κυκλαδικά Θέματα», τόμ. Α', 1985, τεῦχος 6].

2

Σίφνος, 2/12 Ἰανουαρίου 1672

Περίληψη. Εὐρισκόμενος στή Σίφνο ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος ἐνημερώνει τόν Βάιλο στήν Κωνσταντινούπολη ὅτι, μόλις ἔφτασε στά Χανιά, κατευθύνθηκε στό Ἡράκλειο γιά νά ὑποβάλει τά σέβη του στόν ἐξοχώτατο βεζίρη Ἰμπραήμ Πασᾶ, Κυβερνήτη τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος, δυνάμει τοῦ μπερατιοῦ του, ἐξέδωκε διαταγή πρός τούς ὑφισταμένους του, κατὰ τή συνήθεια, πρός κατασφάλιση τῆς ἀσυλίας τοῦ προξένου καί τοῦ ἀναμφισβητήτου τοῦ ἀξιωματός του. Μέ τήν ἴδια διαταγή ἐνέκρινε καί τήν ἐκλογή σέ ὅλες τίς σκάλες (λιμάνια) τῆς Κρήτης ὑποπροξένων, αὐτός δέ προῆλθε, κατ' ἀρχήν, στήν τοποθέτηση δύο ἐξ αὐτῶν, τοῦ Ἰάκωβου Διμηνίτη στήν Ἱεράπετρα καί τοῦ Θεόδωρου Τριβιζάν στή Σητεία, προσώπων πεπειραμένων καί ἱκανῶν γιά τήν ἀσκηση τοῦ ἔργου. Ὅμως, μέ ἐπιστολή πού μόλις εἶχε λάβει στή Σίφνο, οἱ δύο ὑποπρόξενοι τόν πληροφόρησαν ὅτι, μετά τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων τους, ὁ Βεζίρης τούς κάλεσε ἐνώπιόν του καί, χωρίς λόγο, τούς φυλάκισε σιδηροδέσμιους. Γιά νά ἀποφυλακιστοῦν ἀναγκάστηκαν νά τοῦ πληρώσουν ὁ ἕνας ἐπτακόσια καί ὁ ἄλλος διακόσια ρεάλια, τά ὅποια τώρα ζητοῦσαν ἀπό τόν πρόξενο, αὐτός δέ μέ τή σειρά του ἀνέμενε τήν οἰκονομική βοήθεια ἀπό τόν Βάιλο. Ὁ εἰρημένος βεζίρης, μέ ἀπόφαση πρός τούς ὑφισταμένους του, ἀπηγόρευσε, ἐπί ποινῇ θανάτου, τή μίσθωση ὑπηρεσιῶν στίς φρουρές τῶν μισθοφόρων τῶν εὐρισκομένων στά φρούρια τῆς Σπιναλό-

γκας, Σούδας και Γραμπούσας, επικαλούμενος δήθεν διαταγή του Μεγάλου Βεζίρη. Έπρεπε γι' αυτό ή έξοχότητά του (ό Βάιλος), μέ τά προτερήματα και δυνατότητες του άξιώματός του, νά μεριμνήσει για τήν έκδοση διαταγής του σουλτάνου, διαφορετικά τά φρούρια θά βρίσκονταν σέ κατάσταση άποκλεισμού και στερήσεων. Άνέφερε ακόμη ότι, επιστρέφοντας από τήν Κέα, όπου είχε μεταβεί για τήν παράδοση φορτίου στό πλοίο για τή Βενετία, αναγκάστηκε, λόγω κακοκαιρίας, νά αποβιβαστεί στη Μύκονο κατά τίς έορτές των Χριστουγέννων. Λόγω τής έορτής θέλησε νά παρακολουθήσει τή θεία λειτουργία, συνοδευόμενος από δύο κληρικούς τής Νάξου και τής Σαντορίνης.

Στό ναό βρήκε τόν καπετάν Paulo Corso, καπετάνιο κουρσάρικης γαλέρας τής Τοσκάνης μέ τούς λεβέντες του, οί όποιοι, χωρίς σεβασμό από τήν παρουσία τους και μή λογαριάζοντας τά προξενικά έγγραφα του, άρπαξαν τόν συνοδό του γενίτσαρο και καταλήστεψαν τούς ύπολοίπους. Παρεκάλεσε λοιπόν τήν έξοχότητά του νά γράψει στόν Δόγη, προκειμένου νά προστατευθούν οί Βενετοί ύπήκοοι από παρόμοιες ένέργειες και μάλιστα φίλων τής Γαληνοτάτης. Τώρα, μέ μειωμένο τό γόητρό του, αντιμετώπιζε τό πρόβλημα επιστροφής του στην Κρήτη χωρίς τόν γενίτσαρο, τόν όποιο του είχαν παραχωρήσει οί Άρχές των Χανίων. Τέλος, ήταν άπογοητευμένος γιατί δέν έβλεπε οικονομική στήριξη του μέ τήν έπιβολή προξενικού τέλους επί των έμπορευμάτων, προορισμού Βενετίας, για νά άνταπεξέλθει στά έξοδά του.

Giundo che fin alla Canea é fatto e hebbi l' ingresso senza perdita di tempo mi condussi in Candia con l' ossequenza¹ d' humilissima osservanza andai a riverir l' Eccel(lentissimo)mo Vesir Ibraim Passá come primo comandante in Regno per rattifficar¹ il mio Barrato con il di lui Buggiurdi all' ordinario per ricover poi il pacifico possesso dalla carica, che¹ sostengo.

Agradi sommamente il mio arrivo e con iubilosa sodisfatione fui adnesso con Buggiurdi autorevole¹ d' elleggier per tutte le scale del Regno vice console commettendo a ciascheduno dover riconoscerli per tali con¹ l' esentioni e prorogative contenute nel Barrato e spetanti all' officio stesso. Feci elletione in virtù del Buggiurdi¹ medemo e con l' autorità di mia Pattentte; a Gierapetra il signor Giacomo Diminiti et a Setia il signor Theodoro Trevisan¹ personagi pratici et atti ad esercitar la carica. Hora ricevo lettera d' aviso dalli sudetti viceconsoli che per haver¹⁰ accettato tal carica l' eccellentissimo Vesir di Candia gl' ha chiamati et immediate ch' arrivaronο gli fece metter priggiione¹¹ con ferri al collo e zeppi alli piedi per fargli ingiustamente morire; quali vedendo il pericolo che gli¹² soprastava furono astretti per lincenciarsi pagar l' uno settecento reali et l' altro duecento con¹³ pretesto fattole dal Vesir medesimo che quando da loro fosse pallesato che gl' habbi pigliato dannari¹⁴ fargli ambe dua impallare. Questi hora pretendono che resti io obligato a rimborsarli¹⁵ d' ogni spesa occorsele;

conforme dall' oclusa loro lettera l' E(minenza) V(ostra) vedrá il contenuto e con la¹⁶ matura sua prudenza porgier il spetante solevo. Detto Vesir di Candia ha decretato¹⁷ ordine con pena capitale per tutto il Regnio che non si debba condur soccorso de Vittuarie¹⁸ dentro nelle Fortezze Spinalonga, Suda e Grabusse benché pressunta in fosse la¹⁹ concessione data in quel tempo dall' Ecc(ellentissimo)mo Gran Vesir, ma non datta con comandamento; onde²⁰ sotto questo pretesto ha fatto la proibitione e per ciò é molto neccessario che S(ua) E(minenza)¹ impieghi le sue Virtú e vallore per ottener nova concessione con Reggio comandamento²² altrimenti le Fortezze nostre restarano in assedio con stretezza penuriale e pattimento.²³ e ciò per riverente aviso. Devo per anco participar a S(ua) E(minenza) che de ritorno da Zia²⁴ doppo dato il carico alla nave per Venetia, capitai per tempi sinistri a Micone²⁵ nelle festi del santissimo Nattale di nostro S(ignor)e; et barcando in terra per sentir messa²⁶ m' accompagnai con doi R(everendissimi)mi Prelati di Naxia et Santorino et in andando alla²⁷ chiesa ivi si ritrovò un Capitan di galleota corsara con li suoi leventi armamento di capitan²⁸ Paulo Corso con bandiera di S.A. di Toscana e senza verun rispetto dalla presenza nostra arrogantemente²⁹ nanti di detti R(everendissimi)mi Prelati mi levarono il mio Gianizero e svalleggiati quelli di mia corte veramente accione³⁰ intollerabile con smaco nottabile della reputatione publica. ne mai posso credere che le Pattenti e³¹ la mente de Princepe. amico concedi tal faccoltà a suoi sudditti in corsari verso a dependenti³² della Serenissima Reppublica Veneta; che per tanto humilmente imploro dalla grandezza dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissimo)ma³³ scriver a S.A. Serenissima de porger la dovuta norma de recognitione alli di lui sudditti³⁴ in corso dover portar il rispetto et honnorevolezza spetanto a Consoli Veneti; che per³⁵ tal incovenienza m' impedisse d' andar alla mia rssidenza senza condur meco il mio³⁶ Gianizero levato dalla Canea dubitando non haver d' incorrere in qual che vania solita³⁷ all' ottomana setta, e precipitar gli miei interessi, che con spesa considerabile mi conviene³⁸ sostentar e mantener con il decoro dovuto la carica conferitami é sempre vivo³⁹ con speranza ch' apprendossi il negotio in Regnio S(ua) E(minenza) stabilirà qualche impositione⁴⁰ sopra le mercantie che correrano per Venetia acció possi rinsarirmi e rihavermi⁴¹ dalle spese fatte, altrimenti trovo difficulta grandissima a puotèr sostentarmi. Et humilmentel⁴² m' inchino vivendo per sempre rassegnato alli suppremi comandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissimo)ma.

¹³ Siffando 2/12 Genn(aro) 1672 m.v.

¹⁴ Humilissimo, Divotissimo ed Ossequendissimo Servitore

¹⁵ Gasparo Condostaulo.

3

Σίφνος, 3 Ίανουαρίου 1672

Περίληψη. Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος γράφει στόν Βάιλο ότι, επιστρέφοντας στη Σίφνο, βρήκε νά τόν περιμένει έπιστολή του Ίμπραήμ

Πασᾶ, βεζίρη τῆς Κρήτης, μέ τήν ὁποία τοῦ γνωστοποιούσε ὅτι δέν θά ἐπιτρέψει τόν ἐφοδιασμό στά τρία φρούρια, ἐάν προηγουμένως δέν πάρει διαταγή τοῦ Μεγάλου Κυρίου. Τοῦτο, κατά τή γνώμη του, δέν σήμαινε τίποτε ἄλλο, ἀλλά πρόθεση τοῦ Πασᾶ νά πάρει κάποιο δῶρο ἀπό τόν Δόγη τους, ἤλπιζε δέ ὅτι θά ἀπέβαινε μάταια ἡ σκευωρία αὐτή μέ ἐνέργειες τῆς ἐξοχότητάς του στόν σουλτᾶνο καί ζητοῦσε νά τόν ἐνημερώσει σύντομα. Θά ἔγραφε ἀκόμη στόν Πασᾶ καί θά ἐνημέρωνε τόν provveditore (= διοικητή) τῆς Σούδας, σκόπευε δέ νά ἀναχωρήσει ἀπό ἐκεῖ (τή Σίφνο) σέ ἕνα μήνα περίπου γιά τά Χανιά, ἀπό ὅπου, ἀφοῦ περαίωνε κάποιες ὑποθέσεις του, θά μετέβαινε διά ξηρᾶς στό Ἡράκλειο προκειμένου νά συζητήσει ἀπό κοντά μέ τόν εἰρημένο βεζίρη τό ἀνακῦψαν ζήτημα καί νά διακριβώσει τούς λόγους πού τό ἀνεκίνησε, θά ἐνημέρωνε δέ ἐν συνεχείᾳ καί τόν provveditore Σούδας.

Ritrovandonci capitato qui a Sifanto mi gionsse l'ingionta lettera dall'Imbraim Bassa Vesire di Candia, il qual scrive che non intende che s'introducano vitovaglie nelle Fortezze se non si ottenira prima licenza dal Gran Signore. Et questo non sarà per altro se non per mangiare lui qualche donativo dal Ser(enissi)mo nostro Prencipe ma spero che li riusirà vana questa caballa, poi che l'Ecc(ellentissimo)mo Bailo con la sua prudenza superará il tutto apresso il Ré, et per questo suplico V(ostra) E(minenza) di scriverli imediatte. Io faró medesimamente cossi all'E(minenza) sud(et)ta come all'Ecc(ellentissimo)mo seg(nor) Proved(itore) della Suda, che intendo d'esser partito da costá gia un mese incirca dovene ancor io inviarmi verso Canea in breve, doppo che haverò ressettato alcuni miei interessi da dove poi mi portarò per terra in Candia, col fine d'abbocarmi col detto Vesiri sopra questo particolare e veder la causa che lo move a questa novità, già che prima d'ora non se ne ha meco parlato et poi faró saper all'Ecc(ellentissimo)mo sig(nor) proveditor sudetto tutto quello mi risponderà. Per fine faccio divota riverenza al E(minenza) V(ostra) e le baccio le vesti.

^{f1} Siffanto li 3 Genaro 1672

^{f2} Di V(ostra) E(minenza)

^{f3} Humi(lissimi)mo River(endissimi)mo et Ossequentissimo Ser(vito)re

^{f4} Gasparo Condostaulo Console

^{f5} Veneto in Regno.

4

Σίφνος, 6/16 Φεβρουαρίου 1672/3

[Τό ἔγγραφο τοῦτο εἶναι, μέχρις ἐνός σημείου, ἐπανάληψη τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2, ἀλλά μέ συνέχιση καί ἄλλου κειμένου, μετά τό ὁποῖο κλείνει μέ ὑπογραφή τοῦ προξένου καί ἡμερομηνία 9 Ἰανουαρίου 1672· τόπος γραφῆς ἡ Σίφνος. Ἐν συνεχείᾳ, στό ἀπομένον λευκό

μέρος τῆς σελίδας προστίθεται καί ἕτερο κείμενο καί ὑπογράφεται, πάλι στή Σίφνο, στίς 6/16 Φεβρουαρίου 1672/73. Γιά τούς λόγους τούτους δημοσιεύεται ἐδῶ μόνο μέ τά ἐπί πλέον στοιχεῖα].

Περίληψη. Στό νησί τῆς Κέας, ἔγραψε ὁ Γάσπαρος, οἱ κάτοικοι ζοῦν μέ τήν καλή ἀνάμνηση τοῦ ἀειμνήστου ἀδελφοῦ του (ἐνν. τόν Μιχελέτο), τόν ὁποῖο αἰχμαλώτισε ὁ καπουδάν πασαῶς καί τόν ἀνάγκασε μέ βία νά πληρώσει, γιά λογαριασμό τοῦ νησιοῦ τῆς Κέας, μεγάλο χρηματικό ποσόν ἀπό χρεωστούμενους φόρους. Τώρα διατελεῖ ὁ ἴδιος πιστωτής τοῦ εἰρημένου νησιοῦ γιά 10.000 περίπου ρεάλια μέ νόμιμο χρεωστικό ὁμολογο τῆς Κοινότητος, ἡ ὁποία ἔχει ἀναλάβει τήν ὑποχρέωση νά τόν ἐξοφλήσει παραδίδοντάς του τήν ἐτήσια παραγωγή τοῦ νησιοῦ σέ βελανίδι, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ καπουδάν πασαῶ καί ἀπόφαση τῶν προκρίτων ἐκείνου τοῦ καιροῦ, μέ τήν ὑποχρέωση νά μήν μπορεῖ κανείς νά πάρει καί τό παραμικρό φορτίο βελανιδιοῦ ἀπό τό νησί γιά ὅσο χρονικό διάστημα παραμένει τοῦτο ὑπόχρεο. Πληροφορήθηκε ὅμως πρόσφατα ὅτι κάποιος κύριος Γεώργιος Τερζῆς, ὁ ὁποῖος ἐξαγόρασε τούς τωρινούς προκρίτους, ἐπιδιώκει νά πάρει αὐτός τήν παραγωγή, γι' αὐτό παρακαλεῖ τήν ἐξοχότητά του, τόν Βάιλο, νά μεριμνήσει ὥστε ὁ εἰρημένος κύριος νά ἀποτραπεῖ τοῦ ἐγχειρήματός του.

Ὑπεθύμισε στήν ἐξοχότητά του τά μεγάλα ἔξοδα στά ὁποῖα ὑποβλήθηκε γιά νά ἀνταποκριθεῖ σωστά στό ἀξίωμα τοῦ προξένου, χωρίς πραγματικό ὄφελος, τό ὁποῖο ἐλπίζει νά προέλθει ἀπό δικές του ἐνέργειες ἐπιβολῆς κάποιου τέλους ἐπί τῶν ἐμπορευμάτων (τῶν διακινουμένων στήν Κρήτη), ὥστε νά καλύψει μέρος τῶν δαπανῶν του, διαφορετικά μέ μεγάλη δυσχέρεια θά συνετηρεῖτο στό ἀξίωμα.

⟨Τό ὑστερόγραφο⟩

Στά Χανιά εἰσήλθαν στό λιμάνι πέντε ἀλγερίνικα πλοῖα, πρᾶγμα πού ἐπέφερε μεγάλη σύγχυση στά ἐμπορικά σκάφη τά ὁποῖα κατευθύνονταν στήν Κρήτη. Εἶναι γι' αὐτό ἀπαραίτητο γιά πολλά ἄτοπα τά ὁποῖα δυνατόν νά συντρέξουν, νά μεριμνήσει (ὁ Βάιλος) γιά μιᾶ σουλτανική διαταγή ὥστε νά μήν εἰσέρχονται σάν κουρσάροι στά λιμάνια, ὅπου σκάφη πρέπει νά εἰσέρχονται γιά ἐπισκευή ἢ ἄλλες ἐργασίες, ὥστε νά μήν ἐμποδίζονται καί ὑφίστανται ζημίες οἱ ἔμποροι, ὅπως ἔκαναν αὐτοί οἱ Ἀλγερίνοι, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν βενετσιάνικο πλοῖο, τό ὁποῖο κατευθύνονταν στήν Ἀνατολή. Οἱ ἴδιοι κατέλαβαν στήν Κίμωλο τό πλοῖο Παναγία ἡ Ἐλεοῦσα, ἔμφορτο μέ παξιμάδια, τό ὁποῖο θά φόρτωνε κατόπιν βελανίδι ἀπό τήν Κέα καί λάδι ἀπό τά Χανιά προοριζόμενα γιά τή Βενετία. Ἀπό τά ἐσωκλειόμενα ἀντίγραφα ἀναφορῶν τῶν διορισμένων ὑποπροξένων, ἡ ἐξοχότητά του ὁ Βάιλος θά σχημάτιζε τήν πρέπουσα γνώμη, ὥστε νά μεριμνήσει γιά τόν ἀνακουφισμό τῶν ἐνδιαφερομένων.

L'isola di Zia vivente^{f7} la bona memmoria di mio fratello e doppo fù preso dal Cap(itan) Passá, et astretto non volontariamente^{f8} ad esborsar per l'isola di Zia grossa summa de dannaro per sodisfatione de loro contribuzione. onde al presente^{f9} m' attrovo creditore d' essa isola incirca dieci milla realli restando la Communitá cosi scritti^{f10} liquidi obligati a sodisfarmi dalla Vallonea che annualmente produrà detta loro isola con^{f11} espressione e Comandamenti di Cap(etan) Passá e con mandati d' Ecc(ellentissi)mi Rapp(resenta)ti di quel tempo, che^{f12} niun ecetuato possi levar dall' istessa isola carico minimo di Vallonea se prima non sodisfino^{f13} quanto a noi vano debbitori; hora vengo avertito ch' un s(igno)r Giorgio Terzi s' abbi offerto a^{f14} contribuir dannari alli Primati dell' isola stessa per ricever tanta Vallonea a suo tempo;^{f15} onde supplico l' E(minenza) V(ostra) non permeter, che detto s(igno)re s' habbi d' ingierir a tal affare perché^{f16} non riusirà di sua sodisfatione et persivar anco ogni desgusto e' mal incontro che le^{f17} potesse succedere. Non descrivo all' E(minenza) V(ostra) il dispendio fatto per entrar col deccorro spetante^{f18} alla carica senza verum utilità de mantenimento spero non di meno che la propensa^{f19} gienerosità di S(ua) E(minenza) in avenendo l'appertura del negotio in regnio stabilirà qualhe^{f20} impositione nelle marcanzie per rihavermi imparte delle spese fatte perché altrimenti con grandissima^{f21} difficoltà puotrò sostentarmi. E qui humilmente m' inchino vivendo rassegnato alli supremi comandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma.

^{f2} Siffanto 9 Jennaro 1672

^{f3} Humilissimo, Div(otissi)mo ed Oss(equentissi)mo Servitore

^{f4} Gasparo Condostaulo, console.

Alla Canea son entrati cinque vasselli d' Algier dentro nel porto et questo^f tende grandissimo disturbo alle navi de mercancia che devono condursi^f in Regnio; onde é necessario per molte inconvenienze che possonof^f succedere di procurar un ordine Reggio, che non siino acetati come^f corsari nelli porti dove vasselli devono condursi al carcador(?) per non^f impedir il negotio et apportar danificatione a Marcanti come^f di già li medemi hanno fatto presa nave Venetiana ch' andava^f per Levante et poco manco in Argientera che non havessero preso anco^f la nave nominata la Madona di Misericordia destinata con biscotti per la^{f10} qual poi deve caricar vallonea a Zia et ogli dalla Canea per Venetia. Dalle^{f11} copie di lettere che mi scrivono li viceconsoli elletti, V(ostra) E(minenza) vedrà il contenuto per^{f12} porgier il dovuto solievo spetante alla Publica reputatione et humilmente m' inchino et baccio le purpuree vesti.

^{f3} Sifanto 6/16 Febr. 1672/3.

^{f4} Humilissimo, Ossequentissimo Servitore

^{f5} Gasparo Condostaulo.

Σίφνος, 24 Φεβρουαρίου 1672

Περίληψη. Ὁ καρaboκύρης Zuanne Darchà, βενετός ὑπήκοος, ὁ ὁποῖος διεξήγε ἐμπόριο κατραμιοῦ στά νησιά, γνωστός στή Μῆλο καί τήν Κίμωλο, συνελήφθη ἀπό κουρσάρους ὅταν ἔφθασε στήν Κίμωλο. Αὐτοί, ἀφοῦ τόν βασάνισαν ἐπί ἡμέρες, τόν ἀνάγκασαν νά γράφει σέ συνεργάτες του νά φέρουν καί ἄλλο κατράμι, ἄν δέν ἤθελε νά τόν πνίξουν. Ἀναγκάστηκε νά ἐκπληρώσει τήν ἐπιθυμία τους καί, ἐνῶ διασώθηκε ἀπ' αὐτούς, συνελήφθη στή Σίφνο ἀπό τόν Καδῆ της μέ τήν κατηγορία ὅτι ἦταν συνεργάτης τῶν κουρσάρων καί φυλακίστηκε. Ὡς Βενετός ὑπήκοος προσέφυγε στόν Γάσπαρο Κοντόσταυλο, πρόξενο τῆς Βενετίας, προκειμένου νά τόν θέσει ὑπό τήν προστασία του καί ἐνεργήσει τά δέοντα. Ὁ πρόξενος, μολονότι ἐκτός χωρικῆς ἀρμοδιότητος, προῆλθε στίς ἀπαραίτητες ἐνέργειες, ἐξέτασε μάρτυρες, (μεταξύ τῶν ὁποίων καί τόν πρῶην μητροπολίτη Προύσης Ἄνθιμο, τόν Σίφνιο, ὁ ὁποῖος ἔτυχε νά βρῖσκεται στήν Κίμωλο κατά τά γεγονότα μέ τούς κουρσάρους), ἐκδίκασε τήν ὑπόθεση, ἀπέδειξε τήν ἀθωότητα τοῦ κατηγορουμένου καί τόν ἀπελευθέρωσε. Ὁ Darchá χρεώθηκε μέ 5^{1/2} ρεάλια γιά τά συντρέξαντα ἔξοδα, ὅπως καταγράφονται στό τέλος τοῦ πρακτικοῦ τῆς «ἐκδίκασης», τό ὁποῖο συνέταξε ὁ Παῦλος Σερμαρτῆς ὡς «προξενικός καντζηλιέρης».

Coppia Adi 24 Febraro 1672, Siffanto

Trovandosi rettentò Zuanne Darchà nelle forze del Cadi dell' isola per^f imputatione d' haver condoto catrami nel isola di Chimulo a vascelli^f corsari; Onde come sudito della Ser(enissi)ma Rep(ubli)ca Veneta, fece humilmentef^f istanza all' Ill(ustrissi)mo signor Gasparo Condostaulo, come console Venetof^f d' esser condoto nelle sue forze come aspetta per poter scolparsi di quanto^f viene imputato, con comprobar con testimonii degni di fede la^f verità del sottoscritto capitolo^f

Capitolo.

^f Ch' essendo andato il sudetto Zuanne Darchà nell' isola di Chimulo per suoi^{f10} affari, fù preso da corsari con minatie di targliargli il colo^{f11} se non li portasse il catrame che teneva e fu posto imediate^{f12} in catterna, dove stette al quanti giorni con dieta a poco biscoto et^{f13} acqua con minatie d' anegarlo. Pertanto, il miserabile fu astreto per liberarsi^{f14} di scriver a suoi compagni et li mandorono sei udri di^{f15} catrame, il quale senza peso, ne pagamento alcuno lo pigliorono^{f16} li corsari et per benemeritto gli dierono al quante bastonate per^{f17} pagamento e con quelle lo licenciorono.

^{f18} Testes. L' Ill(ustrissi)mo e Rev(erendissi)mo Signor Arci(vesco)vo di Bursia.

^{f19} Pietro Collossi, detto Venetiano

^{f0} Lorenzo Sarti

^{f1} Zorzi Verdoni

^{f2} Theotochi d' Argentiera.

^{f3} Adi 25 Febraro 1672 s.v.

^{f4} Fu presentata la presente scrittura dall' interveniente del sopranominato Zuanne^{f5} Darchá, instando humilmente dall' Ill (ustrissi)mo signor Gasparo Condostaulo console^{f6} Venetto, procurar di levar dal peggione de Caddi il contrascritto Darchá^{f7} et aprobandolo nel capitolo per reo, sii et resti iniridicamente al^{f8} meritevole castigo.

^{f9} Adi detto

^{f0} Udita l' istanza da s(ua) s(ignoria) Ill(ustrissi)ma ha imediate mandato il Dragumano^{f1} col Gianizzaro a levar il rittento dalle forze del Cadi qual^{f2} fù posto in arresto con cattera alli piedi sin' alla comprobatione^{f3} del capitolo; ordinando siino seguite l'esami all'ordinario^{f4} in offitio pigliando anco il costituito dal imputato etc.

^{f5} Gasparo Condostaulo console

^{f6} detto

^{f7} Andai in persona in casa del Monsignor Arcivescovo di Bursia e lettogli il^{f8} contenuto del capitolo, manu, tacto, pectore more episcopale risposse^{f9} é la veritá che son venuti armati li corsari sopra il Castello^{f0} di Chimulo e diedero sospetto che leggenti fuggivano, ma, ^{f1} in fine hanno pigliato legato con mali trattamenti questo tal^{f2} Giannachi, qual condussero a bordo della nave. Interrogato^{f3} rispose. non so per qual causa perché io non ricerco questi^{f4} affari che non m' aspetano.

^{f5} Ad istanza, rispose, persona che mai ho veduto.

^{f6} Adi detto

^{f7} Fu intimato dal official del corte Lorenzo Sarti habitante a Chimulo^{f8} come testimonio predetto, al quale letto il capitolo monito giurato et^{f9} interrogato rispose, cosi é la veritá il contenuto del capitolo poiché^{f0} mi trovai presente quando vengo li corsari sopra la Cittá armati^{f1} con l' azzalini e pistole e molti fuggirono per paura, non^{f2} sapendo per qual causa venissero; ma in fine pigliarono Zuanne^{f3} Darchá, qual ligarono e condussero a bordo della nave, anzi^{f4} essendo ivi il monsignor Arcivescovo Greco di Bursia li fece instantia^{f5} di lasciarlo, ma non ascoltorono ad' alcuno emessato (?) che fù^{f6} in nave, seppino che fù posto in cattera e mal tratato^{f7} con bastonate peggio che se fosse infidele. Interrogato, rispose:^{f8} la causa che fù preso, fu perché dissero alli corsari che portava^{f9} catrame, d' Athenes, per vendere e che volevano che li portasse. ^{f0} Interrogato, rispose: so che doppo al presenti giorni che pativa nella^{f1} stiva della nave scrisse per quanto ho sentito una lettera^{f2} alli suoi compagni che si trovava in perdita della vita e che li^{f3} dovessero mandar per liberarsi un poco di catrame, i quali per^{f4} quel che ho sentito, li mandarono cinque sei udri et ricevuti^{f5} che furono dalli corsari gl' hanno dato per pagamento più di doi^{f6} cento di bastonate. Interrogato, rispose, tanto m' hanno detto l'istessi^{f7} corsari del vascello. Interrogato, rispose, che l'habbi dato volontariamente ^{f8} perché stimo che se lui l'avesse dato volontariamente non^{f9} l'haverebbono cossi mal tratato, perché quando é venuto sopra era piú^{f0} morto che vivo dal spavento e dalla fame.

^{f1} Ad..., recte, rispose: non so solo ch' é persona che va et viene per l'isole, ne ho altra cognitione di lui.

^{f2} Adi detto

^{f3} Fu fatto venire dall' official de Corte Pietro Collossi detto Venetiano^{f4} qual esaminato et interrogato, rispose sopra il contenuto capitolo^{f5} veramente la conseguenza è tanto chiara e vera quanto l' Evaggelio^{f6}. Interrogato, rispose, Lo so perché ero presente quando fu preso dalli corsari^{f7} con una tal stratagemma, che d' infideli Barbari non sarebbe^{f8} stata fatta perché l' hanno legato e condotto alla marina con^{f9} spinte per precipitarlo, essendo le strade lontani e disrupate.

^{f0} Interrogato, rispose, per quanto so et ho sentito volevano da lui catrame. ^{f1} Interrogato, rispose, passati al quanti giorni li suoi compagni li mandorono^{f2} sei udri, quali ricevuti dalli corsari fù liscenziato e dissero^{f3} l' istessi corsari a me et ad altri, che li diedero per pagamento^{f4} tante bastonate che si ricorderà fin che vive et se^{f5} l' avesse dato volontariamente non haverebbe patito tanti^{f6} disturbi e patimenti.

^{f7} Ad..., recte, rispose: di quanto in quando lo vedo in Argentiera^{f8} ma non ho altra pratica di lui.

^{f9} Adi detto

^{f0} Fu condoto dal official de Corte Zorzi Vordoni testimonio prodetto^{f1} com' in Capitolo, al qual letto et interrogato, rispose: questo povero^{f2} homo é innocentemente molestato perché pratica nell' isola nostra^{f3} condifatione universale cerca i fatti suoi e non quel d' altri.^{f4} Interrogato, rispose, sopra il Capitolo certissimamente é la veritá che^{f5} fu da maligni accusato alli corsari come portava catrame^{f6} da vendere e cosi l'hanno maltrato per darglielo, ma lui^{f7} sempre negó d' haver tal marcantia, havendo paura non^{f8} succederli questo che gl' é successo. Interrogato, rispose. l' hanno^{f9} tenuto al quanti giorni in cattera nella nave con bastonate^{f0} e mali trattamenti per quel che dal' istessi corsari ho sentito^{f1} dire. Interrogato, rispose. li suoi compagni gl'hanno mandato^{f2} non so quanti udri di Catrame col li quali si liberó.^{f3} Interrogato, rispose, non so perché se l'avesse datti volontariamente^{f4} non l' haverebbono posto in cattera e mal tratato conforme^{f5} li fecero.

^{f6} Ad... recte, rispose. Lo veggo praticar al^{f7} Chimulo, ma non ho altra amicitia di lui.

^{f8} Detto

^{f9} Fu ciamato dal official di Corte Theotochi d' Argientiera^{f0} testimonio predetto ut Capitolo esaminato et interrogato^{f1} sopra la cintinenza, rispose. ho veduto pigliar^{f2} da corsari armati questo povero huomo, qual legato e mal tratato^{f3} lo condussero a bordo del nave. Interrogato, rispose. conforme in^{f4} capitolo li fu ricercato catrame per il quale li fecero tanti^{f5} oltraggii che resero compassione a tutti noi dell' isola di^{f6} Chimulo. Interrogato, rispose. doppo che fu preso al quanti giorni^{f7} li fu mandato da suoi compagni non so quanti udri di catrami^{f8} quali ricevuti da corsari l'hanno liscenziato. Interrogato, rispose.^{f9} non so che l'habbi dato volantariamente perché l' istessi^{f0} corsari dicevano che per pagamento l'hanno dato tante bastonate^{f1} che cosi credo per esser venuto sopra piu morte da vivo^{f2} che veramente non lo conoscevamo.

¹²³ Ad... recte, rispose. Io non pratico con questi¹²⁴ genti ne so chi sia.

¹²⁵ Adi 29 Febrero

¹²⁶ Fù condotto in offitio dall' official di Corte Zuane Darchá, qual¹²⁷ interrogato per l'imputatione ch' é stato rettentio, rispose¹²⁸. Io non so altro, solo trovandomi in Argentiera per passar¹²⁹ a Millo a procurar di far esito di quanto caviare et¹³⁰ catrame che tenevimo in Compagnia d' altri, presentito¹³¹ da maligni fù riferito alli corsari quali vensero¹³² sopra a Chimulo armati a prendermi et legato che¹³³ m'ebbero fui condotto a bordo di nave e subito fui posto in¹³⁴ catena dimandandomi il catrami che io portai io sempre¹³⁵ negai di mon haver portato tal cosa. Onde il (capitano) adirato¹³⁶ mi diede un bafetone in faccia, facendomi dare¹³⁷ al quante bastonate ordinando che sii posto sotto stiva¹³⁸ senza pane ne altro, e doppo passati dui giorni mi¹³⁹ davano due onze di biscoto marzo con aqua pussolente¹⁴⁰ dove steti in questa forma per otto nove giorni minatiandomi¹⁴¹ d' ogni hora di ponermi in un sacco egettarmi in mare¹⁴² et uno mi dava un pugno in faccia et l' altro con¹⁴³ calzo nelli fianchi et molti di quelli m'ornavano di¹⁴⁴ villanie abrobriose et inhumane. Onde non potevo più¹⁴⁵ soportare la fame il fetore et pedochi che fui astretto¹⁴⁶ non volentariamente scriver alli miei compagni mandarmi¹⁴⁷ sei udri di catrami, quali venuti gl'hanno pigliati¹⁴⁸ senza peso ne pagamento alcuno. anzi doppo ben flaggelato¹⁴⁹ di bastonate et vilipesi da tutti mi fece levar dalla¹⁵⁰ catena et mi licencio con questo pagamento. Interrogato, rispose.¹⁵¹ Hora io non só di novo stimo sia per li miei peccati¹⁵² trovo inocentemente novi travagli che pero humilmente impeller¹⁵³ la Sacra Santa giustitia di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma considerat l'inocenza¹⁵⁴ et licentiar mi da questi calumnies come spero la giustificatione¹⁵⁵ dalli predetti testimonii che in loro consientia havranno deposito¹⁵⁶ la verita del fatto. Interrogato, rispose. io non ho altro da dire¹⁵⁷ solo me rimetto alla comprobatione delli testimonii etc.¹⁵⁸ all' incontamenta Giustitia di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma humilmente m' inchino¹⁵⁹ instando la mia espeditione Gratia.

¹⁶⁰ Adi 4 Marzo

¹⁶¹ Letto, veduto et considerato dalla depositione de testimonii con il constituto¹⁶² seguente del rettentio. Onde considerando l' inocenza del medesimo¹⁶³ che Christi nomine invocato l' Ill(ustrissi)mo signor Console terminato¹⁶⁴ che detto Zuane Darchá sii et resti liscentiato come¹⁶⁵ inocente dell' imputatione, pagando le spese ch' aspetta¹⁶⁶ all' officio com' all' incontro.

¹⁶⁷ Gasparo Condostaulo, console venetto

¹⁶⁸ Paolo Sermartin cancelliere consolare

¹⁶⁹ per il processo rial uno

¹⁷⁰ per testimonii 5 rial. 2^{1/2}

¹⁷¹ per lettera rial 1

¹⁷² per la.. rial 1

rial 5^{1/2}

ΣΧΟΛΙΟ

Σχετικές αναφορές για τό δημοσιευόμενο ἐδῶ ἔγγραφο ἔχομε κάνει στὰ «Σιφνιακά», 7 (1999), σελ. 41-42 καί 11 (2003), σελ. 108-109.

6

Σίφνος, 23 Μαΐου 1672

Περίληψη: Ὁ πρόξενος Γάσπαρος Κοντόσταυλος γράφει ἀπό τή Σίφνο στόν Βαίλο Querini ὅτι περίμενε μέ μεγάλη ἀνυπομονησία τήν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου πού ἀπέστειλε στήν ἐξοχότητά του μέ ἀναφορές καί γιά τή διεκπεραίωση ὑποθέσεων του (ἐνν. στήν Κωνσταντινούπολη), προκειμένου, ἐν συνεχείᾳ, νά μεταβεῖ στήν Κρήτη γιά τήν ἄσκηση τοῦ ὑπουργήματός του. Ἀπαντώντας σέ (ἄλλην, προφανῶς) ἐπιστολή τοῦ Βαίλου, ἀνέφερε ὅτι αὐτός τόν ἐνημέρωσε λεπτομερῶς μέ εἰδήσεις ἀπό ὅλα τὰ νησιά καί, ἰδιαιτέρως, γιά τίς ζημίες τίς ὁποῖες ἐπέφεραν οἱ κουρσάροι σ' αὐτές τίς φτωχές βραχονησίδες (proveri scogli) μέ συνέπεια νά ἔχουν περιέλθει σέ τέτοια κατάσταση, ὥστε πολλοί ἀνθρώποι νά πεθαίνουν ἀπό πείνα. Ὅμως, τό μεγαλύτερο κακό τό ἔπαθε ὁ ἴδιος γιατί οἱ συγκεντρωθεῖσες μέ δικές του πιστώσεις ἐσοδεῖς σιταριοῦ τῶν νησιῶν ἀνηρπάγησαν ἀπό τούς κουρσάρους κατὰ τήν ἀπουσία του (στήν Κρήτη) καί ἕνας Θεός μόνο γνῶριζε πῶς θά ἀνελάμβανε οἰκονομικά. Ὡς πρός τήν ἀξίωση, ἐπειτα, πού ὑπέβαλε στήν ἐξοχότητά του ὁ κ. Κίναμος ἐννοεῖ τόν πρόξενο Βενετίας στή Μῆλο¹, προκειμένου νά διαπιστώσει ὅτι τοῦτος δέν ἔχει δίκαιο, ἐσώκλειε ἀντίγραφο διαταγῆς τοῦ διατελέσαντος ἀρχιναυάρχου Andrea Corneri πρός τούς προκατόχους του βαίλους, μέ τήν ὁποία, ἐπειδή τά διακινούμενα ἀπ' αὐτούς (δηλ. τούς ἀδελφούς Κοντόσταυλους) ἐμπορεύματα τρίτων διέρχονταν, σχεδόν πάντοτε, τράνζιτο (ἀπό τή Μῆλο), τούς παραχωρήθηκε ἀπαλλαγὴ καταβολῆς προξενικῶν τελῶν², δεδομένου ὅτι τό νησί τους (ἡ Σίφνος) δέν διέθετε κατάλληλο λιμάνι τούς χειμερινούς μῆνες. Τοῦ γνωστοποιοῦσε ἀκόμη ὅτι οἱ Καδῆδες τοῦ νησιοῦ (τῆς Σίφνου) προξενοῦσαν μεγάλη ἀναστάτωση δημιουργώντας παρενοχλήσεις στούς ὑπηκόους τῆς Γαληνοτάτης, ἐλλεῖπει Βενετοῦ προξένου σ' αὐτό.

Κατὰ τήν ἀπουσία του φυλακίστηκε ἀπό τόν Καδῆ ἕνας ὑπήκοός τους, ἀλλά μόλις ἐπέστρεψε, ἔσπευσε νά τόν παραλάβει μέ κατάλληλη συνοδεία καί νά προχωρήσει σέ ἐκδίκηση τῆς ὑποθέσεως, κατὰ τήν ὁποία ἀποδείχτηκε ἡ ἀθωότητά του, ὅπως συνάγεται ἀπό τό συναποστελλόμενο ἀντίγραφο τοῦ πρακτικοῦ τῆς δίκης.³ Ὅταν ὅμως ἀνεχώρησε καί πάλι (ὁ πρόξενος), ὁ Καδῆς⁴ ἐπανελάβε τὰ ἴδια καί τοῦ ἄρπαξε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, μέ ἀποτέλεσμα κι' αὐτός ν' ἀποφασίσει νά γίνεи κουρσάρος καί

νά μεταβεί στη Μύκονο, όπου σκλάβωσε τον αντιπρόσωπο του κυρίου Παναγιωτάκη⁵, τον οποίο έπώλησε αντί 200 ρεαλιών, καθώς και τά πολυτελή υφάσματα του· παρόμοιες ενέργειες θά προκαλέσουν άκόμενη χειρότερες καταστάσεις, αλλά ή έξοχότητά του (ό Βάϊλος) θά φροντίσει νά άποκατασταθούν τά πράγματα μέ κυβερνητικές διαταγές για τήν ήρεμία τών φτωχών ύπηκόων τους. Άκόμενη, οί έγκληματοῦντες θά τιμωροῦνται από τον δικαστή τους δέν θά έκβιάζονται δέ για τήν καταβολή κεφαλοχάρτσου, όπως ισχύει σέ όλα τά άλλα μέρη τής Τουρκίας. Έν συνεχεία άνέφερε ότι τίς προηγούμενες ήμέρες κατέπλευσε στη Σίφνο ή φελούκα από τήν Τήνο μέ διοικητικά έγγραφα προοριζόμενα για τή Σούδα, ένας δέ κακοήθης κατηγορήσε έναν Κερκυραίο ναυτικό ότι ήταν Κουρσάρος και ό ίδιος Καδής τον συνέλαβε και τον φυλάκισε άρπάζοντας τά υπάρχοντά του. Ό έκλαμπρότατος κ. Nani έφθασε στη Σούδα, στη θέση του έκλαμπροτάτου κ. Pesaro και ό έκλαμπρότατος κ. Trivisan στην Τήνο στη θέση του κ. Diedo. Πρίν μία έβδομάδα πέρασαν από τήν Κέα έπτά μπαρμπαρέζικα πλοία μέ προορισμό ένταξής τους στην Όθωμανική άρμάδα. Για τά κουρσάρικα πλοία δέν άκούγεται πού βρίσκονται· έξω από τή Νάξο βυθίστηκε ένα Λιβονέζικο πλοίο, αλλά τό πλήρωμα διασώθηκε. Ό σεβασμιώτατος (καθολικός) έπίσκοπος Τήνου πέρασε άπ' αúτην στην καλύτερη ζωή.⁶ Τέλος, διαδίδεται, χωρίς νά είναι βέβαιο, ότι μέ βασιλική διαταγή ό καπουδάν πασάς θά καταστρέψει τά νησιά Σύρα, Πάρο και Κίμωλο.⁷

Con ansietá non ordinaria attendo la persona spedita con mie le(tte)re alla grandezza^f dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma per diversi miei interessi ad effetto de condurmi in Regnio conforme^f aspetta il decoro della Carica. Vedo q(ua)nto l' E(minenza) V(ostra) m' accenna con la .....

Io non ho mai mancato della dovuta dilligenza scriver tutti gl' avisi che s' é possuto inf' quest' isole penetrare ed imparticolare gl' insulti in humani che fecero gli Corsari a^f questi poveri scogli qual' hanno riddotto in stato tale che molti son morti di famme^f et niuno havuto maggior danno di me, perché essendo summa de grani scorsi^f da diverse isole sopra il mio credito, si son prevalsuti in mia assenza, et io resto¹⁰ privo del dannaro, e Dio sa quando puotró rimborsarmi. Vego la pretensione che¹¹ il s(igno)r Chinamo tiene et per comprobar a V(ostra) E(minenza) che non ha fondamento alcuno, mando¹² copia del Decreto fatto dall' Ecc(ellentissi)mo s(igno)r Andrea Corner già Cap(etan) G(enera)le parimente godutto¹³ la med(esi)ma esentione per terminat(io)ne degl' Ecc(ellentissi)mi s(ignori) s(ignori) suoi Precess(ori) per esser state sbarcate¹⁴ quasi sempre le mercantie n(ost)re per transito ch' oltre l' esentione di P(ad)-roni non patiscono¹⁵ le mercantie ne son suggiete a dazzi ne a Consolato cansato cio per non haver¹⁶ quest' isola Porto d' inverno. Participai all' E(minenza) V(ostra) che li Cadi dell' isola fanno¹⁷ molti desordeni, ed imparticolare non osservano il dovuto rispetto

senza¹⁸ molestia alli sudditti della Serenissima Rep(ubli)ca non essendo in quest' isola Console¹⁹ della natione; et in mia mancanza fu posto dal Cadi in arresto un suddito²⁰ onde invenendo ho fatto immediate levarlo e condotto sotto bona custodia²¹ gli fecci formár processo qual costituito e trovandolo innocente lo rillasciai solto²² come dalla copia del processo V(ostra) E(minenza) vedrá il caso; ma dopo la mia partenza²³ il Cadi lo ritornó a retenir et gl' ha pigliato tutto quella sostanza, che²⁴ l' ha reso in rissoluzione d' andar a farsi Corsaro et il medemo andó a Micone et ha²⁵ pigliato l' Agiente del s(igno)r Pannagiotachis et l' ha venduto 200 reali et altrettanto li suoi²⁶ drappi e con questi disordeni suciderano magg(iori) inconvenienze, che però²⁷ la prud(enz)a dell' E(minenza) V(ostra) faci remedio che li poveri sudditti possino goder la quiete pasiffica²⁸ col privileggi delle capitulationi; et li dellinquenti siino castigati dal loro giudice e non²⁹ in altro forro e che non possino esser astretti al pagamento del Chefalo Carrazzo come é³⁰ usitato in tutte le parti di Turchia. In oltre capitó giorni pass(a)ti la felucha de Tine qui³¹ con lettere publice per la Sudda et d' un mallignio fú acusato un mariner Corfiato che³² hera corsaro et non essendo io qui il Cadi med(esi)mo lo feci pigliar e meter priggione con³³ haverlo spogliato di q(ua)nto teneva; arrivato io il rettente sen hera fugito di priggione³⁴ non ho però mancato far le dovute dollutioni al Cadi; son cosi che aspetano rimedio³⁵ avanti che si perdi il rispetto l' Ecc(ellentissi)mo s(igno)r Nani e venuto alla Sudda in loco dell' Ecc(ellentissi)mo s(igno)r Pesaro³⁶ et l' Ecc(ellentissi)mo s(igno)r Trivisan a Tine in luoco dell' Ecc(ellentissi)mo s(igno)r Diedo. La settimana passata sono³⁷ passati da Zia sette vasselli Barbaresi e vano per unirsi con l' Armata Ottomana³⁸ Delli vasselli corsari non si sente dove siino et fori di Naxia s' é abbissato uno Livornese³⁹ ma le genti si son salvati. Mentre humilmente m' inchino alli suppremi commandi⁴⁰ dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma rassegnato mi confirmo et div(otissi)mo bacio le purpuree vesti e raccomando⁴¹ il Ill(ustrissi)mo Vescovo de Tine é passato da questa ad altra miglior vitta.

¹² Di V(ostra) E(minenza) Ill(ustrissi)ma

¹³ Siffanto li 23 Maggio 1672 s.v.

¹⁴ s' é detto che per ordine Reggió habbi a venir il Cap(etan) Passá¹⁵ a demolir l'isole de Sirra, Paresi et Argentiera¹⁶ ma non lo sapiamo di certo.

¹⁷ Humil(issi)mo, Div(otissi)mo ed Osseq(uentissi)mo Servitore.

¹⁸ Gasparo Condostaulo.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Ό Marchantonio Chinano διετέλεσε πρόξενος τής Βενετίας στη Μήλο από του 1655-1674 [βλ. B.J. Slot, *Καθολικαί Έκκλησιαί Κίμωλου και τών πέριξ νήσων*, στά «Κίμωλιακά», 5 (1974), σελ. 280].

2. Βλ. τό κείμενο τής Διαταγής του Andrea Corner, capetan generale, στα «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 80, ύποσ. 21.

3. Δέν συνάγεται άν πρόκειται για τήν ύπόθεση Darchá του έγγράφου ύπ' άριθμ. 5, ή άλλου Βενετού ύπηκόου.

4. Παρατηρούμε ότι αúτη τήν εποχή, μετά τή λήξη του πολέμου, έμφανίζεται στη Σίφνο καδής, δηλ. Τουρκος δικαστικός υπάλληλος.

5. Πρόκειται για τόν Παναγιώτη Νικουσίο, διερμηνέα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὁ ὁποῖος, παρά τό προκεχωρημένο τῆς ἡλικίας του, συνόδευε στήν Κρήτη ἐπί τρία χρόνια (1666-1669) τόν γιό καί διάδοχο τοῦ σουλτάνου, προσφέροντας τίς ὑπηρεσίες του. Μετά τόν πόλεμο τοῦ παραχωρήθηκαν, ὡς ἀνταμοιβή, οἱ φόροι τῆς νήσου Μυκόνου γιά τή συγκέντρωση τῶν ὁποίων διόριζε ἐπιτρόπους του (βλ. Περ. Ζερλέντη, *Παναγιώτης Νικουσίος καί Ἀλέξανδρος Μαυρογορδάτος, ἄρχοντες Μυκονίων*, «Νησιωτική Ἐπετηρίς», 1918, σελ. 169 ἐπ.). Ἀντιπρόσωπος τοῦ Νικουσίου αὐτή τήν ἐποχή στή Μύκονο διατελοῦσε ὁ Μιχαήλ Καναβοῦζος (Ζερλέντη, ὁ.π.π.).

6. Πρόκειται γιά τόν Μαυρίκιο Doria, ἐπίσκοπο Τήνου - Μυκόνου ἀπό τό 1654-1672 [βλ. π. Μάρκου Φώσκολου, *Σύνθεση τῶν ἐπισκοπικῶν καταλόγων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Τήνου*, περιοδ. «Τηνιακά Ἀνάλεκτα», 3 (Τῆνος - 1998), σελ. 14].

7. Τό ἔγγραφο ἔχομε δημοσιεύσει μόνο σέ ἑλληνική μετάφραση στά «Αἰγαιοπελαγίτικα Θέματα», τεῦχος 18 (1990). Ἀναδημοσιεύεται στήν ἰταλική διατύπωσή του καί γιά τίς ποικίλες πληροφορίες πού περιέχει.

7

Χανιά, 24 Ἰουλίου 1672

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος, ἀπό τά Χανιά, γράφει πρὸς τόν Βάιλο Querini ὅτι, σύμφωνα μέ τίς διαταγές του, μετέβη στήν ἔδρα του, ὅπου ἔγινε δεκτός μέ ἰδιαίτερες τιμές ἀπό τόν πασᾶ καί τούς ἄλλους ἀξιωματούχους. Ὁ καπουδάν πασᾶς μέ τήν ἀρμάδα βρῖσκονταν μέσα στό λιμάνι τῶν Χανίων καί ἀνεχώρησε γιά τή Σούδα γιά ν' ἀποφύγει συνάντηση, ἀλλ' ὁ ἐκλαμπρότατος κ. Pollo Nani ἀπουσίαζε σέ ἐπίσκεψη στήν Τῆνο. Τά ἐμπορικά σκάφη εἰσήλθαν στό λιμάνι τῆς Σούδας ὅπου ξεφόρτωσαν πολλά ἐμπορεύματα, ἀλλά χωρίς ἀναγνώριση προξενική, πρᾶγμα γιά τό ὁποῖο ζήτησε ἀπό τήν ἐξοχότητά του νά προσέξει τό ζήτημα αὐτό καί νά γράψει ὅπου ἀνήκει προκειμένου νά ἐκδοθεῖ διαταγή νά μή καταδολιεύονται τά προξενικά δικαιώματα, τά ὁποῖα πρέπει νά πληρώνονται γιά τήν ἀξιοπρεπῆ συντήρηση τοῦ προξενείου.

Per obligo dovuto et in esecution degli ordini auttorevoli dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma son venuto alla residenza della mia Carica, dove son stato ricevuto con honnore grand(issi)mo dall' Ecc(ellentissi)mo Passà e degli altri Commandanti, non dico la iubilatione universale che bramano veder quelli del loro Prin(c)ipe Naturale. Trovandosi il Cap(itan) Passà con l' Armata dentro nella Canea predei il viaggio per la Suda per schivar l'incontro, dove non trovai ivi l' Ecc(ellentissi)mo s(ignor) Pollo Nani essendo andato alla visita a Tine. Devo partecipar ch' avantif la mia venuta li vasselli venivano nel Porto della Suda, et cavavano molte mercantie, et parimente caricavano senza récognitione alcuna del Consolato, che però per l' avvenire supplico l' E(minenza) V(ostra) haver risguardo de scriver et ordinar dove aspetta, acció non restino defraudate le

prorogative et emolumentis spetanti alla Carica che dobbiamo sostentarla col decoro che conviene alla reputatione Publica. Equi humilmente m' inchino et riverentemente bacio le purpuree vesti, vivendo eternato alli comandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma.

Canea li 24 Luglio 1672 s.v.

Humilissimo, Divotissimo et Osservatissimo Servitore

Gasparo Condostaulo.

8

Χανιά, 28 Αὐγούστου 1672

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τόν Βάιλο Querini ὅτι οἱ κουρσάροι, οἱ ὁποῖοι διατρέχουν τίς θάλασσες μέ σημαία Βενετίας καί προξενοῦν ζημίες σέ τούρκικα πλοῖα καί τόπους, θά διαταράξουν τήν εἰρήνη. Εἶχεν ἤδη ἀναφέρει στήν ἐξοχότητά του γιά τίς κινήσεις φελούκας στά παράλια τοῦ Μοριά. Τώρα πάλι, κουρσάροι μέ σημαία τοῦ Λιβόρνου ἔπιασαν ἕνα μπαρμπαρέζικο πλοῖο στά νερά τῆς Κρήτης. Κατόπιν τούτου ἡ τουρκική διοίκηση τοῦ Χάνδακα ξανακάλεσε τόν ἐκεῖ ἀντιπρόσωπό του καί τοῦ ἐπεσήμανε ὅτι, χάριν τῆς εἰρήνης, δέν πρέπει οἱ Βενετοί νά ἐπιχειροῦν παρόμοιες πράξεις. Μόλις ὁ ἴδιος πληροφορήθηκε τό γεγονός, ἔσπευσε νά διαβεβαιώσει ὅτι δέν ἐπρόκειτο γιά βενετσιάνικα πλοῖα, ἡ δέ Βενετική Δημοκρατία δέν ἐπρόκειτο ποτέ νά χρησιμοποιήσει παρόμοια μέσα κ.λπ. Ἐξὶ γαλλικά πλοῖα συνάντησαν τόν ἐξοχώτατο κ. Pasqualigo, πλοίαρχο μέ δύναμη τριῶν σκαφῶν στά Πολλώνια (τῆς Μήλου), τόν κανονιοβόλησαν καί τοῦ πήραν μέ τή βία τούς Γάλλους μισθοφόρους πού εἶχε ὡς πληρώματα. Παρακαλεῖ τήν ἐξοχότητά του νά τοῦ ἀποστείλει κανονισμό - τιμολόγιο προξενικῶν τελῶν, τόσο ἀπό ἱστιοφόρα, ὅσο καί ἀπό κωπήλατα πλοῖα, ὥστε νά μήν ἐγείρονται ἀμφιβολίες ἀπό κανέναν.

Giornalmente trovano nuove inventioni per molestar la quiete per intaccarci sotto pretesto che li corsari corrono con bandiera di San Marco a danificare le navi et luochi del turcho. Già diedi parte all' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma della felucha ribella che va consegnando alle parti di Morea. Hora havendo preso li corsari con bandiera di Livorno un vassello Barbarosso nell' acque di sotto vento del Regno, hanno di novo chiamato il mio Agiente in Candia dalendossi che li Venetiani non devono fare queste accioni sotto bona pace molestar li sudditti nostri et dove convien diffender d' andar corseggiando. Havendo io havuto l' aviso non hò mancato dell' officio dovuto come feci anco nell' occasion della felucha, et cossi dissii che la Serenissima Reppubblica mai ha

fatto il corso, ne mai de mai sarà per ridursi corsari^{f1} non che quando capitasse in Vasselli di Barbaria é tenuta a diffendersi et anco^{f2} facendoli presa sarebbe molto ben fatta, mentre quelli non osservano le^{f3} capitulationi della Pace, e sempre danifficano senza risguardo di Principi^{f4} amici, onde ogn' uno e obligato e diffender se stesso et mortifficar il nemico^{f5} cussi son restatti contenti delle ragioni apportatigli; non di memo tenuto^{f6} avisar s(ua) E(minenza) per li desordini che puosono succedere alla giornata remediare per^{f7} tempo che la Repubblica è ben' affetta ne é per permettere ch' il suo stendardo vadi^{f8} mai corseggiando e come meglio parerà alla prudenza di S(ua) E(minenza) sei vasselli francesi^{f9} hanno trovato l' Ecc(ellentissimo) Pasqualigo Capitan delle Navi con tre vasselli a Pollonia et^{f10} l' hanno fatto bater standardo, e di più gl' hanno levato tutti li francesi ch' haveva^{f11} nelle Navi a viva forza. Supplico l' E(minenza) V(ostra) mandarmi una nottifficatione di^{f12} quanto aspetta pigliar de Consolato et anchoraggio tanto dali vasselli come^{f13} dalli bastimenti da remo e ciò per reggermi senza dolutione d' alcuno^{f14} che sarà per capitar etiam detto passaggio. In oltre l' avvertimento del^{f15} sbarco et imbarco de mercantie, che si fù alla Suda conforme con altra^{f16} scrissi all' E(minenza) V(ostra) perché ci rende danno nottabile e ciò per riverente aviso.

^{f7} Equi humilmente m' inchino et riverentemente bacio le purpuree Vesti e racomando.

^{f8} Dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma

^{f9} Canea 28 Agosto 1672 s.v.

^{f10} Humilissimo, Divotissimo ed Ossequentissimo Servante

^{f11} Gasparo Condostaulo, console.

9

Χανιά, 15/25 Σεπτεμβρίου 1672

Περίληψη. 'Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅτι ἡ ἀφιξή του στὴν Κρήτη ἐνέπνευσε χαρὰ καὶ κοινή ἱκανοποίηση στοὺς ἐκεῖ Βενετοὺς ὑπηκόους καὶ τὴν ἐλπίδα ἀνοιγματος τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ πρῶτον διεπίστωσε ἀμέσως τὴν ἐπιθυμία νὰ ἔχουν ἐκκλησία καὶ τὸ μοναστήρι τῶν μοναζουσῶν, ἀνάγκη τὴν ὁποία εἶχε διαπιστώσει καὶ ὁ ἀείμνηστος πρέσβυς Mollin. 'Ο πασᾶς τῶν Χανίων τὸν συνεβούλευσε, κατόπιν ὑποβολῆς τοῦ σχετικοῦ αἰτήματος, νὰ ἀποτανθεῖ, κατὰ τίς μεταβάσεις του στὸν Χάνδακα, στὸν ἐκεῖ Τεφτερντάρ πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα. "Ὅταν ἐπῆγε ἐκεῖ τὸ ἔκανε, ἀλλ' ὁ πασᾶς τοῦ εἶπε ὅτι εὐχαρίστως θὰ ἔγραφε στὸν βεζίρη καὶ ἐπειδὴ ὁ ἕνας τὸν παρέπεμπε σὲ ἄλλον, παρεκάλεσε τὴν ἐξοχότητά του νὰ μεριμνήσει στὴν Ὑψηλὴ Πύλη νὰ ἐκδοθεῖ διάταγμα πρὸς τὸν τεφτερντάρ τοῦ Χάνδακα γιὰ νὰ παραχωρήσει τὸ μοναστήρι τῶν μοναζουσῶν ἢ ἐκεῖνο

τῆς Ἐλεούσας (Misericordia) τῶν Αὐγουστινιανῶν, τὸ ἕνα μάλιστα θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ ἐκκλησία καὶ προξενικὴ κατοικία ἢ ὅπως καλύτερα θεωροῦσε ὁ βάιλος.

Ἀναφέρει ἔπειτα τὸ ζήτημα κάποιου καπετάν Antonio Ribello ὁ ὁποῖος ταξίδευε μὲ σημαία Ἀγίου Μάρκου καὶ τὸν ἀπεγύμνωσαν οἱ Τοῦρκοι στὸ Τσιρῖγο· γιὰ διαταγὴ τῶν Τοῦρκων ἀπαγορευτικὴ πώλησης κρασιοῦ γιὰ χρῆση τῆς φρουρᾶς Σούδας καὶ τῶν κατοίκων τοῦ φρουρίου· γιὰ σχέδιο τῶν Τοῦρκων νὰ ἐμποδίσουν τὴν τροφοδοσίαν τῶν φρουρίων Σούδας, Γραμβούσας καὶ Σπιναλόγκας. Γιὰ τὰ ἐμπορεύματα πού εἰσέρχονται στὸ λιμάνι τῆς Σούδας, ὅχι τὰ ἀναγκαῖα γιὰ διαβίωση, ἀλλὰ τὰ προοριζόμενα γιὰ ἐξαγωγή ἢ τὰ ἐπιτόπια γιὰ ἐξαγωγή, ζήτησε νὰ τοῦ παράσχει σχετικὲς ὁδηγίες. Μία φελούκα μὲ σημαία τοῦ Ἀγίου Μάρκου σὲ κοῦρσος συνέλαβε δική του βάρκα πού ἔστειλε μὲ ἀλληλογραφία προοριζόμενη γιὰ τὸν διοικητὴ τῆς Τήνου κ. Nani, ὁ δὲ Ἀγᾶς τοῦ καπετάν πασᾶ στὴν Ἄνδρο ἀξίωσε τὴν καταβολὴ κεφαλοχάρατος αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων του, μολοντί φέρει τὸ ἀξίωμα τοῦ προξένου. Μία ταρτάνα μὲ σημαία τοῦ Ἀγίου Μάρκου ὑπὸ τὸν καπετάν Gierolimo D' Angioli, ἀπὸ τὴν Πίζα, κατέπλευσε στὰ Χανιά μὲ φορτίο καυσόξυλων προοριζομένων γιὰ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Σ' αὐτὴν ἐπιβιβάστηκαν καὶ δύο - τρεῖς Τοῦρκοι ἔμποροι γιὰ νὰ μεταβοῦν στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τώρα ἔγινε γνωστὸ ὅτι, κατὰ τὸ ταξίδι, συνελήφθησαν ἀπὸ Σπανιόλους κουρσάρους, γεγονός τὸ ὁποῖο θὰ δημιουργήσῃ ζήτημα καὶ κακὴ ἐντύπωση γιὰ τὴ Βενετικὴ Δημοκρατία ἀπὸ τίς ἐνέργειες αὐτές τῶν κουρσάρων. Ἐνημερώνει, τέλος, τὴν ἐξοχότητά του ὅτι ὁ καπετάν Vincenzo Primosina ἐπῆγε μὲ τὸ, ὑπὸ σημαία Βενετίας, πλοῖο του στὸν Χάνδακα καὶ ἐπώλησε ὑφάσματα, σατέν, ἐνδύματα καὶ παντελόνια συνολικῆς ἀξίας 1000 ρεαλιῶν· ὁ ἐκεῖ ὑποπρόξενος τοῦ ζήτησε τὰ προξενικὰ δικαιώματα καὶ αὐτὸς τοῦ εἶπε πὼς θὰ πληρώσει τὸ πρῶτ', ἀλλὰ τὸ βράδυ ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ πληρώσει. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ θὰ ἔγραφε σχετικῶς καὶ στὸν ἀδελφὸ του στὴ Βενετία¹ γιὰ νὰ διεκδικήσῃ τὰ δικαιώματά του.

Con altre quatro mie precedenti partecipai all' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma la mia venuta in Regnio ne hora sin hebbi gratia^f de risposta; dinotando come fui rivenuto con giubilatione e contentezza universale per la speranza^f dell' apertura del negotio e per la deffension de sudditi molto ben affetti al loro Principe Naturale.^f Nella prima vista che feci ho instantemente dimandato la concessione d' haver chiesa e il Conv(en)to^f delle Monache. che fu concesso alla B(uona) M(emoria) dell' Ecc(ellentissimo) s(ignor) Imbassiator Mollin. Immediate il Vesir Passa^f di questa Città volentiero ha condisseso alla mia domanda avvertendomi ch' in andando in^f Candia dovessi far le mie istanze al Tefterdar Passà a cui aspetta la concessione. Arrivato che^f fui colà non mancai di

farlo et amorevolente s' offerse de scriver al Vesir qui per consolarmi¹⁰. Vego non di meno che son tutte cerimonie et il tratenimento senza frutto nessuno. Ho per tanto¹¹ giudicato supplicar humilmente la grandezza dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma procurar con la di lei autenticità d' ottener¹² dalla Porta un Emir committente al Tefterdar Passà di Candia che debba senz' ommission¹³ alcuna darci al Convento delle Monache ch'hera già concesso o quello della Misericordia che¹⁴ hera dell' Agustiniiani, uno de quali servirà per chiesa e per habitatione Consolare o¹⁵ come meglio parerà alla prudenza di S(ua) E(minenza) a gloria d' Iddio per servitio dell' anime et al¹⁶ perpetuo honnore della Ser(enissi)ma Rep(ubli)ca. Per la pretensione che un tal Cap(itan) Antonio Ribello¹⁷ va conseggiando con bandiera di San Marco, é venuto il turcho che spoglio il med(esi)mo fori¹⁸ de Cerigo conforme V(ostra) E(minenza) vedrà dal constituto dell' istesso qual trasmetto qui annesso¹⁹ et racomando caldamente questo interesse se si può risorgir il Vesir per esser ho²⁰mo di Casa et m' ha consegnato l' occluse per farle capitar all' E(ccellen)za V(ostra) et altre²¹ all' Ecc(ellentissi)mo s(ignor) Proveditore General Vallier a Zante qual inviai. In oltre tenuto partecipar²² a S(ua) E(minenza) che nella Fortezza della Suda é stato instituito un Appalto sopra il Vino²³ per l' uso della Millitia et abitanti della Fortezza, in ordine, che niuno ecetuato puossi vender dentro²⁴ ne ussir fuori in Regnio a comprar Vino manco per uso proprio la qualcosa ha reso in forma tale²⁵ si le millitie, com' habitanti darsi negl' atti de disperatione come in effeto un delli principali Caini²⁶ ch' era habitante in detta Fortezza, stipendiato e non potendo haver il stipendio, ne biscotto assegnatole²⁷ con prohibitione de puoter condur dentro il sostentamento di sua famiglia, ha risolto condursi alla²⁸ Canea a farsi di novo turco; doppo tant' anni che viveva christianamente. Li med(esi)mi turchi si dogliono che²⁹ impediscono le gienti ad ussir come prima comprar et vender al solito in esecution del Commandamento³⁰ ch' hanno per il comodo universale dell' una e dell' altra parte; l' una servirsi de soccorsi, et l' altra³¹ del dannaro al consueto dell' altre Fortezze di Grabuse e Spinalunga per le cui inconvenienze³² possono apportar desordini maggiori impregiudicii di S(ua) Serenità et tanto per riverente aviso come son tenuto³³. Per le mercantie ch' entrano dentro nella Suda, non per l' uso vittuario, ma ch' entrano per esito come quelle³⁴ medemamente che si conducono fuori in Regnio ad esitare, pretendó haver ivi di quando aspsetta al Consolato³⁵ e supplico riverentemente l' E(minenza) V(ostra) scriver e darmi norma per non incorrer in disgrazia de Padroni et im³⁶ perdita della iurisditione che m' aspetta. Havendo havuto travagli con minatamente nell³⁷ principii che si senti come una felucha con bandiera di San Marco corseggiava spedi una³⁸ mia barcha per Tine con gl' avisi all' Ecc(ellentissi)mo s(ignor) Proveditore Nani et insieme trenevogli ordine che³⁹ dette lettere si conducessero in Andro per pigliarmi soventioni per casa. Ivi si trovò l' Agà⁴⁰ del Cap(itan) Passà et piglió il testatico non solo delle mie gienti ma etiam per me medemo; l' cosa che doi Cap(itan) Passà son passati et nell' uno, nell' altro ha preteso cosa veruna che per⁴² me ne per le mie gienti come Console Venetto e questo non osserva li privileggi⁴³ anci hanno fatto pagar il testatico anco il mio capellano et non fo per la summa⁴⁴ de trenta in quaranta realli; ma stimo il smacco che si fa alla caricha, et

introdur novita⁴⁵ ch' intacha la munifficenza Publicha per tanto ne do riv(eren)te aviso all' E(minenza) V(ostra) per solevarci⁴⁶ dall' agravio con reputatione spetante all' officio. Una tartana cap(itan) Gierolimo d' Angioli Pisanese⁴⁷ capitó in questo porto con bandiera di San Marcho con il carico de legnie da fuoco per⁴⁸ il viaggio d' Alessandria et imbarcó doi trè turchi mercanti per condurli in Alessandria⁴⁹ et hora ho saputo che è stato preso da corsari spagnioli e dubitto di novo qualche⁵⁰ disgusto in ragionevole solito a barbari, ch' altro non cercano ch' occasione per travagliarci⁵¹ é sempre corre qual che dispendio di corsai e tutto con inventione d' un malignio⁵² mall' affetto alla Seremissima Repubblica in tutte l' occasioni che capitano mostra il suo vellido et é⁵³ il Disdar di questa Città; tanto affirmatomi anco da questo Ecc(ellentissi)mo Vesir Accumat Passá⁵⁴ e l' E(minenza) V(ostra) può fargli inteder ch' attendi alla sua caricha, e che non s' ingierische dove⁵⁵ non gl' aspetta e come meglio parerà alle sue virtù, alla quali humilmente m' inchino⁵⁶ et per sempre rassegnato vivo alli suppremi commandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma.

⁴⁷ Aggiungo per aviso di S(ua) E(minenza) che Cap(itan) Vincenzo Primosina e andato in Candia con sua nave⁵⁸ Venetiana et havenduto Panni, Rasi, Abissi e bracati alla summa più di mille realli⁵⁹ et il mio Viceconsole gli dimandó il consolato e gli disse di matina e da notte fece vella⁶⁰ e se ne parti senza dar niente e scriverò anco a V(eneti)a a mio fratello.

⁴⁸ Canea 15/25 Settembre 1672

⁴⁹ Humilissimo, Divotissimo ed Ossequendissimo Servitore

⁵⁰ Gasparo Condostaulo console.

ΣΧΟΛΙΟ

1. 'Ο μικρότερος τῶν ἀδελφῶν Κοντόσταυλων, ὁ Νικόλαος, ἦταν ἀπὸ χρόνια ἐγκατεστημένος μόνιμα στὴ Βενετία, ὅπου μετέρχονταν τὸν πράκτορα τῶν ἐμπόρων τῶν Κυκλάδων καὶ τοῦ Βατικανοῦ γιὰ τὰ οἰκονομικὰ τῶν καθολικῶν νησιωτικῶν ἐκκλησιῶν [βλ. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 25 ἐπ.]

10

Χανιά, 5/15 Ὀκτωβρίου 1672

Περίληψη. 'Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini, ὅτι πλοῖα τῆς Τρίπολης συνέλαβαν βενετικό πλοῖο ὀνομαζόμενο Gallo d' Oro, προερχόμενο ἔμπορτο ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρέτα, ἀλλὰ καὶ μία γαλλικὴ τартάνα ἔμπορτη, καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρέτα μὲ προορισμὸ τῆ Μασσαλίας. 'Ο ἐξοχώτατος προνοητὴς Nani μὲ τὸ νὰ ἐπεξηγήσει τὸ περιεχόμενο τοῦ προηγηθέντος διατάγματος περὶ τοῦ κρασιοῦ τῶν ἐθνοφρουρῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Σούδας, προξένησε γενικὴ ἱκανοποίηση. Γράφει πάλι γιὰ τὴν ἔκδοση βασιλικοῦ διατάγματος γιὰ τὴν παραχώρηση ἑνὸς ἐκ τῶν δύο μοναστηριῶν, τοῦ Zan Michelena ἢ τῆς Misericordia μὲ τὴν Ἐκκλησία κ.λπ.

Handwritten notes at the top left of the page.

Main handwritten text in Greek script, containing a letter or document with various signatures and dates.

Τό έγγραφο υπ' αριθμ. 10

Ἐχθρός καί ὄλως ἐνάντιος στούς Βενετούς εἶναι ὁ ντιστάρης Χανίων, τόν ὁποῖο καλό θά ἦταν ἡ ἐξοχότητά του ὁ βάσιλος νά φρόντιζε νά τούς ἀπαλλάξει ἀπ' αὐτόν. Τέλος παρακαλεῖ καί γιά τή ρύθμιση τοῦ ζητήματος τῶν διακινουμένων ἐμπορευμάτων καί τῶν προξενικῶν δικαιωμάτων.

Con ogni dovuta humiltá e divotione baccio riverentemente le purpuree Vesti dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissima) conferendole per aviso, che li Tripollini hanno fatto presa d' una nave Ven(etia)na¹ nominata Gallo d' Oro, che veniva caricha d' Alessandretta et doppo presero anco una² tartana francese che veniva pur caricha d' Alessandretta per Marsiglia. L' Ecc(ellentissimo) mo³ Proveditore Nani havendo presentito le dolutioni delle Millitie et habitanti della Suda⁴ ha immediate desfatto l'appalto del Vino ch'haveva prima decretato nella fortezza⁵ della Suda; e questo ha reso consolatione universale. Scrisi all' E(minenza) V(ostra) per ottener⁶ un Emir Reggio, che senza omissione ci sii concesso uno delli Conventi o di Zan¹⁰ Michelena o della Misericordia con la Chiesa e di tanto supplico S(ua) E(minenza) d'impie⁷gar li pii caritatevoli suoi favori d'ottenere la gracia per gloria d' Iddio salute dell' anno¹² et esaltatione della Serenissima Reppubblica et in questo come in ogn' altro che si tritta de sudditti¹³ Venetiani non habbiamo maggior nemico capitale et contrario del Disdar¹⁴ di questa Città et é Malvasioto; onde tocha a (Sua) E(minenza) diffender e liberarci d' un¹⁵ tanto maligno et contrario dela Serenissima Reppubblica. Parimente ordinar per le marcantie¹⁶ ch' escono d' esito dalla Suda come per quelle ch' entrano per esser esitate in Regnio¹⁷ che questo abuso rende nottabile pregiudicio alla mia caricha et non scrivo¹⁸ d' vantaggio. Mentre humilmente m' inchino per sempre vivo rassegnato alli¹⁹ suppremi commandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissima).

¹⁰ Canea 5/25 Ottobre 1672

¹ Humilissimo, Divotissimo et Ossequentissimo Servitore

² Gasparo Condostaulo, console.

20 Νοεμβρίου 1672

Περίληψη. Οἱ ὑποπρόξενοι Κρήτης Θεοδωρίνης Τριβίζος καί Γιακουμάκης Διμηνίτης πρὸς τὸν πρόξενό τους Γάσπαρο Κοντόσταυλο, εὐρισκόμενον στή Σίφνο. Ὅτι ἐπιθυμοῦν νά τόν ὑπηρετοῦν, ἀλλά τὰ ἄδικα πού συντρέχουν ἐκεῖ εἶναι ἀπίστευτα. Ὁ πασᾶς καί ὁ Μουλᾶς μουπασίμπασης διέταξαν νά τούς συλλάβουν, βασανίσουν καί τούς ἀποκεφαλίσουν γιὰ τὴν προσφέρουσαν τὴν ὑπηρεσίαν τους σ' αὐτόν καί τὸν Δόγη τῆς Βενετίας. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ κ. Λουκᾶ καί Τούρκων καλῶν φίλων, βοήθησε ὁ Θεός καί διασώθηκαν πληρώνοντας ὃ ἕνας 700 ἀσλάνια καί ὃ κ. Γιακουμάκης 100 καί προστρέχουν σ' αὐτόν γιά βοήθεια καί συμπαράσταση γιά τὸ τί νά κάνουν ἐπειδὴ πλέον δέν ἀσκοῦν τὰ καθήκοντά τους.

Ill(ustrissi)mo sig(no)r sig(no)r mio Osser (vandissi)mo

Capitataci la lettera di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma con le comissioni che ne havette mandato, unitamente con quella in^l Turchesco per amor di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma intendendo da tempo assai la benignità sua, havemof desiderio grande di servirla et habbiamo accettato la sua lettera dall qualle^f habbiamo anco dato la risposta a V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma, con tutto ciò l' ingiustitie che qui si^f praticano niuno l' haveria mai credutto.

^f Ha mandato il sig(nor) Bassà et il s(igno)r Mulas Mubassicsidhus con grandissimo travaglio^f et con ingiuste molestie et paure qui nel Castro di tagliarsi assolutamente la testa^l per causa che ci adoperemo nelli servitii di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma et del Prin(cipe), che prima^l il sig(nor) Iddio et secondariamente il sig(nor) Luca et altri Turchi buoni amici che per^l amor di Dio, et molti altri, onde con grande preghiere che le fecero quatro^l cinque giorni ne ha perdonatto et donatoci dice la vitta, ma a me ha costatto^l settecento Assilanini, con le spese, et al sig(nor) Jacomachi rimaneci cento i' qualli^l in verità di Dio li tolssimo ad prestito da Gianizzari con il prò fino alla^l satisfatione, et si atroviamo esterminati affatto noi et nostri figli; con tal sorcie^l di avania inaspetatta, perciò noi poveri non havemo dove ricorer, solo da V(ostra) S(ignoria)^l Ill(ustrissi)ma, come degno christiano al suo aggiunto et V(ostra) S(ignoria). Ill(ustrissi)ma non ne abandonará^l perché sarà l' esterminio delle case nostre, ma ne protegerà in questa^l avania, come christiano, che sette per non perdersi fuor di modo.

^f V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma ancora adimanderà il sig(nor) Marino et il s(igno)r Dragomano che loro stessi^l le hanno venduti et sano ogni cosa che hanno fatto et doppo haverli havu^lti; ne diedero ordine di non dir cosa alcuna d' niuno, se astringere vorano^l tagliarci la testa se si haverà alcuna cosa in qualche parte.

^f Per questo scrivemo a V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma che s' atroviamo sconssolati et in questo debito^l di darci aiuto et haver la risposta quanto prima qui dal s(igno)r Marino per^l saper che strada habbiamo da prender in questa nostra rovina et V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma^l come christiano et prudente havemo speranza farà carità et se essi^l saverano di' haver noi scritto la presente ne farano amazzare, come è vero Dio^l et come la é prudente fara anco V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma et ne mandarà la risposta^l qui nel Castro dal s(igno)r Lucca et col fine riverimo V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma et le bacciamo^l le mani

^f Tempo 20 9mbre 1672

^f Di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma

^f Servitori piccoli

^f Todorini Trivisor

^f Jacomo Dimitri

S(igno)r Console di Ven(etia) in Regno
Gasparo Condostaulo Sifanto.

Χάνδακας, 8 Δεκεμβρίου 1672

(Μετάφραση από τὰ ἑλληνικά).

Περίληψη. Ὁ βεζίρης τοῦ Χάνδακα γράφει στὸν εὐρισκόμενο στὴ Σίφνο, πρόξενο τῆς Βενετίας Γάσπαρο Κοντόσταυλο, ὅτι εἶχε διαταγή τοῦ Μεγάλου Βεζίρη, νὰ τὸν ἐνημερώσει ὅτι, ὁ ἐφοδιασμός τοῦ Φρουρίου τῆς Σούδας καὶ τῶν ἄλλων φρουρίων, ἦταν τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Κεντρικῆς Διοίκησης στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ ἐκδοση βασιλικοῦ (σουλτανικοῦ) ὀρισμοῦ. Ἀκόμη, ζητᾶ νὰ προέλθει σέ ἐνέργειες ἀπελευθέρωσης ἀπὸ τὴ σκλαβιά τοῦ γενιτσάρου ποῦ τοῦ εἶχε παραχωρηθεῖ ἦταν αἴτημα τοῦ Ἀγᾶ τῶν γενιτσάρων.

Copia tradotta dal Greco

Ill(ustrissi)mo Sig(no)re Sig(no)re

L' Ecc(ellentissi)mo Gran Vesir Imbracim Bassas ha ordinato che sia scritta la presente^f a V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma con la qualle vi scrive per il comando che pretendono che^f si continui a introdurre nella Fortezza di Suda et altre qualmente non é^f suo ordine, che cossi se facci stante che non ci vede per nientef^l nelli Capitoli della pacce che baratti ne form.. si possa portare^f dentro, ne altra robba, ma se V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma li farà gratia in questo^f scriverà di sopra a constanti popoli et quel comandamento che venirà^l costi atemderà S(ua) E(minenza) perche non vorrà che s'intenda qualche parola^l cativa, che S(ua) E(minenza) non s' incuria in questo; stante che li viene^l dato di subornazione ma venendo comandamento Reggio di continuare^l dentro le vitovaglie e portare, mentre fa bisogno anco S(ua) E(minenza)^l lo amdeterà all' hora senza difficultá et riverisse V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma^l pregandola per il schiavo che scrive il sig(nor) Gianizzar Aga di^l fare tutto che si può liberarsi.

^f Candia li 8 xembre 1672 s.v.

^f Di V(ostra) S(ignoria) Ill(ustrissi)ma

^f Affett(uosissi)mo Amico

^f Imbracim Bassa Visir

^f Al Sig(nor) Console Veneto Gasparo Condostaulo, Sifanto.

Τήνος, 24 Ἰανουαρίου 1673 (νέο)

Περίληψη. Ὁ Giovanni Andrea Trivisan, προβλεπτής Τήνου, γράφει στὸν Βάιλο Κωνσταντινούπολης ὅτι ἀποστέλλει ἀναφορές, μία τοῦ

εύρισκομένου στή Σίφνο Γάσπαρου Κοντόσταυλου, ἐκλεγμένου προξένου τῆς Βενετίας στήν Κρήτη καί ἄλλην τοῦ Βεζίρη Χάνδακα Ἰμπραήμ Πασᾶ, σχετικές μέ τόν ἐφοδιασμό τῶν Φρουρίων τῆς Κρήτης. Κατ' αὐτές τό ζήτημα ὑφίσταται ἐπειδή στή συνθήκη εἰρήνης δέν περιελήφθη σχετικός ὅρος καί ἡ ἐπίλυσή του ἐξαρτᾶται ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη μέ τήν ἔκδοση βασιλικῶν (σουλτανικῶν) ὀρισμοῦ καί παρακαλεῖ γιά τίς δικές του ἐνέργειες στήν Ὑψηλή Πύλη.

Dal ingionte copie di lettere tradotte dal Greco una ch' a me scrive il sig(nor)ra Gasparo Condostaulo elletto Console Veneto in Regno, hora esistente al Siffanto, et l' altra ch' a lui fu trasmessa dal Vesire di Candia Imbraim Bassà si osserva esser da questo dificolata l' introduzione in q(ue)lle Fortezze di robbe da vivere con dire che nei capitoli della Pace non vi sia esporsa tale conditione et che intendendosi ch' egli cio permetta si debba scriver in Constantinopoli per ottenerne un facultà dall' accettazione sig(nor)ra del Ré. Ond' io non resto di portarne riverentissimamente la notitia all' in signe intendimenti dell' E(minenza) V(ostra) e spero che con la sua virtù mentre ciò sii vero supererà le dificoltà stresse presso il Re med(esi)mo, tanto più che tale dovrà esser un invent(io)ne del sudetto Vesir con fine indebito et inguisto dubligare il Publico a quest lode donativo in suo beneficio e mio all' Ecc(ellentissimo) Sig(nor) Prov(veduto)re della Suda Nani ne ho imediata dato l' avviso et di quello havrò in risposta ne porgerò imantinente humi(lissimo) il raguaglio a V(ostra) E(minenza) alla quale per fine baccio divotam(en)te le mani.

¹⁸ Di V(ostra) E(minenza)

¹⁹ Tine li 24 Genajo 1673 s.n.

²⁰ Humili(ssi)mo Devo(tissi)mo et Ob(ligatissi)mo Serv(ito)re

¹ Gio(vanni) And(re)a Trivisan R(etto)re

14

Σίφνος, 23 Μαρτίου 1673

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος γράφει στόν Βάιλο Querini στήν Κωνσταντινούπολη ὅτι εἶχε ξεκινήσει μέ δική του φρεγκατίνα νά πάει στήν ἔδρα του, στά Χανιά, καί διερχόμενος ἀπό τήν Κίμωλο συναντήθηκε μέ κουρσάριχο πλοῖο μέ σημαία Μάλτας καί πλοίαρχο τόν ἱππότη da Bó. Καί ἐνῶ αὐτός, ὡς πρόξενος, σήκωσε σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁ ἱππότης ἀδιαφόρησε καί τοῦ ἄρπαξε τή φρεγκατίνα μέ συνέπεια νά ἐμποδίσαι τή μετάβασή του στήν Κρήτη, ὅπως μπορεῖ νά βεβαιωθεῖ ἀπό συναποστελλόμενη μαρτυρία [τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Μήλου, ἡ ὁποία δημοσιεύεται ἐν συνεχείᾳ]. Παρόμοια γεγονότα δέν ἐπιτρέπουν τή ναυσιπλοῖα τῶν βενετῶν ὑπηκόων καί γεννοῦν ἀπορία πῶς οἱ σύμμαχοι πρίγκηπες

ἀνέχονται παρόμοιες ἐνέργειες. Παρακαλεῖ νά θέσει τό θέμα ὑπόψη τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου ἢ ὅπου ἄλλοῦ, διαφορετικά τό ναυτικό ἐμπόριο θά διακοπεῖ. Ἐλαβε τόν προξενικό Κανονισμό καί τίς προξενικές ἀμοιβές καί ἀπέμεινε ἀναυδος. Αὐτός κατεξοδεύτηκε γιά νά ἀναδειχτεῖ πρόξενος καί συνεχίζει νά ἐξοδεύει καθημερινά γιά νά διατηρήσει ἀξιοπρεπῶς τό ἀξίωμα, ἀλλ' ἀπορεῖ πῶς μπορεῖ νά διαβιώσει μέ τά ἀσήμαντα προξενικά τέλη. Ἄλλα περίμενε αὐτός μετά τήν προσφορά τοσοῦτων ὑπηρεσιῶν κατά τόν τελευταῖο πόλεμο καί γιά πολλά χρόνια πρός τή Βενετική Δημοκρατία. Θέτει καί πάλι τό ζήτημα συγκέντρωσης τῆς παραγωγῆς βελανιδιοῦ τῆς νήσου Κέας, ἡ Κοινότητα τῆς ὁποίας εἶχε ἀναλάβει ὑποχρέωση νά τήν παραδίδει σ' αὐτόν μέχρι ἐξοφλήσεως τοῦ μεγάλου ποσοῦ χρημάτων πού αὐτός πλήρωσε γιά τήν ἐξόφληση τῶν φορολογιῶν της καί νά ἐμποδίσαι κάποιον Ζώρζη Τερζῆ, διά τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, ὁ ὁποῖος φροντίζει νά ἐξαγοράσει τήν ἐσοδεία βελανιδιοῦ, συνεργαζόμενος μέ τοὺς ἐχθροὺς του.

Ἡ συνημμένη βεβαίωση.

Ἰωάννης Ἀντώνιος Καμίλλης, χάριτι τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἁγίας Ἀποστολικῆς Ἐδρας ἐπίσκοπος Μήλου καί Κιμώλου καί Ἀποστολικός Διαχειριστής τῆς Ἐπισκοπῆς Σίφνου.

Σέ ἐπιβεβαίωση ἐνόρκων καταθέσεων στήν καντσελλαρία μας προσώπων ἀξίων ἐμπιστοσύνης, πιστοποιοῦμε ὅπου ἀνήκει ὅτι ὁ ἐξοχώτατος κ. Dabòs, ἱππότης, κυβερνήτης κουρσάριχο πλοῖο μέ σημαία Μάλτας συνήντησε τόν εὐγενέστατο κ. Γάσπαρο Κοντόσταυλο, πρόξενος τῆς Βενετίας στήν Κρήτη, ὁ ὁποῖος κατευθύνονταν στήν ἔδρα του μέ μία φρεγκατά του καί μόλις εἶδε τό κουρσάριχο πλοῖο ὕψωσε τή σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὡς πρόξενος, ὁ ἱππότης ὅμως, χωρίς σεβασμό καί μέ ἀγένεια ἄρπαξε τήν εἰρημένη φρεγκατά μέ ὄλον τόν ἐξοπλισμό της, χωρίς νά καταφέρει (ὁ πρόξενος) νά τήν ξαναπάρει, παρά τίς προσπάθειες πού κατέβαλε.

Σέ πίστωση τῶν ἀνωτέρω, κατόπιν αἰτήσεως, τοῦ εἰρημένου προξένου ἐκδίδεται ἡ παροῦσα.

Μῆλος, 20 Μαρτίου 1673

Ἰωάννης Ἀντώνιος de Καμίλλης
ἐπίσκοπος Μήλου.

In esecution dell' ordine dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissimo) m' incaminai con una mia fregatina per condurmi alla Canea nella mia ressid(en)za et in passando da l' Argentiera m' incontrai in un Vassel corsale con bandiera di Malta Monsuf Cavallier da Bó; in arborai immediate la bandiera di San Marco, come console, et é venuto l' istesso Cavallier impersona con la sua lanza, senza verun risguardof ne rispetto m' ha levato la mia fregata, et impedito la mia andata come dall' annessa fede S(ua) E(minanza) vedrà il seguito. In questa forma

Ecc(ellentissi)mo mio sig(n)ore noi^f n' altri sudditti non potemo più navigare ne posso credere che le Pattenti^f de Prencipi amici permetino tal in convenienze et insulti et humilmente supplico^f S(ua) E(minenza) parteciparlo nell' Ecc(ellentissi)mo Sennato e dove aspetta per porgier l' opportuno^f rimedio altrimenti il negotio mercantile non puotrà rassistere la continuatione.^f Ricevo l' ordine sopra li consolati e cottimo, et resto confuso; mentre m' e convenuto^f per entrar nella carica dar molti presenti e per sostentarla col decoro spetante spender^f giornalmente e poi non haver che mezo per cento di Consolato, io non so in che forma^f puotrò vivere; sempre speravo che S(ua) E(minenza) in riguardo della servitù prestata per^f tutta la corrente passata guerra mi concedesse il beneficio del Consolato e Cottimo^f sin al rissarcimento delle spese occorsemi per entrar nella Carica; é tanto spero^f sará terminato per benemerenza del servitio prestato tant'anni alla Serenissima Repubblica^f come appariscono gl' attestati d' Ecc(ellentissi)mi Rappres(entati). Participai per anco all' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma^f che l' isola di Zia, ne va debbitrice di grossissima summa di dannaro et é ubligata con^f scritti liquidi affirmati dali Primati di quella Comunità e con terminazioni et comandamenti^f che niuno ecetuato possi levar Vallonea dall' isola stessa, se prima non sodisfino^f la summa del dannaro, che da noi fu esborsato per il carrazzo d' essa isola. Hora^f mi vien dato in lett(era) ch' il s(ignor) Zorzi Terzi procura d'haver d'impossessarsi in detta^f isola con fini et instrutione de nostri emmul per inquietar e rendersi in desgusti;^f onde riverentemente supplicco il E(minenza) disvader il s(ignor) Terzida tal impresa per non^f haver d' incorrer negl' incontri, che dal canto mio non sono usitati; et alla bona^f grazia dell' E(minenza) S(ua) mi raccomando. Mentre humilmente m' inchino per sempre rassegnato,^f vivo alli suppremi commandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma^f Siffanto 23 Marro 1673 s.v.

^f Humilissimo, Divotissimo ed Ossequentissimo Servitore.

^f Gasparo Condostaulo

Gio(vanni) Antonio de Camillis per gra(zia) di Dio e della S(an)ta Sede Ap(osto)lica Vescovo di Milo ed^f Argentiera, Amministratore Ap(osto)lico del Vescovato di Siffanto

^f In virtù delle depositioni fatte con giuramento di persone degne di fede che nella nostra Cancellaria^f appaiono facciamo ampia ed indubitata fede ovunque aspetta qualmente l' Ill(ustrissi)mo sig(nor) Cav(alie)re Dabòs^f armato in corso con bandiera di Malta havendo incontrato il Clar(issi)mo sig(nor) Gasparo Condostaulo^f console Veneto in Regno di Candia, che si conduceva nella sua Residenza con una sua^f fregata, alla vista del vascello tenendo inalborata la bandiera di San Marco in qualità di^f console, il sig(nor) cav(alie)re senza altro riguardo o rispetto li tolse la fregata sud(et)ta con tutti i^f suoi armizzi e non la pote ricuperare, con tutti i mezzi che ha possuto adoprare.

^f In fede di che, ad istanza del detto si(gn)or console si é fatta la presente.

^f Dato in Milo li 20 Marzo 1673

^f G(iovanni) A(ntonio) de Camillis vescovo di Milo.

Σίφνος, 27 Μαρτίου 1673

Περίληψη. 'Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini, ὅτι εἶχε ξαναγράψει πῶς, ἐνῶ ταξίδευε μὲ τὴ φρεγκατίνα του μεταβαίνοντας στὴν ἔδρα του στὰ Χανιά, ὅταν διέρχονταν ἀπὸ τὴν Κίμωλο, συναντήθηκε μὲ κουρσάριο τῆς Μάλτας μὲ καπετάνιο τὸν ἱππότη da Bó, ὁ ὁποῖος, χωρὶς σεβασμὸ (πρὸς τὸ ἀξίωμά του) ἄρπαξε τὴ φρεγκατίνα του, γεγονὸς πού τὸν ἀνάγκασε νὰ καθυστερήσει λίγες ἡμέρες. Ἔτσι περίμενε νὰ περάσει τὸ πλοῖο Misericordia, τὸ ὁποῖο θὰ φόρτωνε λάδι στὰ Χανιά γιὰ νὰ ἐπιβιβάσει σ' αὐτό. Κατὰ πληροφορίες του, σὲ ἀντιπερισπασμὸ πρὸς τὸ φρούριο τῆς Κέρκυρας, κατασκευάζονταν στὴν ἀπέναντι ξηρὰ ἓνα κάστρο· μία φελούκα πού ἀπεστάλη γιὰ ἀναγνώριση δὲν μπόρεσε νὰ πλησιάσει γιατί τῆς ἀπαγόρευσαν τὴν προσέγγιση μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι, λόγω μολυσματικῆς ἀσθένειας, οἱ πλησιόχωροι ἀπεφάσισαν νὰ μετεγκατασταθοῦν στὴν παραλία.

Con precedente riverentemente scrissi all' E (minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma ch' incaminato con una mia^f fregatina per condurmi alla Canea, capitando in passando d' Argentiera^f incontrai in un Cavall(iere) da Bó con vassello di corso con bandiera di Malta^f qual senza verun rispetto m' ha levato la fregatina et mi rende^f tardanza di puochi giorni, attendendo d' hora in hora la nave Misericordia^f che é terminata di prender il carico d' oglio alla Canea et m' imbarcherò^f nell' istessa. Mi vien accennato ch' all' incontro della fortezza di Corfù^f in terra ferma si fabrica una fortezza et che gl' Ecc(ellentissi)mi Comandanti nostri^f hanno tentato col mandar una fellucha per riconosser; ma quelli di^f terra ferma non gl' hanno permesso d' accostarsi sotto pretesto che per^f tutto li contorni di terra ferma vi sii il mal contagioso e per tal effetto^f s'hanno rissolti venir ad habitare alla riva del mare e ciò per avviso.

^f Mentre humilmente m' inchino per sempre rassegnato mi confesso alli suppremi^f commandi dell' E (minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma.

^f Siffanto 27 Marzo 1673 s.v.

^f Humil(issi)mo, Div(otissi)mo ed Oss(equentissi)mo Servitore

^f Gasparo Condostaulo.

Χανιά, 6/16 Ἰουνίου 1673

Περίληψη. 'Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini, ὅτι μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἔφτασε στὴν ἔδρα του μὲ τὸ ἐμπορικὸ Miseri-

cordia, τό όποιο, έχοντας γεμάτο τό άμπάρι του μέ βελανίδια από τήν Κέα, θά συμπλήρωνε τό φορτίο του μέ λάδι για τή Βενετία. "Έλαβε τίς έπιστολές τής έξοχότητός του καθώς και κοινοποίηση του κανονισμού του προξενείου και των προξενικών τελών, κατηγοριζόμενος από τήν Σύγκλητο και αισθάνθηκε προσβεβλημένος. Τοῦτο δέ έπειδή, ένώ πίστευε ότι ή, έναντι των προσφερθεισών ύπηρεσιών του, τιμητική παραχώρηση του Προξενείου Κρήτης, για τό όποιο μέχρι στιγμής είχε έξοδεύσει πλέον των 2000 ρεαλιών, θά του απέφερε κάποιο όφελος, τά προξενικά τέλη, βάσει του κανονισμού, ήταν άσήμαντα. Τόν πληροφορεϊ μάλιστα ότι βενέτικα πλοϊα έκφορτώνουν και φορτώνουν διάφορα έμπορεύματα στά κατεχόμενα από Βενετούς φρούρια χωρίς τήν καταβολή προξενικών τελών προς ζημίαν του προξενίου. Τό γεγονός διεπίστωσε ό άντιπρόσωπός του στον Χάνδακα Άνδρέας Μπαρότσης,¹ ό όποιος έπήγε στό Καλάμι, άπέναντι από τό φρούριο τής Σούδας, όπου παρακολούθησε επί ώρες μέ τά κυάλια τίς φορτοεκφορτώσεις· τό ίδιο έκανε και από τήν τοποθεσία Καλόγερος στό Άκρωτήρι, όπως και στό Μαράθι και τίς Καλύβες. Υπενθύμισε άκόμη στην έξοχότητά του τή λύπη των Βενετών ύπηκόων γιατί ύποχρεώνονται στην καταβολή κεφαλοχάρτσου, όπως έγινε και για αυτόν τον ίδιο, όταν άπουσίαζε από τήν Άνδρο, που ύπεχρέωσαν τό σπίτι του να πληρώσει προς έξευτελισμόν του άξιώματός του. Είχε πληροφορίες ότι εκεί, στην Κωνσταντινούπολη, βρίσκονταν ό καπετάν Vincenzo Premosina, ό όποιος πρό μηνών είχε πωλήσει στον Χάνδακα διάφορα έμπορεύματα συνολικής άξίας πλέον των 1200 ρεαλιών και μέ τό σήμερα - αύριο προς τον άντιπρόσωπό του, άνεχώρησε διά νυκτός χωρίς να πληρώσει τά προξενικά τέλη. Η έξοχότητά του θά πρέπει να τον ύποχρεώσει προς τοῦτο για παραδειγματισμό και άλλων που έπιχειροῦν τά όμοια.

Col favor Divino m' attrovo esser venuto nella residenza della caricha, con nave Misericordia^f qual deve qui ricever il supplemento del carico in tant' oglio havendo la stiva piena^f di Vallonea di Zia per il viaggio di Venetia. Mi son pervenute le nobilissime dell' E (minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma in^f risposta, ed insieme la nottificatione di quant' aspetta al Cottimo e Consolato in osservanza^f del stabilito dal Ecc(ellentissi)mo Sennato. In cio resto molto mortificato, mentre che per^f benemerenza di servitù prestata a S(ua) Ser(eni)ta mi fù concesso il Consolato dell' Regnio^f sperando d' ottener honnor et frutto ch' a tal oggetto per entrar et sostentar il dovuto^f decoro della carica, m' é convenuto spender sin hora presente dua milla o più realli;^f et non so d' haver scosso altro che quatro soli realli, dalli quali vigo aspetano doi per cento^f all Cottimo e mezzo al Consolato; onde in questa forma aspettami per ogni mille cinque^f realli; et annualmente correrá il negotio in Regnio per Venetia alla summa di trè in^f quatro milla reali, siano anco in 6 milla tra entrata et ussita si che m' aspetarano^f trenta realli quali non son bastanti per legnie d' uso di casa. Non di meno vivo con^f speranza, che la

propensa grandezza di S(ua) E(minenza) consideratis, consideratis mi^f conced li dui e mexo sin a riffacion del dispendio fatto, altrimenti è impossibile^f a resister in tante spese, cossi speranti al decorro publico et humilmente rappresento^f la continuatione del servitio di questa carica. In oltre tenuto far consapevole^f a S(ua) E(minenza) che Invenendo nave da Venetia capitano nelle fortezze in Regnio con^f soccorsi e portano et levano diverse mercantie senza responder a niun dritto^f con esitar et entrar le mercanzie nelle fortezze stesse con nostro danno nottabile^f e cio per riverente aviso e per porgier norma per l' avvenire. Nottifficarò alli^f v(ice) consoli di Settia e Gierapetra la mente di S(ua) E(minenza) e quel tanto rissolverano ne darò^f parte a suo tempo. Andrea Barrozi quel che servi Candia e venuto a Callami^f all' incontro della fortezza della Suda, dove stete hore continue con l' occhiale^f e carta designiando parimente ando al Callogiero nella parte d' Accrotiri facendo^f il simile, come pur a Marati et Callives e ciò per avertenza nell' occorrenze.^f Rammemoro alla di lei grandezza l' asentione de sudditti nostri del testatico in osservanza^f di quanto e per tutte le scale dell' Ottomano Imperio usitato per la reputatione publica e per^f solevo de sudditti benché in Andro, in mia assenza hanno fato pagar il testatico^f per me e per tutti di casa mia danno di poco momento, ma di molto smaco per^f la carica che sottengo. Mi vien accertato che costi s' attrova Capitan Vincenzo Premosina^f qual capitó già mesi passati con la nave in Candia dove ha esitato effetti^f diversi alla summa de 1200 realli e più; et con parole andara tratenendo^f il mio viceconsole pretendo d' un giorno all' altro sodisfar li Consolati; e poi^f farlo sodisfare di quanto e tenuto ad esempio anco d' altri che capitassero per^f l' avvenire. Equi humilmente m' inchino et riverentemente baccio le^f pururee vesti rassegnian domi per sempre alli suppremi comandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma

^f Canea li 6/16 Giugno 1673

^f Humilissimo, Divotissimo ed Osseguentissimo Servitore.

^f Gasparo Condostaulo Console.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Πρόκειται άσφαλώς για τον προδότη συνταγματάρχη του μηχανικού, ό όποιος από τον Ιανουάριο του 1668 καθοδηγοῦσε τίς επιθέσεις των Όθωμανών έναντίον των προμαχώνων του φρουρίου του Χάνδακα, έγκατεστημένον πλέον εκεί (βλ. Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, 10 (1974), σελ. 350, τής Έκδοτικής Άθηνών).

17

Χανιά, 6/16 Ιουλίου 1673

Περίληψη. Ό Γάσπαρος Κοντόσταυλος προς τον Βάιλο Querini, ότι τό πλοιο Misericordia, υπό τον καπετάν Bastian Nallosich κατέπλευσε

*dei ante scilicet... in sei mille scelle... di Malta...
 [Illegible handwritten text in Italian, likely a transcript of a letter or report from Malta.]*

*[Handwritten signature and date:]

 Capua 6. luglio 1620

 [Illegible signature]*

Τό έγγραφο υπ' αριθμ. 17

στον λιμένα των Χανίων για να φορτώσει λάδι για τη Βενετία και αφού παρέλαβε 5125 μίστατα λαδιού ενός έβραίου, έπηγε στη Σούδα για να παραλάβει από την παραλία Ampicornio συμπλήρωμα άλλων 2235 μίστατων, δηλαδή 7370 μίστατα εν συνόλω, σύμφωνα με πλαστό έγγραφο του το έπέδειξε ό γραμματικός του πλοίου. Ακόμη μετά την άφιξη του από τη Βενετία ξεφόρτωσε στη Σούδα έμπορεύματα για τόν Οίκο των αδελφών Metego: δύο δέματα ύφασματος της Πάδοβας, ένα κιβώτιο με ύφασμα σατέν, τρεις κάσες καθρέπτες, δύο μέ τυπογραφικά στοιχειά ξύλινα, μία κάσσα με τζάμια και ένα δέμα μέ 200 τσεκίνια και έπειδή ή εκφόρτωση έγινε στη Σούδα ισχυρίστηκαν ότι δέν είχαν υποχρέωση καταβολής προξενικών τελών. Αυτά για πληροφόρηση της έξοχότητάς του και ακόμη πώς από τό φρούριο της Σούδας συσώρευσαν και άλλην ποσότητα λαδιού, τό όποιο έπώλησαν άκολούθως σέ ξένους κατά παράβαση καθήκοντος. Τόν παρελθόντα Σεπτέμβριο κατέπλευσε στά Χανιά μία ταρτάνα μέ σημαία 'Αγίου Μάρκου υπό τόν καπετάν Gierolimo d' Angioli έμφορτη καισόξυλα μέ προορισμό τήν Αίγυπτο. Βρίσκονταν τότε εκεί και ένας Άραβας Cazi Aghmat μέ τόν συνοδό του, ό όποιος ήθελε νά ταξιδέψει εκεί και έπειδή δέν γνώριζε τόν καπετάνιο του ζήτησε πληροφορίες κι' αυτός τόν διεβεβαίωσε ότι, σύμφωνα μέ τά ταξιδιωτικά έγγραφά του, έπρεπε νά είναι πρόσωπο καλό και έντιμο. Έτσι απέφασισε νά μπαρκάρει, αλλά για κακή του τύχη, έξω από τό άκρωτήριο Σάλαμον της Σητείας συνάντησαν κουρσάρικα πλοία της Σαρδηνίας και Πορτογαλίας πού κατέλαβαν τήν ταρτάνα, αλλά τήν άπελευθέρωσαν κρατώντας σκλάβους τούς Τούρκους και 1600 ρεάλια τους. Είχαν όμως μαζί τους και άλλες πέντε - έξι χιλιάδες ρεάλια, ό δέ καπετάνιος της ταρτάνας, μέ τό πρόσχημα διάσωσης των χρημάτων, τά έκρυψε σέ κάδο μέ νερό μέ τήν ύπόσχεση επιστροφής έν καιρῷ στους δικαιούχους σκλάβους. Όμως καπετάνιος και ναύτες του τά οικειοποιήθηκαν και εξαφανίστηκαν. Τώρα ό σημαίνων εκείνος σκλάβος βρίσκεται στη Μάλτα από όπου έγγραφε στον ντισδάρη της Κρήτης, τόσον έναντίον τους, όσο και στον Άγα των γενιτσάρων, και των δύο έχθρικά διακειμένων προς τήν Γαληνοτάτη και τούς ύπηκόους της, οι όποιοι άξιώνουν τήν επιστροφή των χρημάτων τά όποια διασώθηκαν από τόν καπετάνιο του βενετσιάνικου πλοίου και για τόν όποιο αυτός, ως πρόξενος, είχε διαβεβαιώσει τόν σκλάβο ότι ήταν έντιμος. Ό έν λόγω καπετάνιος βρίσκονταν μάλιστα τότε μέ τό ίδιο πλοίο, έμφορτο μέ καλαμπόκι, στη Μάλτα και ό σκλάβος ζητούσε νά εύρει τό δίκαιό του και τά χρήματα. Προς τούτο χρειάζονταν μία πιστοποίηση των άνδρων του πληρώματος του ότι ό σκλάβος έλεγε τήν άλήθεια για νά πιεστεί ό καπετάνιος στην επιστροφή τους. Έτσι, για νά γλυτώσει από τούς έναντίους θά έπεδίωκε, κατά τό δυνατόν, νά πάρει τήν πιστοποίηση από τούς ναύτες - πλή-

ρωμα του πλοίου και να τή στείλει στη Μάλτα. 'Ο έν λόγω ντισδάρης, μέγας έχθρός των Βενετών, όταν οι άνδρες της φρουράς της Σούδας μετέβαιναν στα Χανιά, μετέρχονταν μέ τους όπαδούς του μύρια κακά κι αυτός έτρεχε στους άνωτέρους της πόλης για τή διάσωσή τους. Κάποιαν ήμέρα θά έδινε ό Κύριος να γλυτώσουν από τον άδάμαστον αυτόν Τίγρη.

La nave Misericordia, Capitan Bastian Nallosich é venuto in questo Porto della Canea per caricar^f oglio per Venetia et doppo haver posto oglio mestachi cinque milla cento vinti cinque^f d' un hebreo é andato alla Suda a meter dalla spiaggia d' Ampicorno il supplitmento^f del suo carico altri mestachi dua milla dui cento e trenta cinque, in tutto mestati 7370^f in conformitá del scarta foglio presentatomi dal scrivano di detta nave dicendo non^f haver libro de carico senza ordine mercantille. Anci nella sua venuta da Ven(eti)a^f ha sbarcato nella Suda li seguenti effetti de raggion de samaria e sabbatachi^f del Medego Fr(at)elli. Balle due dice esser pani Paduani; casseta una Rasi; casse tré vetri^f colli doi de lettere de legnio; cassa una lastre di vetro et groppo uno de cechini 200^f et per haverli cavati alla Suda e di colla con dotti qui prettende non esser obligato^f a pagar Consolato; e tanto per riverente aviso dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma, perché anco amassano^f dentro nella Fortezza molto summa maggiore d' oglio al sostentamento dell' uso, e poi^f di la lo vendono a stranieri abusi che pregiudicano all' officio, mentre vi sono^f dentro persone habitanti che marcanteggiano. Nel' mese di Settembre prossimo passato^f capito qui alla Canea una tartana con bandiera di San Marco Capitan Gie(rol)i^fmo d' Angioli^f carico di legnie da fuoco per il viaggio d' Egitto; onde per mala sorte qui si trovó^f un tal Cazi Aghmat arrabo col suo compagno e volendo prender l' imbarco^f per colá e non havendo cognitione del Cap(itano) dubitando che fosse de mal fare^f volse prender da mé informatione et gli dissi che secondo le di lui Pattenti^f é persona honnorata e da bene. Cossi presso l' imbarco ma per mala sua^f ventura arrivati, che furono a Capo Salamon verso Sittia ivi incontrorono^f nelli vasselli di Sardegna e Villa Franca corsari e pressero la tartana qual^f fù licenciata; ma li turchi testorono schiavi e gl' hanno trovato mille^f sei cento realli più o meno, non so; et il restante del suo dannaro dicono esser altri cinque^f in sei milla realli l' avevano posti dentro in una botta d' acqua per essergli salvati^f da Cap(itan) per potersi prevaler de loro riscato a suo tempo. Il capitan con li marine -ri se la^f sono appropriati et ogn' uno andó dove gli piaque. Hora il schiavo principale^f s' attrova a Malta e scrive a Disdar, tanto nostro contrario, et al Gianizar Agá niente di^f dimeno malevole l' uno et l' altro verso la Serenissima Reppublica Veneta e suoi sudditi conforme^f di gia lo partecipai a S(ua) E(minenza) si che hanno pretensione, che io come Console sii tenuto a ^f rimborsar il chiavo del dannaro dato in salvo al Capitano sotto pretesto che per haver gli^f detto ch' haverá bona persona s' é imbarcato. Intendo non di meno che detto Capitano s' attrova^f con l' istessa tartana carica di formento a Malta et il schiavo pretende in giudicio^f d' haver il suo dannaro et attendono una testifficatione dalli marinieri ch' heranno^f dentro s' é cossi come dice il schiavo per far ch' il capitano sodisfi; onde per sotrahesmi^f d'

ogni mal incontro procureró al possibile de prender la testifficatione d' essi^f marinari et mandarla a Malta, e meglio che patischi il delinquente^f che l' innocente. massime tratandossi il negotio col Disdar tanto nemico^f alli Venetiani, che giornalmente a sua esortatione quando capitano quelli ^f della Suda qui li turchi suoi aderrenti li fanno mille insolenze et ^f obbrobrii et anco il più delle vuolte si battono et io convien che toller^f li loro barbari andamenti col ricorso alli Padroni maggiori di questa Città e Dio nostro^f S(igno)re ci liberi una volta da queste indomabile Tigre. Equi humilmente m' inchino^f vivendo per sempre alli suppremi comandi dell' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma.

^f Canea 6/16 Luglio 1673

^f Humilissimo, Divotissimo ed Ossequendissimo Servitore

^f Gasparo Condostaulo console.

18

Χανιά, 22 Αύγουστου 1673

Περίληψη. 'Ο Γάσπαρος Κοντόσταυλος προς τον Βάιλο Querini, ότι αγόρασε μιάν εκκλησία, αλλά δεν επιτρέπουν τή λειτουργία της χωρίς τήν έγκριση του Μεγάλου Κυρίου και τον παρακαλει να προέλθει στις προς τουτο ενέργειες για να εκπληρώνουν τά προς τον Κύριο καθήκοντά τους. 'Επίσης, συνεζητείτο εκεί ότι πρόκειται να καταπλεύσουν στο 'Αρχιπέλαγος είκοσιδύο πλοία της Μπαρμπαριάς για να εκδιώξουν από τις θάλασσες τους Μαλτέζους κουρσάρους προκειμένου να ήσυχάσει ή περιοχή από τή δράση τους.

Non tralassio niuna ocazione che in coteste parte se incaminasse^f che non riverisca con miei divotissimi carateri l' E(minenza) V(ostra) Ill(ustrissi)ma col^f me pure partcipar alla sua singlar virtu ogni cosa por^fto dunque alla sua notitia d' haver compratto una chiesa^f ma non lasiano esser' officia da senza la permetione del Grans(igno)re^f suplicandola con ogni riverenza far questa opera pia di^f ottener l' ordine che haverá merito apresso Iddio et laude^f del mondo. Qui viene discorso che devono capitar nelle acque^f d' Arcipelago vintidoi navi Barbaresche per scorer quelle acque^f et far che li corsari maltesi scampino da quelle partie per poter^f esser socorsi questi luochi ne altro da novo vie per ora et^f humilissimo le baccio le vesti.

^f Canea li 22 Agosto 1673 s.n.

^f Della V(ostra) E(minenza) Ill(ustrissi)ma

^f Humilissimo, Divotissimo et Ossequentissimo Servitore

^f Gasparo Condostaulo console.

Σούδα, 4 Ὀκτωβρίου 1673 (ν. ἡμ.)

Περίληψη. Ὁ προβλεπτής τῆς Σούδας Benetto Barbarigo πρὸς τὸν Βάιλο Querini στὴν Κωνσταντινούπολη ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ τὸν ἐνημερώσει γιὰ τὸν πρόξενο Κρήτης Κοντόσταυλο, ὁ ὁποῖος ἀσχεῖ ἐπιτυχῶς καὶ μὲ ἀξιοπρέπεια τὰ καθήκοντά του πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου συμφέροντος. Αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ πράξει τοῦτο ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ ἀμφέβαλε γι' αὐτὸν λόγῳ τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Ἦδη ὅμως γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ ἐμπειρία τοῦ Κοντόσταυλου μὲ τίς πρακτικὰς τῶν Τούρκων, ἰδιαίτερα τῶν βαθμούχων, εἶναι πρὸς ὄφελος γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐκεῖ ὑπηκόων τους, ὅπως πολλές φορές ἀπέδειξε μὲ τὸν ζῆλο του κ.λπ.

Ho supplito di risposta alle gravissime del E(minenza) V(ostra) con la^f Nave Sant' Antonio partita già da questo porto, ed hora^f mi resta solo di raguagliarla riverentementef circa il particolare del Consolo Condostaulo haver^f qui con mia sodisfatione, sin hora dirreto il posto non^f solo con decoro che vantaggio agl' interessi pub(lic)ci^f benche io havesse dubbitato su li principii per la^f sua nascita in Levante ma hora conosco che^f questa riesce di piu proffito per la pratica breve^f lo stesso di costumi e di captiutive con che l' affetto^f di Turchi, massime li Comandanti del Regno per^f le occorenze di questa Fortezza e suditi nostri havendo^f più volte datti veri i saggi del suo zelo, e fatto spicare^f il frutto delle proprie operat(io)ni negl' incontri seguiti^f per ridurre a termini di convenienza e della Giusticia^f li med(esi)mi Turchi avvidi dell' interesse e dell' ingordigire^f. Tanto sono tenuto di rapresentare alla prudenza dell' E(minenza) V(ostra)^f come pure ne ho fatto all' Ecc(ellentissimo) S(igno)r Nani, che si ritrova^f alla visita della altre fortezze in adempimento del^f mio humilissimo debbito.

^f Rassegno con indissolubil vassallaggio la mia^f divotione al merito indicibile dell' E (minenza) V(ostra) col sup^f plicarla degnarsi per l' esperimento di quest' alini^f con assoluto D(omi)nio e coll' impositioni di suoi da mé^f riveriti comandi mentre tutto tributario et^f ossequioso mi prottesto.

^f Di V(ostra) E(minenza)

^f Suda li 4 Ott(ob)re 1673 s.n.

^f Hum(ilissi)mo Dev(otissi)mo et Oblig(atissi)mo Ser(vito)re

^f Benetto Barbarigo Pr(ovvedito)re.

Χανιά, 7 Μαΐου 1674

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini, ὅτι

ἔλαβε, μέσω τοῦ προβλεπτῆ Σούδας κ. Nani, τὰ γράμματα τῆς ἐξοχότητάς του, μὲ τὰ ὁποῖα κλητεύεται ἐνώπιον τῆς Δικαιοσύνης του ἐπὶ τῶν διεκδικουμένων ἀπὸ τὸν διάκο Ἰθανάση. Δέν τοῦ δόθηκε περιθώριο χρόνου νὰ ὑποστηρίξει τὰ δικάιά του δεδομένου ὅτι, ὁ παραδῶσας τὴν ἀλληλογραφία στὴ Σούδα Δημήτριος Ἰθανάσης, ἀνεχώρησε ἀμέσως ἀπ' ἐκεῖ κι αὐτὸς βρισκόνταν στὰ Χανιά. Ἦταν πρόθυμος, πάντως, νὰ μεταβεῖ ἐκεῖ (στὴν Κωνσταντινούπολη) μὲ τὸ πρῶτο πλοῖο κατ' εὐθείαν ἢ μέσω Σμύρνης γιὰ τὴν προάσπιση τῶν δικαίων του.

[Βλ. καὶ τὸ ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 22].

Ricevo l' ordine supremo dall' E(minenza) V(ostra) questi giorni passati dalla s(ignor) Cap(itan)^f alambarchieri dell' Ecc(ellentissimo) sig(no)r Re(tto)re della Suda Nani acompagnato^f con lettere della med(esi)ma Ecc(ellen)za che mi incaricavano di partecipar^f la riceputa come feci di subito cole qualli vengo incaricato^f di comparire d' avanti il suo giustissimo Tribunale per usare^f le mie ragioni circa quanto dice pretender Diaco Athanas^f senza esergli tastato l' animo d' esprimerle in scrittura per dar^f a me il modo di difendermi conforme le leggi dispongono esen^f do obligato l' atore ch' in mitire(?) il reo sopra di che esendo^f mancante la citaccione sudetta li do questo requisito legale^f come d' altri che sarà per esplorare alla sua grandezza^f gli aporto che esendo di subito fugitto dalla Fortezza di^f Suda Dimitrio Athanasi che presentò le med(esi)me lettere non^f ebbi tempo esendo io alla Canea di Fargli quelle interpe^f laccioni che la materia dell' affare ricercava per cio^f temendo che per la scartezza di passaggi non habbi d'^f esprimere il termine di mesi doi che la sua virtù mi^f asegnò di venire o mandare e che l' aversario^f prendere alcun vano fomento, me sprimo che son^f pronto di far da V(ostra) E(minenza) li miei ricorsi per mezo de proprii^f intervenienti con primo pasaro che capitará adritura^f o per via di Smirne, sicuro che dalla sua imaculata^f giustizia ricevero giusto solevo suplicandola per cio a non^f deliberare alcuna cosa avanti che scolti le mie^f giuste istanzie et af(fetuosissimo) le baccio le vesti.

^f Adi 7 Maggio 1674 s.v. Canea

^f Di V(ostra) E(minenza)

^f Humilissimo, Divotissimo et Obligatissimo Servitore

^f Gasparo Condostaulo

^f Console

Χανιά, 27 Νοεμβρίου 1674

Περίληψη. Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος πρὸς τὸν Βάιλο Querini ὅτι ὁ Ἰμπραήμ πασᾶς τοῦ Χάνδαχα διέταξε ὅτι καὶ οἱ Βενετοὶ ὑπήκοοι Κρή-

της, οἱ ὁποῖοι πρόσφατα ἐπέστρεψαν σ' αὐτήν, ὀφείλουν νά πληρώνουν χαράτσι. Ἦταν ταραγμένος ἀπό τό γεγονός, ἀλλά θά ἐπιχειροῦσε νά μεταβεῖ στόν Χάνδακα προκειμένου νά ματαιώσει τήν κατάχρηση αὐτή.

Quest' hora ho pressentito qualmente il Braim Bassá f' di Candia diede ordine a dover li sudditi nostri^f pur de Candia, ultimamente ritornati colà, pagar^f il carazo, et radere la testa, onde mosso dalla^f propria obligatione volsi portare all' E(minenza) V(ostra) ciò in^f notitia, perché poi io procurarò di portarmi ivi^f et rimediare a non pottersi tal abuso, et senza^f più delatarvi baccio all' E(minenza) V(ostra) le veste.

^f0 Canea li 27 Novembre 1674 s.v.

^f1 Di V(ostra) E(minenza)

^f2 Humilissimo, Devotissimo et Obligatissimo Servitore

^f3 Casparo Condostaulo C(onsole).

22

ASV/Bailo, b. 116, 89/A3

Βενετία, 7 Δεκεμβρίου 1674

Περίληψη. Ὁ Νικολός Κοντόσταυλος (ἀδελφός τοῦ Γάσπαρου) γράφει ἀπό τή Βενετία (ὅπου κατοικοῦσε μόνιμα), στόν Βάιλο Querini στήν Κωνσταντινούπολη γιά τό ζήτημα μέ τόν διάκο Ἀθανάση, ὁ ὁποῖος προσέτρεξε στήν προστασία τῆς ἐξοχότητάς του πιστεύοντας ὅτι ἔτσι θά θεμελιώνει τίς δολιότητές του. Τά ἐπιχειρήματά του εἶναι ἀνυπόστατα καί αὐτός εἶναι σέ θέση νά τά ἀνατρέψει προσφεύγοντας σέ πιό ὑψηλά ἰστάμενα πρόσωπα, τά ὁποῖα τόν ἐκτιμοῦν ἰδιαίτερα.

Come non ho ambitione, che piu mi stimoli che del poter meritare la gratia et prof^f tettione benignissima di V(ostra) Ecc(ellen)za; cosi la supp(li)co di ricevere al presente questa mia^f ufficiosa dichiarazione in segno dell' humilissima Osservanza, che le professo, ed^f alla casa tutta in ogni tempo da me riverita singolarmente.

f Ricorse già sotto il Patrocinio ahutorevole di V(ostra) E(minenza) il sig(no)r Diaco Attanasij^f accio con questo mezzo cosi efficace potesse fondamentare quelle speranze^f che defraudano a quel concetto che in ogn' altro tempo concepiti di tal sig(no)re^f et che al presente non le restò altro di stimabile, che il favore istesso dell' E(minenza) V(ostra)^f col quale procura sostenere le dimande sue insidiose con tanto pregiudicio della^f mia sbattuta casa.

f² So bene che quando gli acchi purissimi della dilei virtù gavessero più d' appresso^f considerate le false imposture del mio contrario gl' haveria dato tanto^f maggiore il gastigo di quello fù humano nell' ascoltarlo. Non mi dilaterò^f

nel dargliene magg(io)ri conteeze perché il caso da se stesso inviterá la sua^f virtú ad essermi prodigo delle sue gratie, che pienamente mi prometto dalla^f sua autoritá. Dirolle solamente, che quando il medesimo s(igno)r Attanasio vid^f de esser insussistente le sue dimande in questa Dominante rese^f gl'ultimi sforzi sotto il giuditio prudentissimo di V(ostra) E(minenza) per far piu^f remota da sua dimanda. A quest' effetto mi convenne di qui^f con qualche mio ramarico far quegl' atti, che m' additorno altri^f Padroni che mi sono gratiosi Protettori perché quando anche^f io havessi potuto a viva voce porter a V(ostra) E(minenza) la puritá del^f fatto fortunato haveria riconosciuto la decisione della^f dilei sapientissima Giustitia et per non moltiplicarli in avan^f taggio li disturbi. Supplicola di considerarmi quello che^f ho preteso essere.

^f8 Di V(ostra) Ecc(ellen)za

^f9 Venetia 7 xbre 1674

^f0 Humilissimo, Divotissimo Servitore

^f1 Nicolo Condostaulo.

ΣΧΟΛΙΟ

1. Τό ἔγγραφο τοῦτο, ὅπως καί τό ὑπ' ἀριθμ. 20 τοῦ Γάσπαρου, ἀναφέρονται σέ σοβαρό ζήτημα, τό ὁποῖο ἀνεκίνησεν ὁ διάκος Ἀθανάσης. Ποιοί ἀκριβῶς ἦταν τό ζήτημα αὐτό δέν γίνεται κατανοητό λόγω τῆς ἀόριστης ἀναφορᾶς σ' αὐτό τῶν δύο Κοντόσταυλων, ἀλλ' ὅπωςδήποτε οικονομικῆς φύσεως. Καί οἱ δύο ἀδελφοί, ἀπευθυνόμενοι στόν Βάιλο τῆς Βενετίας στήν Κωνσταντινούπολη, στόν ὁποῖο προσέφυγε ὁ διάκος, ἐμφανίζονται ἀδικούμενοι καί ὀργισμένοι, ὁ δέ Νικολός καί ἀπειλητικός ἐπικαλούμενος γνωριμίες ὑψηλά ἰσταμένων ὀργάνων τῆς βενετσιάνικης κεντρικῆς Διοίκησης.

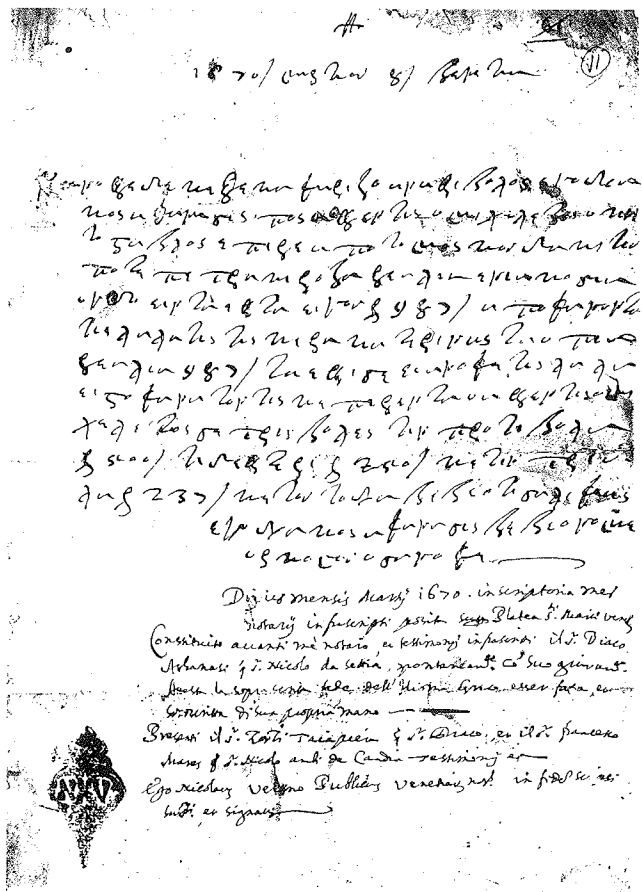
2. Τό ζήτημα, γιά τό ὁποῖο τά δύο αὐτά ἔγγραφα, θεωροῦμε ὅτι ἔχει σχέση μέ χρηματικά κεφάλαια τῶν, πρό χρόνων, ἀποβιωσάντων μεγαλεμπόρων Βασίλη Λογοθέτη καί Πέτρου Ρόζα, οἱ ὁποῖοι, μέ τίς διαθήκες τους, τά κατέλιπαν ὑπέρ συγκεκριμένων σκοπῶν πού δέν ἐξετελέσθηκαν, ὅπως ἐπιχειροῦμε νά ἰστορήσουμε σέ ἄλλην ἐργασία μας, στόν παρόντα τόμο. (Βλ. σελ. 93 ἐπ.).

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ἀπό τίς ἀνωτέρω καί τίς ἤδη γνωστές ἀναφορές καί λοιπή ἀλληλογραφία τοῦ Γάσπαρου Κοντόσταυλου [Βλ. στά Προλεγόμενα τίς μνημονεύμενες ἐργασίες, τούς τόμους ὑπ' ἀριθμ. 19 (1993), τῆς περιόδ. ἔκδοσης «Ἀνδριακά Χρονικά», ὑπ' ἀριθμ. 9 (2001), σελ. 28-30, τῶν «Σιφνιακῶν» καί 2 (1948) τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν»], ἀποκαλύπτεται ἐνώπιόν μας μία σπουδαία πολιτική προσωπικότητα τῶν Κυκλάδων τοῦ 17ου αἰῶνα. Ἔτσι, βεβαιώνεται, ἀκόμη μία φορά, ὅτι ἡ τουρκοκρατούμενη κυκλαδική κοινωνία δέν ἦταν μία ἀπολιτική κοινωνία ὑποδούλων, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπιτηδείων οἱ ὁποῖοι δραστηριοποιήθηκαν τολμηρά, ἐλίχθηκαν μέ ἐπιτυχία μεταξύ ἀντιθέτων δυνάμεων καί πολεμικῶν καταστάσεων καί προόδουσαν σέ ὅλους τούς τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ.

Ὁ Γάσπαρος Κοντόσταυλος, ἕνας ἀπό τούς κορυφαίους πολιτικούς

άνδρες τῆς ἐποχῆς (ὅπως οἱ Λογοθέτης, Ρόζας, οἱ ἀδελφοί Μιχελέτος καί Νικολός Κοντόσταυλος κ.ἄ.), παράλληλα μέ τίς ἐμπορικές δραστηριότητές του, διατηρήθηκε στό ἰδιαίτερης σημασίας ἀξίωμα τοῦ προξένου τῆς Βενετίας στήν Κρήτη ἐπί 14 χρόνια, μέχρι τοῦ ἔτους 1684, ὅποτε ξέσπασε νέος βενετοτουρκικός πόλεμος (1684-1699) καί, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀναγκάστηκε νά ἐπιστρέφει, μέγας πλέον καί στήν ἡλικία, στόν κυκλαδικό χῶρο. Ἡ τελευταία πληροφορία μας γι' αὐτόν εἶναι τῆς 18ης Ἀπριλίου 1686, κατά τήν ὁποία, εὐρισκόμενος στήν πατρίδα του Ἄνδρο, συνέστησε πλούσιο κληροδότημα «διά ψυχική σωτηρία» του ὑπέρ τοῦ τοπικοῦ καθολικοῦ ἐφημερίου, ἐνῶ τέσσερα χρόνια ἀργότερα (1690) ἀναφέρεται μακαρίτης [«Ἀνδριακά Χρονικά», 22 (1994), σελ. 58-61].

Ἡ ὑπεύθυνη δήλωση τοῦ διακίου Ἀθανάση στή Βενετία. (Ἀρχεῖο Καίρειου Βιβλιοθήκης Ἄνδρου, φάκ. 602, 11)

Η ΤΥΧΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΕΜΠΟΡΩΝ ΤΗΣ ΣΙΦΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ - ΠΕΤΡΟΥ ΡΟΖΑ [ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ]

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ τύχη των μεγάλων περιουσιῶν τίς ὁποῖες κατέλιπαν μέ διαθήκες οἱ μεγαλέμποροι τῆς Σίφνου τοῦ 17ου αἰῶνα μισέρ Βασίλης Λογοθέτης, Πέτρος Ρόζας καί Μιχελέτος Κοντόσταυλος, εἶναι ἕνα ζήτημα τό ὁποῖο ἐρευνοῦμε ἐπί πολλά χρόνια. Δημοσιευμένες εἶναι οἱ διαθήκες τοῦ Πέτρου Ρόζα¹ καί Μιχελέτου Κοντόσταυλου², γνωστή δέ καί τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ τελευταίου Νικολοῦ³, τοῦ ἐγκατεστημένου μόνιμα στή Βενετία. Ἡ διαθήκη τοῦ Βασίλη Λογοθέτη, τοῦ πλουσιωτέρου ὄλων, παραμένει ἄγνωστη. «Ἐνθύμηση» (= ἀναγραφή) στό φ. 3ο τοῦ Α' Κώδικα τῆς Μονῆς Παναγίας Βρυσιανῆς τῆς δεκαετίας τοῦ 1690, κατά τήν ὁποία, «ὁ αἰδεσιμώτατος κύρ Ἰωνᾶς Ἀποστόλης, ἐπίτροπος τοῦ μοναστηρίου, αὐτοθελήτως νά κινηθῆ, θείῳ ζήλῳ κινούμενος, νά πάγῃ εἰς τήν Βενετιάν νά μπορέσῃ νά ρεχοπεσάρῃ (ἰταλ. ricuperare = διασώσει) ταῖς δύο χιλιάδες τά δουκάτα ἀπό τά χέρια τοῦ... ἀφισμένα εἰς τό μοναστήρι ἀπό τόν μακαρίτη Βασίλη τόν Λογοθέτην, κτήτορα τοῦ μοναστηρίου...», ὁδήγησε τίς ἐρευνές μας, παράλληλα μ' ἐκεῖνες τοῦ Βατικανοῦ, καί στή Βενετία μέ τήν ἐλπίδα ἀνακάλυψης σχετικῶν στοιχείων καί τῆς διαθήκης τοῦ Λογοθέτη, δεδομένου ὅτι ἐκεῖνη τοῦ Π. Ρόζα εἶχεν ἤδη βρεθεῖ ἐκεῖ.

Οἱ ἐρευνές μας, μέ καθοδήγηση τῶν ἀειμνήστων Κων. Μέρτζιου καί Μ. Ι. Μανούσακα, Διευθυντοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καί Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν Βενετίας στους ἀρχιερατικούς θησαυρούς

1. Κων. Δ. Μέρτζιου, *Μία διαθήκη ἐκ Σίφνου τοῦ 1662, στήν Ἑπετηρίδα τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου*, 8 (1958), σελ. 103-111.
2. Ἐμμαν. Ι. Καρπαθίου, *Ἡ Λατινική Προπαγάνδα καί αἱ Κυκλάδες κατά τόν ΙΗ' αἰῶνα*, ἐν Ἀθήναις 1936, σελ. 22-24, σέ ἑλλην. μετάφραση, μέ ἐσφαλμένη χρονολογία 1667, Ἰουνίου 4, ἀντί τοῦ ὀρθοῦ 1664, Ἰουνίου 4, Βλ. Συμεωνίδη, *Ἀνδριακά Ἱστορ. Ἐγγραφα*, σελ. 31-33 στό ἰταλικό κείμενο.
3. Φυλάσσεται στό Ἀρχεῖο τῆς Καθολικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Νάξου - Τήνου, Φάκελος II., Ἀρχεῖο Καθολικῆς Ἐπισκοπῆς Ἄνδρου, Λεγάτα οἰκογενεῖας Κοντόσταυλου.

της πόλης των Δόγηδων, δέν απέδωσαν, μέχρι τοῦ ἔτους 1985, τοὺς ἐλπιζόμενους καρπούς. Ἐκτοτε, σοβαροὶ οἰκογενειακοὶ λόγοι, δέν μᾶς ἐπέτρεψαν νά ἐπιστρέψουμε στή Βενετία καί οἱ ἔρευνες διακόπηκαν ἐπί δεκαπέντε χρόνια, μέχρι τοῦ ἔτους 2000, ὅποτε ἐξέλιπαν μὲν ἐκεῖνοι οἱ λόγοι, ἀλλά καί οἱ ἐλπίδες μας ἐπανόδου στήν ἐκεῖ ἔρευνα γιά λόγους οἰκονομικούς πλέον, οἱ ὁποῖοι, δυστυχῶς, συνεχίζονται πάντοτε.

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ ἐπιμονή τῆς ἔρευνάς μας στή συγκέντρωση πληροφοριῶν καί ἀπό ἄλλες, εὐπροσπέλαστες ἀρχεακές πηγές, ἀπέδωσε προσεγγίζουσες μαρτυρίες λίαν ἐνδιαφέρουσες. Μὲ ἀφορμὴ τὰ δημοσιευόμενα στὸν παρόντα τόμο δύο ἔγγραφα τῶν ἀδελφῶν Κοντόσταυλου, Γάσπαρου καί Νικολοῦ (βλ. τὴν ἐργασία «*Οὗ governatore τῆς Σίφνου Γάσπαρος Κοντόσταυλος, ὁ Ἄνδριος, πρόξενος τῆς Βενετίας στήν Κρήτη*», τὰ ἔγγραφα ὑπ' ἀριθμ. 20 καί 22), σχετικῶν μὲ διαφορά τους μὲ τὸν διάκο Ἀθανάση, θά ἐπιχειρήσουμε μίαν, κατ' ἀρχήν, ἐξέταση τοῦ ζητήματος τῆς τύχης τῶν, μεγάλης ἀξίας, περιουσιῶν τῶν μεγαλεμπόρων τῆς Σίφνου τοῦ 17ου αἰῶνα Βασιλείου Λογοθέτη καί Πέτρου Ρόζα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΠΙΘΑΝΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ - ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ.

Α'. Διαθήκη τοῦ μισέρ Βασίλη Λογοθέτη.

Ἡ πολιτικὴ διαθήκη τοῦ μισέρ Βασίλη Λογοθέτη, τοῦ μεγαλυτέρου καί πλουσιωτέρου ἐμποροῦ τῶν Κυκλάδων τοῦ 17ου αἰῶνα, παραμένει, ὅπως προαναφέρθηκε, ἄγνωστη. Μετά τὴν ἀνέγερση-ἰδρυση μὲ δαπάνες τοῦ τῆς ἀνδρικής Μονῆς τῆς Παναγίας Βρυσσιανῆς, τὴν ἀνάδειξή της, μὲ ἐνέργειές του, σὲ πατριαρχικό σταυροπήγιο (1643/1644) καί τὴν ὀργάνωση τῆς λειτουργίας της, παρακολούθηση τῶν ζητημάτων-προβλημάτων της κ.λπ. ἐπὶ ὀλόκληρη δεκαετία, προῆλθε στή σύνταξη τῆς κτητορικῆς διαθήκης του στίς 20 Μαΐου 1654.⁴ Μ' αὐτὴν διέταξε τὰ τοῦ τρόπου λειτουργίας της, τῆς διασφάλισης τῶν περιουσιακῶν στοιχείων της, κινήτων καί ἀκινήτων καί λοιπές λεπτομέρειες κατὰ τίς ἐπιθυμίες του, ὅπως εἶχε κανονικά δικαίωμα ὡς ἰδρυτῆς της. Στὴν ἐν λόγω διαθήκη, ἡ ὁποία καταγράφηκε στὸν χαρακτηρισζόμενο Α' Κώδικα τῆς Μονῆς (περιληπτικό ἀντίγραφο τοῦ ὁποίου μᾶς διέσωσε ὁ ἀείμνηστος παπα-Ἰωάννης Ράμφος, πρωτοπρεσβύτερος)⁵, δέν ἀναγράφεται ἡ, πρὸς αὐτὴν, δωρεὰ τοῦ τῶν 2000 δουκάτων τῆς «ἐνθύμησης» τοῦ Κώδικα τούτου, φ. 3β. Συνεπῶς, λογικό εἶναι νά ὑποθέσουμε ὅτι ἡ ἐν λόγω δωρεὰ ἔγινε μεταγενέστερα μὲ τὴν πολιτικὴ διαθήκη του, μὲ τὴν ὁποία ρύθμισε καί διέθεσε τὴν περιουσία του. Ἄν λάβουμε ὑπόψη ὅτι ὁ Λογοθέτης ἀπεβίωσε τὸ ἔτος 1659,⁶ ἡ πολιτικὴ διαθήκη του πρέπει νά γράφτηκε μεταξύ τῶν ἐτῶν 1654-1659. Καί, μολονότι στήν «ἐνθύμηση» τοῦ Α' Κώδικα ἀπέμεινε κενό τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου «στά χέρια» τοῦ ὁποίου βρῖσκονταν τὰ 2000 δουκάτα. [ἐπειδὴ ὁ παπα-Ράμφος δέν μπόρεσε νά τὸ διαβάσει κατὰ

4. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Ἡ Κυρία Βρυσσιανή* (τὰ νεώτερα ἱστορικά στοιχεῖα), Ἀθήνα 1981, σελ. 29 ἐπ.

5. Βλ. τὸ κείμενο τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Κώδικα στά «Σιφνιακά», 2 (1992), σελ. 161-174.

6. «Σιφνιακά», 6 (1998), σελ. 45.

τήν αντιγραφή του Κώδικα, όπως και την ακριβή χρονολογία καταγραφής της «ένθύμησης», την οποία απέδωσε ως 169(;)], γνωρίζουμε ότι τούτο ήταν ο Νικολός Κοντόσταυλος,⁷ μόνιμα εγκατεστημένος στη Βενετία, μετερχόμενος τον αντιπρόσωπο-πράκτορα των εμπόρων των νησιών (Λογοθέτη, Ρόζα, Γεωργίου Πόλλα, των δύο αδελφών του Γάσπαρου και Μιχελέτου κ.ά.), ο οποίος διεκπεραιώνει εμπορικές υποθέσεις και διαχειρίζονταν μεγάλα χρηματικά κεφάλαιά τους.⁸

Έτσι, αν και έκτοτε, δηλαδή περί τό έτος 1660, τά 2000 δουκάτα έπρεπε να καταβληθούν στη Μονή της Βρυσσιανής, τό σημαντικό για την εποχή εκείνη χρηματικό αυτό ποσό, δέν είχε αποδοθεί ούτε τό 1690, δηλαδή μετά παρέλευση 30, τουλάχιστον, χρόνων, γεγονός που ανάγκασε τον έπίτροπο και από τους πρώτους, εκλεγμένους από τον Λογοθέτη, ήγουμένους της Μονής ιερομόναχο Ίωνά Αποστόλη⁹ να ταξιδέψει μέχρι τή Βενετία για να μπορέσει «να ρεκοπεσάρει» (= απελευθερώσει) τά υπέρ αυτής καταλειφθέντα χρήματα.

Β'. Η διαθήκη του Πετράκη Ρόζα.

Τήν, από 31 Μαΐου 1662, διαθήκη (σε άνεπίσημο αντίγραφο της) του Πετράκη Ρόζα, συζύγου της έγγονης του Βασιλείου Λογοθέτη Μαρίας συζ. Νικ. Κοτάκη, δημοσίευσε ο άείμνηστος Κων. Δ. Μέρτζιος.¹⁰ Κατά τον εκδότη της, ο Ρόζας «κατώρθωσε να αποκτήση τεραστίαν περιουσίαν, υπολογιζομένην εις πολλές χιλιάδας Ίσπανικά ρεάλια» (ένός ρεαλλίου υπολογιζομένου τό 1958, κατά τον ίδιο, σε 4 δολάρια). Πράγματι, η καταληφθεΐσα περιουσία του Ρόζα από τό πολυσύνθετο των εμπορικων δραστηριοτήτων του προξενουν στον αναγνώστη της κατάπληξη! Αν τή διαθήκη αυτή θεωρήσουμε ως συγκριτικό στοιχείο, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ποιά πρέπει να υπήρξε η περιουσία του κορυφαίου των εμπόρων της Σίφνου Βασιλείου Λογοθέτη.

Ο Ρόζας λοιπόν, εκτός των άγαθοεργιών τίς όποιες διέταξε μέ τή διαθήκη του, προίκισε μέ την περιουσία του τά τρία ανήλικα τότε τέκνα του, θυγατέρα και δύο αγόρια, όρφανά ήδη μητέρας, και άνέθεσε στη μητέρα του και γιαγιά τους κερά Κατερίνα τήν άρχηγία της οικογένειας μέχρις ένηλικίωσης και αποκατάστασής τους. Προσδιόρισε ότι, τόσο η προσωπική του περιουσία, όσο και η προερχομένη από τήν προΐκα της συζύγου του, άποτιμώμενες συνολικά, θά διανέμονταν ίσομερώς στα τρία τέ-

7. Βλ. ύποσημ. άριθ. 4, σελ. 40.

8. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 25-26.

9. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Η Κυρία Βρυσσιανή*, Αθήναι 1966, σελ. 60 έπ.

10. Βλ. ύποσημ. άριθ. 1.

κνα του μέ πλέον εύνοημένη τή θυγατέρα του. Έπιτρόπους (= εκτελεστές) της διαθήκης όρισε τον ιερομόναχο της Παναγίας Βρυσσιανής κύρ Ίωνά Αποστόλη, τον σύντεκνό του άφέντη Μιχελέτο Κοντόσταυλο και τον πρωτονοτάριο Σίφνου κύρ διάκο Σερμαρτή. Τή διαθήκη υπέγραψε και βεβαίωσε ο ίδιος ο διαθέτης και οι μάρτυρες Γάσπαρος Κοντόσταυλος, διάκος Αθανάσης, Αντώνης Στάης και ο συντάκτης της πρωτονοτάριος διάκος Σερμαρτής. Τό άκρωσ ένδιαφέρον κείμενο της διαθήκης αυτής¹¹ έχει ως εξής:

«1662 Μαΐου 31 εις τήν Σίφνον (αντίγραφο).

Έστοντας και ο άφέντης Πετράκης Ρόζας να εύρίσκειται άσθενής κατά τό σώμα, τό δέ έχοντας⁹ υγιείς χάριτι Θεού και σώας τάς φρένας, όμως φοβούμενος τό αϊφνίδιον του θανάτου, έκραξεν έμένα τον υπογράψοντα να του κάμω τήν παρούσαν διαθήκην του εις τά όσα του εύρίσκονται άκυρώνοντας πᾶσαν⁵ άλλην όπου ήθελεν έχει καμωμένην. διό άφήνει τοΐς πᾶσι τήν συγχώρησιν καθώς και η άφεντία του⁶ άπ' όλους τήν ζητᾶ και διά τι φαίνονται καταλεπτώς εις τά ό,τι του εύρίσκονται, τά βάνη εις όσον⁷ ήμπορεΐ έδω κάτω. Εις τήν Βενετιαν από τό καράβι τό τζακισμένο (= ναυαγισμένο) όπου ήτον άσφαλισμένο εις του⁸ άφέντη Νικολού Κοντόσταβλου τά χέρια ρεάλια 1700, μέ τό καράβι «Άγιος Πέτρος» όπου έπήγε μέ σφουγ⁹ γάρια και βελανίδια εις τον άφέντη Νικολό άλλα ρεάλια 1500 και μέ ταυτα όπου τώρα αποστέλλομεν¹⁰ (μέ τό πλοΐο) «Άγιον Πνεύμα» εις του άφέντη Νικολού, άλλα ρεάλια 1700. άκόμη έχω εις τά χέρια του ίδιου άφέντη Νικολού¹¹ από του καπετάν Αλεξάνδρου Ζερβού τά άσπρα όπου εισέπραξε ρεάλια 133 και 50 από τά 180¹² του άφέντη Βασίλη. άκόμη εις τό χέριν του ρεάλια 20 του αϊδεσιμωτάτου όπου μου έγραψε και έδωσα της¹³ αδελφής του. άκόμη τά 200 δουκάτα όπου έχει να πάρη από τό σαντουκί διά τό μερίδιον¹⁴ μου διά τον Ζαρλή Τορλάντα καθώς μου έγραφε. έχω εις τά χέρια του άκόμη τον λογαριασμόν του¹⁵ μεταξιού και βελανιδιού όπου έφόρτωσεν ο άφέντης Μιχελέτος εις τό πλοΐο «Χρυσός Αστέρης»,¹⁶ τον έμισόν λογαριασμόν του δίκταμου όπου έστείλασιν από τήν Σμύρνην. άκόμη είναι εις τά χέ¹⁷ρια του 114 λίτρες μετάξι τηνιακό, άνδριώτικο και τζιιώτικο όπου έπήγε μέ τό καράβι¹⁸ «Άγιος Θεόδωρος» και τό μισό μαλλί (και) έχει να μου δώση δουκάτα 122 και γρωσέτα 15, διότι ο Γεωργάκης¹⁹ Νταπόλας δέν μου τά έδωσεν. άκόμη βάνει μου εις τον λογαριασμόν μου και μου δίδει χρέος²⁰ δουκάτα

11. Η διαθήκη δημοσιεύτηκε από τον άείμνηστο Κ.Δ. Μέρτζιο ως ακριβώς έχει μέ τό πληθος των ξενόγλωσσων λέξεων που περιέχει και πολλές έπεξηγήσεις σε ύποσημειώσεις. Έδω αποδίδεται μέ έρμηνευμένες τίς ξενόγλωσσες λέξεις έντός του κειμένου.

142 (καί) γρωσέτα 14 διά τίς ζημίες όπου εὐγάλασι εἰς τήν Βενετίαν, τά ὅποια δέν γροικῶ νά²¹ τά κάμω καλά (= δέν ἀναγνωρίζω), διατί σ' ἐμένα, σέ ὅσα βάσανα μέ εὐρήκαν ἐδῶ ἔξω, κανείς δέν μέ ἐβοήθησε.²² Ἔχω εἰς τήν Κίμουλον, εἰς τοῦ κύρ Ἀναγνώστη Ράφου ρεάλια 200 νά τά διαχειρίζεται καί ὅ,τι διάφορον (= τόκο)²³ πέρνει, νά βγάνη τό κεφάλαιο καί τό διάφορον νά μοιράζωμεν εἰς τήν μέσην. ἀκόμη θέλει μου²⁴ ὁ ἴδιος ἕνα χρεωστικό ὁμολόγο ρεάλια 85 (πρός) τά δέκα ἔνδεκα (= 10%) καί ξεχωριστά ἄλλες παρτίδες (= ἐπί μέρους κεφάλαια) ὅπου φαίνονται (καταγεγραμμένες)²⁵ στό κατάστιχο Νο C. Ἔχω εἰς τήν Τζιά, εἰς τά χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου, νά τά διαχειρίζεται ρεάλια 400 νά εἶναι ὁ μισός τόκος ἐδικός του καί ὁ ἄλλος μισός ἐδικός μου. ἔχω ἀκόμη εἰς²⁶ τήν Τζιά, εἰς τοῦ κύρ Ἀναγνώστη Χωματιανοῦ ἀπό τριετίας ρεάλια 200 καί τώρα εἶναι καιρός²⁷ νά μοιράσωμε τόν τόκο, ὅ,τι (ἔχει) στείλει ὁ Θεός, εἰς τήν μέσην καί τό κεφάλαιο νά εἶναι πάλι ἐδικό μου.²⁸ ἀπό ὅ,τι χρεωστεῖ τό νησί τῆς Τζιάς, λογαριάζω ὅτι μᾶς χρεωστοῦν ἀκόμη 4.200 καν²⁹ τάρια βελανίδι ψιλὸ καί χοντρό καί τρεῖς χιλιάδες περίπου ἀξάγια (= μέτρο σιτηρῶν) κριθάρι³⁰ καί ὅτι ἄλλο φαίνεται, ὅπου μᾶς χρεωστοῦν, εἶναι τά ἑμισά ἐδικά μου καί τά ἄλλα ἑμισά³¹ τοῦ ἀφέντη Μιχελέτου. ἀκόμη τά 1000 ρεάλια ὅπου ἔταξα τοῦ ἀφέντη καπετάν Γενεράλε (= Βενετοῦ ναυάρχου) διά τούς Τζιῶτες καί ἔταξάν μου τά βελανίδια τους ὅπου κατεβαίνουν (= τῆς ἐπόμενης σοδειᾶς), εἶναι τά μισά³² δικά μου καί τά ἄλλα μισά τοῦ ἀφέντη Μιχελέτου, καί ὅταν τά γυρέψῃ ἢ ὑψηλότητά του, θέλετε³³ τά δώσει ρεάλια 500. τά πράγματα (= χωράφια στήν Κέα) ὅπου ἔχω τοῦ ἀδελφοῦ μου νά τά τρώγῃ, νά εἶναι τά δύο μερ³⁴ δικά ἐδικά του καί τῶν παιδιῶν του, καί τό ἕνα μερδικόν νά εἶναι ὑποχρεωμένος νά δίδῃ τήν³⁵ πᾶσαν ἐβδομάδα 1/4 τοῦ παπᾶ ὅπου εἶναι ἐκεῖ, διά νά μου κάνῃ δύο λειτουργίες, καί ἄν ὁ παπᾶς³⁶ δέν εἶναι ἐκεῖ (= δέν ὑπάρχει), νά τά στέλνει ἐδῶ εἰς τόν Ἅγιον Ἀντώνιον καί νά παγαίνει κατά διαδοχήν. τό ἀμ³⁷ πέλι ὅπου ἔχω εἰς τήν Τζιά ἀπό τόν Νικολόν Ξένον (παραγωγῆς) τριῶν βουτζιῶν (= πιθαριῶν), τά χωράφια ὅ³⁸ που ἔχω εἰς τήν Κίμουλον καί εἰς τήν Σίκινον, νά εἶναι τῆς μάνας μου καί νά τά κάνῃ ζώντας τῆς νά τά τρώγῃ καί μετά τόν θάνατόν τῆς νά ἀπομένουν τῶν παιδιῶν μου. εἰς τήν Σίκινον³⁹ μου θέλουν οἱ γέροντες 160 πιθάρια σιτάρι κατά τό γραπτὸ ὑποσχετικό τους καί γυρεύσετε το. εἰς τήν⁴⁰ Μύκονον ἔχω συντροφίες (= συνεργασίες) μέ τόν ἀφέντη οἰκονόμον δουκάτα χίλια, ὅπου ἤλθαν ἀπό τήν⁴¹ Βενετίαν καί ὅτι ξεκαθαρίζουν, εἶναι τά μισά ἐδικά μου καί νά τοῦ χαριστοῦν⁴² ὅσα μου ἔχει δοσμένα, ὅπως καταγράφονται στό κατάστιχο Νο C. ἀκόμη μέ τόν ἴδιο οἶκο⁴³ νόμο (καί) μέ τόν Περάκη Σκούταρη, ἔχομε συντροφίες γρόσια 1500⁴⁴ (ἀπό) 500 ὁ καθ' ἑνός καί ὅ,τι εἰ⁴⁵ γάλου, νά παίρῃ ὁ κάθε ἕνας

τό μερίδιό του. Ἄπό τόν καπετάν Τζουάνε ἀπό τή Ραγούζα ἔχω⁴⁶ νά λάβω ρεάλια 350 κατά τό χρεωστικό ὁμολόγο του καί μέ τόν τόκο τους. μου ἔχει ὑποθηκευμένη⁴⁷ τήν γαλιότα (= μικρὴ γαλέρα), ὅπως καταγράφεται στό βιβλίον Νο 3. ἀπό τόν καπετάν Ἀνέλο ἔχω⁴⁸ νά λάβω ρεάλια 105 καί εἶναι ἐγγυήτρια ἢ γυναικία του καθὼς φαίνεται στό βιβλίον Νο C.⁴⁹ ὁ καπετάν Τρίπος ἔχει νά μου δώσει γρόσια 60 καί θέλετε τά γυρεύσει. ὁ καπετάν Νικολάς,⁵⁰ ὅπου ἐπόθανεν, μου χρεωστοῦσε ρεάλια 200 ἔντοκα γιά ὅσο διάστημα κρατοῦνται.⁵¹ εἶναι ὑποθηκευμένα τό καράβι καί ἡ γαλιότα. Τοῦ καπετάν Λουκά τά ἀδέλφια μου θέλουν ρεάλια 225 μέ τόν νόμιμο τόκο, θέλετε τά γυρεύσῃ. Εἰς τήν Σαντορίνην ἔχω ὅλα τά⁵² κατζίβελα (= ἐξαρτήματα) τοῦ καραβιοῦ, κατάρτια, ἀντένες, γάγιες, γούμενες, σχοινία, ἄρμενα⁵³ κομάτια καί κάθε ἄλλο, τά ὅποια κοστίζουν περίπου χίλια γρόσια, μαζί μέ δύο⁵⁴ ἀποθήκες ξυλεία καί εἶναι στά χέρια τοῦ ἀφέντη Μιχελάκη Γύζη καί νά στείλετε νά τά πάρει⁵⁵. Εἰς τήν Κρήτην εἰς τά χέρια τοῦ καπετάν Κόμη ἔχω περί τά 180 ρεάλια, τήν ἀξία ξυλείας⁵⁶ πού τοῦ ἔστειλα στή Σαντορίνη καθὼς φαίνεται στό βιβλίον C. τό σαπούνι⁵⁷ ὅπου ἐπῆγε κάτω ὁ Ζανῆς, εἶναι τό ἑμισόν ἐδικόν μου καί τρία καντάρια παραπάνω⁵⁸ καί κατά τόν λογαριασμό ὅπου θέλει στείλει ὁ καπετάν Κόμης, θέλετε λάβει τό μερίδιό μου. εἰς⁵⁹ τήν σάικα (= εἶδος πλοίου) ὅπου ἔχομεν εἰς τήν Πάρον, εἶναι ἡ Τρίτη (= 1/3) ἐδική μου καί κοστίζει μου ρεάλια 500 καί εἶχα⁶⁰ καί εἰς τό σιτάρι τζικίνια 150 καί καφέ ἀπό ἐκεῖνον ὅπου ἐπουλήθη καντάρια ἕνα ἢ ἐνάμισυ, ἀπό τό ὅποιο σιτάρι δέν ἔλαβα παρά 40 μισοκίλια. Εἰς τήν Ἀξίαν (= Νάξο) ἀπό τόν⁶¹ ἀφέντη Χρυσάκη Κορονέλλο ἔχω νά λάβω 200 ρεάλια περίπου ἀπάνω-κάτω καί θέλει δείξει⁶² λογαριασμόν ἀπό τά ροῦχα ὅπου τοῦ εἶχα πρὸς τοῦτο ἀποστελεῖ πόσο τά ἐπούλησε⁶³ ὁ δέ λογαριασμός του εἶναι στό βιβλίον Νο C. στό γαλὸ τοῦ ἔχω μιά καργιόγλα (= κρεββάτι) καί κοστίζει ρεάλια 50⁶⁴ κατά τό τιμολόγιο καί θέλετε τήν στείλει νά τήν πληρώσῃ. Ἔχω εἰς τοῦ Ἀβραᾶ τά χέρια⁶⁵ διά νά τά κρύψῃ ἕνα χρηματόδεμα ρεάλια 500 καί εἰς τῆς Ἀνδρουλίδενας ἄλλο ἕνα ρεάλια 500,⁶⁶ ὅπου τά ἐπῆγεν ὁ ἴδιος Ἀβραᾶς νά τά κρύψῃ καί εἰς τοῦ Γιάννη Γιαννουλάκη ἄλλο ἕνα⁶⁷ ρεάλια 500 καί εἰς τόν κύρ Ἀποστόλου Κάρραβου τζεκίνια βενέτικα 470 καί μισό καί 30⁶⁸ σκοῦδα καί ἕνα τζεκίνι μεντάγια (;). Εἰς τήν συμφωνία ὅπου ἐκάμαμε τοῦ ναυαγίου εἶναι ὅλοι πλερωμένοι, ἐκτός τοῦ Καπετάν Γενεράλε, ὅπου δέν ἐπῆρε τό μερίδιό⁶⁹ του καί ὁ διακάκης ρεάλια 25 καί ὁ Στίνης ρεάλια 14, ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι πλερωμένοι. ἐγώ⁷⁰ ἐπῆρα δύο τόπια (ὑφασμα) καί ἔστειλα διά τά χαράτζια ἕνα πράσινο καί ἕνα μενεβύσι⁷¹ καί τόπια ὑφασμάτων πολυτελείας τρία, ἕνα χρυσοῦφαντο πῆγες 36 πρὸς ρεάλια 6, ἄλλο ἕνα χρυσοῦφαντο πῆγες 11 πρὸς⁷² 6 ρεάλια καί ἕνα μπροκάρ πῆγες 18 πρὸς 6 ρεάλια. Ὁ

καπετάνιος τῆς ταρτάνας καὶ⁷³ ὁ ἀδελφός του διὰ πέντε μῆνες (ὑπηρεσιῶν) ἔχουν νὰ λάβουν ἀπὸ ἐμένα ρεάλια 125 καὶ ὅ,τι ἄλλον⁷⁴ εἶπει ὁ Φραζέσκος πὼς μοῦ ἔδωσεν σχοινία, κουπιά καὶ ἔχω του καὶ ἐγὼ δοσμένα ρεάλια 10⁷⁵. Ὁ μουσοῦν Σαμπολῆς ὁ πραγματευτής ἔχει νὰ λάβῃ ρεάλια 160, ὅμως πρέπει νὰ μέ⁷⁶ πιστώσει μὲ τῆ ζημία ἀπὸ σαρδέλες, κόφες καὶ γυαλικά κατὰ τῆ⁷⁷ ἐκτίμησή τους πρὸς 8⁷⁴, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος βρίσκονταν ἐδῶ ὅποιοι ἔλθει νὰ πάρῃ τὰ ὑφάσματα του⁷⁸ ὀφείλει 9%. ὅλα τὰ τόπια εἶναι σωστά, δὲν λείπει⁷⁹ κανένα, ἐπειδὴ καὶ τώρα ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸ στρῶμα (= ἄρρωστος) μοῦ ὁμολόγησαν τὸ ἄλλο τόπι.⁸⁰ τὰ δὲ ὑπόλοιπα μπροκάρ, κορδέλλες καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, εἶναι ὅλα εἰς τὸ⁸¹ ἐπάνω σπίτι μου, ὅλα δὲ τὰ τόπια εἶναι στῆς κερά Μαργαρίτας τοῦ Φιλιππῆ καὶ⁸² δὲν λείπει τίποτα, παρὰ τὰ δύο ὅπου ἔστειλα εἰς τὴν Σμύρνην. ἐδῶ, στό κάτω⁸³ σπίτι μου ἔχω περισσευούμενο καφέ, τὸν ὅποιο ἐμαρκάρισα σὲ τέσσερα σακιά μικρά γιὰ τοὺς⁸⁴ κουνιάδους μου Λογιζο καὶ Μπατίστα καὶ ἓνα μεγάλο δέμα φοδραρισμένο μέ⁸⁵ τὴν ἴδια μάρκα γιὰ δικό μου λογαριασμό καὶ ἔβαλα μέσα τὰ δύο πουγγιά μὲ τὰ 12⁸⁶ σακκουλάκια τὰ νομίσματα τοῦ Ρεκανᾶ χωρὶς νὰ γνωρίζει τίποτα κανεὶς καὶ νὰ τὰ στείλετε⁸⁷ ὅλα εἰς τὴν Σμύρνην μὲ φορτωτικὴ εἰς τὸν κ. Φραζέσκο Μπερλούζη σὲ παρακαταθήκη κατὰ τὴν ἀπόδειξιν καὶ ἔγγραφο ὅπου ἔχω ἐπάνω εἰς τὸν πάγκο, χωρὶς νὰ ξεύρη ὁ καπετάνιος καὶ ὁ⁸⁸ πραγματευτής. ὁ ἐπίλοιπος καφές εἶναι ὅλος ἐδικός μου ἄκομη ἔχω ὁμολογίες καὶ⁸⁹ ὀφειλέτες ὅπου μοῦ θέλουν διὰ ρεάλια 1500 ἕως 2000 μὲ τοὺς τόκους τους.⁹⁰ εἰς τὲς βάρκες ὅπου λείπουν ἔχω καφέ καὶ (μυλό)πετρες καὶ θέλετε τὰ γυρεύσει.⁹¹ Διὰ ἐπιτρόπους μου εἰς ὅλα τὰ συμφέροντά μου παρακαλῶ, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, νὰ δεχτοῦν νὰ εἶναι ἀφέντης ὁ κύρ Ἰωνᾶς, ὁ ἀφέντης Μιχελέτος Κοντόσταβλος ὁ⁹² σύντεκνός μου καὶ ὁ κύρ διάκος σέρ Μαρτῆς ὁ πρωτονοτάριος καὶ ἡ μάνα μου ἀπᾶ⁹³ νω εἰς τὸ σπίτι μου καὶ εἰς τὰ παιδιά μου καὶ νὰ κάθεται μὲ ταῦτα ἕως νὰ ὑπανδρεύσῃ⁹⁴ τὴν θυλικήν, ἔπειτα νὰ κάθεται μὲ τ' ἄρσενικά καὶ ἔτσι νὰ εἶναι νοικοκυρά ὅσο ζεῖ⁹⁵ εἰς τὰ παιδιά καὶ στό πρᾶγμα μου (= περιουσία μου) ὡσάν νὰ ἦμουν ὁ ἴδιος. Ἀπὸ τὸ προυκίον⁹⁶ τῆς γυναίκας μου καὶ ἀπὸ ταῖς ἀγοράδες μου (= προσωπικῆς περιουσίας του) θέλουν διανεμηθεῖ σὲ κάθε παιδί⁹⁷ τὸ ἓνα τρίτον, χωρὶς νὰ εἶναι τὸ ἓνα περισσότερο εὐνοημένο ἀπὸ τὸ ἄλλο⁹⁸ ἐκτός ἀπὸ τὸ θηλυκόν εἰς τὰ σπίτια τοῦ Κάστρου⁹⁹ καὶ τοῦ χωριοῦ, ὅπως καὶ στὰ λιανικά (= μικρά ζῶα) ὅπου ἔχω ἐδῶ καὶ στὰ Θερμιά εἰς τὰ χέρια¹⁰⁰ τοῦ ἀγίου Τζίας. τῆς ἀδελφῆς μου ἔχω ρεάλια 1000, μισὰ εἰς ροῦχα, σπίτια, ἀμπέλι¹⁰¹ καὶ χωράφια καὶ τὰ ἄλλα ἐμίσά σὲ ὁμολογία καὶ μετρητὰ κατὰ τὸ προικοσύμφωνο¹⁰², μὰ ἐπειδὴ καὶ τὰ ροῦχα ὅπου ὅπου ἔλαβεν νᾶχουν ρεάλια 500 καὶ τὰ πράγματα (= ἀκίνητα) ριάλια 200¹⁰³ δὲν ἔχει νὰ λάβῃ παρὰ ρεάλια 300

καὶ θέλετε τῆς τὰ δώσει. Μὲ τὸν ἀφέντην Μιχελέτο¹⁰⁴ ἔχουμε πολλοὺς λογαριασμούς κατὰ πού φαίνεται εἰς τὸ διπλό κατάστιχό μου¹⁰⁵ Νο Q Νο 6 Νο C καὶ ἀφίνω τον εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ εἰς τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως¹⁰⁶ νὰ ἰδῆ νὰ τὰ ξεκαθαρίσῃ μαζί μὲ τοὺς ἐπίλοιπούς μου ἐπιτρόπους χριστιανικά¹⁰⁷ καὶ ὡσάν ἐδικός ὡσάν νὰ ἤθελα κάμω καὶ ἐγὼ εἰς τοῦ λόγου του. τὰ χίλια ρεάλια¹⁰⁸ ὅπου μοῦ ἔδωσεν ἡ πεθερά μου νὰ κρατῶ, μοῦ τὰ ἐπῆρεν ὁ ρεφερενδάριος εἰς τριακόσιας δέκα¹⁰⁹ πέτρες διὰ ρεάλια 365 καὶ ἄλλα τόσα μετρητὰ ἀπὸ ταῖς ἴδιες πέτρες καὶ ὁ κύρ Νικόλας¹¹⁰ τὸ ὑπόλοιπο γιὰ ἀπαίτηση πού εἶχε ἀπὸ τὸν μακαρίτην ἀφέντη Βασίλη καὶ ἄλλα¹¹¹ ὅπου ἔχω δοσμένα διὰ λόγου του ἡ καθὼς ἐπῆρεν καὶ ὁ μισέρ Περῆς 510 πέτρας¹¹² τοῦ ἀφέντη Μιχελέτου, εἰς τὸ ὅποιον ἐμπόριον τῶν πετρῶν ἔχω ἐγὼ δοσμένα περίπου¹¹³ 2000 ρεάλια καὶ ὁ ἀφέντης Μιχελέτος χίλια τόσα καὶ ἐπόμειναν οἱ πέτρες ἀπάνω μου¹¹⁴ διατὶ ὁ Ρέντης δὲν ἤθελε νᾶχη νὰ κάμῃ. τοῦ ἀφέντη καπετάν Γενεράλε χρεωσ¹¹⁵ ἔθω ρεάλια 100 διὰ τὴν Τζιά, ὅπου τὰ ἐπῆρα ἀπὸ τὸν Μανώλη τοῦ Μιχελῆ Μόρου ἀπᾶ¹¹⁶ τὴν Μῆλον καὶ ὅταν τὰ γυρεύσῃ ἡ ὑψηλότης του θέλετε τῆς τὰ δώσει τὰ ἑκατὸ ὅπου¹¹⁷ εἶναι εἰς τὸ φορτζεράκι (= μικρὸ χρηματοκιβώτιο). τὸν μουσοῦν Σαμπούλην καὶ τὸν καπετάνιον καὶ¹¹⁸ γραμματικόν του, θέλετε τοὺς πλερώσῃ ἀπὸ τὸ μεγάλο χρηματοδέμα ὅπου ἔχω ἀπάνω εἰς τὸ χρηματοκιβώτιον ρεάλια 150. τοῦ ἀφέντη πατέρα ἔχω ρεάλια 20 διὰ 5 πάγιας (;) καθὼς¹¹⁹ φαίνεται εἰς τὸ βιβλίον C. τοῦ ἀφέντη Γαλιᾶτζου ρεάλια 80 περίπου καθὼς φαίνεται¹²⁰ στό ἴδιο βιβλίον καὶ θέλετε πάρετε ἀπόδειξιν. τοῦ κ. Μανωλάκη Γρυπάρη ἄλλα¹²¹ 50 ἢ 60 καθὼς φαίνεται στό ἴδιο βιβλίον καὶ τοῦ Μπάου ἓνα μερίδιο καὶ θέλετε ἀντιπαραβάλλει μὲ τὸ σφραγισμένο βιβλίον στὰ ὅσα ἐλάβασιν καὶ νὰ κάμουν¹²² ἀπόδειξιν γιὰ ὅσα εἶναι, μὲ τὰ ὅποια καὶ μὲ ἄλλα (ἀνέρχονται) περίπου σὲ 600, ὅπου ἔχω εἰς τὴν λίστα (= κατάλογο)¹²³ γραμμένα ἀπάνω στό γραφεῖο καθὼς φαίνεται ὄνομα πέρ ὄνομα καὶ μὲ τριάντα¹²⁴ τόσα ὅπου ἔχω (δοσμένα) τοῦ Τζεντέρη κατὰ τὴν ἀπόδειξίν του καὶ θέλετε τα λάβῃ ἀπὸ τὴν χώραν¹²⁵ νὰ τὰ κρατῆτε εἰς τὸ σπίτι μου. Κατὰ τὸ βιβλίον τῶν χαρατζίων τοῦ τούρκου¹²⁶ ἔχω νὰ λάβω περισσὰ ἄσπρα περίπου 3000 ρεάλια καὶ εἰς τὸ ἴδιον κατάστιχον φαί¹²⁷ νεται πόσα ἔχει βαλμένα ἀφέντης ὁ Μιχελέτος διὰ ὅλα τὰ νησιά καὶ τοῦτο (ἐνν. τῆ Σίφου) καὶ πόσα¹²⁸ ἔχω ἐγὼ βαλμένα καὶ εἰσπράττοντας θέλει λαβαίνει τὸ μερίδιόν του καὶ νὰ δίδῃ καὶ¹²⁹ ἐμένα τὸ δικό μου. εἰς τὸ ἴδιον κατάστιχον τοῦ τούρκου χαρατζίου εἶναι ἓνα σημείωμα¹³⁰ τῶν 166 καὶ 61 τὰ ἔξοδα ὅπου ἔχω καμωμένα διὰ τὰ νησιά καὶ διὰ τὸ ἐδικό μας¹³¹ ξεχωριστὰ καὶ τὰ ἔχω δοσμένα τῶν ἐπιτρόπων καὶ κάνοντας λογαριασμόν θεϊκά χωρὶς¹³² νὰ μὲ ἀδικήσουσι τὰ ὅσα μοῦ ἔχουν δοσμένα οἱ χαρατζάρηδες ὅπου φαίνονται¹³³ καταλεπτῶς θέλουν με ἰκανοποιήσει γιατί κακόν ἀπὸ ἐμένα δὲν ἴδασι. ὁ ἀφέντης¹³⁴ πα-

τέρας Μικελούτζης μου θέλει ρεάλια 23 καί τοῦ τά ἀφήνω διά νά μου κά-
μη τόσεσ|¹³⁵ λειτουργίες. Εἰς τό μοναστήρι τῆς Βρύσης ἀφίνω τό μόνιασμα
μέ τό ἀμπέλι καί¹³⁶ θῶς εὐρίσκεται εἰς τήν Ἁγίαν Ἀναστάσια, καί τοῦ κύρ
Ἰωνᾶ ρεάλια ἑκατῶ. Εἰς τά¹³⁷ μοναστήρια τά γυναίκεια ἀφίνω μίαν πρό-
θεσιν εἰς πᾶσα ἕνα. εἰς τόν Ἁγιον Ἡλίαν¹³⁸ ἕνα ὁμολογο ρεάλια 25. εἰς
τόν Ἁγιον Ἀντώνιον ὅπου μέλλει νά θαιτῶ ρεάλια 50 εἰς μετρητά¹³⁹ καί
ὁμολογα νά ἀγοράση ἕνα ἀμπέλι νά τό ἔχη ὁ βικάριος ὅπου θέλει εὐρί-
σεται¹⁴⁰ καί νά μνημονεύη ἀενάως. Εἰς τās ἐννιά ἐνορίες ὅπου εἶναι εἰς
τό Κάστρο μας ἀφίνω¹⁴¹ εἰς κάθε μία ρεάλια 3 καί εἰς τήν Κυρά Λεοῦσα
ρεάλια 5. Τοῦ Χαιρέτου ζητῶ συγχώρησιν καί παρα¹⁴² καλῶ τον νά μου
συγχωρέση ἄν τίβεις ἐναντίον ἐμίλησα διά λόγου του καί θέλετε¹⁴³ τοῦ
δώση ρεάλια 25 νά τά δώση εἰς τόπους χρειαζόμενους ὅπου τοῦ ἐπαρά-
γειλεν ἡ¹⁴⁴ μακαρίτισσα ἡ γυναίκα μου. Εἰς τήν Παναγίαν τῆς Σγουρῆς
ἀφίνω τό χωραφάκι¹⁴⁵ ὅπου ἐγόρασα ἀπό τόν Νικολόν ὅπου εἶναι κοντά
εἰς τοῦ κύρ Ἀποστόλου καί ἐκεῖνα¹⁴⁶ ὅπου ἔχω δοσμένα εἰς τό ἀμπέλι νά
εἶναι καί ἐκεῖνα τοῦ μοναστηριοῦ. ἀπό τ' ἄλλα ρεάλια 1000 ὅπου εἶχα εἰς
τό χέρι μου ἀπό τίς τέσσερις χιλιάδες ὅπου ἦτον περισσότερες ὅπου
ἡ¹⁴⁷ ζεύρουν τά κρατῶ διατί τόσα ἐγγίζου νά πάρη κάθε παιδί, τά ὅποια
εἶναι τῶν¹⁴⁸ παιδίων μου· τέσσερα τόπια τῆς Βενετίας συνήθους ποιότητος
ὅπου ἦτον εἰς τό χέρι μου¹⁴⁹ καί πάγουν καί ἔρχονται, εἶναι τό καθ' ἕνα
τοῦ κάθε παιδιοῦ καί ὅποταν ὀρίσουσι¹⁵⁰ τά τρία τους τόπια θέλετε δώσει
παραγγελία νά τά φέρουσι, ἕνα κόκκινου¹⁵¹ ἕνα κρέμ καί ἕνα πράσινο.
ἀπό τά κεφάλαια ὅπου ἔχω εἰς τήν Βενετίαν καί ἔγραφα νά δώσουσι ρεά-
λια 1200 τοῦ μονισιόρ μου χρεωστεῖ ρεάλια πενήντα τόσα καθώς φαίνε-
ται εἰς τό βιβλίον¹⁵² No C. τ' ἄλλα 160 πού τόν βάζω χρεώστη διά τόν
μαϊνέρη τῆς Ρώμης καί δέν μου¹⁵³ τά ἔδωσεν καί ἄς τοῦ δώση λογαρια-
σμό καί ἐξόφληση ἡ ἐκλαμπρότης του. τοῦ ἀ¹⁵⁴ φέντη Τζανάκη ἔχω δο-
σμένα ρεάλια 35 διά τά παιδιά τοῦ ἀμπελιοῦ τῆς Πάρου¹⁵⁵ καί θέλετε τά
περάσει εἰς τόν λογαριασμόν τῶν παιδίων εἰς τό βιβλίον τῶν τρεχομένων
λογαριασμῶν¹⁵⁷ καί μέ ἄλλα ὅπου ἔχω δοσμένα διά λόγου τους. τῆς
Καλῆς Κατραλῆ εἰς τήν Τζιάν θέλει δώση¹⁵⁸ ὁ ἀδελφός μου ἀπ' ἐκεῖνα
ὅπου κρατεῖ ρεάλια 50 ν' ἀγοράση ἀμπέλι καί ὄ, τι ἄλλου¹⁵⁹ καί τοῦτο
διατί συμβιβάστηκα μαζί τῆς διατί τῆς ἔχω καί ἄλλα δοσμένα. τῆς Μα-
ρίας¹⁶⁰ τοῦ Μήλα ἀφίνω νά δώσουν ἕνα πῆχου βελουδο. τῆς Ζαμπετούλας
χαρίζω ἐκεῖνα¹⁶¹ ὅπου ἐδάνεισα τῆς ἀδελφῆς τῆς καί ἕνα πῆχου βελουδο.
καί τοῦτο, διά ν' ἀγαπᾶ τό παι¹⁶² δί μου, ἄν ζήση, καί συνιστῶ τῆς τῆς
μάνας μου, καθώς θωρεῖ τά παιδιά μου, νά τά¹⁶³ ἀγαπᾶ. τῆς Κρητικιάς
νά τῆς φέρουσι δύο γογράδες (;) καί ρεάλια 10 γενεῖ δέν γενεῖ καλο-
γρά.¹⁶⁴ εἰς τά Θερμιά ἔχω εἰς τοῦ Ἀντωνάκη Ἀρμακόλα δύο πιθάρια
κρασί καί ἄλλο ὅπως φαίνε¹⁶⁵ται εἰς τό βιβλίον No 6 ἡ C. εἰς τά ἴδια Θερ-

μιᾶ ἔχω λίγα πράγματα τῆς Μαρίας Πλουσι¹⁶⁶ ἀνῆς νά μου πουλήση,
ὅπως φαίνεται εἰς τό βιβλίον No C. ἀπό τό ὁμολογο ὅπου¹⁶⁷ μου χρεωσθῆ
ὁ Γεωργάκης τῆς χήρας καί ὁ Νικολός τοῦ Γιακουμακιοῦ καί ὁ ἕνας ἐδι-
κός μου¹⁶⁸ καί ὁ ἄλλος σύντεκνός μου, δέν θέλετε τῶς πάρει παρά 5 τά
ἑκατῶ. εἰς τήν θανήν μου¹⁶⁹ θέλετε πλερώση τούς ἱερεῖς ἕνα εἰκοσάρι (= 20 ρεάλια)
κατά τή συνήθεια. ὅποιος ἀγαπᾶ ἐμένα ζώντας μου ἕνα, τούς
παρακαλῶ ν' ἀγαποῦσι τή μάνα μου καί τά παιδιά μου δέκα, διότι δέν
ἡ¹⁷⁰ ζεύρει τινάς τόν θάνατον καθώς ἔρχεται καί ἐμένα τοῦ Καντζηλλιέρη
τοῦ κύρ διακού ἀ¹⁷¹ φίνω τρεῖς πῆχες τσόχα μαύρη ὅπου εἶναι ἀπάνω εἰς
τό φορτζέρι (= μικρό χρηματοκιβώτιο), διά τίς πολλές ὑπηρεσίες¹⁷² του
ὅπου ἐγνώρισα καί τοῦ Φραζέσκου ἄλλες τρεῖς πῆχες καί τόν κόπον του
καί ν' ἀγαπᾶ τό¹⁷³ σπίτι μου καί τά παιδιά μου. ὁ Κορδιστός μου θέλει
50 ρεάλια καθώς φαίνεται εἰς τό βιβλίον No C καί μήν τοῦ πάρετε τόκο
γιατί δουλεύει τά πράγματά μου (= χωράφια). τοῦ Ἡλιοῦ θέ¹⁷⁴ λετε
δώση ἐνάμισυ πῆχου τζόχα καί νά κρατῆτε τό παιδί του τό θηλυκόν νά τό
πανδρεύ¹⁷⁵ σετε καί νά τῆς δώσετε τό σπίτι ὅπου κάθεται ἡ Σημιακή. τούς
κολίγους μας νά τούς ἀγα¹⁷⁶ πᾶτε πάντα διά νά θεωροῦσι τά πράγματα.
Καί διά τό βέβαιον ἐγραύθη τό παρόν δι' ¹⁷⁷ ἐμοῦ τοῦ πρωτονοταρίου
Σίφνου ὑπογράφοντας καί ἰδιοχείρως του. ἀκόμη καί τά ¹⁷⁸ σπῆτια ὅπου
ἔχουν εἰς τήν Σμύρνην, μου κοστίζου ρεάλια 1000 καί νά τά πουλήσουν
νά εἶναι¹⁷⁹ τῶν τριῶν μου παιδίων καί ἀποθαίνοντας τό ἕνα, τό πρᾶγμα
νά παγαίνη εἰς τό ἄλλον καί¹⁸⁰ ἄν ἴσως καί ἤθελαν ἀποθάνη ὅλα χωρίς
κληρονομίες, ὅπου ὁ Θεός νά μήν τό δώση νά¹⁸¹ παγαίνου εἰς τούς πλη-
σιέστερους συγγενεῖς μου καί νάχουν ὑποχρέωση τά παιδιά μου¹⁸² νά κά-
νουν ταῖς ἐορταῖς τῶν γονέων τους καί νά βάνουν νά μᾶς λένε κάθε παι-
δι¹⁸³ τόν χρόνον λειτουργίαις πενήντα.

¹⁸⁴ + Πετράκις Ρόζας βεβαιώνω τά ἄνωθι.

¹⁸⁵ τοῦ Μανωλάκι Καραμάνου χρεωστοῦμεν μέ τόν ἀφέντη Μιχελέτο
ρεάλια 218 καί τόν κόπον του¹⁸⁶ ἄλλα ρεάλια 100 καί διά τά βελανιδία
ὅπου ἐμαγαζάρησε (= ἀποθήκευσε) θέλετε νά τοῦ δώση ἄλλα ρεάλια
50¹⁸⁷ περίπου, ὅπου γίνονται ὅλα μαζί ρεάλια 368, ἀπό τά ὅποια ἔχει νά
δώση¹⁸⁸ ὁ ἀφέντης Μιχελέτος τά ἐμισά καί ἐγώ τά ἄλλα μισά. τοῦ ἀνή-
κουν καί περισσότερα¹⁸⁹ διά τόν κόπον του, ἀλλά τόν παρακαλῶ νά τά
δεχτῆ.¹⁹⁰ Πετράκης Ρόζας βεβαιώνω ὡς ἄνωθεν.

¹⁹¹ Γάσπαρος Κοντόσταυλος μαρτυρῶ εἰς τά ἄνωθεν.

¹⁹² διάκος ἀθανάσης μάρτυρας εἰς τά ἄνωθεν.

¹⁹³ ἀντώνης στάης μάρτυρας εἰς τά ἄνωθεν.

¹⁹⁴ τοῦ κύρ Ἀντρέα Δούναβη διά ἕνα ὁμολογον, τοῦ ἀφίνω ρεάλια 25
καί νά φροντίση νά μαζώξῃ¹⁹⁵ τά χαράτζια καί ν' ἀγαπᾶ τό σπίτι μας.¹⁹⁶
διάκος σέρ Μαρτῆς πρωτονοτάριος Σίφνου προσκαλεσθείς ἔγραφα».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΡΟΖΑ

1. Μετά τόν θάνατο τοῦ Πέτρου Ρόζα, ἐπελθόντα μεταξύ 17/18-28 Ἰουνίου 1662,¹ δηλ. πολύ σύντομα μετά τή σύνταξη τῆς διαθήκης του, οἱ ἐπιθυμίες του, ὅπως λεπτομερῶς διατυπώθηκαν σ' αὐτήν (γεγονός τό ὅποιο βεβαιώνει ὅτι εἶχε πράγματι σώας τās φρένας), δέν τηρήθηκαν. Τήν ἐκκαθάριση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ θανόντος πρέπει νά ἀνέλαβε ὁ μόνος, ἐκ τῶν ἐπιτρόπων, Μιχελέτος Κοντόσταυλος, capo (= ἀρχιπρόκριτος) πλέον τῆς Σίφνου.² Οἱ ἄλλοι δύο συνεπίτροποι, ἱερομόναχος κύρ Ἰωνᾶς Ἀποστόλης καί κύρ διάκος Σερμαρτῆς, δέν ἀντέδρασαν, κατ' ἀρχήν, ἴσως ἐπειδή θεώρησαν τόν Κοντόσταυλο ἀρμοδιώτερον γιά τό ἔργο τῆς ἐκκαθάρισής τους, δεδομένου μάλιστα καί τοῦ γεγονότος τῆς ὑπαρξης καί ἐκκρεμωσῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων μεταξύ αὐτοῦ καί τοῦ ἀποθανόντος.

Ὅπως συνάγεται ἀπό κατάστιχο φυλασσόμενο στήν Καίρειο Βιβλιοθήκη τῆς Ἀνδρου (Φάκ. 602, ἀρ. 16), τό ὅποιο εἶχε τήν πρόνοια νά τηρήσει «*ἡ κερά Κατερίνα Ρόζαινα, μάννα τοῦ ποτέ Πετράκη Ρόζα*» καταγράφοντας «*ὅσα ἐπῆρε ὁ ἔκλαμπρος ἀφέντης Μιχελέτος Κοντόσταυλος ἀπό λογαριασμό πρόπριο (ἰταλ. proprio = περιουσία)*» τοῦ γιοῦ της, ὁ μόνος αὐτός ἐμφανίζεται στή διαχείριση τῶν πάντων. Ἀναλαμβάνει χρηματικά κεφάλαια, ρυθμίζει συνεταιριστικές ὑποθέσεις, πωλεῖ ἐμπορεύματα [καφέ, σαπούνη, μυλόπετρες, ὑφάσματα, τομάρια μαροκινά, καθρέπτες, ὑαλοπίνακες, ξυλεία, βελανίδι, λάδι, κατράμι, θειάφι, ἐξαρτήματα πλοίων, «*μπουμπάρδες*» (= μεγάλα κανόνια), βλήματα κανονιῶν, μερίδια πλοίων κ.λπ.] καί, γενικά, ἐνεργεῖ ὅλες τίς ἀπαραίτητες ἐργασίες διαχείρισης, οἱ ὅποιες φαίνεται πῶς διήρκεσαν ἐπί χρόνια, γεγονός πού ἀνησύχησε τήν κερά Κατερίνα Ρόζαινα, ἡ ὁποία ἀνέγραψε στό κατάστιχό της τά ἑξῆς:

«*Ἀφήνω τήν ἀφεντιά του (τόν Μιχ. Κοντόσταυλο) νά μὴν ἀγκανάρη (ἰταλ. ingannare = ἐξαπατῶ) τά ὄρφανά καί ἄν τ' ἀγκανάρη νάχη νά δώση κόντο (ἰταλ. conto = λογαριασμός) σέ κείνο τό φοβερό τριμπου-*

1. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 22-23.

2. Συμεωνίδη, Ἀνδριακά Ἱστορ. Ἐγγραφα, σελ. 92.

νάλε (ἰταλ. tribunale = Δικαστήριο) τοῦ Θεοῦ, τόσον ἡ ἀφεντιά του, ὅσο καί ὅποιος ἄλλος ἤθελεν τά δικάσει».

Τά ὄρφανά βέβαια καί τά λοιπά μέλη τῆς οἰκογένειας Ρόζα, μητέρα καί ἀδελφή τοῦ θανόντος, δέν θά ἀντιμετώπιζαν πρόβλημα διαβίωσης, ἀλλ' ἡ κερά Κατερίνα, μεγάλη, προφανῶς, στήν ἡλικία, ἀνησυχῶσε γιά τό μέλλον τῶν ἐγγονῶν της καί ἤθελε νά «*ὑπανδρεύση τήν θηλυκὴν*», κατὰ τήν ἐπιθυμία τοῦ γιοῦ της, ὅπως τήν εἶχε διατυπώσει στή διαθήκη του, φαίνεται ὅμως πῶς δέν ἔζησε παρόμοια χαρά. Ὑποθέτουμε ὅτι ὁ Μιχ. Κοντόσταυλος περιορίστηκε στή διαχείριση καί μόνον τῆς περιουσίας, χωρὶς νά ἐπισπεύδει τήν ἐκκαθάριση καί διανομή της στους κληρονόμους ὑπό τό πρόσχημα ὅτι ἦταν ἀνήλικοι. Ἔτσι, παρέρχονταν τά χρόνια, ἴσως καί τέσσερα, ὅποτε τοῦτος βρέθηκε σέ δυσχερέστατη οικονομική θέση ἀπό καταπίεσεις τῶν Τούρκων. Κατά τίς ὑπάρχουσες μαρτυρίες, ὁ πλοῦτος τοῦ Μιχελέτου εἶχε προσελκύσει τό ἀδηφάγο ἐνδιαφέρον τῶν Τούρκων, ἀλλά καί τήν ὀργή τους ἀπό πληροφορίες ὅτι ἐνίσχυε τοὺς ἐχθροὺς τους Βενετούς μέ ἀποστολές ἐφοδίων στόν πολιορκούμενο Χάνδακα τῆς Κρήτης. Σχετική εἶναι περιγραφή λαϊκοῦ στιχουργήματος, δημοσιευμένου ἀπό τόν Κάρολο Ἰω. Γκιών, Ἱστορία τῆς Σίφνου, Σῦρος 1876, σελ. 155-157, τό ὅποιο ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό ἱστορικές μαρτυρίες. Κατ' αὐτές, ὁ Μιχ. Κοντόσταυλος, ὡς ἐξαγοραστής τῶν τουρκικῶν φορολογιῶν τῆς Κέας, συνελήφθη ἀπό τόν Τοῦρκο ναύαρχο, βασανίστηκε σκληρά καί ὑποχρεώθηκε, γιά τήν ἐξόφληση δῆθεν τῶν ἀνωτέρω φορολογιῶν, στήν καταβολή ὑπερόγκου ποσοῦ (grossa summa). Τό γεγονός συνέβη περί τά τέλη τοῦ ἔτους 1666 μέ ἀρχές τοῦ 1667, ὑπῆρξε δέ ἡ ἀφορμή νά κλονιστεῖ ἀνεπανόρθωτα ἡ ὑγιεῖα του καί νά ἀποβιώσει τότε κατὰ τά ἤδη ἱστορηθέντα.³

2. Μέχρι τότε (ἀλλ' οὔτε καί μετά πενταετία, ὅπως θά ἀποδειχτεῖ στή συνέχεια), ἡ περιουσία τοῦ Ρόζα δέν εἶχε ἐκκαθαριστεῖ, οὔτε ἀποδοθεῖ στους κληρονόμους. Ὁ Μιχ. Κοντόσταυλος, πάντως, στήν ἀπό 4 Ἰουνίου 1664 διαθήκη του (στήν ὁποία διαφαίνεται μειωμένη οικονομική κατάστασή του σέ σύγκριση μέ ἐκείνην τοῦ Ρόζα), ἀνεγνώρισε τό ὑφιστάμενο χρέος του πρὸς τοὺς κληρονόμους τοῦ Ρόζα καί ἀνέθεσε στόν ἀδελφό του Νικολό, μετά τήν ἐκκαθάριση τῆς δικῆς του περιουσίας, νά ἐξοφλήσει πρῶτους αὐτούς. Ἐγγραψε συγκεκριμένα: «*Levando quello havevo dare alli figli della buona memoria del quodam signore Petrachi...*»⁴, δηλ. ἀφαιρώντας προηγουμένως ὅσα ὀφείλω νά δώσω στά παιδιά τοῦ ἀειμνήστου Πετράκη, ἐπεσύναπτε δέ πίνακα συνολικῶν ὑπο-

3. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 26-28 καί 61.

4. Βλ. ὑποσημ. ἀριθ. 2 τοῦ 1ου κεφαλαίου.

χρεώσεων του προς τρίτους, αλλά και απαιτήσεων, ακόμη και από συνεταιριστικές εργασίες του με τον Ρόζα, οι οποίες δεν είχαν περαιωθεί. Τά πράγματα πλέον είχαν πάρει δυσάρεστη τροπή, είναι δέ άγνωστο αν είχαν τακτοποιηθεί και τα χρηματικά κεφάλαια, υπέρτερα των 6.000 ρεαλιών, και έμπορεύματα, κατά τή διαθήκη του Ρόζα, τής συνεργασίας του με τον Νικολό Κοντόσταυλο τής Βενετίας.⁵

3. Όταν τά πράγματα είχαν φτάσει σ' αυτό τό σημείο, δηλ. κατά Μάρτιο του 1667 (όταν απέβίωσε ο Μιχελέτος Κοντόσταυλος), φαίνεται πώς δραστηριοποιήθηκαν οι άλλοι δύο επίτροποι τής διαθήκης Ρόζα, ο Ίωνας Αποστόλης και ο διάκος Σερμαρτής, δεδομένου ότι είχε προαποβιώσει και ή γιαγιά των όρφανών κερά Κατερίνα Ρόζα (όπως συνάγεται από έγγραφο έτους 1670 τής Καϊρείου Βιβλιοθήκης, δημοσιευμένο κατωτέρω). Ποιές ακριβώς ενέργειες τους ακολούθησαν μέχρι του έτους 1670 δεν γνωρίζουμε από ιστορικές πηγές. Περί τό 1669, παρόντος στή Σίφνο, ως governatore της, και του Γάσπαρου Κοντόσταυλου (βλ. στον παρόντα τόμο, σελ. 43-91) έγιναν, όπως φαίνεται, προσπάθειες διευθέτησης του ζητήματος και αποκατάστασης των όρφανών, ενώ οι επίτροποι τής διαθήκης Ρόζα προσπαθούσαν να διευκρινίσουν λεπτομέρειες τής διαχείρισης του Μιχελέτου Κοντόσταυλου. Περίπου τότε πρέπει να συνέβησαν δύο πράγματα: α) ο γάμος τής όρφανής Μοσχούς ή Μοσχουδάκι Ρόζα με τέκνο τής ευκατάστατης οικογένειας Καϊρή τής Άνδρου, τον Μιχαήλ Λεονάρδου Καϊρή⁶ και β) ή αποστολή στή Βενετία του αδελφού της Νικολού, υπό τήν προστασία του εκεί Νικολού Κοντόσταυλου.⁷ Για τήν τύχη του δεύτερου άρρενος όρφανού δεν υπάρχουν πληροφορίες, άγνωστε ακόμη και τό όνομά του.

Ο Νικολός Κοντόσταυλος, μετά τήν άφιξη του νεαρού Νικολού Ρόζα στή Βενετία, όταν διεπίστωσε ότι τουτός (καθολικού δόγματος) είχε κλήση προς τήν ιερωσύνη, φρόντισε, με τίς καλές γνωριμίες του με κύκλους του Βατικανού, για τήν είσαγωγή του στο Κολλέγιο Urbano τής Ρώμης. Τή μαρτυρία έχομε από τον ίδιο τον Νικ. Κοντόσταυλο, ο οποίος, σε έπιστολή του τής 26ης Σεπτεμβρίου 1671 προς τήν Άγία Προπαγάνδα, παρεκάλεσε «νά του δείξουν ιδιαίτερη στοργή γιατί ήταν καλός νέος, από τον οποίο ή Έκκλησία είχε να περιμένει πολλά».⁸

5. Βλ. ανωτέρω τό κείμενο τής διαθήκης.

6. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 22, ύποσημ. 7.

7. Αυτόθι.

8. Συμεωνίδη, Άνδριακά Ίστορ. Έγγραφα, σελ. 92-93.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΔΙΑΜΑΧΗ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΤΟΥ ΡΟΖΑ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΩΝ ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΥ

1. Οί, μετά τον θάνατο του Μιχελέτου Κοντόσταυλου, έναπομείναντες δύο επίτροποι τής διαθήκης Ρόζα, ιερομόναχος Ίωνας Αποστόλης και ο διάκος Σερμαρτής, φαίνεται πώς είχαν προχωρήσει ικανοποιητικά στο ξεκαθάρισμα των λογαριασμών τής, κατά τά έκτεθέντα ανωτέρω, διαχείρισης τής περιουσίας από τον συνεπίτροπό τους Μιχελέτο Κοντόσταυλο και εύρισκαν διαφορές και έλλείμματα. Άλλά και ή οικογένεια Καϊρή τής Άνδρου, τής όποιας μέλος ήταν πλέον τό Μοσχουδάκι Ρόζα, άδημονούσε να παραλάβει τήν προίκα της, αφού ή εκκαθάριση τής περιουσίας του πατέρα της δεν είχε τέλος. Γνωρίζουμε ότι τουλάχιστον ένα ποσό 987 ρεαλιών, τό όποιο είχε αναλάβει ο Μιχ. Κοντόσταυλος, δεν είχε καταγραφεί για άπόδοση στους κληρονόμους Ρόζα, ίσως εκ παραδρομής, και ο Νικολός Κοντόσταυλος τής Βενετίας δεν τό ανεγνώριζε. Εύκολα φαντάζεται κανείς τήν άλληλογραφία που διεξήχθη μεταξύ Βενετίας - Σίφνου και τον χρόνο τον όποιο έπηρε αυτή λόγω των επικοινωνιακών συνθηκών τής εποχής εκείνης.

Γιά τή διευκρίνιση λοιπόν των διαφορών που πρέπει να άνέκυψαν, απεστάλη στή Βενετία έμπιστο πρόσωπο των επιτρόπων του Ρόζα, ο όποιος φαίνεται πώς συνόδευσε μέχρις εκεί και τον νεαρό Νικολό Ρόζα. Ήταν δ' αυτό τό πρόσωπο ο διάκος Άθανάσης, ο όποιος είχε παρευρεθεί κατά τή σύνταξη τής διαθήκης του Πέτρου Ρόζα και ύπογράφει αυτήν ως μάρτυρας.¹ Ο ίδιος φαίνεται πώς συμπαραστέκονταν κατά τά προηγούμενα χρόνια τή γιαγιά Κατερίνα Ρόζα και τά όρφανά και γνώριζε σημαντικές λεπτομέρειες τής ύπόθεσης. Στο συμπέρασμα καταλήγουμε από τή διαφορά που άνέκυψε, κατά τήν παραμονή του στή Βενετία, μεταξύ αυτού και του Νικολού Κοντόσταυλου για ένα τουλάχιστον ποσό 987 ρεαλιών, τό όποιο ο άποθανών Μιχελέτος δεν είχε καταγράψει στον κατάλογο των ύποχρεώσεων του προς πληρωμήν. Έτσι ο διάκος Άθανάσης, πιθανόν γιατί τό ζήτησε ο Νικολός Κοντόσταυλος, υπέγραψε ένορκη

1. Βλ. τή δημοσιευμένη εδώ διαθήκη, στο τέλος της.

βεβαίωση ενώπιον του συμβολαιογράφου Βενετίας Νικολάου Βελάνου, παρουσία δύο μαρτύρων. Έγραψε ο ίδιος τη βεβαίωση σε (κακά) ελληνικά και την έπεσφράγισε ιταλικά ο δημόσιος νοτάριος, έχει δε ως εξής:

«1670, Μαρτίου 8, Βενετία.

Κάνω φέδε (ιταλ. fede = πίστη, έδω πιστοποιώ) και ξεκαθαρίζω άνα(μ)φιβόλως έγω διά³κος 'Αθανάσης πώς ο άφέντης ο Μιχελέτος Κου⁴τόσταυλος έπηρε από τό Μοσκουδάκι του ⁵ ποτέ Πετράκη Ρόζα ρεάλια ένιακόσια⁶ όγδοήντα έφτά, ήγουν ρ(εάλια) 987 άποθανόντας⁷ της λαλας της της κερά Κατερίνας ταυτά⁸ ρεάλια 987 τά (δυσνόητη λέξη) ως άνωθεν της λαλας⁹ είς τό(ν) θάνατόν της και πήρε τα ο άφέντης ο Μι¹⁰χελέτος τρεις βολές, την πρώτη βολά¹¹ ρ(εάλια) 500, τη δεύτερη ρ(εάλια) 250 και την τρι¹²τη ρ(εάλια) 237 και την τούτων βεβαιώ της άληθείας.

¹³ έγω διάκος 'Αθανάσης βεβαιώνω μέ

¹⁴ όρκο(ν) μου ως άνωθεν.

18 Μαρτίου 1670, στό Γραφεϊο έμοϋ του ύπογράφοντος νοταρίου, κειμένου επί της πλατείας του 'Αγίου Μάρκου Βενετίας, ένεφανίσθη ενώπιον έμοϋ, παρουσία μαρτύρων, ο κύριος διάκος 'Αθανάσης του άποθανόντος κυρίου Νικολού από τη Σητεία, ο όποτος άθρομήτως βεβαιώνει ένόρκως την άνωτέρω πιστοποίηση σε ελληνικό ιδίωμα, ότι έγράφη ίδια χειρί αυτού.

Παρόντες ο κ. Zorzi Taiapiera, του κ... , και ο κ. Francesco Maras, άποθανόντος κ. Νικολού από την Κάντια, μάρτυρες.

(Τ.Σ.) 'Εγώ Νικόλαος Velano δημόσιος νοτάριος Βενετίας είς πίστωσιν γράφω και ύπογράφω».²

2. 'Ο διάκος 'Αθανάσης, γιός του Νικολάου από τη Σητεία, πρέπει να ήταν έγκατεστημένος στη Σίφνο πρό χρόνων και αξιόπιστη προσωπικότητα, αν κρίνουμε από τό γεγονός ότι ο Ρόζας τον προσεκάλεσε μάρτυρα κατά τη σύνταξη της διαθήκης του στις 31 Μαΐου 1662, όπως και τον Κρητικό έμπορο 'Αντώνη Στάη, επίσης έγκατεστημένον στη Σίφνο.³ 'Η άνωτέρω πιστοποίησή του πρέπει να θεωρηθεί ειλικρινής, δεδομένου ότι στο κατάστιχο της κερά Κατερίνας Ρόζαινας, στο όποτο κατέγραφε τις αναλήψεις χρημάτων - έμπορευμάτων του Μιχ. Κοντόσταυλου, ανεγράφησαν, μετά τον θάνατό της, προφανώς από τους έπιτρόπους της διαθήκης και τά εξής:

2. Καϊρειος Βιβλιοθήκη 'Ανδρου, Φάκ. 602, αριθ. 11.

3. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 33-34.

«'Επηρε ή άφεντιά του (ο Μιχελέτος) άποθανώντας της κερά Κατερίνας Ρόζα τά γρόσα όπου έφι[...] άπού τά χέρια του Μάρκου διά [...]ριζάλια έννιακόσα όγδοήντα έφτά [...]» (σελ. 5 του καταστίχου), δηλαδή του ποσού τό όποτο έπεκαλείτο στη Βενετία ο διάκος 'Αθανάσης.

'Η μαρτυρία αυτή βεβαιώνει τον προηγθέντα, του Μιχ. Κοντόσταυλου, θάνατο της Κατερίνας Ρόζα και την ένεργοποίηση των συνεπιτρόπων της διαθήκης του γιού της.

'Ομως, άγνωστο για ποιους άλλους λόγους, ή τελική εκκαθάριση της περιουσίας και διάθεσής της στους νόμιμους κληρονόμους δέν είχε όριστικοποιηθεί ούτε και τό έτος 1672. Τότε ή λίγο νωρίτερα, έμφανίζονται στο προσκήνιο και οι Καϊρηδες της 'Ανδρου για λογαριασμό της νύφης τους, του Μοσχαδακιού, οι όποτοι άνέμεναν την, μεγάλη πράγματι, προίκα της, αλλά δέν έβλεπαν να περιέρχεται στη δικαιοϋχο.

3. 'Ετσι, περί τά τέλη του έτους 1671, προκειμένου να εκβιάσει την προώθηση των άπαιτήσεων της νύφης του, ο πενθερός της Λεονάρδος Καϊρης, άπευθύνθηκε στον Βάιλο της Βενετίας στην Κωνσταντινούπολη, προϊστάμενον του Γάσπαρου Κοντόσταυλου, ήδη προξένου της Βενετίας στην Κρήτη και άδελφού των Μιχελέτου και Νικολού, και ζήτησε τη συνδρομή του για την έπίλυση του ζητήματος. 'Ο Βάιλος έγραψε στις 8 Μαρτίου 1672 στον Γάσπαρο και του ζήτησε εξηγήσεις⁴. Αυτός, που βέβαια δέν έπιθυμούσε να εκτίθεται στον προϊστάμενό του, του άπήντησε στις 10 'Ιουνίου ιδίου έτους ότι, τό ζήτημα της προίκας της θυγατέρας του άποβίωσαντος Πέτρου Ρόζα, στο όποτο αναφέρονταν ο Καϊρης, αυτός δέν είχε καμμία σχέση. Ούτε κληρονόμος του Ρόζα ήταν, ούτε είχε περιέλθει σ' αυτόν λίγο ή πολύ της περιουσίας του θανόντος. 'Ο θανών άδελφός του Μιχελέτος ήταν απλώς έπίτροπος του Ρόζα μαζί με τον πατέρα 'Ιωνά και τον διάκο της Σίφνου. 'Αποθανόντος και του άδελφού του, απέμειναν έπίτροποι οι άλλοι δύο, όπως μπορούσε να διαπιστώσει από τό συναποστελλόμενο αντίγραφο της διαθήκης του Ρόζα.⁵ Μεταξύ των δύο θανόντων, Ρόζα και Μιχελέτου, υπήρχαν κάποιιοι λογαριασμοί από έμπορικές εργασίες, για την εκκαθάριση των όποιων συνέτρεχαν άκόμη μερικές δυσκολίες, γι' αυτό και δέν τελείωνε τό ζήτημα.⁶

Μέ τον άπλό αυτόν τρόπο άπήντησε στον Βάιλο ο Γάσπαρος άποσειόντας δικές του ευθύνες επί του ζητήματος, άλλ' οι έπίτροποι της διαθήκης

4. Συμεωνίδη, 'Ανδριακά 'Ιστορ. 'Εγγραφα, σελ. 53.

5. Της δημοσιευομένης άνωτέρω. Την έπιστολή του Γάσπαρου και τό αντίγραφο της διαθήκης απέστειλε, για λογαριασμό του, ο γαμπρός του Κων. 'Αλιπράντης από την Τήνο (βλ. Συμεωνίδη, 'Ανδριακά 'Ιστορ. 'Εγγραφα, σελ. 54). Βλ. και Κ.Δ. Μέριτζιου, Μία Διαθήκη κ.λπ., σελ. 103.

6. Βλ. ύποσημ. αριθ. 4.

Ρόζα Ἰωνᾶς Ἀποστόλης καί διάκος Σερμαρτῆς φαίνεται πώς εἶχαν ἄλλη γνώμη, πιθανόν καί στοιχεῖα, τά ὁποῖα δέν ἀπεκάλυψε ἡ ἱστορική ἔρευνα μέχρι σήμερα. Συνέχισαν, ὅπως φαίνεται, τίς παραστάσεις τους στόν Βάιλο προσκομίζοντας καί πρόσθετα ντοκουμέντα, ἄν κρίνουμε ἀπό τό γεγονός ὅτι φρόντισαν νά ἐπισημοποιήσουν τό κατάστιχο τῆς κερά Κατερίνας Ρόζα γιά νά τό καταθέσουν ἀρμοδίως. Τήν ἐπισημοποίηση ἔκανε ὁ καθολικός ἐπίσκοπος Μήλου καί τοποτηρητής Σίφνου Ἰωάννης Ἀντώνιος Καμίλλης στίς 12 Νοεμβρίου 1673 ἐπί τοῦ ἀντιγράφου τοῦ καταστίχου, δηλώνοντας ὅτι «αἰτήσει τοῦ αἰδεσιμωτάτου μοναχοῦ κύρ Ἰωνᾶ Ἀποστόλη, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν του πρόσωπα ἄξια ἐμπιστοσύνης, συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος κ. Πέτρου Ρόζα, τά ὁποῖα βεβαίωσαν ἐνόρκως ὅτι τό κατάστιχο ἦταν πράγματι τό τηρούμενο ἀπό τή θανοῦσα κυρία Κατερίνα Ρόζα, μητέρα τοῦ ἀνωτέρω Ρόζα κ.λπ»⁷.

Ὁ Βάιλος ἔγραφε καί πάλι στόν πρόξενο Κρήτης Γάσπαρο Κοντόσταυλο, ἀπέστειλε δέ τήν ἀλληλογραφία μέ κάποιον Δημήτριο Ἀθανάση, συγγενή, προφανῶς, τοῦ διακού Ἀθανάση, στόν προβλεπτή τῆς Σούδας Nani γιά νά τήν παραδώσει στόν πρόξενο. Αὐτός, κατόπιν τούτου, ἀπηύθυνε στόν Βάιλο τό ὑπ' ἀριθμ. 20 ἔγγραφο, τό ὁποῖο δημοσιεύεται στόν παρόντα τόμο (βλ. σελ.), ὁ δέ ἀδελφός του Νικολός, τόν ὁποῖο θά ἐνημέρωσε σχετικῶς, τό ὑπ' ἀριθμ. 22 (βλ. σελ.), καί τά δύο ἔτους 1674, Μαΐου 7, τό πρῶτο καί 7 Δεκεμβρίου, τό δεύτερο.

Ἄλλες πληροφορίες ἐπί τοῦ θέματος τούτου δέν γνωρίζουμε. Παρατηροῦμε μόνον ὅτι, δώδεκα χρόνια μετά τόν θάνατο τοῦ διαθέτη Πέτρου Ρόζα, ἡ κληρονομία δέν εἶχε ἐκκαθαριστεῖ πλήρως. Τό ἴδιο συνέβη καί μέ ἐκείνην τοῦ Βασιλείου Λογοθέτη, ἀφοῦ τά 2000 δουκάτα, τά ὁποῖα, κατέλιπε τοῦτος ὑπέρ τῆς Μονῆς τῆς Βρυσιανῆς, δέν εἶχαν ἀποδοθεῖ ἀπό τόν Νικολό Κοντόσταυλο οὔτε μετά παρέλευση τριάντα χρόνων, μέχρι πού ἀναγκάστηκε νά μεταβεῖ στή Βενετία, μολονότι περασμένης ἡλικίας, ὁ ἐπίτροπος τῆς Μονῆς Ἰωνᾶς Ἀποστόλης, ὁ καί ἐπίτροπος τῆς διαθήκης Ρόζα, γιά νά ξεκαθαρίσει τά πράγματα. Θά μπορούσαμε νά ὑποθέσουμε ὅτι τά κεφάλαια τῶν ἐμπόρων τῆς Σίφνου, τά ὁποῖα διαχειρίζονταν στή Βενετία ὁ Νικολός, τά εἶχε σάν καταθέσεις τίς ὁποῖες, λόγω τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τῶν δικαιούχων ἢ γιά ἄλλους νομικούς λόγους, δέν μποροῦσε νά ἀναλάβει γιά νά ἐκπληρωθοῦν οἱ, διά διαθηκῶν, ἐπιθυμίες τῶν διαθετῶν. Ὅμως, ἀκόμη καί αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχελέτου οἱ ἐντολές, διά τῆς διαθήκης του (1664), δέν εἶχαν ἐκπληρωθεῖ οὔτε τό ἔτος 1723 μέ νομικές παρεμβάσεις τοῦ Νικολοῦ, κατ' ἀρχήν, καί μετά τόν θά-

7. Τό κατάστιχο καί ἄλλα ἔγγραφα δημοσιεύει ὁ κ. Δημ. Ι. Πολέμης στήν ὑπό ἔκδοσης ἔργασια του «Οἱ Κοντόσταυλοι τῆς Ἄνδρου».

νατο καί τούτου, τῶν τέκνων τοῦ Γάσπαρου Κοντόσταυλου, ἀνεφιῶν τοῦ Μιχελέτου.⁸

Τέλος, μέ βάση τά ὑπάρχοντα στοιχεῖα καί ἱκανές ὑποθέσεις, οἱ ὁποῖες ἴσως νά μὴν ἀφίστανται τῆς πραγματικότητος, ἐπιχειρήσαμε νά δώσουμε μιάν εἰκόνα τοῦ θέματος τῆς παρούσης ἐργασίας, ἡ ὁποία δυνατόν νά διαφοροποιηθεῖ μελλοντικά, εἴτε ἀπό τήν ὑπό ἔκδοση ὅμοια τοῦ κ. Δημ. Ι. Πολέμης, μέ τίτλο «Οἱ Κοντόσταυλοι τῆς Ἄνδρου», εἴτε ἀπό ἐκείνην τοῦ κ. Ἀντώνη Πάρδου, μέ τίτλο «Οἱ Κοντόσταυλοι τῆς Ἄνδρου στή Σίφνο τόν 17ο αἰῶνα», τήν ὁποῖα ἀνεκοίνωσε στό Β' Διεθνές Σιφναϊκό Συμπόσιο (27-30 Ἰουνίου 2002).

8. Συμμεωνίδη, Ἄνδριακά Ἱστορ. Ἐγγραφα, σελ. 59-61 καί 84 ἐπ.

Em^o e R^o Sig^o et P^ore mio Col^o 16

26

Non sono le cause et impedimenti quali con molto mio dispiacere
e amara memoria s'ha avuto star qui in questo luogo della mia
residentia come con più mie lettere ho significata alla S^o Cong^o
dopo la mia partenza da Roma le quali sono queste, alio non
ho avuto di che vivere ne sperando poter campar li miei figli et un
di quel Re di Constant^{inopoli} si poterà che nella mia residentia ne
pudo di tenere l'uffellano ne servitute ne della Chiesa ne del
fornio, si ho più perso consumato nella servitute di questa Chiesa
nel tempo che la tenia il più et di quella di Sifano tutte le mie
possessioni che importano la lor vendita iso in circa per non haver
ancora ne restato da Roma di quatto mie lettere scritte dopo la mia
partenza da Roma che sono tre anni, esset questa di via Em^o papa
cinque giorni fa della quale mi sono a loquendo consolato
come io l'avevo li miei ducati et conq^{ue} del Re di Constant^{inopoli} quali
con duplicate lettere cinque miei fa ho duplicati al S^o Sig^o di
Venezia di Constant^{inopoli} se non far la volta mely faccia ottenere una
parte d'oro, non potendo io far la spesa per la mia poverta allora
fui quando la mia Cong^o mi mandava et andavo stare nella mia villa
mea, se bene il mio Re^o et tanto poverta che non poteo vivere ne
mantenermi senza altro aiuto di sua Santita o della S^o Cong^o
e per io mi mandava a P^o Em^o di aiutar mi, mi pino d'ora
alla ricompensa che mi ha fatto D^o Em^o della Sede Apostolica
et tanto più quanto ho conosciuto mentre che non stavo qui li
longhezza et tanta vita et obedientia che portavo al Re^o e
farono uno umore in tutte le re Gole del mio Regno, se come
sono più stato da quasi quanto da non ho avuto. Etorno al

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΙΦΝΟΥ ΜΙΑΣ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ [1625 - 1675]

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Μέ την έπιβολή τής τουρκοκρατίας στά νησιά τών Κυκλάδων (1537), κατά τά ήδη ιστορηθέντα σέ άλλους τόμους τού περιοδικού καί τό βιβλίο μας «Ιστορία τής Σίφνου» [Α' έκδοση 1990, Β' τό 2002], οί καθολικές Κοινότητές τους, όλιγομελείς καί επί Φραγκοκρατίας στά περισσότερα άπό αυτά, άρχισαν νά φθίνουν ραγδαία, τόσο πληθυσμιακά, όσο καί δογματικά-οικονομικά άπό έλλειψη ποιμένων (έπισκόπων - λοιπού Κλήρου), οί όποιοι θά μεριμοούσαν γιά τήν παραμυθία τών πιστών καί τή διάσωση περιουσιών.

Ειδικώτερα στή Σίφνο, όπου τά πρώτα όγδόντα χρόνια (1537-1617) τής νέας ύποδούλωσης, ή Διοίκησή της άσκήθηκε ιδιότυπα, δηλαδή άπό τήν πολυάνθρωπη όρθόδοξη Κοινότητα μέ παράλληλη παρουσία τών τέως ήγεμόνων-δυναστών της τού Οίκου τών Γοζαδίνων, ως φόρου ύποτελών στό τουρκικό κράτος, ή εξέλιξη τών πραγμάτων στίς δύο, δογματικά διαφέρουσες, Κοινότητες υπήρξε συντριπτικά υπέρ τών όρθοδόξων.

Ό θεμελιακός κλονισμός τού Οίκου τών Γοζαδίνων, τόσο μέ έξώσεις τών ήγεμόνων άπό τούς Τούρκους, όσο καί μέ τίς επανόδους τους ως φόρου ύποτελών σ' αυτούς, όπως καί ή έν γενεί δυσμενής εξέλιξη τών πραγμάτων στόν άλλοτε φράγκικο νησιωτικό χώρο, ήταν έπόμμενο νά προσενηύσουν βαθύτατη άνησυχία καί στό καθολικό στοιχείο τής Σίφνου, παρά τήν παρουσία τών Γοζαδίνων, τό όποιο άρχισε νά διαρρέει πρός δύο κατευθύνσεις, τής φυγής άπό τόν τόπο ή τής προσχώρησης στήν Όρθοδοξία, στους κόλπους δηλαδή τού άνερχόμενου κοινωνικά καί οικονομικά έλληνικού στοιχείου, άναδεικνυομένου στόν μελλοντικό τοπικό κυρίαρχο.

Παρά τό γεγονός ότι οί ιστορικές μαρτυρίες γιά τήν έπικρατήσασα κατάσταση πραγμάτων στίς Κυκλάδες περί τά τέλη τού 16ου μέ άρχές τού 17ου αιώνων είναι άνεπαρκείς γιά τήν άποτύπωση μιās σαφούς εικόνας τους, τόσοσν οί όλίγες αυτές, όσο καί οί πολλές όμοιες τών μεταγενεστέρων

Έπιστολή (17 Μαΐου 1641) τού καθολ. έπισκόπου Σίφνου Giacomo della Rocca πρός τό Βατικανό (σελ. πρώτη).

χρόνων, βεβαιωμένες μάλιστα μέ πλήθος στοιχείων ἀρχαιακῶν πηγῶν, ὀδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι, κατά τήν ἐποχή ἐκείνη, τό ἑλληνικό (ὀρθόδοξο) στοιχεῖο τῆς Σίφνου ἐργάστηκε συστηματικά γιά τήν κραταίωσή του στόν τόπο μέ ἐπιδίωξη παράλληλης ἀπαξίωσης τοῦ ρόλου τοῦ ἄλλοτε πανίσχυρου Λατινικοῦ μέ ἀπόλυτη ἐπιτυχία. Γιά τήν εὐρύτερη αὐτή κοινωνική ἀνατροπή στά χρόνια πού ἀκολούθησαν, μέ τήν ἐμφάνιση στό πολιτικό-οἰκονομικό προσκήνιο διακεκριμένων προσωποποιήσεων, ὅπως ἐκείνης τοῦ κορυφαίου μισέρ Βασίλη Λογοθέτη, ἔχομε γράψει μέ πολλά στοιχεῖα στούς δώδεκα ἤδη τόμους τοῦ περιοδικοῦ, ἰδιαίτερα ἀπό θέσεως ὀρθόδοξης Κοινοτήτας, στούς κόλπους τῆς ὁποίας εἶχαν ἀφομοιωθεῖ, κατά τρόπον ἀπόλυτο, πολλοί καθολικοί, ἀκόμη καί μέλη - στενοί συγγενεῖς τοῦ τέως (ἀπό τοῦ ἔτους 1617) ἡγεμονικοῦ Οἴκου τῶν Γοζαδίνων.

Οἱ ἐναπομείναντες ὀλιγάριθμοι πιστοί τοῦ καθολικοῦ δόγματος, ἐλάχιστοι ἀπό τούς ὁποίους καί οἰκονομικά ισχυροί, ἀφέθηκαν ἀπό τή Ρώμη ἐπί πολλά χρόνια, μέχρι τοῦ ἔτους 1625, στήν τύχη τους, ἐστερημένοι ἐπισκόπου καί λοιποῦ Κλήρου, πού εἶχαν ἐγκαταλείψει τίς θέσεις τους μετά τήν κατάκτηση τῶν νησιῶν ἀπό τούς Τούρκους.¹

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ἡ ὁποία δέν εἶχε καταφέρει στά 400 χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας νά προσηλυτίσει τούς ὀρθοδόξους τῶν νησιῶν στόν Καθολικισμό, παρά τίς καταθλιπτικές πιέσεις πού ἄσκησε, μετά τήν ἀπώλεια ἑκατομμυρίων ὀπαδῶν της στόν εὐρωπαϊκό χῶρο ἀπό τή Μεταρρύθμιση τοῦ Λουθήρου (1517), θεώρησεν ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα ἀλλόδοξη Τουρκοκρατία ἀποτελοῦσε τήν κατάλληλη εὐκαιρία γιά προσηλυτισμό τῶν ὀρθοδόξων ποιμνίων τῆς Ἀνατολῆς καί κατέστρωσε προγράμματα ἀφομοίωσής τους γιά τήν ἀναπλήρωση τοῦ μεγάλου κενοῦ.² Ἡ ἐφαρμογή τῶν καταρτιζομένων ἐπί χρόνια σχεδίων ἀποφασίστηκε νά ἐνεργοποιηθεῖ περί τό ἔτος 1620. Τότε τό Βατικανό προῆλθε στήν ἴδρυση τῆς Ὁργάνωσης Sacra Congregazione de Propaganda Fide (= Ἱερά Σύναξη γιά τή Διάδοση τῆς Πίστεως), τήν ὁποία ἐπάνδρωσε μέ Ἱησοῦτες γιά τήν πρόωθηση τῶν προσηλυτιστικῶν προγραμμάτων του. Τότε ὅμως ἀνῆλθε (1620)³ στόν θρόνο τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις, διακεκριμένος ἱεράρχης, στό πρόσωπο τοῦ ὁποίου ἡ Ρώμη διέκρινε τόν ισχυρό ἀντίπαλο στήν ἀνάσχεση τῶν σχεδίων της καί ἀπεφάσισε τήν, πάση θυσία, ἀπομάκρυνσή του ἀπό τήν Ἡγεσία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Τά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν τότε μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, εἶναι πασίγνωστα, σύντομη δέ περιγραφή τους

ἔχει γίνει καί ἀπό τῶν σελίδων τῶν «Σιφνιακῶν». Τελικά, μέ τήν ἄσκησή ἀδυσώπητης πολεμικῆς τῶν πρέσβων τῶν καθολικῶν κρατῶν Γαλλίας καί Αὐστρίας στήν Κωνσταντινούπολη καί «χρηματοδότηση» τοῦ Βατικανοῦ γιά τήν ἐξαγορά Τούρκων ἰθύνοντων, οἱ τελευταῖοι διέταξαν τή δολοφονία μέ στραγγαλισμό τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου (1638).

Μέσα στό κλίμα τῶν φοβερῶν ἐκείνων γεγονότων, στά ὁποῖα εἶχε τότε στραφεῖ τό παγκόσμιο ἐνδιαφέρον, ἡ Ὁργάνωση Ἁγία Προπαγάνδα, σέ μιά προσπάθεια ἐπαναδραστηριοποίησης τοῦ Καθολικισμοῦ στίς Κυκλάδες, προῆλθε στή λήψη συγκεκριμένων μέτρων, ὅπως διορισμούς ἐπισκόπων καί κληρικῶν στίς κενές θέσεις, ἀποστολῆς ἱεραποστόλων (τῶν λεγομένων «μισσιοναρίων») γιά τήν προσφορά ἱατρικῶν καί ἄλλων ὑπηρεσιῶν καί κατήχησης τῶν «αἰρετικῶν», ὅπως χαρακτηρίζαν τούς ὀρθοδόξους (στήν ἄγνοιά τους τοῦ περιεχομένου καί τῆς οὐσίας τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος), χορήγησης οἰκονομικῶν ἐνισχύσεων, ἀγορᾶς ἢ ἀνακατάληψης ἐκκλησιαστικῶν περιουσιῶν πού εἶχαν καταπατηθεῖ ἀπό ὀρθοδόξους καί καθολικούς κ.λπ. Στίς ἐνέργειες τῶν κληρικῶν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας Σίφνου γιά ἀνασυγκρότηση ἀπό τοῦ ἔτους 1625 καί ἐξῆς, ἀναφέρεται ἡ παροῦσα ἐργασία, μολονότι σύντομη περιγραφή τους ἔγινε ἤδη στόν τόμο 4 (1994) τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου ὅμως εἶχαμε δώσει ὑπόσχεση (σελ. 38, ὑποσ. 17) πληρέστερης περιγραφῆς τους καί μέ ἄλλο ἀρχαιακό ὕλικό.

Ὅπως θά γίνει κατανοητό ἀπό τήν ἱστορία πού ἀκολουθεῖ καί μέ τά νέα στοιχεῖα, ἡ ἐπιδίωξη ἀνασύνταξης τοῦ Καθολικισμοῦ στή Σίφνο (καί τά ἄλλα νησιά), ἀπέβη προσπάθεια ἐπί ματαίω, παρά τίς συντρέξασες εὐνοϊκές, κατά κάποιον τρόπο, συνθήκες πρός τοῦτο. Ἀναφερόμαστε λ.χ. στόν βενετοτουρκικό πόλεμο (1645-1669), κατά τή διάρκεια τοῦ ὁποίου κυριαρχοῦσε στίς θάλασσες ὁ στόλος τῆς Βενετίας καί ἔδινε ἐλπίδα, ἀπό τυχόν νικηφόρα ἐκβασή του ὑπέρ τοῦ καθολικοῦ τούτου κράτους, μιᾶς ἀνασύστασης τοῦ πάλαι ποτέ Φραγκισμοῦ. Ὅμως οἱ ὀρθόδοξοι, πρό πολλοῦ αὐτοδιοικούμενοι - ἐμπορευόμενοι - πνευματικά ἀνερχόμενοι καί δυναμικά κρατοῦντες ἐπιτόπια, παρά τήν ἐπιβληθεῖσα τουρκοκρατία καί τίς συνέπειές της, ἔβλεπαν μέ καχυποψία μιά νέα ὑπεροχή τῶν Δυτικῶν στήν περιοχή τους, ἡ ὁποία θύμιζε τήν, ὄχι καί πολύ μακρυνή, ἀνελεύθερη καί καταθλιπτική Φραγκοκρατία. Φρόντιζαν λοιπόν τήν, ὅσο τό δυνατόν μεγαλύτερη ἀποδυνάμωση τῶν Λατινικῶν κοινοτήτων (βλέπε λ.χ. στό Πρῶτο Μέρος τῆς παρούσης ἐργασίας τήν ἐγκατάλειψη τοῦ Λατίνου ἐπισκόπου Σίφνου σέ φτώχεια, ἐνῶ στόν μεγαλύτερο Βασίλη Λογοθέτη δέν θά κόστιζε τίποτα ἡ συντήρησή του, ὅπως ἔκανε κατόπιν, στόν τελευταῖο χρόνο τῆς ζωῆς του, μετά ἀπό παράκληση τοῦ Βατικανοῦ, ἡ τή δημιουργία ζητημάτων μέ τά κτηματικά τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς, τήν

1. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 29 ἐπ.

2. «Σιφνιακά», 9 (2001), σελ. 91 ἐπ.

3. Ὁ.π.π., ὅπου ἀπό τυπογραφικό σφάλμα ὡς ἔτος ἐκλογῆς τοῦ Λούκαρι ἀνεγράφη 1820, ἀντί τοῦ ὀρθοῦ 1620.

ἀδιαφορία στην κατερείπωση τῶν ἐκκλησιῶν της, ἐνῶ οἱ ὀρθόδοξοι συντηροῦσαν ἄριστα τίς δικές τους καὶ ἀνήγειραν συνεχῶς νέες κ.λπ.), ἐνῶ, παράλληλα, τηροῦσαν μιά καταπλήσσοσα πολιτική ἰσορροπία μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων, ἐκμεταλλευόμενοι ἐμπορικά-οἰκονομικά τίς περιστάσεις τοῦ μακροχρόνιου πολέμου, ὅπως ἔχομε ἱστορήσει σέ ἄλλους τόμους τοῦ περιοδικοῦ.

investimenti di quel denaro della mia pensione. Da me si ha già in
 tutto che di quel denaro si ha fatto un uso che non è stato
 di Vienna. L'anno 1588 prima era in un altro stato che in quello
 che ora è di possessione sua quale ha una compagnia di altri, e
 altri cinque soldi in ogni anno, una la casa e la casa medesima
 che ha fatto un uso della Compagnia di S. Paolo. Questo denaro qual
 tempo prima di me lo qual era in stato come non fruito e non
 a nessuno tale possessione in due parti di soldi per a dividere
 quella cinque soldi del detto denaro per S. Paolo ha fatto un uso
 ed da una donna, qual prima io ricevo e Dio sarà benedetto
 mia Chiesa molto tempo se la inventare saranno fructuosi et
 altri e la Chiesa, et in forma la sua casa. La casa
 nella casa del detto S. Paolo di S. Paolo di S. Paolo e non
 resterà a me tanta et io ho prima qual ho fatto di non
 dea fare tal compagnia e lui mi aveva in la parte migliore
 di un tal compagnia ma perché io non e conosci che lui creder
 e questa Chiesa e la sua buona vita e non mi era del suo partito
 et e non ho fatto da S. Paolo prima quando non e conosci
 vole che la sua casa, e non ho fatto un uso: un uso di
 Compagnia la suplico mi faccia leggere et darmi la casa di
 questa Chiesa e se o quanto altri e prima e fra alcuni
 di tanto tempo che ho fatto et un fare alla mia parte prima
 in questa casa intrata. Et non ho fatto la parte da S. Paolo
 et una vita, e non ho fatto un uso et ho fatto la mia parte
 fatto tutti di S. Paolo. L'anno 1588 prima era in un altro stato
 Di S. Paolo
 Gian. de' Medici Scrab.
 Giacomo della Rocca mi di Torino, e rifatto.

Ἡ 2η σελίδα τῆς ἐπιστολῆς (17-5-1641) τοῦ Giacomo della Rocca.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΒΙΚΑΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
 GIACOMO DELLA ROCCA [1625 - 1643]
 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΑΣΥΝΤΑΞΗΣ -
 ΟΙΚΟΝΟΜ. ΑΝΟΡΘΩΣΗΣ

1. Ἡ ἀνασύνταξη τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Σίφνου - Κέας - Θερμίων ἄρχισε τό ἔτος 1622 μέ ἐκλογή ἐπισκόπου, τοῦ Χριστόφορου Καρλέττι da Capranica, ὁ ὁποῖος ὅμως δέν ἐτόλμησε νά μεταβεῖ στήν ἔδρα του καί παρέμεινε στή Ρώμη μέ ἔγκριση τοῦ Βατικανοῦ.¹ Τό 1625 ἀνατέθηκε σέ δύο κληρικούς, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦσαν στήν Ἄνδρο· τόν Χιώτη Ἰάκωβο Δελλαρόκκα (Giacomo della Rocca), μέ τό ἀξίωμα τοῦ βικαρίου (ὡς προϊσταμένου) καί τόν Ἀνδριώτη Δομήνικο Δελλαγραμμάτικα (Domenico della Grammatica), ὡς βοηθόν τοῦ πρώτου, μέ τό ἀξίωμα τοῦ ἀποστολικοῦ μισσιοναρίου. Ὁ πρῶτος ἐργάστηκε πράγματι φιλότιμα καί μέ ζήλο γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς Ἐκκλησίας Σίφνου, διεξήγαγε δικαστικούς ἀγῶνες γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς περιουσίας της ἀπό τήν κατοχή στενῶν συγγενῶν τοῦ τέως ἡγεμόνα Ἄγγελου Γοζαδίνου, ἴδρυσε Σχολεῖο γιά τήν ἐκπαίδευση τῶν νέων, καθολικῶν καί ὀρθοδόξων, καί προσέφερε πνευματικό ἔργο στους ὀλίγους ἐναπομείναντες πιστούς της. Ἀντίθετα, ὁ Δελλαγραμμάτικας, ἀντί νά συμπαρασταθεῖ στόν Δελλαρόκκα, συνεργάστηκε μέ τόν καταπατητή τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας Ἰούλιο Δελλαγραμμάτικα, θεῖο του ἀπό τήν Ἄνδρο καί σύζυγο ἀδελφῆς τοῦ ἡγεμόνα Γοζαδίνου, ἐγκατεστημένον ἀπό πολλῶν χρόνων στή Σίφνο, δημιουργώντας πολλά προβλήματα στόν προϊστάμενό του.

Τά γεγονότα αὐτά καί ἄλλες λεπτομέρειες γιά τή βικαριακή περίοδο τοῦ Δελλαρόκκα στή Σίφνο μέχρι τοῦ ἔτους 1634, ἔχουν ἀναπτυχθεῖ στά «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 34-38, ὅπου καί παραπέμπουμε. Τό ἔτος

1. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 34.

1633, ὁ Δομήνικος Δελλαγραμμάτικας, ὁ ὁποῖος φέρεται νά ἔχει κατεξοδεύσει καί τήν οἰκονομική χορηγία τοῦ Βατικανοῦ ὑπέρ τοῦ Δελλαρόκκα (ἀπό τοῦ ἔτους 1628), ἐγκατέλειψε τή θέση του καί ἐπέστρεψε στήν πατρίδα του Ἄνδρο, προκειμένου νά συντηρεῖται ἀπό τούς συγγενεῖς του, τόν ἐπόμενο δέ χρόνο 1634 ἔκανε τό ἴδιο καί ὁ Δελλαρόκκας (ὁ ὁποῖος εἶχε νά λάβει τούς μισθοῦς του ἀπό τό 1629 καί ὑπέφερε οἰκονομικά), προκειμένου νά ἀντιμετωπίσει τά ἔξοδα διαβίωσής του ἀπό μερικά κτήματα πού κατεῖχε στήν Ἄνδρο. Καί οἱ δύο ἀγνοοῦσαν ὅτι τό Βατικανό εἶχε πρόθεση νά τούς ἀναδείξει σέ ἐπισκόπους. Ἡ ἐκλογή τους ἔγινε στά τέλη τοῦ 1634, τοῦ Δελλαγραμμάτικα σέ ἐπίσκοπον Ἄνδρου καί τοῦ Δελλαρόκκα σέ ἐπίσκοπον Σίφνου - Θερμίων καί Κέας.²

2. Ὁ Δελλαρόκκα, πρὶν ἐγκαταλείψει τή Σίφνο τό 1634, εἶχε συμφωνήσει μέ ἕναν ἱερέα ἀπό τή Σύρο, τόν δόν Μάρκο Νταπόλλα, νά τόν ἀναπληρώσει, μέ μικρή ἀμοιβή, στήν προσφορά ὑπηρεσιῶν στοὺς λίγους καθολικούς τοῦ νησιοῦ κατά τήν ἀπουσία του. Ὅταν πληροφορήθηκε τήν ἀνάδειξή του σέ ἐπίσκοπο καί ὅτι τά σχετικά ἔγγραφα τῆς προαγωγῆς του εἶχαν ἀποσταλεῖ στή Χίο, στόν ἐκπρόσωπο τῆς Προπαγάνδας Vincenzo Mainerio, ἐπῆγε ἐκεῖ γιά τήν παραλαβή τους καί ἀκολούθως ἐπέστρεψε στή Σίφνο περὶ τά τέλη Δεκεμβρίου, στήν ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς του, ὅπου παρέμεινε ἐπὶ δίμηνο. Ἀκολούθως, ἀφοῦ ἔδωσε ὑποσχέσεις στοὺς δανειστῆς του ὅτι ἐπρόκειτο νά ἐξοφλήσει τίς ὑποχρεώσεις του μέ χρήματα τῆς Ρώμης, ὅπου σκόπευε νά μεταβεῖ, ἐπέστρεψε στήν Ἄνδρο. Προηγουμένως εἶχε συμφωνήσει μέ τόν δόν Μάρκο Νταπόλλα νά συνεχίσει νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του στή Σίφνο μέ ἀμοιβή 12 ρεαλιῶν.³ Ἀπό τήν Ἄνδρο ὁ Ντελλαρόκκα ἐπῆγε στήν Ἰταλία, στό Βατικανό, ὅπου ἐξέθεσε λεπτομερῶς τίς ἀνάγκες τῆς ἐπισκοπῆς καί ζήτησε οἰκονομική συμπαράσταση γιά τήν ἀντιμετώπισή τους. Στίς 12 Μαΐου 1637 πραγματοποιήσε ἐπίσκεψη (limina apostolica) στό ναό τοῦ Ἁγίου Πέτρου καί στίς 17 Μαΐου στό ναό τοῦ Ἁγίου Παύλου. Στίς 18 Ἰουνίου 1637 ὑπέβαλε πρὸς τούς καρδινάλιους τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας ἔκθεση καταστάσεως τῆς ἐπισκοπῆς⁴ καί ἐπῆρε τόν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Δέν ἐπέστρεψεν ὅμως στήν ἔδρα του, ἀλλά στήν Ἄνδρο.

Γιά τήν ἐγκατάλειψη τῆς ἔδρας του ἔγραψε στό Βατικανό στίς 18 Σεπτεμβρίου 1639 ὁ Ἰούλιος Δελλαγραμμάτικας καί στίς 25 Ἀπριλίου 1639 ὁ Βασίλειος Λογοθέτης, οἱ ὁποῖοι ζήτησαν τή μόνιμη τοποθέτηση

2. Αὐτόθι, σελ. 38.

3. Αὐτόθι.

4. A.S.V./S. Congr. Concilii. Relationes ad Limina Apostolorum, 747 (Σίφνος), 789^R.791^V.

τοῦ ἱερέα Μάρκου Νταπόλλα στή Σίφνο, αἴτημα τό ὁποῖον ἀποδέχτηκεν ἡ Ρώμη καί τόν διόρισεν ἀποστολικό μισσιονάριο μέ μισθό 25 σκούδων ἑτησίως.⁵

3. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ Ἁγία Προπαγάνδα ἀπεφάσισε τότε νά ἐνισχύσει οἰκονομικά τήν ἐπισκοπή Σίφνου μέ τήν ἐπένδυση χρημάτων σέ κτηματική περιουσία (ἀμπελῶνες, λαχανόκηπους κ.λπ.), ὥστε νά ἔχει ἔσοδα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν τῆς. Τό 1639 ἀγοράστηκαν καί παραχωρήθηκαν στήν ἐπισκοπή δύο κτήματα στήν Ἄνδρο, ὀνομαζόμενα Κορωνιά καί Δημοσιά, ἀξίας 290 ρεαλιῶν,⁶ τόν δ' ἐπόμενο χρόνο 1640, τρία κτήματα στή Σίφνο καί πέντε στήν Κίμωλο, συνολικῆς ἀξίας 338 1/2 ρεαλιῶν.⁷ Οἱ ἀγορές πραγματοποιήθηκαν ἀπό τόν ἀντιπρόσωπο τῆς Προπαγάνδας στή Χίο Vincenzo Morone μέ συμβολαιογραφικές πράξεις τοῦ νοταρίου Χίου Νικολάου Νταπορτοῦ. Γιά τίς ἀγορές κτημάτων στή Σίφνο καί Κίμωλο ὁ ἐπίσκοπος Ντελλαρόκκα ἀντέδρασε ἔντονα, γιατί πραγματοποιήθηκαν ἀπό τόν ἱερέα τῆς ἐπισκοπῆς Μάρκο Νταπόλλα ἐν ἀγνοία του. Αὐτός ἰσχυρίστηκε ὅτι «ἐπειδή ὁ ἐπίσκοπός μας δέν ἔδειχνε κανένα ἐνδιαφέρον» γιά τήν ἐπένδυση τῶν χρημάτων πού κρατοῦσε ὁ Morone, ὅταν ὁ ἴδιος ἐπῆγε στή Χίο «γιά νά ἀποσπάσει διαταγή τοῦ Καπουδάν πασᾶ ἀναγνώρισής του ὡς μισσιοναρίου, τήν ὁποία τοῦ χορήγησε εὐχαρίστως χωρίς ἀμοιβή ἀπό ἀγάπη καί τήν ἐκτίμηση πού ἔτρεφε αὐτός στό πρόσωπο τοῦ κ. Βασίλη» Λογοθέτη, ἀνέλαβε, μέ προτροπή καί ἄλλων κληρικῶν, τήν εὐθύνη ἀγορᾶς τῶν κτημάτων στή Σίφνο-Κίμωλο, εἶχε δέ καί τή συμπαράσταση τοῦ Λογοθέτη, ὁ ὁποῖος δέχτηκε νά πωλήσει τά ἀνωτέρω κτήματα, τῆς προσωπικῆς περιουσίας του. Κόστισαν 338 1/2 ρεάλια, πλέον 6 ρεαλιῶν γιά συμβολαιογραφικά καί ἀπέμεινε ὑπόλοιπο 12 ρεαλιῶν. Ὁ Νταπόλλα, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη προχωρήσει καί στήν ἀνέγερση μικρῆς κατοικίας δίπλα στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἄντωνίου μέ χρήματα δωρεῶν, ἀνέλαβε καί τό ὑπόλοιπο 12 ρεαλιῶν γιά τήν ἀποπεράτωση τῆς κατοικίας, ὥστε νά μὴν πληρώνουν ἐνοίκιο, ὅπως μέχρι τότε.⁸

Ὁ ἐπίσκοπος Ντελλαρόκκα ἐξοργίστηκε ἀπό τίς ἀνωτέρω ἐνέργειες, ἐπῆγε στή Σίφνο «κι ἐπῆρε τά χρήματα» (τά 12 ρεάλια) ἀπό τόν Νταπόλλα, «ἕνα καμπανάκι, δύο κηροπήγια, ἕνα δίσκο καί ἄλλα ἀντικείμενα μικρῆς ἀξίας καί ὅλα τά ἔγγραφα (= ἀρχεῖο) τῆς ἐκκλησίας καί ἀνεχώ-

5. «Σίφνιακά», 4 (1994), σελ. 38-39.

6. SCPF/SOCG. 165, ff.366^R-367^V.

7. Αὐτόθι, ff. 365^{RV} + 368^{RV}.

8. SCPF/SOCF. 165, ff. 49^{RV} + 54^R.

λαμβάνει τά πάντα, τό κακό εἶχε συμβεῖ στή Χίο, πρᾶγμα γιά τό ὁποῖο δέν θά ἔφερε ὁ ἴδιος εὐθύνη.¹⁰

[Πολύ ἐνδιαφέρον ἔχουν τά σημειούμενα στήν ἴδια ἐπιστολή, κατά τά ὁποῖα, ὁ δόν Μάρκος Νταπόλλα εἶχε ἐγκαταλείψει τό 1638 τήν Ἐκκλησία τῆς Σίφνου στήν τύχη τῆς προκειμένου νά μεταβεῖ στή Ρώμη. Τότε, μολονότι πολύ ἄρρωστος ὁ ἐπίσκοπος, ἀναγκάστηκε νά μεταβεῖ στή Σίφνο ἐν καιρῷ χειμῶνος καί νά παραμείνει ἐπί δύο μῆνες συνεχῶς προκειμένου νά χορηγεῖ τή θεία μετάληψη στήν ἀσθενοῦσα Margatina Gozzadina, τήν ὁποία καί ἐκήδευσε ὅταν ἀπεβίωσε. Τοῦτο «προξένησε μεγάλη λύπη στόν ὀρθόδοξο σύζυγό τῆς καί στόν οἰκονόμο Γοζαδῖνο, ὁ ὁποῖος προῖσταται τῶν Ἑλλήνων, σχισματικόν καί αἰρετικόν, καί δέν πιστεύει στή δική μας θεία μετάληψη γιατί εἶναι, ὅπως λέγει ἀπό ἄζυμο· τό ἴδιο λυπήθηκαν καί οἱ λοιποὶ τοῦ ἰδίου δόγματος, οἱ ὁποῖοι ἀνέμεναν ὅτι θά τήν ἔριχναν στό σχίσμα τους καί στήν κόλαση τοῦ δόγματός τους», ἄν ἀπουσίαζε καί αὐτός ἀπό τή Σίφνο].¹¹

Μέ ἄλλους λόγους ὁ Ντελλαρόκκα, μολονότι ἐπίσκοπος Σίφνου, ἐπιθυμοῦσε νά διαμένει στήν Ἄνδρο, νά ἔχει ἐκεῖ κτηματική περιουσία τῆς ἐπισκοπῆς του καί ἔσοδα γιά τή διαβίωσή του, ἀλλ' ὁ Νταπόλλα, δεδομένου ὅτι «ἡ Ἄνδρος βρῖσκονταν 100 μίλια μακρῶς ἀπό τή Σίφνο», θεώρησε σκόπιμο τά κτήματα νά βρῖσκονται στήν ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς, ἀκόμη καί «στήν Κίμωλο, πού ἀπεῖχε μόλις 8 μίλια», γιά τήν καλύτερη παρακολούθηση τῆς ἐκμετάλλευσης καί ἀπόδοσής τους. Χάλασε δηλαδή τά σχέδια τοῦ γηραιοῦ ἐπισκόπου του, ἀλλ' εἶχε τό δίκαιο μέ τό μέρος του καί ἄς ἔγραφε ἐναντίον του ὁ πρῶτος στήν Ἁγία Προπαγάνδα.

4. Μετά τίς μνημονευθεῖσες ἀνωτέρω ἀναφορές τῶν Νταπόλλα καί Ντελλαρόκκα πρὸς τοὺς προῖσταμένους τους στή Ρώμη, ἡ τελευταία, ὅπως συνάγεται ἀπό μεταγενέστερη (27 Μαΐου 1641) ἀναφορά τοῦ δευτέρου, τόν διέταξε νά ἐπιστρέψει καί ἐγκατασταθεῖ στήν ἔδρα του τῆς Σίφνου, πρᾶγμα πού θά ἔκανε, ὅπως δήλωσε.¹² Ζήτησε ὅμως, ὅπως καί μέ προγενέστερο ἔγγραφο του (ἀπό 17 Μαΐου 1641), στό ὁποῖο ἀνέφερε ὅτι «εἶχε παρακαλέσει τόν κύριο Βάιλο τῆς Βενετίας στήν Κωνσταντινούπολη νά τόν ἐνισχύσει μέ δύο πατέρες καπουτσίνους», νά συνεργήσουν στήν ἀποστολή τους «γιά βοήθειά του»,¹³ προφανῶς γιά νά ἀπομακρύνει τόν Νταπόλλα ἀπό τή Σίφνο. Ἀνέφερε ἀκόμη ὅτι ὁ (καθολικός) ἐπίσκοπος Ἄνδρου «τοῦ δήλωσε ὅτι προτίθεται νά παραιτηθεῖ τῆς ἐπισκοπῆς του καί παρεκάλεσε νά τοῦ παραχωρήσουν καί αὐτήν τήν ἐπισκοπή γιά 3-

4 χρόνια, ὥστε καί μέ τά εἰσοδήματα ἐκείνης νά μπορέσει νά ξεπεράσει τό οἰκονομικό πρόβλημά του».¹⁴

Περί τά τέλη Σεπτεμβρίου 1641 ὁ ἐπίσκοπος Ντελλαρόκκα ἐπέστρεψε, ἐπί τέλους, στή Σίφνο· ἀπό ἐκεῖ ἄρχισε καί πάλι νά στέλνει ἐπιστολές στό Βατικανό περιγράφοντας τήν ἄκρα δυστυχία του καί τόν φόβο του ὅτι διέτρεχε κίνδυνο, ἐλλείψει μπερατιοῦ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης (πού δέν εἶχε πάρει μέχρι τότε λόγω οἰκονομικῆς ἀδυναμίας) γιά τήν ἄσκηση τῶν καθόντων του νόμιμα. Τότε ἡ Προπαγάνδα ζήτησε ἀπό τόν Βασίλειο Λογοθέτη νά συντρέξει τόν Ντελλαρόκκα στήν πενία του, πρᾶγμα πού ἄρχισε νά κάνει αὐτός ἀπό τόν Μάιο τοῦ 1642, ὅπως ἔγραψε ὁ ἴδιος ὁ ἐπίσκοπος. Τελικά ὁ Ντελλαρόκκα ἀπεβίωσε στή Σίφνο στίς 10 Ἀπριλίου 1643 σέ μεγάλη ἡλικία καί, βέβαια, ἀπογοητευμένος καί δυστυχισμένος. Ὁ Βασίλης Λογοθέτης τοῦ ἔκανε μία λαμπρή κηδεία στήν ὁποία προσεκάλεσε καί παραβρέθηκαν τιμητικά 51 ὀρθόδοξοι ἱερεῖς.¹⁵

6. Ἡ ἀγορά τῆς κτηματικῆς περιουσίας.

α) Ὁ ἐπίσκοπος della Rocca, κατά τήν παραμονή του στή Ρώμη, ἐξασφάλισε σημαντική χορηγία τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας γιά τήν ἐπένδυσή της σέ παραγωγικά κτήματα, ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῶν ὁποίων θά ἀπελάμβανε εἰσοδήματα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν του. Ἐξασφάλισε μάλιστα καί ἔγκριση νά ἀγοραστοῦν κτήματα σέ ὁποιοδήποτε νησί τοῦ Ἀρχιπελάγους θεωροῦσε αὐτός σκόπιμο. Τό προῖόν τῆς χορηγίας θά διαχειρίζονταν ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Βατικανοῦ στή Χίο γιά τίς οἰκονομικές ὑποθέσεις τῶν Λατινικῶν Ἐκκλησιῶν τῶν νησιῶν Vincenzo Morone. Ὁταν ὁ della Rocca ἐπέστρεψε ἀπό τή Ρώμη, προῆλθε σέ συνεννοήσεις μέ τόν Morone, πρὸς τόν ὁποῖο δήλωσε ὅτι εἶχε ὁ ἴδιος στήν Ἄνδρο δύο κτήματα - προσωπική περιουσία του γιά πώληση. Ἡ ἀξία τῶν κτημάτων, ἐνός ἀμπελιοῦ ὀνομαζομένου Κορωνιά καί ἐνός χωραφιοῦ, ὀνομαζομένου Δημοσιά, ἐκτιμήθηκε στό ποσό τῶν 290 ρεαλιῶν καί βεβαιώθηκε μέ πιστοποίηση τῆς 4ης Ἀπριλίου 1639 τοῦ καθολικοῦ ἐπισκόπου Ἄνδρου Domenico, ἡ ὁποία, μαζί μέ τοὺς τίτλους ἰδιοκτησίας τοῦ della Rocca, ἀπεστάλη στή Χίο, στόν Vincenzo Morone γιά τά περαιτέρω.¹⁶ Γιά τήν ἀγορά τῶν κτημάτων ἀκολουθήθηκε ἀπό τόν νοτάριο Χίου Nicolo Daportu, σέ συνεννόηση μέ τόν Morone, ἡ ἐξῆς διαδικασία:

Στίς 10 Σεπτεμβρίου 1639 ὑπεγράφη συμβόλαιο ἀγορᾶς τους ἀπό κάποιον Giovanni Giudicci, κάτοικο Χίου, ἀντί τοῦ ποσοῦ τῶν 290 ρεαλιῶν καί ἀγοράστηκαν αὐθημερόν, μέ τό ἴδιο ποσό, ἀπό τόν Vincenzo

10. SCPF./SOCG. 165, ff. 62^{rv} + 65^r.

11. Αὐτόθι.

12. Αὐτόθι, ff. 24^{rv}.

13. Αὐτόθι, ff. 23^{rv}.

14. Αὐτόθι, ff. 23^{rv}.

15. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 39.

16. Βλ. τίς ὑποσημ. 6 καί 7.

Morone. Τήν ἴδια ἡμέρα (10 Σεπτ. 1639) ὁ Morone ἐπώλησε τὰ κτήματα στόν Giacomo della Rocca, ἐπίσκοπο Σίφνου «et a suoi successori» (= καί τούς διαδόχους του ἐπισκόπους), δηλαδή στή Λατινική Ἐπισκοπή Σίφνου. Ἔτσι, ὁ della Rocca ἀποξενώθηκε τῆς προσωπικῆς περιουσίας του (εἰσπράττοντας 290 ρεάλια) καί τήν ἐπανεκτήσεν ὡς ἐπίσκοπος Σίφνου μέ κληρονόμους του τούς, μετά τόν θάνατό του, ἐπισκόπους. Σκόπευε δέ, ὅπως φαίνεται, καί τό ὑπόλοιπο ποσό τῆς χρηρηγίας νά τό ἐπενδύσει σέ κτήματα ἐπί τῆς Ἄνδρου, ὅπου εἶχεν ἀποφασίσει νά διαμένει γιά νά τόν περιθάλλουν συγγενικά του πρόσωπα, λόγω τῆς μεγάλης ἡλικίας του.

Τά σχέδια τοῦ ἐπισκόπου ματαίωσε ὁ ἱερέας Σίφνου Μάρκος Νταπόλλα, μέ τή συμπαράσταση τοῦ Βασιλῆ Λογοθέτη (ἀναγνωρισμένου προστάτη τοῦ Καθολικισμοῦ), μέ ἀγορά κτημάτων στή Σίφνο καί στήν Κίμωλο (ἡ ὁποία ἀπεῖχε ἀπό τήν πρώτη μόλις 8 μίλια, ἐνῶ ἡ Ἄνδρος 100, ὅπως ἔγραφε ὁ Νταπόλλα στό Βατικανό) γιά ἐπιτυχέστερη παρακολούθηση τῆς ἐκμετάλλευσής τους τότε καί στό μέλλον. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀποτυχία τῶν σχεδίων του ἦταν ἡ αἰτία πού ἐξόργισε τόν γηραιό della Rocca καί ἄρχισε νά κατηγορεῖ Νταπόλλα - Λογοθέτη στό Βατικανό.

β) Κατά Νοέμβριο τοῦ 1640 ἐπῆγαν στή Χίο ὁ Λογοθέτης καί ὁ Νταπόλλα γιά διάφορες ὑποθέσεις, ἀλλά καί γιά νά προωθήσουν τήν ἐπένδυση τοῦ ὑπολοίπου τῆς χρηρηγίας τοῦ Βατικανοῦ σέ ἀκίνητα ἐντελῶς προετοιμασμένοι. Στίς 16 τοῦ μηνός ὑπεγράφη ἐνώπιον τοῦ νοταρίου Χίου Nicolaus de Portu συμβολαιογραφικό ἔγγραφο μέ τό ὅποιο ὁ Βασιλεῖος Λογοθέτης ἐπώλησε στόν ἀντιπρόσωπο τοῦ Βατικανοῦ Vincenzo Moroni τρία κτήματα στή Σίφνο καί πέντε στήν Κίμωλο συνολικῆς ἀξίας 338 1/2 ρεαλιῶν. Τά κτήματα μεταβιβάστηκαν στίς ἴδιες τιμές μέ τίς ὁποῖες τά εἶχε ἀγορασμένα ὁ πωλητής, κατά τά σχετικά συμβολαιογραφικά ἔγγραφα, ὡς ἐξῆς:

- τῆς Σίφνου
  - ἀπό τόν Πέτρο Ντεκαβάλλο, κτῆμα στή θέση Καλομασιά ἀντί 110 1/2 ρεαλιῶν· τό κτῆμα συνόρευε μέ τόν Νικολό τῆς Μαργαρίτας καί τόν παπα-Γιάννη Τρουλίδη.
  - ἀπό τόν Γιώργο Λόριο, κτῆμα στή θέση Φυτιές μέ συκιές καί ἀμπέλι ἀντί 66 ρεαλιῶν· σύνορα κτήματος μέ τόν Ἰωάννη Ἀχλάδη καί τόν διάκο τῆς Πάτμου.
  - ἀπό τόν Γιώργη τῆς Φροσύνης, κτῆμα μέ συκιές στή θέση Ἅγιος Νικήτας, ἀντί 45 ρεαλιῶν σύνορα κτήματος μέ τόν ναό τοῦ Ἁγίου Νικήτα καί τόν Ἀντώνιο Γαλίφη.
- τῆς Κιμώλου,
  - ἀπό τήν κυρία Φλωρέντζα, σύζυγο τοῦ ἀποθανόντος Νικολάου Μά-

τσα, μέ σύμφωνη γνώμη τῶν τέκνων τῆς, κληρονόμων τοῦ θανόντος, στόν ὁποῖο ἀνήκαν τὰ κτήματα, πέντε τόν ἀριθμό, κείμενα στίς τοποθεσίες στίς Ἄλυκες, στά Πράσα, στίς Λεῦκες, στά Δέκα καί στοῦ Μάτσα, ἀντί 117 ρεαλιῶν καί ρεαλιῶν 6 γιά τὰ συμβολαιογραφικά ἔγγραφα ἀγορᾶς τους.

Συνολικό ποσό ἀξίας τῶν Κτημάτων Σίφνου-Κιμώλου 338 1/2 ρεάλια.

Μετά τήν, κατά τ' ἀνωτέρω, πώληση τῶν κτημάτων στόν Vincenzo Morone, τοῦτος, μέ συμβόλαιο τῆς 19ης Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου νοταρίου, τά μετεβίβασε στήν «chiesa cathedrale di Sifanto e Thermia... e par essa all' Ill(ust)re e Rev(erendissi)mo Monsignor Giacomo della Rocca, vescovo d'esse isole... et a suoi successori...» (= «στήν Καθεδρική Ἐκκλησία Σίφνου καί Θερμίων καί γι' αὐτήν στόν ἔκλαμπρο καί σεβασμιώτατο Ἰακώβου Ντελλαρόκκα, ἐπίσκοπο τῶν νήσων αὐτῶν καί στούς διαδόχους του»).

Τό συμβόλαιο ὑπέγραψαν οἱ μάρτυρες: Marco da Polla da Sira, Angeleto Gripari da Sifanto, Jacobo Mamachi et Neapolione Paladii, Χίοι καί Jacobo Armeni da Mello.¹⁷

Ὁ Vincenzo Morone, μετά τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐπένδυσης (καί ὁμοίως γιά τήν Ἐπισκοπή Σαντορίνης), ἀπέστειλε στήν Ἁγία Προπαγάνδα ἀντίγραφο τῶν συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων βεβαιωμένα καί ἀπό τόν βικάριο Χίου G. Tubino στίς 18 Μαρτίου 1641, μέ τήν ἐπομένη ἀναφορά του:

«Σεβασμιώτατοι

Ἀποστέλλω στίς σεβασμιότητές σας τὰ ἐσωκλειόμενα αὐθεντικά ἀντίγραφα τῶν ἐπισήμων συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων τῆς ἐπένδυσης σέ ἀκίνητα ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας Σίφνου καί Θερμίων ἐπ' ὀνόματι τοῦ σημερινοῦ ἐπισκόπου σεβασμιωτάτου Ἰακώβου Δελλαρόκκα καί τῶν διαδόχων του στό μέλλον σ' αὐτήν τήν Ἐκκλησία ἀντίγραφα τους θά ἀποστέλω στόν εἰρημένο σεβασμιώτατο Δελλαρόκκα καί στόν πατριαρχικό βικάριο Κωνσταντινουπόλεως γιά νά τά τηρήσουν στά Ἀρχεῖα τους, ὅπως ἤδη ἔπραξα μέ ἐκεῖνα τὰ ἀνήκοντα στή Ἐκκλησία τῆς Σαντορίνης. Δέν παρέλειψα νά πραγματοποιήσω τίς ἐπενδύσεις αὐτές μέ κάθε ἐπιμέλεια, ὄχι μόνο γιά τό μεγαλύτερο ὄφελος, τόσο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σαντορίνης, ὅσο καί ἐκείνης τῆς Σίφνου καί Θερμίων, ἀλλά καί ἀσφαλεῖς, ἐλεύθερες ἀπό δικαστικές διεκδικήσεις καί κινδύνου ἀρπαγῆς ἀπό τούς ἀπίστους, ὅπως δ' ἰδιαίτερα ἀποδοτικές. Ἀπέμειναν στή διαχείρισή μου τριανταεξί πιιάστρες ἀπό τήν ἐπένδυση τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας Σίφνου

17. Αὐτόθι.

καί, ἄν οἱ σεβασμιότητές σας μέ διατάξουν, θά τίς παραδώσω στόν εἰρη-
μένο σεβασμιώτατο Δελλαρόκκα, ὁ ὁποῖος ἔχει μεγάλες οἰκονομικές
ἀνάγκες, μόλις λάβω τή διαταγή.

Τέλος, παρακαλῶ εὐσεβάστως τίς σεβασμιότητές σας γιά τίς διαταγές
τους καί, μέχρι λήφείως τους, κατασπάζομαι ὑποκλινόμενος τίς ἱερές
πορφύρες σας.

Χίος, 20 Μαρτίου 1641

SCPF/SOCG. 165, F. 364^R

Τῶν σεβασμιότητων σας
Ταπεινός καί ὑπόχρεως δοῦλος
Vincenzo Morone».

Ἐσωτερικό Ἁγίου Ἀντωνίου Κάστρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Η ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑ GIOVANNI CAMPONESCO

[1644 - 1654]

ΚΑΤΑΡΓΗΤΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΣΙΦΝΟΥ

Μετά τόν θάνατο τοῦ della Rocca, τό Βατικανό ἐξέλεξε νέον ἐπίσκοπο Σίφνου τόν Giovanni Camponesco, ἀπό τό Teramo, πλήν αὐτός δέν ἀνέλαβε ποτέ τά καθήκοντά του προφασιζόμενος θαλασσίους κινδύνους ἀπό τόν βενετουρκικό πόλεμο πού ξέσπασε τό 1645 καί διαφόρους ἄλλους λόγους. Μένοντας πάντοτε στόν ἰταλικό χῶρο, ἀναδείχτηκε μετά δέκα χρόνια σέ ἐπίσκοπο τῆς Motula (1654). Κατά τή δεκαετῆ ἀπουσία τοῦ ἐπισκόπου τήν Ἐκκλησία ἐξακολούθησε νά ὑπηρετεῖ μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1651, ὅποτε καί ἀπεβίωσε, ὁ ἱερέας δόν Μάρκος Νταπόλλα καί ἀκολούθως, διορισμένος ἀπό τοῦ Ἰουνίου 1651 ὁ ἀδελφός του Βαρθολομαῖος Πόλλα, ἀπόφοιτος τοῦ Κολλεγίου Urbano τῆς Ρώμης, ὡς ἀποστολικός βικάριος καί μισσιονάριος.¹

Ὁ δόν Μάρκος, ἄνθρωπος ἀπλοϊκός καί πρᾶος, χωρίς ἱκανοποιητική μόρφωση, δέν προσέφερε ἰδιαίτερες πνευματικές ὑπηρεσίες στούς λίγους πιστούς τοῦ ποιμνίου του, πέραν τῶν ἱεροτελεστιῶν, ἀλλά φρόντισε μέ ἐπιμέλεια τά περιουσιακά τῆς Ἐκκλησίας, μέ τά εἰσοδήματα τῆς ὁποίας, τήν ἐπιχορήγηση τοῦ Βατικανοῦ (πού ἔφτανε μέ καθυστερήσεις) καί τή συμπαράσταση τοῦ Βασιλείου Λογοθέτη, ἔζησε εἰρηνικά ἀγαπώμενος ἀπό ὅλους τούς κατοίκους τοῦ νησιοῦ, χωρίς νά μπορέσει νά τακτοποιήσει τά χρέη τῆς Ἐκκλησίας πού εἶχαν δημιουργηθεῖ κατά τήν ἀρχιερατεία della Rocca καί ἐν συνεχείᾳ.

Πρός τήν ἐπίλυση τοῦ ζητήματος αὐτοῦ κινήθηκε ὁ ἀδελφός του βικάριος Βαρθολομαῖος,² νέος κληρικός μέ μόρφωση καί ἐνθουσιασμό, ἀλλά χωρίς ἐπιτυχία. Ἐνα χρόνο μετά τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του, στίς 5/15 Αὐγούστου 1652, μέ τή συνδρομή τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, κατέγραψε λεπτομερῶς τήν οἰκονομική κατάσταση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τοῦ

1. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 39-41.

2. Αὐτόθι, σελ. 41.

θανάτου του della Rocca και ἔξῃς και τή σαφή εἰκόνα της ὑπέβαλε στό Βατικανό. Ἐμφάνιζε δ' αὐτή συνολικά ἔσοδα 283,73 ρεαλιῶν, ἔξοδα-ὑποχρεώσεις 416 ρεαλιῶν και χρέος 132,71 ρεαλιῶν. Ὁ Βαρθολομαῖος και ἡ ἐπιτροπή, μετά τήν παράθεση τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν στοιχείων, ἔγραψαν:

«...ἡ μεγάλη ἀνέχεια στήν ὁποία εὐρίσκεται ἡ Ἐκκλησία τῆς Σίφνου δέν ἐπιτρέπει τήν περαιτέρω διατήρησή της, δεδομένων και τῶν ἀπαιτήσεων τῶν πιστωτῶν, οἱ ὁποῖοι διαμαρτύρονται και θέλουν νά πληρωθοῦν μέ ἐκποίηση τῶν ἀκινήτων της. Ἐάν οἱ σεβασμιότητές σας δέν προνοήσουν ἔγκαιρα γιά κάποιον τρόπο ἀποπληρωμῆς τοῦ ἀνωτέρω χρέους, ὅπως και τῶν ὑποχρεώσεων πού τρέχουν, τά εἰσοδήματα θά ὑπολείπονται και γι' αὐτήν τήν πρόβλεψη λαδιοῦ, κεριῶν, κρασιοῦ γιά τίς ἐκκλησίες και ἄλλα ἀπαραίτητα πράγματα· ἀκόμη ὑπάρχει ἀνάγκη και γιά κάποιον μικρό ποσόν ὑπέρ τοῦ ἱερέως και ἑνός νέου νά φροντίζει τήν ἐκκλησία και τά ἀκινήτά της... ἀλλά και νά διατρέφονται, νά ντύνονται, νά δίνουν γιά πλούσιμο τά ρούχα τους, ἐνοίκιο κατοικίας, ζητήματα τά ὁποία εἶναι ἀδύνατον νά ἀντιμετωπισθοῦν μέ μόνα τά εἴκοσι σκούδα ἐτησίως πού ἐγκρίνατε ὡς χορηγία τοῦ βικαρίου... μέ τά ὁποία εἶναι ἀδύνατον νά ζήσει μέ εὐπρέπεια, ὅπως ἀρμόζει στήν Ἐκκλησία μας και τό δόγμα, τό ὁποῖο κινδυνεύει, ὅπως στά νησιά Θερμιά, Κέα και ἄλλα, ὅπου ἔχασαν ναούς και περιουσία... πρέπει δέ νά γνωρίζετε ὅτι ἐδῶ δέν ὑπάρχουν τυχηρά, ὅπως λ.χ. ἀπό τέλεση λειτουργιῶν κ.λπ., ἐπειδή δέν ὑπάρχουν παρά μόνο 4-6 καθολικοί. Σέ ἀπόσταση ἑνός μιλίου ἀπό τήν πόλη εὐρίσκεται μία μικρή ἐκκλησία μας, ἡ Παναγία Εὐαγγελίστρια, πολύ θαυματουργή και εὐλαβούμενη κι' ἀπ' αὐτούς τοὺς ὀρθοδόξους, ἡ ὁποία κοντεύει νά ἐρειπωθεῖ· τό χειμῶνα δέν εἶναι δυνατόν νά λειτουργηθεῖ, οὔτε καν νά μπεῖς μέσα ἀπό τά νερά τῆς βροχῆς πού μπαίνουν μέσα και εἶναι ἀνάγκη νά ἀνακατασκευασθεῖ ἀπό τά θεμέλια. Στήν ἴδια ἀνάγκη βρίσκεται και ἐκεῖνη τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ Ἀρχαγγέλου, ἔχουν δέ ἀνάγκη ἀπό πολλά πράγματα γιά νά λειτουργηθοῦν. Ὁ Ἅγιος Νικήτας ἔχει τά ἀπαραίτητα και εἶναι συντηρημένος».³

Ἀκολούθως, ἀφοῦ κατέγραψαν τήν κτηματική περιουσία, χωριστά τήν προερχομένη ἀπό δωρεές και ἐξ ἀγορᾶς τῆς Προπαγάνδας [στήν ὁποία εἶχεν ἤδη προστεθεῖ και «ἕνα ἀμπελάκι ἀπό δωρεά τοῦ Ἀντωνίου Γιουστινιάνη μέ λαχανόκηπο και πηγᾶδι μέ νερό, ὑπέρ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου»], ὑπελόγησαν τήν ἐτήσια ἀπόδοσή της σέ 30-31 ρεάλια, τά δ' ἔξοδα και φόρους σέ 28 μέ συνέπεια «ἡ Ἐκκλησία νά ἔρχεται σέ χρέος και ὄχι βελτίωση», γι' αὐτό και πρότειναν τήν πώληση τῶν ἐξ ἀγορᾶς κτημάτων (ὄχι ἐκείνων τῶν ἐκ δωρεῶν), ἀξίας τότε 350 ρεαλιῶν, στά ὁποία νά

3. SCPF/SOCG. 187, ff. 427^{rv} + 432^r.

προσέθετε ἡ Ρώμη ἄλλα 150 γιά νά ἀνέλθουν στό ποσόν τῶν 500 ρεαλιῶν, τό ὁποῖο μπορούσε νά δανειστεῖ «σέ ἀξιόπιστα πρόσωπα στή Σμύρνη ἢ τή Χίο πρὸς 10% ἐτησίως γιά νά ἔχει ἡ Ἐκκλησία 50 ρεάλια» εἰσόδημα, θεωρούμενο ἱκανό γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν της.⁴

Οἱ ἀνωτέρω προτάσεις δέν ἔγιναν δεκτές ἀπό τό Βατικανό και ἡ δυσχερῆς οἰκονομική κατάσταση τῆς Ἐκκλησίας συνεχίστηκε μέ τά προβλήματα της, τά ὁποία ἔπρεπε νά ἐπιλύει ὁ βικάριος Βαρθολομαῖος μέ ὁποιοὺς τρόπους μπορούσε. Ἐνας ἀπ' αὐτούς ἦταν και ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τή βενετική φορολογία, μετά τήν παράστασή του ἐνώπιον τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου, στόν ὁποῖο περιέγραφε τήν οἰκονομική κατάσταση της και τά προβλήματα πού ἀντιμετώπιζε. Ἡ ἐπιτυχία αὐτῆ τοῦ Βαρθολομαίου ἐξόργισε τόν Βασίλειο Λογοθέτη (ἐπειδή ὁ φόρος θά ἐπιρρίπτονταν στήν Κοινότητα) μέ ἀποτέλεσμα νά ψυχρανθοῦν οἱ σχέσεις τους και ἡ θέση του στό νησί νά γίνεи δυσχερέστερη.⁵

Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ θητεία τοῦ Βαρθολομαίου στή Σίφνο ὑπῆρξε πραγματι ἀποδοτική, ὄχι μόνον ὑπέρ τοῦ μικροῦ ποιμνίου του, ἀλλά και τῶν ὀρθοδόξων, ἰδιαίτερα μέ τή σύσταση Σχολείου ἀνωτέρου ἐπιπέδου (λόγω τῶν σπουδῶν του στό Κολλέγιο Urbano τῆς Ρώμης), στό ὁποῖο φοίτησε ἱκανός ἀριθμός μαθητῶν [Βλ. «Σιφνιακά», 5 (1995), σελ. 49-54]. Τό 1659 ἀναδείχτηκε ἀπό τή Ρώμη ἀρχιεπίσκοπος Νάξου και Πάρου και, βέβαια, ἐγκατέλειψε τήν Ἐκκλησία Σίφνου και τά προβλήματα της. Τόν ἴδιο χρόνο τό Βατικανό προῆλθε στήν κατάργηση τῆς ἐπισκοπῆς μέ διαχωρισμό της σέ δύο ἀνεξάρτητα βικαριάτα, ἐκεῖνο τῆς Σίφνου και τῆς Κέας-Θερμίων.⁶ Ἄλλωστε και ἡ, ἐπί χρόνια, διατήρηση τῆς Ἐπισκοπῆς μέ δικαιοδοσία σέ τρία νησιά, δέν εἶχε λειτουργικότητα παρά μόνο στή Σίφνο, ἐνῶ ἡ Κέα και τά Θερμιά εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ στήν τύχη τους κατά κύριο λόγο ἀπό οἰκονομική ἀδυναμία της, ἡ ὁποία δέν ἐπέτρεπε τή συντήρηση δύο ἱερέων στά νησιά αὐτά.

4. Αὐτόθι.

5. «Σιφνιακά», 6 (1998), σελ. 34.

6. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 42-43.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΒΙΚΑΡΙΑΚΗ ΘΗΤΕΙΑ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΓΟΖΑΔΙΝΟΥ

[1659 - 1662]

1. Ἡ ἐκλογή τοῦ Βαρθολομαίου Πόλλα σέ ἀρχιεπίσκοπο Νάξου πραγματοποιήθηκε ὅταν αὐτός βρισκόνταν τό 1659 στή Ρώμη, προκειμένου, κατά τήν τάξη τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, νά λογοδοτήσει, μέ τήν ιδιότητα τοῦ ἀποστολικοῦ μισσιοναρίου τήν ὁποία, ἐπίσης, ἔφερε, γιά τό ἔργο τό ὁποῖο εἶχε ἐπιτελέσει στή Σίφνο. Τότε εἶχε τήν εὐκαιρία νά ἀναπτύξει καί προφορικά τήν οικονομική κατάσταση τῆς ἐκκλησίας του καί νά ἐπαναλάβει τήν παλαιότερη πρότασή του γιά ἐκποίηση τῶν ἀγορασθέντων ἀπό τήν Προπαγάνδα κτημάτων, προκειμένου νά ἀναλάβουν τά οικονομικά τοῦ ταμείου της.

Τά ἀνωτέρω συνάγονται ἀπό σημείωμα ὑπαλλήλου τῆς Προπαγάνδας γιά ἐνημέρωση τοῦ καρδινάλιου Rospi gliosi ἀπό 28 Ἰουνίου 1660:

«Ὅταν ἦλθε ἐδῶ ὁ δόν Βαρθολομαῖος Πόλλα, τότε βικάριος Σίφνου καί σήμερα Ἀρχιεπίσκοπος Νάξου, ἐξήγησε ὅτι, γιά τή βελτίωση τῆς (οικονομικῆς) κατάστασης τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας θά ἦταν ἐξαιρετικά χρῆσιμο ἄν ἐπωλοῦντο μερικά κτήματά της στό νησί τῆς Κιμῶλου, τά ὁποῖα, λόγω ἀποστάσεως, ἀποδίδουν ἐλάχιστο εἰσόδημα, καί μέ τά χρήματα τῆς ἀξίας τους νά ἀγοράζονταν ἄλλα ἐπί τῆς Σίφνου· τό ἴδιο, ἐπίσης, θά μπορούσε νά γίνεῖ μέ τά ἄλλα πού κατέχει στήν Ἄνδρο καί ζητήσαμε σχετικές πληροφορίες ἀπό τόν ἐπίσκοπο Τήνου...»¹

Μέ ἄλλους λόγους αὐτή τή φορά ἡ Προπαγάνδα ἔδειξε ἐνδιαφέρον γιά τά προτεινόμενα ἀπό τόν Βαρθολομαῖο καί ἀνέθεσε τή διερεύνηση τοῦ θέματος στόν καθολικό ἐπίσκοπο Τήνου Mauricio Doria. Πράγματι, ὁ ἐπίσκοπος προῆλθε σέ συγκεκριμένες ἐνέργειες μέ αὐτοπρόσωπη ἐξέταση τῆς καταστάσεως τῶν κτημάτων σέ Σίφνο καί Κίμωλο, ἐπῆρε πληροφορίες γιά τήν τρέχουσα ἀξία τους, προκειμένου νά ἐνημερώσει τό Βατικανό,

1. SCPF./SOCG. 276, 291'.

ὅπου ἐπρόκειτο νά μεταβεῖ σύντομα. Ὁ νέος βικάριος Ἀντώνιος Γοζαδῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχε φτάσει στή Σίφνο στίς 6 Σεπτεμβρίου 1659 καί ἀναλάβει τά καθήκοντά του,² ἀπηύθυνε στό Βατικανό στίς 14 Ἀπριλίου 1660 τήν ἐπομένη ἀναφορά του, μετά τήν ἐπίσκεψη τοῦ ἐπισκόπου Τήνου στή Σίφνο, στήν ὁποία ἐπεσύναψε καί κατάλογο τῶν κινήτων-ιερώων ἀντικειμένων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ὁ ὁποῖος καταστρώθηκε ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου:

α) «Σεβασμιώτατε.

Ἐρχόμενος ἐδῶ, στό νησί τῆς Σίφνου, ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Τήνου, ὁ ὁποῖος, λόγω καθυστέρησης τοῦ πλοίου, μέ τό ὁποῖο θά συνέχιζε τό ταξίδι του γιά τή Ρώμη, παρέμεινε εἴκοσι ἡμέρες· ἔτσι, θέλησα νά μὴν παραλείψω νά σᾶς δώσω, κατά τίς δυνάμεις μου, μιά πλήρη ἀναφορά περί τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Σίφνου, ὥστε ἡ σεβασμιότητά σας νά εἶναι ἐνήμερη σέ ὅλα:

- Μία ἐκκλησία τιμημένη στό ὄνομα τοῦ ἀββᾶ Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ δόγματός μας, μικρή μέ ἓνα μόνο ἀλτάριο, μήκους δέκα βημάτων καί πλάτους πέντε.

- Μία ἄλλη δική μας, ἔξω ἀπό τήν πόλη, παλαιά καί ἐρειπωμένη, στό ὄνομα τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ Ἀρχάγγελου, ἡ ὁποία λειτουργεῖται μερικές φορές, μολονότι μέ μεγαλύτερες ἀνάγκες ἀπό ἐκείνην τοῦ Κάστρου.

- Ἐπίσης, ἓνα παρεκκλήσι, εὐρισκόμενο μεταξύ τῶν οἰκοδομημάτων τοῦ Ἑλληνα ἐπισκόπου (ἀλήθεια εἶναι πρὸς μεγάλη ζημία μας νά μὴν μπορούμε νά τό λειτουργήσουμε· πάντως διαπραγματεύομαι τό ζήτημα μ' αὐτόν τόν ἐπίσκοπο, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀπήντησε εὐχαρίστως ὅτι εἶναι πρόθυμος νά τό ἐπιστρέφει μαζί μέ τά σπίτια, ἀλλά μέ καταβολή τῶν ἐξόδων πού ἔχει ἐπιβαρυνθεῖ).

- Μία ἀκόμη δική μας ἐκκλησία ὀνομαζομένη Παναγία Εὐαγγελίστρια, ἡ ὁποία ἐπισκευάστηκε πρόσφατα ἀπό τοὺς ἐδῶ ἄρχοντες, ἀπέχουσα ἀπό τό Κάστρο δύο μίλια, μέσα στά κτήματα τῆς ἴδιας ἐκκλησίας, μήκους τεσσάρων βημάτων καί πλάτους δύο, μέ ἓνα μόνο ἀλτάριο.

- Ἐπίσης ἄλλη μία, ὀνομαζομένη Ἅγιος Νικήτας, στήν τοποθεσία Ἀρτεμώνας, σέ ἀπόσταση τεσσάρων μιλίων ἀπό τό Κάστρο, μήκους τεσσάρων βημάτων καί πλάτους δύο.

Περί τῶν ψυχῶν τοῦ Λατινικοῦ δόγματος, ὑπάρχουν ἐν συνόλῳ, μικροί-μεγάλοι, ἄνδρες-γυναῖκες, ἔνδεκα· δέν εὐρίσκεται κανένα βιβλίον βαπτίσεων, γάμων, θανάτων.

Γιά τόν ἐξοπλισμό τῆς Ἐκκλησίας ἀποστέλλω στή σεβασμιότητά σας ἀντίγραφο πίνακος τόν ὁποῖο κατέστρωσα, ἐπειδή δέν βρῆκα ἄλλον. Γιά

2. Αὐτόθι, f. 277^α.

τά ακίνητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπό τόν σεβασμιώτατο Τήνου θά πληροφορηθεῖτε τά πάντα, ἐπειδή ὁ ἴδιος δέν ἠθέλησε νά μοῦ πεῖ τίποτα περί τῶν εἰσοδημάτων κ.λπ., γιατί μέχρι τώρα δέν ἔχω πληροφορηθεῖ σχετικῶς, οὔτε θέλησαν νά μοῦ δώσουν λογαριασμό.

Περί τῶν οικονομικῶν υποχρεώσεων, ἐπίσης, θά πληροφορηθεῖτε ἀπό τόν ἴδιο ἐπίσκοπο, ἄν καί ὁ ἀδελφός τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ναξίας, ὁ ὁποῖος εἶχε τή διαχείριση αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ εἴκοσι καί πλέον χρόνια, μοῦ εἶπε ὅτι πληρώνει ἐτησίως περί τά 20 ρεάλια.

Ἀναφορικά μέ τόν πατέρα Μικελούτσι δέν γνωρίζω τί πρέπει νά κάνω, ἐάν ἡ Ἁγία Προπαγάνδα δέν κάνει κάτι γιά νά ἐπέλθει θεραπεία. Τήν παρακαλῶ ἀκόμη, ὅπως καί τή σεβασμιότητά σας γιά ἕνα pluviale (μήπως riniale = ἄμφιο καθολικῶν) καί μία μικρή πυξίδα γιά νά μπορῶ νά προσφέρω τήν Ἁγία Κοινωνία, διατηρούμενη μέχρι τώρα στό δυσκοπότερο. Ἀπό τά βιβλία πού προσέφερε ἡ Ἁγία Προπαγάνδα δέν ἔχω δεῖ μέχρι σήμερα κανένα, ἐκτός ἀπό τίς Κατηγήσεις, ἀπόλυτα ἀναγκαῖες γιά τά παιδιά. Ἔκανα τήν παραίτησή μου ἀπό τό ἀξίωμα τοῦ θησαυροφύλακα στόν σεβασμιώτατο ἀρχιεπίσκοπο Νάξου. Ἐπιστρέφοντας ἀπό τή Χίο, παρέδωσα τά τριάντα σκούδα τῶν ἱεραποστόλων στόν εἰρημένο ἀρχιεπίσκοπο, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τήν ὑποχρέωση νά περιέλθουν σ' αὐτούς.

Σίφνος, 14 Ἀπριλίου 1660 (παλαιό)

Τῆς σεβασμιότητός σας
Ταπεινός δούλος
Ἀντώνιος Γοζαδίνος
βικάριος Σίφνου.»³

β) Ἀντίγραφο ἀπό τό πρωτότυπο.

«Κατάλογος τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς νήσου Σίφνου, ὁ ὁποῖος καταστρώθηκε κατά παράκληση τοῦ αἰδεσιμωτάτου δόν Ἀντωνίου Γοζαδίνου, ἀποστολικοῦ βικαρίου, γιά νά ὑποβληθεῖ στήν Ἁγία Προπαγάνδα τῆς Ρώμης, κατέμπροσθεν τοῦ σεβασμιωτάτου ἐπισκόπου τῆς Τήνου καί τῶν ὑπογραφόντων.

- Τρία ἄγια ποτήρια, ἡ βάση χάλκινη καί οἱ κοῦπες ἀσημένιες No 3
- Τρία δισκάρια ἀσημένια No 3
- Ἡ σφαίρα ἐπίδειξης τῆς ὄστιας, ἡ βάση χάλκινη ἐπιχρυσωμένη καί ἡ ἴδια ἀπό ἀσήμι No 1
- Ἐνα ἀρτοφόριο ξύλινο διακοσμημένο No 1
- Καντηλιέρα ξύλινα ἐπιχρυσωμένα τέσσερα, μικρά καί μεγάλα καί ἕνα μπρούντζινο ἐπιχρυσωμένο No 5
- Ἐνα ζευγος Ἀγγέλων ἀπό ξύλο ἐπιχρυσωμένο No 1

3. Αὐτόθι, ff. 278^{rv}.

- Ἐνα ζευγος γιά καθημερινή χρήση, ξύλινοι-ἐπιχρυσωμένοι, τοῦ ἑνός σπασμένα τά τζάμια No 1
  - Ἄλλο ἕνα ζευγος ξύλινοι No 1
  - Μία ράβδος ξύλινη ἐπιχρυσωμένη No 1
  - Ἐνας μικρός Ἐσταυρωμένος No 1
  - Ἐνα κάδρο τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου τῆς Πάδοβας No 1
  - Ὁμοίως δύο ἄλλες εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ζωγραφισμένες ἀλλά ἐλληνικά No 2
  - Ὁμοίως ἕνα κάδρο τῆς Παναγίας παλαιό No 1
  - Ὁμοίως ἄλλα τρία μικρά καθράκια στόν δεξιό τοῖχο No 3
  - Ἐνα κουβούκλιο ἄσπρο ἀπό δαμάσκο No 1
  - Ἄλλο ἕνα φαρεντίνα (;) No 1
- Μέ αὐτά καλύπτεται τό ἀρτοφόριο.
- Δύο σκεπάσματα φοδραρισμένα μέ τά ὅποια καλύπτονται τά σκαλοπάτια τοῦ ἀλταρίου No 2
  - Ἄλλο ἕνα χρώματος κίτρινου No 2
  - Plurificatorii (;) πέντε No 5
  - Ὁθόνη δυσκοπότηρου μία No 1
  - Ἀνέμες τέσσερις No 4
  - Δύο πέπλα, δηλ. σκεπάσματα τῶν ἁγίων ποτηρίων, το ἕνα κόκκινο, τό ἄλλο μεταξωτό φοδραρισμένο No 2
  - Ἐνα ἄγιο ... μέ ξύλινες κορνίζες ἐπιχρυσωμένες No 1
  - Δύο καθράκια γιά τά σκεπάσματα τοῦ ποτηρίου No 2
  - Δύο λειτουργικά, τό ἕνα παλαιό, τό ἄλλο καινούργιο No 2
  - Δύο σκεπάσματα τοῦ ἀλταρίου μεταξωτά No 2
  - Ἄλλο ἕνα ὅμοιο No 1
  - Καλύμματα τοῦ ἀλταρίου ἔξι, δύο cendal ἐρυθρά, δύο ἀπό δαμάσκο, ἕνα λευκό, ἄλλο ρόζ, ἕνα κίτρινο παλαιό καί ἕνα βαμβάκινο, τό ὅλο No 6
  - Φελόνι μέ πετραχήλι καί ἐπιμάνικα No 1
  - Ἄλλο ἕνα ὅμοιο μέ πετραχήλι καί ἐπιμάνικα ἀπό δαμάσκο πράσινο παλαιό No 1
  - Ἄλλο ἕνα ἀπό κλωστή φαρεντίνα παλαιό, μέ ἐπιτραχήλιο καί ἐπιμάνικα No 1
  - Ἄλλο ἕνα ὅμοιο μέ πετραχήλι καί ἐπιμάνικα ἀπό δαμάσκο λευκό No 1
  - Ἄλλα δύο μέ ἐπιτραχήλια καί ἐπιμάνικα ἀπό φαρεντίνα διαφόρων χρωμάτων No 2
  - Ἄλλο ἕνα ἀπό κανναβόπανο μαῦρο μέ ἐπιτραχήλιο καί ἐπιμάνικα No 1

- Δύο πήχες βελούδο πολύχρωμο, τό όποιο χρησιμεύει για σημαία του σταυρού	No 2
- Έπίσης δύο σάκκοι παλαιοί και άλλοι πέντε sopra calici, ένας κίτρινος, άλλος πράσινος μέ πλευρές λευκές και πράσινες, άλλος λευκός μεταξωτός και άλλος από όρμεσίν λευκός στολισμένος μέ άνθη, σύνολο	No 7
- Υποκάμισα δύο μέ τίς ζώνες τους	No 2
- Τρία ώμοφόρια	No 3
- Δύο teribuli de Laton, τό ένα παλαιό και τό άλλο καινούργιο	No 2
- Casuni δύο	No 2
- Σίδερα για όστιες δύο	No 2
- Ένα ταπέτο παλαιό	No 1
- Μία imbolia στην είκόνα του Άγίου Άντωνίου	No 1
- Δύο καμπανάκια, τό ένα μικρό, τό άλλο μεγαλύτερο	No 2
- Δύο καντηλέρια όρειχάλκινα	No 2
- Ένα κιβώτιο από ξύλο κυπαρισσιού παλαιού, στό όποιο φυλάσσονται όλα τά άνωτέρω αντικείμενα	No 1
- Άλλο ένα όμοιο παλαιό	No 1
- Ένα λιβανιστήρι σε σχήμα βάρκας όρειχάλκινο, παλαιό και σπασμένο	No 1
- Δύο σαμνάκια για γονάτισμα	No 2
- Mauricio επίσκοπος Τήνου βεβαιώ	
- Zuanne Scardara, λαϊκός, βεβαιώ τά άνωτέρω	
- Girolamo Gripari, βεβαιώ τά άνωτέρω	
- Emanuel Gripari cancelliere del Magistrato di Siffanto» ⁴	
- Λείπει ένα piviale.	

Ο επίσκοπος Τήνου Mauricio Doria, ό όποιος θά ταξίδευε από τή Σίφνο προς Ίταλία για να μεταβεί στό Βατικανό, κατά τήν παραμονή του επί είκοσαήμερο στό νησί (λόγω καθυστέρησης στην άφιξη του πλοίου), είχε σημαντικές συζητήσεις μέ τόν, καθολικού δόγματος, μεγαλύτερο Πέτρο Ρόζα και τούς επιτρόπους του νησιού για τή συγκέντρωση αντικειμενικών πληροφοριών επί των περιουσιακών και οικονομικών ζητημάτων τής Έκκλησίας, προκειμένου να ενημερώσει τή Ρώμη, μετά τή σχετική έντολή που του είχε δώσει μέ έγγραφό της από 26 Άπριλίου 1659. Όταν έφτασε στη Βενετία και κατά τό διάστημα που παρέμεινε στην άπαραίτητη καραντίνα, άπηύθυνε στην Άγία Προπαγάνδα στις 5 Ίουνίου 1660 τήν έπομένη επιστολή, στην όποία έπεσήναφε και πιστοποίηση του Πέτρου Ρόζα, τήν όποία είχε τήν πρόνοια να του ζητήσει, σχετική μέ τά περιουσιακά και οικονομικά τής Έκκλησίας Σίφνου:

4. Αὐτόθι, ff. 279^{RV} + 280^R.

α) «Σεβασμιώτατοι.

Σέ εκπλήρωση διαταγής των σεβασμιότητων σας από 26 Άπριλίου (16)59, μερίμνησα να πληροφορηθώ τίς πιό άκριβείς, κατά τό δυνατόν, μαρτυρίες για τά άκίνητα τής Έκκλησίας Σίφνου, τά υπάρχοντα στην Άνδρο και τήν Κίμωλο. Κατόπιν έπήγα στη Σίφνο αυτοπροσώπως, όπου διεπίστωσα τά διαλαμβανόμενα στό έσωκλειόμενο έγγραφο. Πηγαίνοντας και στην Κίμωλο, έλαβα προφορικές μαρτυρίες των εκεί προκρίτων ότι τά ειρημένα κτήματα είναι από τά καλύτερα και ποιοτικής άπόδοσης. Επίσης, συνήντησα εκεί συζευγμένον και έγκατεστημένον μέ παιδιά έναν σχιαβόνο όνόματι καπετάν Τρίππο που μετέρχεται τό κοῦρσο, ό όποιος επιθυμεί να επενδύσει σε άκίνητα προκειμένου να διαμείνει μόνιμα και στερεώσει τήν οικογένειά του. Συζήτησα μαζί του επί του θέματος και μου πρόσφερε, κατ' άρχήν, 170 ρεάλια για να αγοράσει τά ειρημένα κτήματα. Του άπήντησα ότι δεν μπορούν να πωληθούν λιγώτερο από 210 ρεάλια, όσα δηλαδή είχε κοστίσει ή αγορά τους, τό ξανασκέφτηκε και αντιπροσέφερε μέχρι 200 ρεάλια, λέγοντας τό ξανασυζητάμε όταν οι σεβασμιότητες σας δώσουν τήν έγκριση για τήν πώλησής του.

Στόν σεβασμιώτατο Πόλλα, αρχιεπίσκοπο Νάξου έγραφα πολλές φορές ενημερώνοντάς τον για τό άνωτέρω θέμα και τίς επιθυμίες των σεβασμιότητων σας, άλλ' άπ' αυτόν δεν είναι δυνατόν να λάβεις ποτέ άπάντηση, παρόλο που έμεινα στη Σίφνο περίπου ένα μήνα και σ' αυτό τό διάστημα δόθηκαν πολλές επικοινωνιακές ευκαιρίες μέ τή Νάξο.

Στή Σίφνο προήλθα επίσης σε ξεκαθάρισμα του ζητήματος μέ τό κτήμα τής έκκλησίας, τό όποιο έφέρετο ότι κατεπάτησε κάποιος Ζώρξης Γοζαδίνος, όπως θά διαπιστώσουν οι σεβασμιότητες σας από τήν έσωκλειόμενη δεύτερη αναφορά.

Τώρα έχω φτάσει στη Βενετία, άλλ' ακόμη είμαι σε καραντίνα στό λαζαρέττο. Έχω έλθει να συζητήσω θέματα τής φτωχής Έκκλησίας και τής επισκοπής μου Τήνου και να φροντίσω, μέσω τής έδω Γερουσίας, να διευθετήσω άταξίες και έκκλησιαστικές ζημίες που συντρέχουν καθημερινά.

Άφου άπελευθερωθώ από τά έδω ζητήματα, θά πραγματοποιήσω, κατά καθήκον, τήν εκεί (στη Ρώμη) υποχρεωτική έπίσκεψή μου (sacri limini) για να καταθέσω προφορικά σε κάθε μία των σεβασμιότητων σας τά σεβάσματα και όφειλόμενη τιμή και άναπτύξω διά ζώσης λεπτομερείς πληροφορίες για τήν Άνατολή.

Μένω εύσεβάστως και ύποκλίνομαι ταπεινά.

Των σεβασμιότητων σας
Δούλος ταπεινός
Mauricio, επίσκοπος Τήνου.»⁵

Βενετία, 5 Ίουνίου 1660.

5. Αὐτόθι, ff. 284^{RV}.

β) «1660, Ἀπριλίου 11 (νέο ἡμ.), στή Σίφνο.

Πιστοποίηση τοῦ κυρίου Πέτρου Ρόζα, ἀρχιεπίσκοπος τοῦ τόπου, περὶ τῶν ἀκινήτων κτημάτων στήν Κίμωλο, ἰδιοκτησίας τῆς Ἐκκλησίας Σίφνου, τὰ ὅποια εἶναι τὰ ἑξῆς:

- Κτῆμα στίς Φυτειές, ἐκτιμώμενο σήμερα τριάντα ρεάλια, ρ. 30
- Κτῆμα στοὺς Δέκα εἴκοσι ρεάλια, ρ. 20
- Κτῆμα στήν Ἀλυκή ἑβδομήντα πέντε ρεάλια, ρ. 75
- Κτῆμα τοῦ Μάτσα εἴκοσι ρεάλια, ρ. 20
- Κτῆμα στά Πράσσα πέντε ρεάλια, ρ. 5

ρεάλια 150

τὰ ὅποια εἶναι δυνατὸν νὰ πωληθοῦν ἀνά πᾶσα στιγμή καί νὰ εἰσπραχθεῖ τό σύνολο τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ τῶν 150 ρεαλιῶν.

Τὰ εἰρημένα κτήματα, τὰ ὅποια εἶχαν ἀγοραστεῖ ἀντί 210 ρεαλιῶν, ἀποδίδουν, ὅπως ἀναφέρει ὁ κ. Ρόζας, μετ' ἀφαίρεση τῆς ἐπιβάρυνσης τοῦ χαρατζιοῦ, ἀπό χρόνο σέ χρόνο, περὶ τὰ 15 ρεάλια, ἐκ τῶν ὁποίων κρατοῦν τό 1/3 οἱ κολλῆγοι καί τὰ δύο οἱ ἰδιοκτῆτες, ἐάν δέ ἡ ἀξία τῶν εἰρημένων κτημάτων, ἢ ὅποια ἀνέρχεται σέ 150 ρεάλια, ἐπενδύονταν ἐδῶ στή Σίφνο, θά μπορούσαν νὰ ἀποδίδουν ἐτησίως 25 ρεάλια, καθαρά ἀπό ἔξοδα, δεδομένου ὅτι τὰ κτήματα ἀποδίδουν καλύτερα καί τὰ ἔξοδα κοστίζουν τό μισό.

Τὰ κτήματα, ἔπειτα, πού ὑπάρχουν στήν Ἄνδρο, ἰδιοκτησίας ἐπίσης τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τῆς Σίφνου, ἐάν ἐπωλοῦντο γιά 200 ρεάλια, κατὰ τήν πληροφορία τοῦ don Giovanni Brindesi, ἀποστολικοῦ βικαρίου ἐκεῖνου τοῦ τόπου, καί ἐπενδύονταν στή Σίφνο εἰδικά σέ ἀμπελώνες, θά μπορούσαν νὰ ἀποδίδουν ἐτησίως περὶ τὰ 40 ρεάλια περίπου καθαρά, ἐνῶ στήν Ἄνδρο δέν ἀποδίδουν παρά 18, ἀπό τὰ ὅποια, ἀφαιρουμένων 13 τῶν ἔξοδων, ἀπομένουν καθαρά ρεάλια πέντε, κατὰ τή μαρτυρία πού δίδει σέ γράμματα του ὁ δόν Giacomo Grammatica, τέως ἀποστολικός βικαριος τοῦ εἰρημένου νησιοῦ, ἤδη εὐρισκόμενος στή Σύρα.

Τὰ κτήματα ἀκόμη τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας τῆς Σίφνου, τὰ ὅποια κατέχει στό νησί, εἶναι τὰ ἀκόλουθα, ἀγορασμένα ἀπό τόν ἀείμνηστο κύριο Βασίλειο Λογοθέτη:

- Κτῆμα στόν Πλατύ γιαλό γιά ἑκατόν πέντε ρεάλια ρ. 105
- Κτῆμα στή Φυτεία ἑκατόν δύο ρεάλια ρ. 102
- Κτῆμα στόν Ἅγιο Νικήτα τῶν Ἑλλήνων τριάντα ἕξι ρεάλια ρ. 36

243

Ἐπίσης κατέχει τὰ κατωτέρω ἀκίνητα, ἀφισμένα ἀπό τόν ἀείμνηστο Othuli da Coronìa, ἡγεμόνα τῆς Σίφνου, σέ καιρό παλαιότατο

- Κτῆμα λεγόμενο Λαγκάδα ἐξήντα ρεάλια ρ. 60
- Κτῆμα στήν Παναγιά τριάντα ρεάλια ρ. 30

- Κτῆμα στοὺς Μύλους
- Κτῆμα στή Σεράλια
- Κτῆμα στή Θεκλιά

δώδεκα ρεάλια ρ. 12
τριάντα ρεάλια ρ. 30
έννέα ρεάλια ρ. 9
141

Ἀκόμη, κτῆμα ἀπό δωρεά τῆς κυρίας Μαρριετοῦς, συζύγου τοῦ κυρίου Γεωργίου ντά Πόλλα, ὅταν ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Νάξου Πόλλα ἦταν ἀποστολικός βικαριος Σίφνου.

Κτῆμα μέ λαχανόκηπο καί ἀμπελάκι ἐνωμένα καί τὰ δύο, συνεχόμενα τοῦ οἰκοπέδου τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικήτα, ἐκτιμώμενα συνολικά σέ ρεάλια 45

Ἐπίσης, ἀπό δωρεά τῆς Κοινότητος Σίφνου πρό δύο ἐτῶν γιά τήν καθιέρωση σκευοφυλακίου στή λατινική ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐνός μικροῦ σπιτιοῦ, ἐφαπτομένου στήν ἐκκλησία καί ἐκτιμώμενου σέ ρεάλια 25.

Ὅλα τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω ἀκίνητα ἀποδίδουν ἐτησίως εἰσόδημα τό λιγώτερο πενήντα, ρεάλια 50, πληρώνοντας ὅμως ἐτήσιο χαράτσι, τόσο σέ Τούρκους, ὅσο καί σέ Βενετούς 15 ρεάλια ἐν συνόλω κατὰ τόν προσδιορισμό τῆς Κοινότητος, ἢ ὅποια ὅμως προσφέρει τιμητικά ἔκπτωση 5 ρεαλιῶν, ὅποτε ἀπομένουν καθαρά μόνο δέκα ρεάλια γιά πληρωμή καί ὀλικό εἰσόδημα σαράντα ρεαλιῶν. Ἀπό αὐτά λαμβάνουν οἱ κολλῆγοι τό ἐν τρίτο καί ἀπομένουν στήν ἰδιοκτησία τὰ δύο, κατὰ τήν τοπική συνήθεια καί χρήση ὅλα βέβαια τὰ κτήματα εἶναι καλῆς ποιότητας, ἰδιαίτερα ἐκεῖνο τῆς Λαγκάδας, εὐνοημένο μέ τή δωρεά τοῦ νεροῦ, τό ὅποιο, μέ μία δαπάνη 15 περίπου ρεαλιῶν, μπορῶ νὰ διαβεβαιώσω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσει πέντε βαρέλια κρασί ἐτησίως, τὰ ὅποια ἀρκοῦν γιά τή συντήρηση τοῦ ἐφημερίου.

Ἀπό τήν πρόσοδο, μετὰ πώληση τῶν κτημάτων τῶν κειμένων στήν Κίμωλο καί τήν Ἄνδρο, καί ἀντίστοιχη ἐπένδυσή τους ἐδῶ στή Σίφνο, ἂν καί δέν ὑπάρχουν ἄμεσα διαθέσιμα κτήματα γιά ἀγορά, εἶναι δυνατόν νὰ κατατεθοῦν τὰ χρήματα σέ πρόσωπα ἀξιόπιστα μέ ἐτήσιο τόκο πρὸς 10% καί ἐνεχυρίαση ἰσάξιας ἀπόδοσης κτημάτων, μέχρι νὰ γίνει δυνατή ἡ ἐπένδυση σέ κτήματα.

Τὰ ἀνωτέρω γενικῶς μπόρεσα νὰ πληροφορηθῶ, σέ ἐκτέλεση τῶν παραγγελιῶν τῆς Ἁγίας Προπαγάνδας τῶν περιεχομένων στήν, ἀπό 26 Ἀπριλίου 1659, διαταγή της, ἐγώ ὁ Mauricio Dogia, ἐπίσκοπος Τήνου, καί ὑπογράφω ἰδιοχείρως.

- Πέτρος Ρόζας, πρόξενος καί ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Σίφνου βεβαιῶν τὰ ἀνωτέρω».⁶

6. Αὐτόθι, ff. 285^r-286^r.

Ἀκόμη, κατά τήν παραμονή τοῦ ἐπισκόπου Τήνου στή Σίφνο, ἐπιλύθηκε καί ἕνα ζήτημα πού εἶχε, πρό καιροῦ, ἀνακύψει σχετικό μέ τά κτήματα τῆς ἐκκλησίας Παναγίας τῆς Εὐαγγελίστριας στόν Κῆπο, μέ τά ὁποῖα τήν εἶχε προικίσει πρό δύο αἰώνων ὁ ἡγεμόνας τῆς Σίφνου Ottulin de Corogna. Εἶχε δ' αὐτό σχέση μέ τό νερό γιά πότισμα τῶν κτημάτων, τό ὁποῖο ἐπήγαζε ἀπό γειτονικό κτήμα, ἤδη ἰδιοκτησίας Ζώρζη Γοζαδίνου, καί τό ὁποῖο, κατά τόν τότε προικοδότη de Corogna, ἔπρεπε νά παίρνει ἡ ἐκκλησία δύο φορές τήν ἐβδομάδα. Φαίνεται πώς κατά τήν ἀπουσία τοῦ βικαρίου Βαρθολομαίου Πόλλα, τό 1659, ὁ Ζώρξης Γοζαδίνος δημιούργησε ζήτημα ἡ καί κατεπάτησε τμήμα κτήματος τῆς ἐκκλησίας, ὅταν δέ ἐνημερώθηκε ὁ εὐρισκόμενος στή Ρώμη Βαρθολομαῖος, φρόντισε νά ἐκδοθεῖ καταγγελία τῆς Προπαγάνδας στό Κοινό τῆς Σίφνου, κατά δέ τήν ἐπιστροφή του στίς Κυκλάδες, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Νάξου πλέον, κατήγγειλε τόν Ζώρζη Γοζαδῖνο στόν Βενετό ναύαρχο Φρ. Μοροζίνη, ὁ ὁποῖος διέταξε τούς προκρίτους Σίφνου νά ἀποκαταστήσουν τά πράγματα στήν προτέρα τους θέση. Ἡ ὑπόθεση ἐκδικάστηκε τότε, παρουσία τοῦ ἐπισκόπου Τήνου, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἐπῆρε ἐπίσημο ἀντίγραφο τῆς ἀπόφασης, τό ὁποῖο συναπέστειλε μέ τήν, ἀπό 5 Ἰουνίου 1660, ἀπό Βενετίας, ἀναφορά του στήν Προπαγάνδα. Τό κείμενό της ἔχει ὡς ἑξῆς:

« Ἀντίγραφο ἀπό τό πρωτότυπο, τό τηρούμενο στήν καντζελλαρία τῆς Κοινότητος Σίφνου

5 Ἀπριλίου 1660 (παλαιό).

Ἀπό ὀφειλόμενο καθήκον καί σεβασμό στήν ἐντολή τοῦ ἐξοχωτάτου καί ἐκλαμπροτάτου κυρίου Φραγκίσκου Μοροζίνη, ἀρχιναύαρχου, τῆς 1ης παρελθόντος Ἰανουαρίου (κατά τό νέο ἡμερολ.), ἡ ὁποία ἐξεδόθη κατόπιν αἰτήσεως τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Νάξου, ὡς μητροπολίτου τῆς νήσου καί τῆς καταγγελίας ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπό τήν Ἁγία Προπαγάνδα τῆς Ρώμης καί κατετέθη στήν Κοινότητα στίς 2 τοῦ μηνός ἀπό τόν αἰδεσιμώτατο δόν Ἀντώνιο Γοζαδῖνο, ἀποστολικό βικάριο τοῦ νησιοῦ, κατά τῶν καταπατησάντων καί κατεχόντων τά ἀκίνητα τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Εὐαγγελίστριας, στήν ὁποία εἶχαν περιέλθει ἀπό δωρεά τοῦ ἀειμνήστου Ottulin de Corogna, ἡγεμόνος τῆς Σίφνου, μέ ἔγγραφο τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1462

παρεκάθησαν,

προκειμένου νά ἐκδικάσουν τήν καταγγελία γιά τό εἰρημένο Λαγκάδι, ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Τήνου Doria, εὐρισκόμενος περιστασιακά στό νησί, ὁ ἐξοχώτατος κ. Πέτρος Ρόζας, ἀρχιπρόκριτος, ὁ εὐγενής ἐπίτροπος Ἀντώνιος Μαγκανάρης καί ὁ συνάδελφός του τοῦ Κοινοῦ τῆς Σίφνου, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ ἐξέτασαν μέ κάθε ἐπιμέλεια τά σύνορα καί

ἀκριβῆ ὁροθέσια τοῦ κτήματος στή θέση Λαγκάδι, δέν διεπίστωσαν κάποιαν διαφοροποίηση ἢ καταπάτηση τῶν κτημάτων τῆς ἐκκλησίας, πλὴν ἑνός μικροῦ τμήματος τό ὁποῖο συνορεύει μέ κτήμα τοῦ ἀξιοτίμου κ. Ζώρζη Γοζαδίνου καί μέ ὑπερκείμενο τῆς Κωνσταντίας Τζούκου, τό ὁποῖο ἔχει ἤδη παραχωρηθεῖ στήν ἐκκλησία. Ὁ κ. Γοζαδῖνος δέν προβάλλει ἀξίωση κατ' αὐτῆς, τοῦ τμήματος τούτου ἀνήκοντος πλέον στήν ἰδιοκτησία της. Ὡς πρός τό ζήτημα τοῦ νεροῦ γιά τό ὁποῖο, ἐπίσης, γίνεται λόγος στήν ἀνωτέρω διαταγή (τοῦ Μοροζίνη), ὁ εἰρημένος κ. Ζώρξης ἀποδέχεται μέν τήν ἐντολή τῆς ἐξοχώτητός του, δέν ἀπεμπολεῖ ὅμως τά δικαιώματά του.

- Mauricio Doria, ἐπίσκοπος Τήνου, βεβαιῶν τά ἄνωθεν.

- Πέτρος Ρόζας.

- Ἀντώνιος Μαγκανάρης.

- Ἐμμανουήλ Γρυπάρης, καντζελλιέρης».⁷

[Ἐπί τοῦ ἰδίου θέματος βλ. καί στό Κεφάλαιο 2ο].

Τά ὑποβληθέντα ἀπό τόν ἐπίσκοπο Doria λεπτομερειακά στοιχεῖα στήν Ἁγία Προπαγάνδα ἀπετύπωσε ὑπάλληλός της περιληπτικά σέ σημείωμα τῆς 28ης Ἰουνίου 1660 πρός τόν καρδινάλιο Rospigliosi, γιά ἐνημέρωσή του, προκειμένου νά ληφθεῖ ἀπόφαση, μέ εἰσήγησή του, ἀπό τό ἀρμόδιο ὄργανό της. Τό κείμενο τοῦ σημειώματος τούτου ἔχει ὡς ἑξῆς:

[Ἐπίσημη] σ. καρδινάλιου Rospigliosi

Ὅταν ἦλθε ἐδῶ ὁ δόν Βαρθολομαῖος Πόλλα, τότε βικάριος Σίφνου καί σήμερα Ἀρχιεπίσκοπος Νάξου, ἐξήγησε ὅτι, γιά τή βελτίωση τῆς (οἰκονομικῆς) κατάστασης τῆς ἐκεῖ Ἐκκλησίας, θά ἦταν ἐξαιρετικά χρησιμο ἄν ἐπωλοῦντο μερικά κτήματά της στό νησί τῆς Κιμώλου, τά ὁποῖα, λόγω ἀποστάσεως, ἀποδίδουν ἐλάχιστο εἰσόδημα, καί μέ τά κτήματα τῆς ἀξίας τους νά ἀγοράζονταν ἄλλα ἐπί τῆς Σίφνου· τό ἴδιο, ἐπίσης, θά μπορούσε νά γίνει μέ τά ἄλλα πού κατέχει στήν Ἄνδρο καί ζητήσαμε σχετικές πληροφορίες ἀπό τόν ἐπίσκοπο Τήνου, ὁ ὁποῖος μάς γνωστοποιεῖ τώρα ὅτι ἐκεῖνα τῆς Κιμώλου, ἀποτελούμενα ἀπό πέντε τεμάχια γῆς, συνολικῆς ἀξίας 150 ρεαλιῶν, κατά τούς ἐκτιμητές, ἀποδίδουν καθαρά 15 ρεάλια.

Ὅταν ἀγοράστηκαν αὐτά τά κτήματα, κόστιζαν 210 ρεάλια, ἀλλά καί σήμερα, κάποιος καπετάν Τρύπο, προσφέρει 200, τά ὁποῖα, ἄν ἐπενδυθοῦν στή Σίφνο, θά ἀποδίδουν εἰσόδημα 25 ρεαλιῶν, ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων, κατά τήν ἐπικρατοῦσα συνήθεια στή Σίφνο νά λαμβάνουν οἱ

7. Βλ. τό ἰταλικό κείμενο τοῦ ἐγγράφου στά «Σιφνιακά», 7 (1999), σελ. 48-49.

κολλήγοι τό ἡμισυ, ἐνῶ σέ ἄλλα μέρη οἱ ἰδιοκτῆτες παίρνουν τά 2/3 καί στήν Κίμωλο μόλις τό 1/3. Καθ' ὅσον ἀφορᾶ σ' ἐκεῖνα τῆς Ἄνδρου, ὁ ἐκεῖ ἀποστολικός βικάριος τοῦ ἔγραψε ὅτι θά μπορούσαν νά πωληθοῦν ἀντί 200 ρεαλιῶν, τά ὅποια ἐπενδύμενα στή Σίφνο, ἰδιαίτερα σέ ἀμπέλια, θά ἀπέδιδαν εἰσόδημα 40 ρεαλιῶν καθαρά, ἐνῶ στήν Ἄνδρο ἀποδίδουν μόλις 18, ἀπό τά ὅποια πληρώνονται σέ ἔξοδα περί τά 16 καί δέν ἀπομένουν στήν Ἐκκλησία περισσότερα ἀπό πέντε.

Σημειωτέον ὅτι, ἂν δέν εὔρεθον ἀμέσως κτήματα γιά ἐπένδυση στή Σίφνο, εἶναι δυνατή ἡ ἀπόδοση τῶν χρημάτων κατά 10 % (δανειζόμενα) μέ ἐνεχυριασμό ἰσόποσης ἀπόδοσης ἀκινήτων, μέχρι νά εὔρεθον τά κατάλληλα κτήματα γιά ἀγορά.

Ἐπί τῆς Σίφνου ἡ Ἐκκλησία κατέχει κτήματα καλῆς ποιότητος καί κατοικία, συνολικῆς ἀξίας 454 ρεαλιῶν, τά ὅποια ἀποδίδουν ἐτήσιο εἰσόδημα 40 ρεαλιῶν, μετ' ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων. Μεταξύ τῶν κτημάτων αὐτῶν τῆς Σίφνου, τμήμα τοῦ ἐνός, ὀνομαζομένου Λαγκάδα, εἶχε καταπατηθεῖ ἀπό κάποιον Γεώργιο Γοζαδῖνο καί ὁ σεβασμιώτατος Τήνου, ἐξετάζοντας αὐτοπροσώπως τό ζήτημα, ὅπως ἔκανε καί στήν Κίμωλο, τό ἐπανεφερε στήν ἰδιοκτησία τῆς Ἐκκλησίας κατά τή συνημμένη ἐπίσημη πράξη, μέ ἐπιφύλαξη τοῦ εἰρημένου Γοζαδῖνου τῶν δικαιωμάτων του, τά ὅποια διεκδικεῖ γιά τό νερό πού διέρχεται ἀπ' ἐκεῖ.

Προσθέτει ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος ὅτι αὐτό τό κτήμα τῆς Λαγκάδας, ἐάν φυτευτεῖ ἀμπέλι, πρᾶγμα γιά τό ὅποιο θά ἀπαιτηθεῖ δαπάνη 15 περίπου ρεαλιῶν, θά ἀποδίδει, μέ τό εὐεργέτημα τοῦ νεροῦ πού διαθέτει, πέντε βαρέλια κρασί ἐτησίως, τά ὅποια ἀρκοῦν γιά τή συντήρηση τοῦ βικαρίου.

28 Ἰουνίου 1660».⁸

Παρ' ὅλα ταῦτα φαίνεται πώς καί τότε, ἄγνωστο γιά ποιούς λόγους, δέν ἐγκρίθηκε ἡ ἐκποίηση τῶν ἀκινήτων. Ἔτσι, ἡ κατάσταση οἰκονομικῆς ἀνέχειας - συναφῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολούθησε ἡ αὐτή. Ἄλλ' ὁ βικάριος Ἀντώνιος Γοζαδῖνος δέν ὑπέφερεν ἐπί πολύ ἀκόμη. Στίς 16 ἢ 17 Ἰουνίου 1662 ἐγκατέλειψε τά ἐγκόσμια ἀφίνοντας τήν Ἐκκλησία μέ τά προβλήματα τῆς καί ὀρφανή ποιμένος.⁹ Ὅχι ὅμως γιά μεγάλο διάστημα.

8. SCPF/SOCCG. 276, f. 291'.

9. «Σιφνιακά», 5 (1995), σελ. 55-56.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΒΙΚΑΡΙΑΚΗ ΘΗΤΕΙΑ GIOVANNI PATERIO

[1663 - 1669]

Στή θέση τοῦ Ἀντωνίου Γοζαδῖνου διόρισε τό Βατικανό βικάριο (καί μέ τό ἀξίωμα τοῦ ἀποστολικοῦ μισσιοναρίου γιά 1 1/2 χρόνο) τόν Giovanni Battista Grimani Paterio, τόν Χιώτη, ἡλικίας τότε (1662/1663) 37 ἐτῶν. Ὁ νέος βικάριος δέν ἦταν σέ θέση νά προσφέρει στό ΙΙμελές ποιμνίό του τίποτε περισσότερο ἀπό ἱερατικές ὑπηρεσίες, νά φροντίζει τή διατήρηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, τήν καλλιέργεια τῶν κτημάτων κ.λπ. Κατά διαπίστωση μάλιστα τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπισκέπτη Sebastiani, ἐπισκόπου Ἱεραπόλεως, ὁ ὁποῖος διενήργησε μετά πενταετία, κατά Μάρτιο τοῦ 1667, ἔλεγχο τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Paterio ἐστερεῖτο ἱεροπρέπειας, δέν διατηροῦσε καθαρά τά λειτουργικά ἀντικείμενα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, «τά ἱερά βιβλία ρυπαρά καί τίς βαθμίδες τῶν ἁγίων τραπεζῶν ἐλάχιστα καθαρές» καί εἶχε «μεγάλη συναναστροφή καί οἰκειότητα μέ μερικές γυναῖκες ἀπό τή Χίο, πατριώτισσές του, οἱ ὁποῖες τοῦ μαγεύουν καί ἐπλεναν τά ρούχα του» καί ἄλλες παρατυπίες, γιά τίς ὁποῖες τοῦ ἔκανε ἰδιαίτερες συστάσεις. Βέβαια δέν παρέλειψε νά σημειώσει πώς, σέ διάστημα πέντε χρόνων, ὁ δυστυχῆς βικάριος εἶχε λάβει ἀπό τό Βατικανό 30 μόνο ρεάλια γιά ἀντιμετώπιση τῶν ἐξόδων διαβίωσής του, ὅμως τοῦ ὑπέδειξε «νά ἐξυπηρετεῖται μέ ἄλλον τρόπο γιά τήν ἀποφυγή κάθε σκανδάλου, παρά τό γεγονός ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε προσεκτικός».¹

Ἐπί τῶν ἡμερῶν τοῦ Paterio ἀνεφύη καί πάλι ζήτημα μέ τά κτήματα τῆς Παναγίας Εὐαγγελίστριας στόν Κῆπο ἀπό τόν ὁμορο Ζώρζη Γοζαδῖνο, ὁ ὁποῖος, παρά τή δοθεῖσα παλαιότερα λύση ἐπί τοῦ ζητήματος, μέ ἐντολή τοῦ ναυάρχου Μοροζίνη, ἐξακολουθοῦσε νά διεκδικεῖ ποσότητα τοῦ διοχετευομένου νεροῦ στά ἀνωτέρω κτήματα. Ἐπί τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Paterio ἔγραψε στό Βατικανό ὅτι τά κτήματα αὐτά, τά ὅποια ἦταν τά καλύτερα τῆς Ἐκκλησίας, τά εἶχε φροντίσει ὁ ἴδιος «μετατρέποντάς τα, κατά ἕνα μέρος σέ λαχανόκηπο, καί κατά τό ἄλλο σέ ἀμπελώνες, ἐκμεταλλευόμενος τήν πηγὴ νεροῦ πού ὑπῆρχε στόν κῆπο τοῦ κ. Γεωργί-

1. «Σιφνιακά», 7 (1999), σελ. 123-133.

ου Γοζαδίνου, από τήν όποία ή έκκλησία έχει νόμιμο δικαίωμα νά παίρνει νερό δύο φορές τήν έβδομάδα. 'Από φθόνο λοιπόν ό ειρημένος Γοζαδίνος απέφασισε νά παρέχει τό νερό δύο ήμέρες τήν έβδομάδα, όχι όμως και δύο νύκτες, ισχυριζόμενος ότι τό συμβόλαιο αναφέρει δύο ήμέρες και όχι ήμέρες μέ νύκτες (= 24ωρα).² Αύτή λοιπόν ήταν ή διεκδίκηση του Γοζαδίνου, ή παροχή μικρότερης ποσότητας νερού στό γειτονικό κτήμα τής έκκλησίας. "Όταν δ' αυτός τήν έθεσε και στον Paterio, «μόνο μέ τήν άπειλή ότι θα κατέφυγε στη δικαιοσύνη», ό Γοζαδίνος αναγκάστηκε νά τηρεί τήν παλαιότερη συμφωνία. "Όμως, όπως συνέχιζε στην αναφορά του ό Paterio, μετά τήν κατάπαυση του πολέμου Βενετίας-Τουρκίας (Σ/βριος 1669), ή άπουσία από τίς θάλασσες των βενετσιάνικων ναυτικών δυνάμεων, θά έδινε θάρρος στον Γοζαδίνο «νά επαναφέρει τίς αξιώσεις του, ισχυριζόμενος ότι τά συμβόλαια τής Έκκλησίας δέν είναι αυθεντικά» και δέν θά υπήρχε ένας Μοροζίνης νά τον υποχρεώσει νά παραχωρεί τό νερό δύο είκοσιτετράωρα εβδομαδιαίως.³

Τόν ίδιο καιρό και «ή κυρία Μαριετού Μάτσα», από τήν οικογένεια τής όποίας είχαν άγοραστεί τά κτήματα τής Έκκλησίας στην Κίμωλο πρό τριακονταετίας (1640), έθεσε ζήτημα έπιστροφής μικρού τμήματος ενός εξ αυτών, αξίας «prezze d'otto 10», μέ τήν αίτιολογία ότι κακώς είχε περιληφθεί στό πωληθέν. Για τό ζήτημα αυτό ό βικάριος σκέπτονταν, αφού έπιβεβαιώνονταν τό δίκαιο τής Μαριετούς, νά τής έπιστραφεί τό τμήμα του κτήματος, μικρής αξίας άλλωστε, άλλ' ό έπίσκοπος Μήλου, στον όποιο, μόλις τότε, είχε ανατεθεί από τό Βατικανό, ή έποπτεία τής Έκκλησίας Σίφνου, επέμενε στη διεκδίκηση και του έλαχίστου αυτού τμήματος.⁴

'Ό Paterio, μετά τήν ανάθεση τής έποπτείας τής Έκκλησίας Σίφνου στον έπίσκοπο Μήλου Καμίλλη και τήν ανάμειξη του τελευταίου στα οικονομικά τής μέ παρακράτηση εισοδημάτων υπέρ αυτού, αναγκάστηκε «νά μή θελήσει νά προσφέρει άλλο τίς υπηρεσίες του βικαρίου», ό δ' έπίσκοπος έσπευσε νά του χορηγήσει άπολυτήριο,⁵ επειδή και ό ίδιος υπέφερε οικονομικά και θεωρούσε ότι ή παραχώρηση στην έποπτεία του τής Έκκλησίας Σίφνου έμπεριείχε και τό δικαίωμα αυτό.⁶ Για τίς ανάγκες του μικρού ποιμνίου τής διόριζε, μέ μικρή άμοιβή, ιερείς από τίς άλλες έπισκοπές των νησιών, οι όποιοι σύντομα έγκατέλειπαν τή θέση τους

2. SCPF/SC. Arcip. 2α, 112R (όπου άχρονολόγητη αναφορά του).

3. Αύτόθι.

4. Αύτόθι.

5. «Σιφνιακά», 11 (2003), σελ. 130-131.

6. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, *Τά οικονομικά τής Λατινικής Έπισκοπής Μήλου δύο άρχιερατειών (1642-1699)*, στα «Μηλιακά». 1 (1983), σελ. 131.

επειδή δέν μπορούσαν νά ανταπεξέλθουν και σ' αυτά τά έξοδα διαβίωσής τους. Τό καθεστώς τουτο διατηρήθη μέχρι του έτους 1683, όταν τό Βατικανό διόρισε άποστολικό βικάριο (δηλ. ιερέα μέ πλήρεις άρμοδιότητες) τον Νάζιο Francesco Lorendano, ό όποιος έθήτευσε μέχρι του θανάτου του, τον Δεκέμβριο του 1691.⁷

Τά κτήματα στη θέση «Κήπος» διαφιλονικούμενα από του έτους 1630.

Μετά τήν όριστική κατάργηση (1617) τής ήγεμονίας των Γοζαδίνων από τους Τούρκους, όλόκληρη ή κτηματική περιουσία τής Λατινικής Έκκλησίας Σίφνου είχε καταπατηθεί, έλλείπει έπισκόπου-κληρικών προσστατών της, από τους έναπομείναντες στό νησί Γοζαδίνους, συγγενείς του εκδιωχθέντος ήγεμόνα. 'Ό βικάριος della Rocca, όταν ανέλαβε τό 1625 τή διοίκηση τής Έκκλησίας, αναγκάστηκε νά διεξαγάγει δικαστικούς άγώνες για τήν ανακατάληψή της, όπως έχουμε ιστορήσει λεπτομερώς.⁸ Μετά ταυτα, όταν τουτος άπουσίασε τό 1630 για ένα διάστημα στην Κωνσταντινούπολη, ό Νικολός Γοζαδίνος, τέκνο τής Κατερίνας, όμορος στα κτήματα τής Έκκλησίας στη θέση «Κήπος», κατεπάτησε τμήμα τους δημιουργώντας ζήτημα τό όποιο διευθετήθηκε τό 1631 από δύο κριτές κοινής άποδοχής, τους Βασίλη Λογοθέτη και τον διάκονο Ποθητό Σερμαρτή.⁹

Ζήτημα δημιούργησε και ό Ζώρξης Γοζαδίνος, νεώτερος ιδιοκτήτης των όμόρων κτημάτων τής Έκκλησίας, κατά τά εκτεθέντα ανωτέρω, τό ζήτημα τακτοποιήθηκε μέ έντολή του Βενετού Ναυάρχου Μοροζίνη, μέ επιφύλαξη του Γοζαδίνου επί των δικαιωμάτων του στο νερό, τό όποιο είχε πηγή στα δικά του κτήματα. 'Αλλά και τό 1674 φαίνεται πως είχε έγερθεί θέμα, αν κρίνουμε από τήν έπομένη πιστοποίηση, τήν όποία έπεζήτησεν ό άρχιεπίσκοπος Παροναξίας Βαρθολομαίος Πόλλα:

«1674, 13 Δεκεμβρίου (κατά τό νέο ήμερ.)

Κατόπιν αίτήσεως του σεβασμιωτάτου άρχιεπισκόπου Νταπόλλα ενεφανίσθησαν ενώπιον έμου του υπογραφομένου νοταρίου ό κύριος Πετρής Μοθονός και ό κύριος Κωνσταντίνος Περομικέλε, άμφότεροι κάτοικοι και συζευγμένοι στο νησί τής Σίφνου, ό μέν ήλικίας έτων 50 περίπου, ό δέ 34 περίπου, οι όποιοι είναι όλίγες ήμέρες πού άνεχώρησαν από τή Σίφνο και ήλθαν έδω για υποθέσεις τους και όρχίζονται ότι τά κτήματα τής Λατινικής Έκκλησίας Σίφνου δέν έχουν, μέχρι τώρα, καταπατηθεί

7. «Σιφνιακά», 4 (1994), σελ. 43.

8. Αύτόθι, σελ. 34 έπ.

9. «Σιφνιακά», 7 (1999), σελ. 45-46.

ἀπό κανέναν, οὔτε τὰ διεκδικεῖ κανεὶς ἢ τὰ πειράζει. Εἰς πίστωσιν τῶν ἀνωτέρω ὑπογράφουν ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ πρωτονοταρίου καὶ τῶν αἰδεσιμωτάτων πατέρων Λίβιου Σομαρίππα, κανόνικου καὶ πάντρε Φραντζέσκο Λορεντάνο.

- Κωνσταντῆς Μικέλες μαρτυρῶ ὡς ἄνωθεν

- Πέτρος Μοθονέος μαρτυρῶ ὡς ἄνωθεν

- Livio Somaripa, Can(oni)co fui presente

- Franc(esc)o Lorendano fui presente

- Antonio Veggia, Can(oni)co et Protonotario Apostolico».

SCPF/Scr. Rif. Congr. Arcipelago, vol. 2a, f. 595.

Μεταγενέστερα, στίς 3 Νοεμβρίου 1686, ὁ νέος κύριος τῶν ὁμόρων κτημάτων παπα-Νικόλαος Γοζαδίνος, σκευοφύλαξ, ἐπεζήτησε τὴν ἔκδοση νοταριακῆς πράξης μετὰ τὴν ὁποία μάρτυρες βεβαίωσαν ὅτι «εἰς τὸν Κῆπον ἦταν κάποια στράτα κομούνα, ἡ ὁποία ἦταν πολὺ δύσκολη καὶ δὲν ἤμποροῦσαν οἱ ἄνθρωποι νὰ περνοῦσι μετὰ τὰ πράγματά (= ζῶα) τῶνε ἔτζι ὁ ἀφέντης Ζώρξης Γοζαδίνος ἤβαλε τὰ κοπέλια του καὶ ἤνοιξαν τὴν ἰδίαν στράταν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ ἐδικόν του πρᾶγμα (= κτῆμα) διὰ νὰ περνοῦν ὄλοι εὐκόλα καὶ μῆτε τῆς Παναγίας τοῦ Κήπου τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἤκαμε ντάνος (ἰταλ. danno = ζημία, βλάβη), μῆτε ἄλλου τινός· ἀκόμη λέγουν καὶ διὰ τὸ νερό τῆς ἄνωθεν ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ὅτι πῶς τὸ ἔπαιρνε πάντοτε ἀπὸ τὸ παλαιὸ δύο φορές τὴν ἐβδομάδα, τὴν Δευτέρα ταχὺ καὶ τὴν Πέμπτη βράδυ».¹⁰

Αὐτὸ λοιπὸν ἦταν τὸ ζήτημα μετὰ τὸ νερό, τὸ ὁποῖο διευκρινίστηκε τότε ἀπὸ τοὺς μάρτυρες πού ἐπικαλέσθηκε ὁ παπα-Νικόλαος Γοζαδίνος-ἄνθρωπος πού εἶχαν ἐργαστεῖ στὰ κτήματα. Ἄλλη διευκρίνιση ἐπεδίωξε ὁ παπα-Νικόλαος τὸ 1688, Ἀπριλίου 25, κατὰ τὴν ὁποία «ὁ Γεώργης Τσιριγώτης μαρτυρᾷ μετὰ τὸν ὄρκον του καὶ ἀπάνω εἰς τὴν ψυχὴν του, πῶς ὅπου ἦταν ὁ πρὸ Μάρκος οἰκοκύρης εἰς τὰ πράγματα τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας τοῦ Κήπου ἤβαλε κόληγα εἰς τὰ ἴδια πράγματα τὸν ἄνωθεν Τζιριγώτην καὶ ἔτζι τοῦ εἶπεν ὁ ἴδιος πρὸ Μάρκος καὶ ἐφύτευσεν ἀμπέλι τὴν σκάλα, ὅπου ἦτον ἀπὸ κάτω τοῦ πύργου ἐπειδὴ καὶ νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ ἀμπέλι προτῆτερα...».¹¹

10. Αὐτόθι, σελ. 50-51.

11. Αὐτόθι, σελ. 51-52.

ΣΙΦΝΙΟΙ ΚΑΙ ΚΥΚΛΑΔΙΤΕΣ ΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

[ΜΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ]

Ι. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Α'. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ὑπῆρξεν ἀποτελεσμα, τόσο τῆς οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν 18ο αἰῶνα καὶ ἐξῆς, ὅσο καὶ μιᾶς μακρότατης ιδεολογικῆς προετοιμασίας. Γιὰ τὴν ἀποτόλμησίν της μεγάλο ρόλο ἔπαιξαν καὶ οἱ ἐπαναστατικὲς ἰδέες τῆς ἐποχῆς, φορεῖς τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν μυστικὲς ἐπαναστατικὲς ὀργανώσεις καὶ Ἐταιρεῖες. Πρῶτος ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς εἶχε τὴν ἔμπνευση νὰ ὀργανώσει τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας καὶ Βαλκάνιους σὲ ἓνα παράνομο ἰσχυρὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τίς ἀρχές τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης (1789-1799). Τὸ κίνημα τοῦτο δὲν ἔσβησε μετὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συντρόφων του τὸ 1798. Ὁ συνεργάτης του Χριστόφορος Περραιβὸς συνέχισε δραστήρια τὸ ἔργο τους, μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο, μετὰ τὴν διοργάνωση μυστικῶν ὁμάδων, μετὰ ἐπαφές μετὰ ἐξέχουσες προσωπικότητες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, μετὰ προμήθειες ὀπλων στοὺς Σουλιῶτες, μετὰ ξεσηκωμὸ τῶν Μανιατῶν καὶ ἄλλην ἐπαναστατικὴν δράσιν.

Δύο ἀκόμη ὀργανώσεις μετὰ μυστικὴ καὶ ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα δημιουργήθηκαν στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» (Παρίσι, 1809), τὸ ὁποῖο ἀργότερα μετέφερε τὴν ἔδρα του εἰς τὴν Ρωσία, καὶ ἡ «Φιλόμουσος Ἐταιρεία» (Ἀθήνα, 1813). Ἡ τελευταία ἰδρύθηκε μετὰ πρωτοβουλία τῆς Ἀγγλίας γιὰ τὴν προώθηση τῶν σχεδίων της εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ ἀνθρώπους ἀφοσιωμένους σ' αὐτήν, σύντομα ὅμως περιῆλθεν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ρωσίας, μέσω Ἑλλήνων πού διατηροῦσαν σχέσεις μαζί της (Ἄνθιμος Γαζῆς, Ἰωάννης Καποδίστριας).

Τὸ 1814 ἀκολούθησε ἡ ἴδρυση εἰς τὴν Ὀδησσὸς τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρείας» ἀπὸ τοὺς Νικόλαο Σκουφᾶ, Ἐμμανουὴλ Εἰάνθο καὶ Ἀθανάσιο Τσακάλωφ. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας τέθηκε ἡ ἐνοπλὴ ἐξέγερση, ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ δημιουργία Ἑλληνικοῦ Κράτους. Μόνη ἡ Ἐταιρεία αὕτη προέβαλε καὶ ὑπέβαλε τὴν νέα Ἰδέα: οἱ Ἑλληνας ἔπρεπε νὰ πάψουν νὰ πε-

σέ θέση νά αποδείξω καί από άλλες πηγές καί ένδείξεις ότι οί Σίφνιοι πού έπεσήμανα νά χρησιμοποιουήν στίς ύπογραφές τους τά τεκτονικά σημεῖα ύπῆρξαν πράγματι τέκτονες πού άνῆκαν σέ κάποια στοά, έχω τή γνώμη ότι τό γεγονός έχει ιδιαίτερη σημασία θεωρούμενο από μία καί μόνο θέση, εκείνη τῆς ύπαρξης στή Σίφνο (καί τά άλλα Κυκλαδονήσια) έκτεταμένου συνωμοτικού-έταιριστικού πνεύματος από τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 18ου αἰῶνα καί ἐξῆς.

Δ'. Σύμφωνα μέ τή βιβλιογραφία, ὁ τεκτονισμός ἐμφανίζεται πολύ νωρίς στόν ἑλληνικό καί τόν εὐρύτερο βαλκανικό χῶρο, ἀκόμη καί στήν περιοχή τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, μέχρι τή Συρία, τήν Κύπρο καί τήν Αἴγυπτο. Λέγεται, ἐπίσης, ότι σέ πολλές περιοχές εἶχε ἀρχίσει νά δραστηριοποιεῖται ἀπό τοῦ ἔτους 1740, ὅπως στά Ἴόνια Νησιά, τή Σμύρνη καί τήν Κωνσταντινούπολη. Αὐτή τήν ἐποχή καί, συγκεκριμένα, τό 1744 παρέμεινε στίς Κυκλάδες, ἄγνωστο γιά πόσο χρονικό διάστημα καί σέ ποιά νησιά, ὁ Ἄγγλος τέκτων Alexander Drummond, ὁ ὁποῖος ταξίδευε στόν ἰταλικό καί ἑλληνικό χῶρο μέ σκοπό τήν ἴδρυση τεκτονικῶν στοῶν. Ἀπό τά νησιά πέρασε στή Σμύρνη, ὅπου παρέμεινε ἐπί δύο περίπου μήνες καί, μέ τή συμπαράσταση τοῦ ἐκεῖ Ἄγγλου προξένου Crawly, ἴδρυσε τήν πρώτη τεκτονική στοά. Μέλη τῆς τελευταίας ἴδρυσαν ἀργότερα ἄλλη στοά στήν Κωνσταντινούπολη. Ποιά ἦταν τά ἀποτελέσματα τῆς διέλευσης τοῦ Drummond ἀπό τίς Κυκλάδες, δέν ἀναφέρεται.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ότι ὁ ἀγγλικός τεκτονισμός εἶχε θέσει ὡς στόχους γιά τήν ἐπέκτασή του τίς πρωτεύουσες κρατῶν, τίς πόλεις μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση καί τά σημαντικά λιμάνια, ὅπου βρισκόνταν συγκεντρωμένα τά πιό ἀκμαῖα ἀστικά στοιχεῖα τῶν πληθυσμῶν γιά τόν προσεταιρισμό τους. Ἄλλωστε, ἡ μεγάλη διακίνηση προσώπων στούς τόπους αὐτούς παρῆχε τή δυνατότητα τῆς ταχύτερης καί πιό ἄνετης διάδοσης τοῦ τεκτονισμοῦ πρός τά μικρότερα κέντρα καί περιοχές. Θά πρέπει λοιπόν νά θεωρήσουμε ὅτι, ἀπό τή διακίνηση αὐτή Σιφνίων καί ἄλλων Κυκλαδιτῶν στά μεγάλα ἀστικά κέντρα, μεταφέρθηκαν καί στά νησιά οἱ ἰδέες τοῦ τεκτονισμοῦ καί ἄλλων ἐταιρισμῶν. Ἀπό τούς ἐπιτρόπους λ.χ. τῶν Κοινοτήτων οἱ ὁποῖοι μετέβαιναν στήν Κωνσταντινούπολη γιά διευθέτηση ὑποθέσεων, ἀπό ναυτικούς καί ἐμπόρους οἱ ὁποῖοι ταξίδευαν πρός τά Ἴόνια Νησιά καί μεσογειακά λιμάνια καί ἔρχονταν σέ ἐπαφές μέ τούς ἐκεῖ συνεργάτες τους, μνημένους στόν τεκτονισμό, ἢ καί ἀπό τούς σπουδαστές οἱ ὁποῖοι μετέβαιναν στά μεγάλα ἐκπαιδευτικά κέντρα τοῦ ἐσωτερικοῦ καί τῆς Εὐρώπης γιά ἀνώτερη μόρφωση. Ὅλοι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἐπέστρεφαν στίς πατρίδες τους, μετέφεραν στίς κοινωνίες τους ἐμπειρίες, γνώσεις καί τίς πληροφορίες γιά συνωμοτικές κινήσεις - ἐταιρισμούς κ.λπ.

Ἀπό τή θέση τῆς δικῆς τους πνευματικῆς καί οἰκονομικῆς προόδου,

μέσα σέ ἓνα τουρκικό Κράτος σέ ἀδιάκοπη φθορά, οἱ ὑπόδουλοι διέβλεπαν ὅτι ὁ ἑλληνισμός καί ἱκανότητες εἶχε καί τίς δυνάμεις νά ἐλευθερωθεῖ καί ζήσει ἀνεξάρτητος στόν δικό του προαιώνιο χῶρο. Τό πνεῦμα τῆς Ἰδέας αὐτῆς ἐπλανᾶτο ὅπου ἑλληνικό στοιχεῖο καί, μέ τήν ἀπόδο τῶν χρόνων, ὅλοι κάτι γνώριζαν γιά τά τεκταινόμενα, συζητοῦσαν γι' αὐτά καί περίμεναν τή Μεγάλη Ὦρα. Ὅταν αὐτή πλησίασε, πρόσωπα μέ ἐνεργό δραστηριότητα στό συνωμοτισμό προσῆλθαν στίς τάξεις τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἀθρόα, ιδιαίτερα ἀπό τοῦ ἔτους 1818 καί ἐξῆς, μέ ἀποτελεσμα ἢ δύναμή της νά παίρνει μεγάλες, περίπου ἀνεξέλεγκτες, διαστάσεις. Ὁ ἐταιρισμός βέβαια καί, εἰδικότερα, ὁ τεκτονισμός, ἀποτελοῦσαν μή κανονικές δραστηριότητες, βραδύτερα δέ ὁ Κυβερνήτης Ἰω. Καποδίστριας, τέκτων ὁ ἴδιος, ὅπως λέγεται, ἀπαγόρευσε τή λειτουργία μυστικῶν ἢ μή ἐταιρειῶν, στήν ἐπιδίωξή του συνοχῆς τοῦ συγκροτουμένου νέου Κράτους.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΣ

Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι τό γεγονός ότι ὁ Διδάσκαλος Σίφνου Νικόλαος Χρυσόγελος, ἀποδεδειγμένα ἀρχηγός τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21 στό νησί, δέν ἐμφανίζεται, σύμφωνα μέ τίς ὑπογραφές του σέ ἀναρίθμητα ἔγγραφα, ὡς τέκτων, ἀλλ' οὔτε καί ὡς φιλικός στούς μέχρι σήμερα γνωστούς καταλόγους τῶν φιλικῶν ἐταίρων. Ἄλλωστε καί ὁ τέκτων Ἐπαρχος Σίφνου Παναγ. Καραϊωάννης, μολοντί δέν καταγράφεται στούς καταλόγους τῶν φιλικῶν, εἶχε καί τήν ιδιότητα τοῦ φιλικοῦ, ὅπως βεβαιώνουν τά «ἐφοδιαστικά» γράμματά του, τῆς 25ης Δεκεμβρίου 1820, «ποιμένος», «ἐρέως» καί «συστημένου», κατά τούς βαθμούς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, τά ὁποῖα ἐλάνθαναν καί ἀνεκάλυφα στό Μπενάκειο Μουσεῖο, Ἀρχεῖο Ἐγγράφων, πρό χρόνων, ὅταν ἀρχισα τίς σχετικές μέ τό ἐξεταζόμενο ἐδῶ θέμα ἔρευνές μου. Δέν αποκλείεται καί γιά τόν Ν. Χρυσόγελο νά λανθάνουν τά ἀποδεικτικά στοιχεῖα τῆς ιδιότητός του τοῦ φιλικοῦ ἐταίρου, τοῦλάχιστον, ἀφοῦ οἱ ὑπογραφές του, τόσο σέ ἰδιωτικά, ὅσο καί σέ δημόσια ἔγγραφα, δέν φανερόνουν ότι ὑπῆρξε τέκτων. Ἀπό τόν ἔλεγχον, πάντως, πού πραγματοποιήσαμε σέ ἔγγραφο μέ ὑπογραφές του, σέ τρεῖς μόνον ἐπιστολές του ὑπάρχουν διαφοροποιήσεις, σέ σύγκριση μέ τίς πολυάριθμες συνήθειες. Οἱ δύο ἀπευθύνονται πρός τόν Γ. Γλαράκη, στίς 22 καί 28 Ὀκτωβρίου 1824, ἔχουν δέ σχέση μέ τόν Παν. Καραγιάννη καί ὑπογράφει μέ δύο ἔντονες στιγμές μεταξύ τοῦ ἀρχικοῦ Ν τοῦ ὀνόματος καί τοῦ Χ τοῦ ἐπωνύμου του:

α) «Ἐξ(οχώτατε) κ(ύριε) Γλαράκη.

Ἐλαβον παρά τοῦ κ. Ἐπάρχου Π. Καραγιάννη γρ(όσια)
193:33 διά ρέστος τοῦ μισθοῦ τοῦ ἀδελφοῦ μου Γεωργίου

ὡς Γραμματέως τῆς Ἐπαρχίας Σίφνου
τὴν 22 Ὀκτωβρίου
1824, Ναύπλιον

N: Χρυσόγελος».

Στὴ δεύτερη ἐπιστολὴ ἔγραψε:

β) «Ἀγαπητέ Γλαράκη.

Θερμῶς σέ παρακαλῶ εἰς τὴν ἀγάπην μας νά θεωρηθῶσι ταχύτερον οἱ λογαριασμοὶ τοῦ κ. Καραγιάννη ἐπειδὴ γνωρίζετε τὴν κατάστασιν τῆς υἱείας του, ὅτι χειροτερεῖ καθ' ἡμέραν. Ὅσον διὰ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ἀπὸ μέρους του, σᾶς βεβαιῶνω ὅτι εἶναι εὐχάριστος εἰς τοὺς εὐεργέτας του.

Ὁ ἀδελφός σου

N: Χρυσόγελος

[Μέ ἄλλο μελάνι: «27 Ὀκτωβρίου 1824»].

Ἡ τελευταία αὐτὴ διατύπωση, «ὁ ἀδελφός σου», ὅπως καὶ «ὁ ἀδελφός», ἢ «φιλογενής», ἢ «ἡ φιλογενειὰ του», λέγεται ὅτι ἦταν σέ χρῆση μεταξύ τῶν φιλικῶν ἐταίρων, ποιά ὅμως ἡ πιθανὴ σημασία τῶν δύο ἐντόνων στιγμῶν (:), δέν γνωρίζω.

Στὴν τρίτη περίπτωση, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ δημογέροντος Σίφνου, υπέγραψε σέ ἔγγραφο «μαρτυρίας» τῆς 6ης Φεβρ. 1829 ὡς ἐξῆς:

«ὁ δημογέρον :N: Χρυσόγελος».

Ε'. Κατὰ τὴν ἐξέταση τῶν ὑπογραφῶν, τῶν περιεχομένων σέ ἔγγραφο τοῦ Ἀρχείου μου, ἢ σέ ὅμοια διαφόρων ἀρχεακῶν πηγῶν, τὰ ὅποια ἐρεῦνησα ἐπισταμένως, διεπίστωσα ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τοὺς Σιφνίους καὶ ἄλλους Κυκλαδίτες, οἱ ὅποιοι ὑπογράφουν μέ ποικίλα τεκτονικά σημεῖα, ὅπως ἐπίτροποι τῶν Κοινοτήτων, πρόξενοι, ἔμποροι, κτηματίες καὶ ἄλλοι, τὸ σύνολο τῶν διοικητικῶν ὀργάνων, τὰ ὅποια διόρισε ἡ κεντρικὴ Ἀρχὴ τῆς Ἐπανάστασης, ὅπως ἀντέπαρχοι - ἑπαρχοι - γενικοί γραμματεῖς, ἀστυνόμοι κ.λπ., ὑπογράφουν, ἐπίσης, μέ τὰ τεκτονικά σημεῖα, γεγονός πού ἐντυπωσιάζει.

Τελικά, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, Σίφνιοι - λοιποὶ Κυκλαδίτες καὶ Διοικητικοὶ Ὑπάλληλοι, πρέπει, κατὰ τ' ἀνωτέρω, νά ἦταν τέκτονες, δεδομένου ὅτι οἱ φιλικοὶ ἐταῖροι χρησιμοποιοῦσαν ὅλως διαφορετικὰ σημεῖα δήλωσης τῆς ιδιότητάς τους (βλ. στό τέλος τὸ πανομοιότυπο σελίδας καταλόγου τῶν Φιλικῶν τοῦ Παναγ. Δ. Σέκερη). Σημασία, πάντως, ἔχει τὸ γεγονός ὅτι ὁ συνωμοτισμός-ἐταιρισμός εἶχε, πρό τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21, προσλάβει μεγάλην ἔκταση καὶ δηλώνει τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ τὴν προετοιμασία-ἀπόφασή τους γιὰ ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ.

II. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Α'. ΤΟΠΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

ΣΥΡΟΥ

1. Ἰωάννης Δαλέζιος, ἐκκλησιαστικός
καντζελλάριος (Δυτικοῦ δόγματος).

«Ἐκοπιάρισε» (ἰταλ. copiare = ἀντιγράφω) στίς 9 Μαρτίου 1775 ἔγγραφο τῆς 16-2-1774 τοῦ Ἀντωνίου Ψαροῦ, ἐκπροσώπου τῶν Ρώσων στίς Κυκλάδες, στίς δέ 23 Ἰουνίου 1775 ἔγγραφο τῆς 11ης Ἰουνίου ἰδίου ἔτους τοῦ καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀξίας καὶ Πάρου Ἰωάννη Βαπτιστῆ Κρίσπη. Ὑπέγραψε καὶ στὰ δύο ἀντίγραφα: Giovanni Dalegio sacerdote cancelliere vescovale θέτοντας πρό τῆς ὑπογραφῆς δύο παράλληλες γραμμές μέ τρεῖς στιγμές ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: SCPF/Scrit. non Rifer., vol. 21, ff. 37^{rv} καὶ 228^{rv}].

2. Μάρκος Βαμπακάρης, κοινός
καντζηλλιέρης Σύρου.

Ἐγραψε τὸ ἔτος 1776, Νοεμβρίου 18 καὶ Δεκεμβρίου 25, δύο ἔγγραφα τὰ ὅποια υπέγραψε θέτοντας μία μόνο γραμμὴ καὶ κάτωθι τῆς τρεῖς στιγμές μέ δύο μικροὺς κύκλους.

[Πηγή: SCPF/Scrit. non Rifer., vol. 21, ff. 238^r καὶ 215^{rv}].

3. Υἱοὶ Χατζῆ Ν. Γλυπιππῆ, ἔμποροι.

Σέ πληρεξούσιο τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1824 ὑπογράφουν μέ δύο παράλληλες γραμμές καὶ τρεῖς στιγμές ἐνδιάμεσα.

[Πηγή = Γ.Α.Κ./ Ὑπουργεῖο Δικαίου, Φάκ. 11 (1824)].

4. Παντιᾶς Τζιτζίνιας.

Ὑπογράφει τὸ ἀμέσως ἀνωτέρω πληρεξούσιο ὡς μάρτυς μέ ἡμικύκλιο, ἀνοικτὸ πρὸς τὰ κάτω καὶ δύο στιγμές στό ἡμικύκλιο.

5. Ἐμμανουὴλ Πρασακάκης.

Σέ ἀναφορά του, ἀπὸ 17 Ὀκτωβρ. 1824, πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Οἰκο-

αὐτὴ ἡ διαφορά ἀναμειβάθη εἰς μὲν τοὺς Σύνδικους ἢ ἄλλοι, ἢ
ἡμῶν ἢ δὲν ἐπιτορῆ, καί μὲν τῶν κριτῶν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκο-
πον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τὴν ἐπιτορῆν εἰς ἀρχιεπίσκοπον
ἐπιτορῆ, μάλιστα ἀναμειβάθη τὴν ἐπιτορῆν, ἢ τὴν ἐπιτορῆν ἐπιτορῆ,
ἢ διαβίβω εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἢ εἰς τὸν Σύνδικον, ἢ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον,
ὅσοι αὐτὸ ἀναμειβάθη εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἢ διαβίβω, ἢ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον
εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἢ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἢ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον
εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἢ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον.

Εὐχαριστῶ, ἢ ἐπιτορῆ ἀρχιεπίσκοπον

Ἀνδρέας Φαροῦ

1772 φεβρουαρίου 16.

Πορτο Αἰτίας.

Io sottoscritto cancelliere attesto d'aver copiato la presente
de verbo ad verbum dal suo originale adi 7 marzo 1772 firmata
da Giovanni Dalegio feud. cancelliere.

Τό ἀντίγραφο τοῦ ἐγγράφου τοῦ Ἄντ. Φαροῦ ἀπὸ τὸν ἐπισκοπικὸ κανγγελλάριο Σύρου
Giovanni Dalegio.

νομίας, ὅτι δὲν μπόρεσε «νά προβλέψη τὸν ὅσον σῆτον τῆς Αἰγύπτου
ἐδιωρίσθη...», ὑπογράφει μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς
ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ἐκτελεστικό, Φάκ. 31 (1824)].

6. Στέφανος Κάππαρης.

Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἀπὸ 5 Ὀκτωβρίου 1829 πρὸς Ν. Παγκαλάκην ὑπο-
γράφει «ὁ ἀδελφός καὶ φίλος σας Στέφανος Κάππαρης» μὲ δύο παράλλη-
λες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ἀρχεῖο Μάμουκα, Κ. 80, Φάκ. 18 (1829), ἔγγραφα
ιδιωτικά].

7. Ι.Θ. Ζωγράφος.

Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 19 Ἰουλίου 1829 πρὸς τὸν Α.Ζ. Μάμουκα, εἰς
Ναύπλιον, ὑπογράφει «ὁ δουλαδελφός Ι.Θ. Ζωγράφος» μὲ δύο παράλ-
ληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ἀρχεῖο Μάμουκα, Κ. 80, Φάκ. 18 (1829), ἔγγραφα
ιδιωτικά].

8. Μιχαὴλ Νιώτης.

Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωσήφ Κιάππε ἀπὸ 6 Ἰουνίου 1828 πρὸς Α.Ζ. Μά-
μουκα, σχετικὴ μὲ χρηματικὴ δοσοληψία, σημειώνεται κάτωθι: «ἔλαβον
τὰ ἄνωθεν τάλληρα 19 : 6, Σύρα 14 Ἰουνίου 1828. Διὰ Νικόλαον Πρα-
σακάκην : Μιχαὴλ Νιώτης».

Ὑπογράφει μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ἀρχεῖο Μάμουκα, Φάκ. 17 (1828)].

ΤΗΝΟΥ

Θεόδωρος Μ. Παξιμάδης.

Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1824 πρὸς τὴ Διοίκηση σχετικὴ
ἐπὶ διαφορᾶς τοῦ μὲ τὸν ἑπαρχο Τήνου, ὑπογράφει μὲ δύο παράλληλες
γραμμὲς καὶ δύο στιγμὲς ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ὑπουργ. Δικαίου, Φάκ. 24 (Δεκεμβρ. 1825)].

ΑΜΟΡΓΟΥ

1. Νικήτας Εὐλαβιανός, ἐπίτροπος.

Ὑπογράφει λογαριασμούς τῶν ἀρμοστῶν τῶν νήσων κατὰ τὴν 4ην
Φεβρουαρίου 1823 καὶ ὑπογράφει μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ δύο
στιγμὲς ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Μικροί Κλάδοι, Φάκ. 18].

2. Δημήτριος Γαβρής, επίτροπος.
Στό άμέσως άνωτέρω κείμενο, όμοίως.

ΜΥΚΟΝΟΥ

Δημήτριος Μαυρογένης, βοεβόδας.

Υπογράφει σέ πωλητήριο τής 14ης Οκτωβρ. 1775 και έξόφληση άπαιτήσεως τής 20ης Οκτωβρ. 1776 μέ δύο παράλληλες γραμμές και δύο ένδιάμεσα στιγμές.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Χειρόγραφα Μυκόνου, Φάκ. 122, φφ. 278* και 296^β].

ΚΕΑΣ

1. Μιχαήλ Γεωργίου Πάγκαλος.

Πρόξενος τής Ρωσίας.

Έπικυροϊ στίς 15/27 Ιουλίου 1818 έγγραφο τής 17ης Ιουλίου υπέρ τής οικογενείας Σοφιανου και υπογράφει μέ κύκλους κάτωθι τής υπογραφής πού περικλείονται σέ εύρύτερο κύκλο.

[Πηγή: Ιωάννου Ν. Ψύλλα, Ιστορία τής Νήσου Κέας, έν Αθήναις 1920, σελ. 208-209 και σέ πανομοιότυπο].

2. Λογοθέτης Ιάκωβος Πάγκαλος.

Υπογράφει σέ έγγραφο τής 6ης Φεβρουαρ. 1825 για τον παραστάτη Κέας μέ δύο παράλληλες γραμμές και τρείς στιγμές ένδιάμεσα.

[Πηγή: ΓΑΚ/Υπουργ. Δικαίου, Φάκ. 13 (Φεβρουαρ. 1825)].

3. Ιωάννης Πάγκαλος, παραστάτης Κέας.

Υπογράφει έγγραφο τής 27ης Φεβρουαρίου 1825 μέ μία γραμμή πού κλείνει δεξιά σέ κύκλο μέ δύο στιγμές ένδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Υπουργ. Δικαίου, Φάκ. 19, μέχρι Απριλ. 1825].

ΝΑΞΟΥ

1. Κωνσταντίνος Κόκκος.

Υπογράφει βεβαίωση τής 19ης Σεπτεμβρίου 1824 μέ δύο παράλληλες γραμμές πρό τής υπογραφής χωρίς στιγμές.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Υπουργ. Δικαίου, Φάκ. 13, Φεβρουαρ. 1825].

2. Νικόλαος Μαυρομμάτης,
κοινός καγκελλάριος Νάξου.

Υπογράφει αντίγραφο χρεωστικής όμολογίας τής 6ης Δεκεμβρίου

1819 του Κοινοῦ τής Νάξου μέ δύο παράλληλες γραμμές πρό τής υπογραφής χωρίς στιγμές.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Υπουργ. Δικαίου, Φάκ. 21, Σεπτεμβρ. 1825].

3. Τζαμπατής Μπαρότζης.

κοινός καγκελλάριος Νάξιας.

Είται ό συντάκτης του πρωτοτύπου τής άνωτέρω χρεωστικής όμολογίας τής 6ης Δεκ. 1819 και υπογράφει μέ δύο γραμμές πρό τής υπογραφής του χωρίς ένδιάμεσες στιγμές.

[Πηγή: ή άμέσως άνωτέρω].

4. Γερόθεος, μητροπολίτης Παροναξίας.

Υπογράφει (Ναύπλιο, 10 Μαρτίου 1825) έγγραφο πρός τό Υπουργείο Δικαίου μέ δύο παράλληλες γραμμές και τρείς στιγμές ένδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Υπουργείο Δικαίου, Φάκ. 15].

ΜΗΛΟΥ

Λουδοβίκος Βρέστ,

υποπρόξενος Γαλλίας.

Υπογράφει μέ δύο γραμμές και δύο στιγμές ένδιάμεσα σέ έπιστολή του τής 8/20 Ιουνίου 1832 «πρός τον Κύριον καπηταν Σίφην Ντελιγιαννάκη, εις Ναύπλιον».

[Πηγή: Αρχείο κ. Γρηγόρη Μπελιβανάκη, Δ/ντή έφημερ. «Μήλος»].

ΣΙΦΝΟΥ

Τά πρόσωπα πού καταγράφονται κατωτέρω υπογράφουν μέ δύο παράλληλες γραμμές χωρίς στιγμές ένδιάμεσα. Όπου χρησιμοποιούνται και αυτές γίνεται ιδιαίτερη μνεία.

ΠΡΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

• Νικολός Μανκανάρης.

Υπογράφει, ως μάρτυς, τή διαθήκη του μαστρο-Γιάννη Λεγνου τής 17ης Μαΐου 1769. [Η διαθήκη, τής Συλλογής Βάου, έχει δημοσιευτεί στά «Σιφνιακά», 2 (1992), σελ. 133].

• Αντώνης Γεωργίου.

• Αντώνιος Γρυπάρης.

Υπογράφουν, ως μάρτυρες, τή διαθήκη τῆς Μαργιᾶς Ἀντ. Βερνίκου τῆς 29ης Αὐγ. 1774. [Ἡ διαθήκη, τῆς Συλλογῆς Γ. Γαϊτάνου, ἔχει δημοσιευτεῖ στὰ «Σιφνιακά», 2 (1992), σελ. 133-135].

- Ἀθανάσιος, ἡγούμενος Προφήτου Ἡλιοῦ.
- Ζώρζης Μπαῶς
Υπογράφουν, ως μάρτυρες, πωλητήριο τῆς 2ας Φεβρ. 1776/77 [τῆς Συλλογῆς Γ. Γαϊτάνου].
- Ἀλέξανδρος Καμπάνης
Υπογράφει ἔγγραφο «σύστασης ἐνορίας» τῆς 22ας Νοεμβρ. 1786 [τῆς Συλλογῆς Βάου, δημοσιευμένο στὰ «Σιφνιακά», 11 (2003), σελ. 63].
- Ἀπόστολος Μπαῶς
Υπογράφει ἔγγραφο λύσης διαφορᾶς τῆς 23ης Μαρτίου 1788. [Πηγή: Γ.Α.Κ./Κ.47, Δ', φ. Γ', ἀριθμ. 51]. Προσυπογράφουν ὁμοίως:
- Λεονάρδος Ντηπάστης.
- Γεώργιος Γρυπάρης.
- Ζαφείρης Μάτζης.
- Ἀπόστολος Βαφίας
Συντάκτης ἔγγραφου μεταβίβασης ἀκινήτου ἐπὶ πληρωμῇ χρεῶν τῆς 14ης Σεπτ. 1791 [τῆς Συλλογῆς Γ. Γαϊτάνου].
- Μακάριος, καθηγούμενος Προφήτου Ἡλιοῦ.
Συντάκτης ἔγγραφου τῆς 1ης Φεβρ. 1797 τῆς Συλλογῆς Βάου.
- Κωνσταντῖνος Μάτζης
- Βιτόριος Μάτζης
Ἐπίτροποι καὶ οἱ δύο γέροντος ἀνικάνου πωλοῦν στίς 7 Ἰουνίου 1804 ἀκίνητα ἰδιοκτησίας του γιὰ τίς ἀνάγκες του. Τό ἔγγραφο [τῆς Συλλογῆς Γ. Γαϊτάνου] συντάξε ὁ ἀνωτέρω Ἀπόστολος Βαφίας.

- Νικόλαος Γεώργ. Βερνίκος
Συντάκτης πωλητηρίου ἔγγραφου τῆς 27ης Δεκεμβρ. 1804. [Πηγή: Γ.Α.Κ./Μοναστηριακά, Φάκ. 588].
- Ἰωάννης Μπαῶς
- Νικόλαος Ἀγγέλου Δεπάστες
- Κωνσταντῖνος Τζανῆ Μάτζης
- Γεώργιος Δεπάστες
Οἱ ἀνωτέρω τέσσερις υπέγραψαν, ως μάρτυρες, ἔγγραφο τῆς 17ης Νοεμβρίου 1808 [τῆς Συλλογῆς Βάου]. Οἱ ἴδιοι, πλὴν τοῦ Κωνσταντῖνου Τζανῆ Μάτζα, δανειστὲς «τοῦ μακαρίτου Ἀγγελετάκη Καντζηλιέρη», συμμετέχουν, μεταξύ ἄλλων, στὴν ἐκποίηση ἀκινήτων τοῦ θανόντος γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀπαιτήσεων τους καὶ ὑπογράφουν τό σχετικὸ ἔγγραφο μὲ δύο παράλληλες γραμμές, χωρὶς στιγμὲς ἐνδιάμεσα.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

- Νικόλαος Οἰκονόμου Μπαῶς.
Συντάκτης πωλητηρίου ἔγγραφου τῆς 18ης Μαρτίου 1817 [Πηγή: Γ.Α.Κ./Κ. 47, Δ', φ. Β', ἀριθμ. 5].
- Ἰωάννης Λειμβαῖος.
Τό ἔτος 1819, Μαρτίου 11, δάνεισε τό Κοινό τῆς Κιμῶλου μὲ 1000 γρόσια πρὸς 12%. Ἡ ἐξόφληση τοῦ δανείου πραγματοποιήθηκε μετὰ 16 μῆνες, δηλ. στίς 8 Ἰουλίου 1820. «Ὁ δανειστής, ἰδιοχείρως συντάξας τὴν ἐξόφλησιν καὶ ὑπογράφας, ἔθηκε πρό τῆς ὑπογραφῆς του τό τεκτονικόν (;) σῆμα τῶν τριῶν στιγμῶν ἐντός παραλλήλων κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ εἶναι ἔγγράμματος» [ἔγραψεν ὁ ἀείμνηστος π. Ἰωάννης Σπ. Ράμφος, Σύμμεικτα Κιμωλιακά, περιοδ. «Κιμωλιακά», 3 (1973), σελ. 349-349, ἀναρωτώμενος ἂν ὁ Ἰω. Λειμβαῖος ἦταν τέκτων]. Πολύ ἀργότερα, τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1837, υπέγραψε, μὲ δύο κυματοειδεῖς γραμμές πρό τῆς ὑπογραφῆς του, ὑπεύθυνα δὴλωση, συνυπέγραψε δὲ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ
- Μαρτῖνος Κ. Μάτσας.
- Γιάκουμος Βαφίας

Περισταθ. 2
αδελφ. 1
βίβλ. 1
αδελφ. 1

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Περισταθ. 2
αδελφ. 1
βίβλ. 1
αδελφ. 1

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή Ιωάννου Μπ. Σίφνου

Υπογραφή του αστυνομικού Σίφνου Ιωάννη Πανώριου με υπογραφή που φέρει τὰ τεκτονικά σημεῖα.

Υπέγραψε, ως μάρτυς, έγγραφο εξόφλησης υποχρεώσεως τῆς 29ης Ἰουνίου 1819.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Κ. 47, Δ', φ. Β', ἀριθ. 7].

• Νικόλαος ἱερέυς Μπαῶς, οἰκονόμος.

Πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο μὲ τὸν ἀνωτέρω Νικόλαο οἰκονόμου Μπαῶ, ἤδη ἱερέα καὶ οἰκονόμο Σίφνου, ὁ ὁποῖος ἔγραψε στίς 20 Νοεμβρίου 1820 τὴ διαθήκη τοῦ Ρηνιοῦ Γιαννουλάκη Μαγκανάρη [τῆς Συλλογῆς Βάου] καὶ ὑπέγραψε μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ μία στιγμὴ ἄνωθέν τους. Ἐγραψε, ἐπίσης, στίς 25 Σεπτεμβρ. 1821 τὴ διαθήκη τῆς Θεοδούλης Ἰωάννου Βερνίκου καὶ ὑπέγραψε μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Μοναστηριακά, Φάκ. 588].

• Ἀπόστολος Ὁθωναῖος.

Συντάκτης πωλητηρίου ἐγγράφου τῆς 24ης Νοεμβρ. 1822 [τῆς Συλλογῆς Γ. Γαϊτάνου], ὑπογράφει μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς ἐνδιάμεσα.

• Νικόλαος Σπεράντσας, διδάσκαλος.

Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Προσωρινοῦ Γεν. Γραμματέα τῆς Ἐπαρχίας Σίφνου ὑπέγραψε, μετὰ τὸν Ἐπαρχο Παναγιώτη Καραγιάννη (ὑπογράφοντα μὲ τὰ τεκτονικά σημεῖα), ἐπικύρωση τῆς, ἀπὸ 14 Μαΐου 1824, πράξης ἀνάδειξης «ἐκλεκτῶν» τοῦ Ἀρτεμῶνος γιὰ τὴν ἐκλογή ἀντιπροσώπου τῆς Σίφνου μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: Μπενάκειο Μουσεῖο, Ἀρχεῖο Ἐγγράφων, 87/3, Φάκ. 9].

• Αἰκατερίνη ποτέ Ἰωάννου Μπαῶ.

Ὑπέγραψε μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ τρεῖς στιγμὲς ἐνδιάμεσα α) πληρεξούσιο τῆς 22ας Σεπτ. 1824 πρὸς τὸν γιό της Κωνσταντῖνο γιὰ τὴν εἰσπραξὴ χρεῶν ἀπὸ δάνεια ποῦ εἶχε χορηγήσει ἡ οἰκογένειά τους σὲ τρίτους καὶ β) τὸν πίνακα τῶν δανειοληπτῶν.

[Γεωργίου Α. Πετρόπουλου, Νομικά Ἐγγράφα Σίφνου τῆς Συλλογῆς Γ. Μαριδάκη (1684-1835), Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. Γ', τεῦχος Ι, (1956), σελ. 176-177].

• Ἰωάννης Πανώριος

Ἐγραψε καὶ ὑπέγραψε, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ Ἀστυνομοῦ τῆς Ἐπαρχίας Σίφνου, τὴν ὑπ' ἀριθμ. 24/4 Δεκεμβρίου 1824 ἀναφορὰ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἀστυνομίας περὶ κλοπῆς ἀπὸ Κυδωνιεῖς ἀντικειμένων καὶ πλοιαρίου. Ὑπέγραψε μὲ δύο παράλληλες γραμμὲς καὶ δύο κύκλους κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ύπουργείο Αστυνομίας, Φάκ. 17].

• *Ιωάννης Πρόκος.*

Προξενικός πράκτορας Γαλλίας στή Σίφνο. Σέ θεωρήσεις τριῶν διαβατηρίων (ἀπό 30 Ἀπριλίου, 21 Ἰουνίου καί 31 Σεπτεμβρίου 1832) ὑπογράφει μέ δύο παράλληλες γραμμές καί τρεῖς στιγμές ἐνδιάμεσα.

[Βλ. «Σιφνιακά», 7 (1999), σελ. 77-78, ὅπου καί πανομοιότυπο μιᾶς θεώρησης].

• *Ἀπόστολος Μαρούλλης*

Μέλος ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Σίφνου (ἐξεταστική περίοδος Φεβρουαρ. 1846), ὑπογράφει τήν ἐκθεση γιά τά ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων μέ δύο παράλληλες γραμμές καί δύο στιγμές ἐνδιάμεσα.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Σχολικά, Δημοτικό Ἀπολλωνίας, Φάκ. 21/16].

Β'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΥΠΟΓΡΑΦΟΝΤΕΣ ΜΕ ΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ.

Τά πρόσωπα τῆς κατηγορίας αὐτῆς καταγράφονται κατά τίς συσταθεῖσες ἀπό τή Διοίκηση ἐπαρχίες στίς Κυκλάδες.

ΑΜΟΡΓΟΥ - ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ - ΑΝΑΦΗΣ

α) *Δρόσος Σιγάλας, ἀντέπαρχος.*

Σέ ἀναφορά τῆς 4ης Ἰουλίου 1822 ἐνημερώνει τή Διοίκηση γιά «μιά διαφορά ἐνός Σιφνέου, μετά τῶν ἐδῶ ἀντεπαρχιωτῶν μοι περί δύο νησιῶν ταύτης τῆς Ἀντεπαρχίας...» καί ὑπογράφει μέ δύο παράλληλες γραμμές καί δύο ἐνδιάμεσες στιγμές.

Ἐπογράφει καί ἄλλα ἔγγραφα, ἰδίου ἔτους, μέ τά ἴδια σημεῖα, σέ ἕνα δέ ἀπ' αὐτά «πρός τοὺς ἀρμοστάς τῶν Νήσων» σημειώνει ὅτι «ὁ Σιφνέος ὅπου μέ ἐγράφατε ἀπέρχεται αὐτοῦ διά νά προβάλλει τά δίκαιά του, φαίνεται δέ νέος Φιλογενής...».

[Πηγή: Μπενάκειο Μουσεῖο, Ἀρχεῖο Ἐγγράφων, Φάκ. 4].

β) *Ἀθανάσιος Νικολαΐδης.*

Ἐπογράφει «διά τόν Γραμματέα» τό ἀνωτέρω ἔγγραφο τῆς 4-7-1822 μέ τά ἴδια σημεῖα.

ΙΟΥ - ΣΙΚΙΝΟΥ - ΠΟΛΥΚΑΝΔΡΟΥ

α) *Ἰωάννης Δημητρακόπουλος, ἀντέπαρχος.*

Ἐπογράφει ἔγγραφο τῆς 15ης Νοεμβρίου 1822 μέ δύο παράλληλες γραμμές καί τρεῖς ἐνδιάμεσες στιγμές.

[Πηγή: Μπενάκειο Μουσεῖο, Ἀρχεῖο Ἐγγράφων, Φάκ. 4].

β) *Νικόλαος Γ. Ἰγγλέσης.*

Τοποτηρητής τοῦ Ἐπαρχείου Ἰου, Ἀμοργοῦ, Σικίνου, Πολυκάνδρου, ὑπογράφει ἔγγραφο τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1824 στήν Ἰο μέ δύο παράλληλες γραμμές καί τρεῖς ἐνδιάμεσες στιγμές, ἀλλά καί κύκλους κάτωθι τοῦ ὀνοματεπωνύμου του.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./Μικροί Κλάδοι, Φάκ. 18].

ΚΕΑΣ - ΘΕΡΜΙΩΝ - ΣΕΡΙΦΟΥ

α) *Διονύσιος Ὀρφανός, ἀντέπαρχος.*

Ἐπογράφει στήν Κέα ἔγγραφο τῆς 25ης Ἰανουαρ. 1825 μέ δύο παράλληλες γραμμές καί τρεῖς ἐνδιάμεσες στιγμές.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ύπουργ. Δικαίου, Φάκ. 23 (Νοεμβρίου)].

β) *Ἀνδρέας Σγούτας, ἐπαρχος.*

Ἐπογράφει ἔγγραφο τῆς 22ας Δεκ. 1824 καί 24ης Ἰανουαρίου 1825 μέ μία γραμμή σέ ἡμικύκλιο, ἀνοιχτή ἀριστερά μέ τρεῖς ἐνδιάμεσες στιγμές.

[Πηγή: Γ.Α.Κ./ Ύπουργ. Δικαίου, Φάκ. 11 (1824) καί Φάκ. 12 (1825)].

Τό ἔγγραφο τοῦ 1825 συνυπογράφει «ἐν ἀπουσία τοῦ Γεν. Γραμματέως» ὁ Τριαντάφυλλος Κοζαδίνος μέ κύκλους κάτωθι τοῦ ἐπωνύμου του καί μία ἡμικυκλική γραμμή μέ τρεῖς στιγμές ἀριστερά τοῦ ὀνόματός του.

γ) *Ν. Φλογαΐτης, γενικός γραμματεὺς τῆς Ἐπαρχίας* ὑπογράφει ἔγγραφο τῆς 22ας Δεκ. 1824 (Γ.Α.Κ./Δικαίου, Φάκ. 11), τῆς 11ης Μαρτίου 1825 (Γ.Α.Κ./ Δικαίου, Φάκ. 15) καί τῆς 9ης Ἰουνίου 1825 (Γ.Α.Κ./Δικαίου, Φάκ. 20) μέ κύκλους κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς του καί τρεῖς στιγμές.

ΜΥΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΣΥΡΑΣ

β) *Ἐλευθέριος Ντρίτζης, ἐπαρχος*

Ἐπογράφει ἔγγραφο τῆς 30ης Ἰανουαρίου, 2ας Ὀκτωβρίου, 23ης Νοεμβρίου 1825 (Γ.Α.Κ./Ύπουργ. Δικαίου, Φάκ. 23) καί 17ης

σμό (Σμύρνη - Κωνσταντινούπολη), στή «Μικρασιατικά Χρονικά», 9 (1961), σελ. 318-335.

- Β. Π. Παναγιωτόπουλου, *Οί τέκτονες καί ἡ Φιλική Ἐταιρεία*. Ἐμμ. Ξάνθος καί Παν. Καραγιάννης, περιοδ. «Ἐρανιστής», 2 (1964), τεύχος 9/10, σελ. 138-157.

- Π.Γ. Κρητικοῦ, *Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας τέκτων κανονικός*, περιοδ. «Ἐρανιστής», 3 (1965), τεύχος 15/16, σελ. 125-144.

- Ι.Α. Μελετόπουλου, *Ἡ Φιλική Ἐταιρεία*. Ἀρχεῖο Π. Σέκερη, Ἀθήναι 1967.

- Δημ. Μπογδανόπουλου, *Φιλική Ἐταιρεία*, Ἀθήνα 1987.

173			ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ, ΜΑΝ-ΘΟΣ. Ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας. Ἐμπορος, χρόνων 33. Διά τοῦ Ἀθ. Τσακάλωφ. 1818 Σεπτεμβρίου 9. Τῷ Εὐσταθίῳ Οἰκονομίδῃ Λειψίαν. Γρ. 100.
174		3:	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΑΓΟΣ. Σίφνιος. Διδάσκαλος. Χρόνων 34. Διά τοῦ Γεωργίου Μαυρομιχάλη. 1818 Αὐγούστου 20, Κωνσταντινούπολις. Τῷ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη. Φλ. 15.
175			ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΥΤΖΟΓΛΑΝΝΟΠΟΥ-ΛΟΣ. Ζακύνθιος. Χρόνων 27. Διά Χριστοφόρου Κορνηλίου. 1818 Αὐγούστου 30, Καλαμάτα. Τῷ Ἀνδρέα Κακουλίδῃ Χίον. Ταλ. 20.
176			ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ. Χρόνων 24. Καρπενησιώτης. Διά Κωνσταντίνου Πεντεδέκα. Τῷ Ἡλία Χρυσοσπάθῃ, Καλαμάτα. Γρ. 50.
177			ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΟΡΔΟΣ. Πελοποννήσιος. Χρόνων 38. Διά Π. Ἀναγνωστοπούλου. 1819 Ἰανουαρίου 10, Κωνσταντινούπολις. Τῷ Δημητρίῳ Ἀνάγνω εἰς Πάτραν. Γρ. 150.

Συμβολικές ὑπογραφές Φιλικῶν ἀπό τό βιβλίον τοῦ Ἰ. Α. Μελετόπουλου.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΣΙΦΝΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΜΟΣΧΟΥΤΗ, ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΗΡΟΣΤΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΦΥΤΕΙΑΣ [ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ]

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στόν τόμο 8 (2000) τοῦ περιοδικοῦ γράψαμε γιά τήν τύχη τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων τῶν δύο γυναικείων μοναστηριῶν τῆς Σίφνου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Θεολόγου τοῦ Μογχοῦ καί τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου στή Φυτειά μετά τή διάλυσή τους τό ἔτος 1834 (Β.Δ. τῆς 24 Φεβρουαρίου / 9 Μαρτίου). Ἀναφερθήκαμε, ἐπίσης, πολύ σύντομα, καί στή διαφορά (σελ. 48-49) πού ἀνέκυψε τό 1836 μεταξύ τοῦ ἱερομονάχου Νικοδήμου Μοσχούτη, ἐφημερίου τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἐλεούσας - Κάστρου καί τοῦ Δημάρχου Σίφνου Σπυρ. Βαλέττα μέ ἀφορμή τή διάθεση δύο κηροστάσιων (μανουαλιῶν) τῆς Φυτειάς. Τά κηροστάσια καί ἄλλα ἀντικείμενα τοῦ καθολικοῦ τῆς Μονῆς, κατά τή διάλυσή της, εἶχε παραδώσει στόν Μοσχούτη ὁ Ἐπαρχος Μήλου πρός φύλαξη μέχρι νεωτέρας διαταγῆς του. Ἡ διαφορά ἀνέκυψε τό ἔτος 1836 ὅταν ὁ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ Κάστρου Γεώργιος Καλαμάρας ζήτησε νά τοῦ παραχωρηθοῦν τά δύο κηροστάσια γιά τίς ἀνάγκες τοῦ ναοῦ τοῦ πού ἐστερεῖτο. Μέ αἴτησή του τῆς 19 Μαρτίου 1836 πρός τόν μητροπολίτη Σίφνου Καλλίνικο ζήτησε τήν παραχώρησή τους μέ ἀπόδειξη παραλαβῆς, γιά τήν κατασφάλισή τους, ἀλλ' ὁ μητροπολίτης τοῦ ἀπήντησε ὅτι τοῦτο «ἀπόκειται πρός τόν ἐφημέριον ἢ ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας» τῆς Ἐλεούσας, ὑπεύθυνον γιά τή διαφύλαξή τους.

Ὁ Καλαμάρας δέν ἀπευθύνθηκε στόν Νικοδήμον Μοσχούτη, ἀλλ' ὑπέβαλε στίς 23 Μαρτίου 1836 σχετική αἴτηση στόν Δήμαρχο Σίφνου Σπυρίδ. Βαλέττα, ὁ ὁποῖος τάχθηκε μέ τό μέρος του. Αὐθημερόν ζήτησε μέ ἔγγραφο ἀπό τόν μητροπολίτη νά ικανοποιηθεῖ τό αἴτημα τοῦ Καλαμάρα καί ἐπικαλέσθηκε τό προηγούμενο τῆς παραχώρησης «πέρυσι πρός τόν

κύριον Νεόφυτον Βενιέρην», ἐφημέριον τότε τοῦ ἴδιου ναοῦ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, «τοῦ Δεσποτικοῦ Θρόνου, τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου, Δισκαρίου κ.λπ.» ἀντικειμένων τῆς Φυτειᾶς ἀπὸ τὸν Μοσχούτη. Δηλαδή τὰ ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικά ἀντικείμενα εἶχαν παραχωρηθεῖ στὸν ἴδιο ναὸ (ὑπάρχουν καὶ σήμερα;) καὶ ὁ Καλαμάρας ἤθελε καὶ τὰ μανουάλια. Ἀλλά, παρὰ τὴ μεσολάβηση τοῦ μητροπολίτου Καλλινίκου, ὁ Μοσχούτης ἀρνήθηκε τὴν παράδοσή τους «στοχαζόμενος ὅτι, ἐκτός τοῦ ὅτι γίνεται ὑπεύθυνος εἰς τὴν, πρὸς τὸ δημόσιον, πληρωμὴν τούτων, εἰς τὴν περίπτωσιν ἀπωλείας ἢ φθορᾶς των, γίνεται ἀκόμη καὶ ὑπεύθυνος εἰς πληρωμὴν τῆς πειθαρχικῆς ποινῆς διὰ παράβασιν διαταγῆς τῆς προϊσταμένης Πολιτικῆς Ἀρχῆς», γι' αὐτὸ ζήτησε «διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν του, νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὰ ὁποῖα παρέδωκεν προσωρινῶς εἰς τὸν ἱερομόναχον κύριον Νεόφυτον Βενιέρην... οἷον ἀρχιερατικὸν θρόνον, ἅγιον ποτήριον κτλ.».

Ὁ Δήμαρχος, ἐν συνεχείᾳ, ἀπηύθυνε διαταγὴν στὸν Μοσχούτη νὰ παραδώσῃ στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τὰ μανουάλια, τονίζοντας ὅτι ἡ γραπτὴ αὐτὴ διαταγὴ του ἀποτελοῦσε καὶ τὴν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τους «εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν» του, ὅμως ἐκεῖνος καὶ πάλι ἀρνήθηκε ἐπειδὴ, πρὸς τοῦτο, ἔπρεπε νὰ ἔχει διαταγὴ τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς, δηλαδή τοῦ Ἐπαρχοῦ. Ἀκολούθησε βίαιη ἀφαίρεση τῶν μανουαλίων ἀπὸ κλητῆρες τῆς δημαρχίας καὶ μεταφορὰ τους στὴν Ἁγία Αἰκατερίνη, «ἐξώδικος διαμαρτύρησις» τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη καὶ ἡ ὑπόθεση ἐπῆρε τὸν δρόμο πρὸς τίς ἀνώτερες Ἀρχές (Ἐπαρχεῖο, Νομαρχία καὶ Ὑπουργεῖο) κατὰ τὰ δημοσιευόμενα ἀκολούθως ἔγγραφα. Ταῦτα ἀνήκουν στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους - Ὑπουργ. Ἐκκλησιαστικῶν - Θυρίς 57 / Φάκ. 1, «κακῆς διαγωγῆς κληρικοὶ καὶ ποιναὶ αὐτῶν» (παλ. ἔνδειξιν 14,3).

Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων ἔφεξε τὴν ἐνέργεια τοῦ Καλαμάρα καὶ τοῦ Δημάρχου Σίφνου, δὲν ἐνέκρινε ὅμως καὶ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη καὶ ἔδωσε ἐντολὴν στὸν Ἐπαρχο νὰ παραχωρηθοῦν, ἐπὶ πληρωμῇ, τὰ ἐκκλησιαστικά ἀντικείμενα τῶν Μονῶν σὲ ναοὺς οἱ ὁποῖοι τὰ εἶχαν ἀνάγκη καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο, πρὸς τὸ ὁποῖο διεβίβασε ὅλη τὴν ἀλληλογραφία, «νὰ διατάξῃ ὅ,τι φρονεῖ καταλληλότερον». Τὸ Ὑπουργεῖο, τέλος ἐνέκρινε τίς ἐνέργειες τοῦ Νομάρχου (χωρὶς ἐπιβολὴ ποινῆς στὸν Μοσχούτη) καὶ τὸν διέταξε «νὰ φροντίσῃ ὥστε, ἂν, ὄχι μόνον εἰς τὴν Σίφνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας νήσους τὰ ἀντικείμενα τῶν διαλυθέντων μοναστηρίων ὑπάρχουν ἀφιμένα εἰς τοὺς τυχόντας καὶ φθείρονται μεταχειριζόμενα χωρὶς ὄφελος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, νὰ συναχθοῦν ἀνυπερθέτως καὶ ἐξασφαλισθοῦν ἢ διατεθοῦν κατὰ τὰ προδιαγεγραμμένα».

[1] Πρὸς τὸν Δήμαρχον Σίφνου.

Ἐν τῶν δύο κηροστασίων (μανουαλίων) τῆς ὁποίας ἐφημερεύω ἐνοριακῆς ἐκκλησίας συνετριβῆ τὰς παρελθούσας ἡμέρας κατὰ περίστασιν. Γνωρίζων δὲ ὅτι τὰ ὀρειχάλκινα (μπρούντζινα) δύο κηροστάσια μετὰ καὶ ἄλλων διαφόρων εἰδῶν τοῦ διαλυθέντος μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς εὐρίσκονται ἀποθεμένα εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἐλεούσας, ἔνθα ἰστάμενα μετὰ δύο ἄλλων ιδιοκτητῶν τῆς ἐκκλησίας θεωροῦνται ὡς περιττά καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου στερουμένην διόλου φαίνονται χρήσιμα, ἔκρινα χρέος μου νὰ ἀναφερθῶ περὶ τούτου διὰ τῆς ἀπὸ 19 Μαρτίου ἀναφορᾶς μου πρὸς τὸν Σ. Μητροπολίτην Μήλου ἐξαιτούμενος νὰ μοὶ δοθῇ ἢ ἄδεια νὰ παραλάβω τὰ εἰρημένα δύο μπρούντζινα κηροστάσια ὡς ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου. εἰς δὲ τὴν ἀναφορὰν μου ταύτην ἐπρόσθεσα ὅτι εἶμαι ἔτοιμος νὰ δώσω ἀξιόχρεον ἐξασφάλισιν ὅπου ἀνήκει τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος κηροστασίων.

Ἡ Σεβασμιότης του εἰς ἀπάντησιν μ' ἀπεκρίθη ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς αἰτήσεώς μου ἀπόκειται πρὸς τὸν ἐφημέριον ἢ ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας καὶ μετ' αὐτῶν δύνασαι νὰ συνενωθῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν αἴτησίν σου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κ. Δήμαρχε ἡ αἴτησίς μου ἀποβλέπει νὰ παραλάβω δημόσιον καὶ ὄχι ἰδιωτικὸν πρᾶγμα, νομίζω περιττὸν νὰ συνενωθῶ μετὰ τοῦ ἐφημερίου ἢ τοῦ ὡς ἐπιτρόπου παρουσιαζομένου, ἀλλὰ θεωρῶ ἐπίσης χρέος μου νὰ ἀναφερθῶ ὡς καὶ ἀναφέρομαι διὰ τῆς παρούσης μου εἰς τὴν δημοτικὴν ταύτην ἀρχὴν, ἥτις παρακαλεῖται νὰ ἐνεργήσῃ περὶ τῆς διαληφθείσης αἰτήσεώς μου συμφώνως μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὸ δίκαιον.

Ἐπαναλαμβάνω καὶ διὰ τῆς παρούσης μου ὡς καὶ δι' ἐκείνης πρὸς τὸν Σ. Μητροπολίτην νὰ ὑποσχεθῶ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ δημόσιον ἀξιοχρέως ὡς πρὸς τὰ μνησθέντα δύο κηροπήγια.

καὶ ὑποσημειοῦμαι μὲ σέβας Γεώργιος Καλαμάρας πρεσβύτερος.
τῆν 23 Μαρτίου 1836, Σίφνος

Διὰ τὴν ἀκριβειαν τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Σίφνω τῆν 28 Μαρτίου 1836
ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας.

[2] Ἀριθ. 76
ἐν Σίφνω
τὴν 23 Μαρτίου 1836

Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος
Ὁ Δήμαρχος Σίφνου
Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον
Μητροπολίτην Μήλου

Ἐκ τοῦ ἐγκλειομένου ἀντιγράφου τῆς πρὸς τὸ Δημαρχεῖον ἀναφορᾶς τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης παπᾶ Γεωργίου Καλαμάρα, πληροφορεῖσθε Σεβ(ασμιώτατε) τὴν αἴτησίν του.

Τὸ Δημαρχεῖον καὶ διότι ἡ εἰρημένη ἐνοριακὴ ἐκκλησία στερεῖται κηροστασιῶν καὶ διότι ἡ ἔλλειψις αὕτη φέρει ἀσχημοσύνην ὡς πρὸς τὴν εὐπρέπειαν αὐτῆς καὶ διότι τὰ εὐρισκόμενα δύο ὀρειχάλκινα κηροστάσια τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς, θεωροῦνται ὡς περιττά, ἰστάμενα μεταξύ δύο ἄλλων εἰς τὴν Δημοτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἐλεούσης, ἐνῶ ἡ εἰρημένη ἐκκλησία δὲν ἔχει οὐδέ ἓν, θεωρεῖ δίκαιον καὶ σύμφωνον μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὁπόταν παρὰ τοῦ ἀναφερομένου δίδεται ἀξιόχρεως πρὸς τὸ Δημόσιον ἐξασφάλις, νὰ παραχωρηθῶσι πρὸς αὐτόν τὰ ζητούμενα δύο κηροστάσια τοῦ εἰρημένου διαλυθέντος Μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς πρὸς χρῆσιν τῆς ἐκκλησίας του.

Ἐπὶ τούτω σᾶς προσκαλοῦμεν Σεβ(ασμιώτατε) νὰ διατάξετε τὸν κατέχοντα τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος κηροστάσια ἐφημέριον τῆς Δημοτικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλεούσης νὰ παραδώσῃ αὐτὰ πρὸς ἐκεῖνον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὃν τρόπον Σεβασμ(ιώτατε) συνεργήσατε πέρυσι καὶ ἐδόθησαν πρὸς τὸν κ. Νεόφυτον Βενιέρην, ὁ Δεσποτικὸς Θρόνος, τὸ Ἅγιον Ποτήριον, Δισκάριον κ.λπ. παρὰ τοῦ ἰδίου ἐφημερίου τῆς Δημοτικῆς Ἐκκλησίας, εἰς χρέωσιν τῆς μνησθείσης ἐνοριακῆς.

Σᾶς μένομεν μὲ τὸ προσῆκον σέβας.
Ὁ Δήμαρχος
Σ. Βαλέττας

Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Σίφνω τὴν 28 Μαρτίου 1836.

Ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας.

[3] Ἀρ. 265
τῆ 25 Μαρτίου 1836
Ἐν Σίφνω. Διεκπ. 168

Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος
Ὁ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν
Μήλου Μητροπολίτης
Πρὸς τὸν Δήμαρχον Σίφνου.
Ἐπὶ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 76.

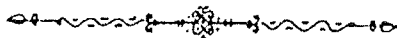
Τὰ παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου κυρίου Γεωργίου Καλαμάρα ζητούμενα δύο κηροστάσια παρεδόθησαν ὡς παρακαταθήκη μετὰ καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν εἰς τὸν ἐφημέριον τῆς Μητροπόλεώς μας παρὰ τοῦ Β(ασιλικοῦ) Ἐπάρχου Μήλου μετὰ ἀποδείξεως παραλαβῆς τοῦ λαβόντος αὐτά. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς μὴ δυνάμενοι νὰ παρέμβωμεν εἰς τὰ τῆς παρακαταθήκης ταύτης, εἰ μὴ καθ' ὃν τρόπον διαταττόμεθα ἀπὸ τὴν Ἱεράν Σύνοδον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 905 ἐγκυκλίου τῆς, ἀπαντήσαμεν κατὰ συνέπειαν αὐτῆς τὰ δέοντα εἰς τὴν περὶ τῶν ἀνωτέρω κηροστασιῶν αἴτησιν τοῦ διαληφθέντος πρεσβυτέρου Καλαμάρα καὶ ἠλπίζαμεν μὲ τοῦτο ὥστε καὶ ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς νὰ ὑπακούσῃ καὶ καθησυχάσῃ (συναισθανόμενος μάλιστα ὁπόσα χρεὴ καὶ τὴν εἰρήνην καὶ ἀσκανδάλιστον ἐπιβάλλουσι εἰς αὐτόν ὁ ἱερατικὸς χαρακτήρ καὶ τὸ σεβασμιώτατον τούτων τῶν ἀγίων ἡμερῶν) καὶ ὁ Δήμαρχος νὰ μὴ δώσῃ εἰς τοιαύτην αἴτησιν οὐδεμίαν ἀκρόασιν. Παρὰ προσδοκίαν μας ὅμως βλέπομεν ὅτι οὐχὶ μόνον δὲν ἀποδοκιμάσετε αὐτήν, ἀλλὰ καὶ μᾶς προσκαλεῖτε ἐντονώτατα νὰ διατάξωμεν τὸν φυλάσσοντα τὴν δημόσιον παρακαταθήκην νὰ δώσῃ αὐτήν εἰς τὸν αἰτοῦντα πρεσβύτερον, ἐπὶ λόγῳ ὅτι αὐτὰ εἶναι περιττά εἰς τὸν Δημοτικὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεώς μας, ἐνῶ ἐκτούμπάλιν κοσμοῦσι μάλιστα αὐτόν εὐπρεπῶς καὶ εἰς ἐκεῖνον τοῦ ζητοῦντος πρεσβυτέρου δὲν φαίνονται ἐναργῶς ἀναγκαῖα. Διὰ τοῦτο Κύριε Δήμαρχε θεωροῦντες ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀνωτέρω προσκλήσεώς σας μᾶς καθιστᾷ παραβιαστὰς τῆς πράξεως τῆς προϊσταμένης πολιτικῆς ἀρχῆς τοῦ Ἐπάρχου Μήλου καὶ παραβάτην ἐν ταῦτῳ τῶν τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ἀποβλεπουσῶν διαταγῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου, σπεύδω νὰ σᾶς ἐκφράσω κατ' ἐπανάληψιν ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ἐπέμβω εἰς αὐτήν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης εὐθύνης.

Μ' ὅλα δέ ταῦτα ὁ Μητροπολίτης ἐπιθυμῶν εὐδιαθέτως τὴν πρὸς πάντας εἰρήνην καὶ πρό πάντων μεταξύ τῶν Ἱερέων (τὸ ἄλλας τῶν Χριστιανῶν) παρεκινήσαμεν τὸν ἐφημέριον τῆς Μητροπόλεώς μας διὰ τὰ δώσῃ εἰ δυνατόν, μὲ τὴν ἀσφάλειάν του, τὰ εἰρημένα κηροστάσια εἰς τὸν ζητοῦντα πρεσβύτερον, ἀλλ' αὐτὸς στοχαζόμενος ὅτι ἐκτός τοῦ ὅτι γίνεται ὑπεύθυνος εἰς τὴν πρὸς τὸ δημόσιον πληρωμὴν τούτων, εἰς τὴν περιπτῶσιν ἀπωλείας ἢ φθορᾶς των, γίνεται ἀκόμη καὶ ὑπεύθυνος εἰς πληρωμὴν τῆς πειθαρχικῆς ποινῆς διὰ παράβασιν διαταγῆς τῆς προϊσταμένης Πολιτικῆς Ἀρχῆς, δὲν συγκατετέθη δικαιολογουμένως, ἀλλὰ ζητεῖ διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν του νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὰ ὁποῖα παρέδωκεν

προσωρινῶς εἰς τόν ἱερομόναχον κύριον Νεόφυτον Βενιέρην διά χρεῖαν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας τοῦ μνησθέντος πρεσβυτέρου κ. Γ. Καλαμάρα οἶον ἀρχιερατικόν θρόνον, ἅγιον ποτήριον κτλ., διά τὰ ὅποια Κύριε Δήμαρχε διαπειρᾶσθε τὰ καθήκοντά μου.

(Τ.Σ.) Ὁ Μήλου Καλλίνικος

Διά τήν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Σίφνῳ τήν 28 Μαρτίου 1836
ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας*

[4] Ἀριθ. 79

τήν 26 Μαρτίου 1836
ἐν Σίφνῳ - Δ. 64

Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος

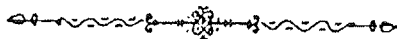
Ὁ Δήμαρχος Σίφνου

Πρός τόν ἐφημέριον τῆς Δημοτικῆς
ἐκκλησίας τῆς Ἑλεούσης.

Παράδοσον πρὸς τόν ἐφημέριον τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης τὰ δύο ὀρειχάλκινα (μπρόντζινα) κηροστάσια μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν δύο στηλῶν τοῦ διαλειφθέντος Μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς καὶ ἔστω σοι τό παρόν μας εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας

Διά τήν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Σίφνῳ τήν 28 Μαρτίου 1836
ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας.

* Τό ἔγγραφο ἔχω δημοσιεύσει στήν ἐφημ. «Σίφνος», φ. Μαρτίου 2000.

[5] Πρὸς τόν εὐγενέστατον
κύριον Σπυρίδονα Βαλέτταν

Τὰ ὅποια μοί προστάσετε διά τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 79 ἐπισήμου ἐγγράφου σας νά παραδώσω εἰς τόν ἐφημέριον τῆς ἰδιωτικῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης δύο ὀρειχάλκινα κηροστάσια τοῦ διαλυθέντος Μονηδρίου τῆς Φυτειᾶς, ἐπαράδοσεν εἰς ἐμέ εἰς παρακαταθήκην ὁ Ἐπαρχος Μήλου καὶ ἔλαβε παρ' ἐμοῦ ἀποδεικτικόν. Ἐν ποίῳ λόγῳ λοιπόν ἡ εὐγενεία σας μέ προστάζετε σήμερον διά νά τὰ παραδώσω εἰς τόν διαληφθέντα ἐφημέριον, ἂν ὡς Δήμαρχος πράσσετε τοῦτο δείξετέ μοι τήν περί τούτου διαταγήν τῆς προϋσταμένης ἀρχῆς πρὸς ὀδηγίαν καὶ ἀσφάλειάν μου εἰς ὃ ζητεῖτε, ἂν ὡς ἰδιώτης, μοῦ φαίνεται ὅτι εἰς ἓν τοιοῦτον κανένα νόμος δέν μέ ὑποχρεεῖ. Ὅθεν ἂν ἐξ ἐναντίας ἀντιταχθῆ εἰς τήν ἀφαίρεσιν τῆς περι ἧς ὁ λόγος δημοσίου παρακαταθήκης παρ' ὀποιοῦδήποτε, ἐγώ διαμαρτύρομαι μέ τόν ἰσχυρότερον τρόπον κατά τῆς τοιαύτης πράξεως διά τὰ ἐπόμενα ἀναφερόμενος περί τούτου καὶ ὅπου δεῖ.

Διά τήν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς.
Ἐν Σίφνῳ τήν 28 Μαρτίου 1836
Ὁ Δήμαρχος
Σ: Βαλέττας

Μένω δέ μέ τήν ἀνήκουσαν ὑπόληψιν
Ἐν Σίφνῳ τήν 27 Μαρτίου 1836
ὁ ἐλάχιστος τῶν ἱερομονάχων
Νικόδημος μοσχούτης.

[6] Ἀριθ. 83

ἐν Σίφνῳ
τήν 30 Μαρτίου 1836
Δ(ιεκπ.) 68

Πρὸς
τόν Β(ασιλικόν) Ἐπαρχον Μήλου

Ὁ ἐφημέριος τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίας Αἰκατερίνης, κειμένης κατά τήν Πόλιν Σίφνου κύριος Γεώργιος Καλαμάρας ἠτήσατο δι' ἐγγράφου ἀναφορᾶς του πρὸς τόν Σ(εβασμιώτατον) Μητροπολίτην Μήλου νά παραλάβῃ τὰ δύο ὀρειχάλκινα κηροστάσια τῆς διαλυθείσης Μονῆς τῆς Φυτειᾶς, εὐρισκόμενα εἰς τήν δημοτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἑλεούσης, ὡς ὄντα περιττά εἰς αὐτήν καὶ ἀναγκαῖα πρὸς τήν ὁποῖαν ἐφημερεύει, δίδων περί τούτων ἀξιόχρεον ἐγγύησιν. ἡ Σεβασμιότης του ἡρνήθη τήν αἴτησιν τοῦ ἐνδιαφερομένου, ἀφοῦ πρῶτον τήν παρεδέχθη προφορικῶς ὡς δικαίαν, προβάλλων ὅτι δέν εἶναι ἐκ τῶν καθηκόντων του καὶ ὅτι ἡ ἀπόλυτος διαχείρισις τούτων ἀπόκειται πρὸς τόν ἐφημέριον τῆς Δημοτικῆς Ἐκκλησίας Νικόδημον Μοσχούτην.

Ὁ προμνησθεὶς πρεσβύτερος Γ. Καλαμάρας θεωρῶν τόν Σ(εβασμιώτατον) Μητροπολίτην ἀπεκδυόμενον παραλόγως τήν ἐφορείαν καὶ διατήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων Δημοσίων σκευῶν, ἐνόμισε πρέπον νά

κάμη τήν αίτησιν πρός τόν Δήμαρχον Σίφνου δι' έγγράφου αναφορᾶς του, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον ἐσωκλείεται ὑπό στοιχ(εῖον) Α', διά νά λάβῃ, ἐάν ἐγκριθῇ ἡ αίτησίς του ταῦτα τά ζητούμενα κηροστάσια, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξασφάλισή τήν τιμὴν αὐτῶν δι' ἀξιοχρέου ἐγγυήσεως. Ὁ Δήμαρχος παρατηρῶν πρῶτον ὅτι ἡ ἐφορεία καί νόμιμος διαχειρίσις τῶν δημοτικῶν σκευῶν ὑπάγεται πρός τήν ἀρμοδιότητά του καί δεύτερον ὅτι τά ζητούμενα κηροστάσια εἶναι ὁμολογουμένως ἀναγκαῖα εἰς τήν ὁποίαν ἐφημερεύει ἐκκλησίαν ὁ Γεώργιος Καλαμάρας, πρός δέ τήν ὁποίαν μένουσιν εἶναι περιττά καί ἀχρηστα καί ἐγκρίνας διά ταῦτα τήν αίτησί του προσεκάλεσε τόν Σ. Μητροπολίτην Μήλου, ὡς προϊστάμενον τῆς ἐκκλησίας νά ἐνεργήσῃ τήν παραχώρησιν αὐτῶν πρός τήν ἐνοριακὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἐκκλησίαν κατὰ τὸ ἐπισυναπτόμενον ὑπό στοιχ. Β' ἀντίγραφον. ἀφοῦ δέ ἡ Σεβασμιότης του ἀπεποιήθη παρ' ἐλπίδα καί ὡς ἐκ διαμέτρου μακράν τοῦ ὀρθοῦ λόγου καί δεύτερον τήν ἐνέργειαν ταύτην, κατὰ τὸ ὑπό στοιχ. Γ' ἀντίγραφον, προφασίζόμενος ὅτι τοῦτο ἀπόκειται πρός τήν συγκατάθεσιν τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη, τὸ Δημαρχεῖον προσεκάλεσε τόν διαλειφθέντα Νικόδημον Μοσχούτην διά τῆς ὑπ' ἀριθμ. 79 κλήσεώς του κατὰ τὸ ὑπό στοιχ. Δ' ἀντίγραφον, νά παραδώσῃ τά κηροστάσια ταῦτα πρός τόν ἐφημέριον τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀλλ' οὗτος ὄχι μόνον δέν συνεμορφώθη πρός τήν πρόσκλησιν τοῦ Δημαρχεῖου, ἀλλὰ περιφρονῶν τήν δημοτικὴν ταύτην Ἀρχὴν καί ἀτομικῶς τόν Δήμαρχον, ἐτόλμησε νά γράφει καί νά ζητῇ λόγους παρ' αὐτοῦ καί ὅσα ἄλλα ὡς τὸ ὑπό στοιχ. Ε' ἀντίγραφον.

Ὁ Δήμαρχος νομίζων ἀναπόφευκτον χρέος του, τοῦ νά διατηρήσῃ καί ὑπερασπισθῇ τήν ἀπαιτουμένην ὑποταγὴν ἀπὸ πάντα ἀνεξαιρέτως δημότην εἰς τήν δημοτικὴν ταύτην Ἀρχὴν, κατέφυγεν εἰς ἀναγκαστικόν μέτρον ὡς πρός τήν ἐκτέλεσιν τῆς προσκλήσεώς του καί παραλαβῶν τά εἰρημένα κηροστάσια, παρέδωκεν αὐτά εἰς τήν ἐνοριακὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ἐκκλησίαν, ἀφοῦ πρῶτον ἔλαβε τήν ἀνήκουσαν δι' ἐγγυήσεως ἐξασφάλισιν καί ἐπομένως σπεύδει νά παρακαλέσῃ τόν Β(ασιλικόν) Ἐπαρχον, ἀφοῦ ἐκ τούτων παρατηρήσῃ τήν τολμηρὰν ἀπειθειαν ὡς πρός τὰς καθεστῶσας ἀρχὰς καί αὐθάδειαν τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη, νά ἐνεργήσῃ διά τῆς ἀνηκούσης ὁδοῦ τήν ἱκανοποίησιν τῆς ἀπειθείας του κατὰ τὸ ἄρθρον 164 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου πρός σωφρονισμόν τοῦ ἰδίου καί παράδειγμα ἄλλων.

Διά τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Μήλῳ τὴν 29 Ἀπριλίου 1836
Ὁ Γραμμ(ατεύς)
(Τ.Σ.) Ε. Κορτέσης

Εὐπειθέστατος
ὁ Δήμαρχος
Σ. Βαλέττας

[7]

Ἐξώδικος Διαμαρτύρησις
τοῦ ἱερομονάχου Νικοδήμου Α. Μοσχούτη
Δημότου τῆς Πόλεως Σίφνου
κατὰ

τοῦ Δημάρχου τῆς αὐτῆς Πόλεως
Διὰ τοῦ Συμβολαιογραφείου τῆς Νήσου Σίφνου.

Τῷ 1834 ἔτει μοί παρέδωκεν ὁ Β. Ἐπαρχος Μήλου σὺν ἄλλοις ἐκκλησιαστικοῖς σκεῦεσι τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς καί δύο ὀρειχάλκινα κηροστάσια διά νά τά φυλάττω ὡς παρακαταθήκην εἰς τήν τῆς ἐπισκοπικῆς Μητροπόλεως δημοτικὴν ἐκκλησίαν τῆς Κυρίας Ἐλαιούσης ὡς ἐφημέριος αὐτῆς, λαβὼν παρ' ἐμοῦ διά τήν παραλαβὴν τούτων ἐνυπόγραφον ἀπόδειξιν· κατὰ τήν παρελθούσαν μεγάλην ἐβδομάδα ὁ Δήμαρχος Σίφνου ζητήσας νά ἀφαιρέσῃ αὐτά ἀπὸ τῆν ὁποίαν κεῖνται παρακατατεθειμένα δημοτικὴν ἐκκλησίαν καίτοι χρήσιμα ἐν ταῦτῳ εἰς αὐτήν, ἀπήντησα εἰς αὐτόν μέ τόν ἀρμοδιώτερον καί κοσμιώτερον τρόπον, ὅτι ἂν ὁ Δήμαρχος ἔχει διαταγὴν ἐκ τῆς παραδούσης αὐτά προϊσταμένης Πολιτικῆς Ἀρχῆς, χρεωστεῖ νά μοί τήν φανερώσῃ πρός ὁδηγίαν μου καί ἀσφάλειαν· ὁ δέ χωρὶς νά μοί δείξῃ τήν εἰς τοῦτο ἀπαιτουμένην ἀνωτέραν Διαταγὴν, ἀπέστειλε τήν τριακοστὴν τοῦ παρελθόντος μηνός Μαρτίου τόν Νικόλαο Λάγιαν καί Κωνσταντῖνον Β. Πρῶτον, ἀμφοτέρους δημότας τῆς Πόλεως Σίφνου εἰς τήν ρηθεῖσαν Δημοτικὴν ἐκκλησίαν καί ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ ἰδίου Δημάρχου καί τήν ὄψιν τῶν παρατυχόντων ἀνθρώπων, ἤνοιξαν βιαίως τὰς θύρας αὐτῆς καί ἀφήρεσαν μέ τόν ὑπεροπτικώτερον τρόπον τά εἰρημένα δύο ὀρειχάλκινα κηροστάσια ἀποκομίσαντες αὐτά ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Δημαρχεῖον του. Ἐνεκα λοιπόν τῆς βιαστικῆς ταύτης ἀφαιρέσεως τῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρω δημοσίου παρακαταθήκης ὀρειχαλκίων κηροστασίων, διαμαρτύρομαι ἐναντίον τοῦ Δημάρχου πρός ἀποφυγὴν πάσης εὐθύνης καί διά πᾶσαν ἐν γένει ὅποιαν-δήποτε ζημίαν καί ἔξοδα ἐπιφυλαττόμενος ὅλα τά δικαιώματά μου κατ' αὐτοῦ καί οὔτινος ἄλλου ἀνήκει.

Παρακαλεῖται ὁ κύριος συμβολαιογράφος Σίφνου νά καταχωρήσῃ τήν παρούσαν μου διαμαρτύρησιν εἰς τὰ ἀρχεῖα του ἀντίγραφον δέ αὐτῆς νά κοινοποιήσῃ εἰς τόν Δήμαρχον Σίφνου καί νά ἀφήσῃ καί εἰς ἐμέ διά τὰ τέλη.

Ἐν Σίφνῳ τῇ 3 Ἀπριλίου 1836

Ὁ εὐπειθής
ἐφημέριος τῆς Δημοτικῆς Ἐκκλησίας
τῆς Κυρίας Ἐλαιούσης
Νικόδημος Μοσχούτης

Ἄρ. 47

Τῶ χιλιοστῶ ὀκτακοσιοστῶ τριακοστῶ ἔκτω ἔτει, τήν πέμπτην Ἀπριλίου, ἡμέρα Κυριακή Μ.Μ. κατ' ἔγγραφον αἴτησιν τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη, ἐφημερίου τῆς Δημοτικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κάστρου τῆς Σίφνου ἐπονομαζομένης Ἐλαιούσης, γνωστοῦ μου, καταχωρεῖται ἡ παροῦσα ἐξώδικος εἰς τόν ὑπό στοιχ. Α' φάκελλον τοῦ ἐκπληροῦντος χρέη Συμβολαιογράφου εἰρηνοδίκου, ἴσον δέ αὐτῆς κοινοποιεῖται πρὸς τόν Δήμαρχο Σίφνου Σ: Βαλέτταν, γνωστόν μου, καί ὅμοιον ἐπιστρέφεται πρὸς τόν ἀναφερόμενον

Ἐν Ἀπολλωνία τήν πέμπτην ἀπριλίου 1836 τριανταεξ

δικαίωμα Δραχ. μίαν
λεπτά πενήντα διά
τρία ὅμοια

Ἄρ. 47
Ὁ ἐκπληρῶν χρέη Συμβολαιογράφου
Εἰρηνοδίκης
(Τ.Σ.) Μ. Βάος

ἴσον ἐξ ἴσου

Ἐν Μήλω τήν 29 Ἀπριλίου 1836

Ὁ Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) Ἐ. Κορτέσης

ὅτι ἀντίγραφον ἐξ ἀντιγράφου
ἐν Σίφνω τῆ 6 Ἀπριλίου 1836

Ὁ Δήμαρχος
Σ. Βαλέττας

[8] Ἄριθ. 100

Ἐν Σίφνω
τήν 6 Ἀπριλίου 1836
Δ(ιεκπ). 82

Πρὸς
τόν Β(ασιλικόν) Ἐπαρχον Μήλου

Ἀντίγραφον ἐξ ἀντιγράφου τῆς κατὰ τοῦ Δημάρχου Σίφνου ἐξωδίκου διαμαρτυρήσεως τοῦ Νικοδήμου Μοσχούτη κοινοποιηθείσης μοι διὰ τῆς ὑπ' ἄρ. 47 Πράξεως τοῦ συμβολαιογράφου Σίφνου κρίνω χρέος μου νά διευθύνω πρὸς τό Ἐπαρχεῖον διὰ νά παρατηρήσῃ καί ἐξ αὐτοῦ τὰ ἀποτελέσματα μέ τὰ ὁποῖα προσβάλλεται ὁ δημόσιος χαρακτήρ τῆς Δημοτικῆς ταύτης Ἀρχῆς παρά τοῦ εἰρημένου Νικοδήμου, ἐπιχειρήσαντος νέαν περιφρόνησιν κατ' αὐτῆς καί μέ τήν διαμαρτύρησίν του ταύτην, ἀναφέροντος ὅτι ὁ Δήμαρχος ἐζήτησε νά ἀφαιρέσῃ τὰ κηροστάσια καί παρεσιώπησε ὅτι τόν ἐπροσκάλεσε τακτικῶς διὰ νά παραδώσῃ ὅτι ἀπήντησε μέ τόν ἀρμοδιώτερον καί κοσμιώτερον τρόπον εἰς τήν ζήτησιν τοῦ Δημάρχου, ἐνῶ ἀπεναντίας ἀπήντησε μέ τόν περιφρονικώτερον τρόπον, ὡς παρίσταται εἰς τήν ἀπό τὰς 27 τοῦ παρελθόντος ἀπάντησίν του, τήν ὁποῖαν διηύθυνε, ὅτι χωρίς νά τῷ δείξῃ ὁ Δήμαρχος τήν ἀπαιτουμένην ἀνωτέραν

Διαταγήν ἀφήρεσε τὰ κηροστάσια μέ τόν Νικόλαον Λάλιαν καί Κωνσταντῖνον Β. Πρῶκον ὡς νά ἦτον προῖσταμένη τοῦ Δημάρχου Ἀρχῆ ὁ Νικόδημος Μοσχούτης, οἱ εἰρημένοι δέ δύο ἦσαν ὁ μὲν πρῶτος κλήτωρ τοῦ Δημάρχου, ὁ δέ δεύτερος ἀστυνομικός ὑπηρέτης.

Παρακαλεῖται κατ' ἐπανάληψιν τό Β. Ἐπαρχεῖον νά ἐνεργήσῃ διὰ τῆς ἀνηκούσης ὁδοῦ τήν ἱκανοποίησιν τῆς προσβληθείσης τιμῆς τῆς Δημοτικῆς ταύτης Ἀρχῆς παρά τοῦ μνησθέντος Νικοδήμου Μοσχούτη πρὸς σωφρονισμόν του καί παράδειγμα ἄλλων.

Διὰ τό ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Μήλω τήν 29 Ἀπριλίου 1836

Ὁ Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) Ε. Κορτέσης

Εὐπειθέστατος
Ὁ Δήμαρχος
Σ. Βαλέττας.

[9] Ἄριθ. 386, 393

Διεκ. 333
ἐν Μήλω
τήν 29 Ἀπριλίου 1836

Πρὸς
τήν Β. Νομαρχίαν τῶν Κυκλάδων

Ὁ Δήμαρχος Σίφνου ἀνέφερον εἰς τό ἐπαρχεῖον ὅτι εὕρισκομένων δύο κηροστασίων ὀρειχαλκίνων εἰς τήν Δημοτικὴν ἐκκλησίαν, ἡ Ἐλαιούσα, κειμένη εἰς τήν πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου Σίφνου, ἐκ τῶν ἱερῶν σκευῶν τοῦ διαλυθέντος Μοναστηρίου τῆς Φυτειᾶς, ὄντων δέ ἀναγκαίων εἰς ἄλλην ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τοῦ αὐτοῦ Δήμου, ἠτήσατο ὁ ἐφημέριος αὐτῆς Γ. Καλαμάρας τὰ κηροστάσια ταῦτα δι' ἀναφορᾶς του παρά τοῦ κατὰ τήν ἐπισκοπὴν Μήλου Σ. Μητροπολίτου, διὰ νά ἐναποτεθοῦν εἰς τήν εἰρημένην ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ὡς ἀναγκαίων εἰς αὐτήν καί ὡς περιττά εἰς τήν ἄλλην, ἡ Ἐλαιούσα.

Ὁ κατὰ τήν ἐπισκοπὴν Μήλου Σ. Μητροπολίτης ἀπεποιήθη τήν αἴτησιν τοῦ ἱερέως Γ. Καλαμάρα, λέγων ὅτι δέν ἀνήκει εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τόν ἐφημέριον τῆς Ἐλαιούσας Νικόδημον Μοσχούτην. Εἰδοποιηθείς περὶ τούτου ὁ Δήμαρχος καί παρατηρήσας ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος κηροστάσια εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς τήν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης προσεκάλεσε τόν ἐφημέριον τῆς Ἐλαιούσας Ν. Μοσχούτην νά παραδώσῃ πρὸς τόν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης τὰ κηροστάσια ταῦτα ὁ ἐφημέριος Μοσχούτης, ὅχι μόνον δέν ἐνέδοσεν εἰς τήν πρόσκλησιν τοῦ Δημάρχου, ἀλλὰ καί ἀπειθήσας ζητῶν λόγον παρά τοῦ Δημάρχου ὡς πρὸς τὰ κηροστάσια ταῦτα μέ τρόπον περιφρονητικόν πρὸς τήν Δημοτι-

κὴν Ἀρχὴν ὡς φαίνεται ἀπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. στοιχείου Ζ' ἔγγραφόν του. ὁ Δήμαρχος ἔστειλε τὸν κλητόρα του καὶ τὸν ἀστυνομικὸν ὑπὸν ἄρχοντα νὰ μεταφέρουν τὰ κηροστάσια ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἐλαιούσης εἰς τὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης.

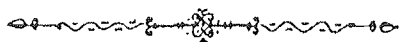
Ὁ ἐφημέριος τῆς Ἐλαιούσης περιφρονῶν ἐκ νέου τὴν Δημαρχικὴν ἀρχὴν διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ Δημάρχου περὶ τῆς διαληφθείσης ὑποθέσεως.

Μετὰ τὴν παραλαβὴν τῶν ἐγγράφων τούτων ὁ ἑπαρχος εἰς τὴν περιουσίαν του μεταβάς εἰς Σίφνον ἐπαρτήρησεν αὐτὸ καὶ ὅτι τῶ ὄντι τὰ κηροστάσια ταῦτα ἦσαν περιττά εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἐλαιούσης καὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖα εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, ὅπου εὐρίσκονται παρακατατεθειμένα καὶ ἄλλα ἱερά σκεύη κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Σ. Μητροπολίτου τοῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου.

Ἐν τούτοις σπεύδομεν νὰ καθυποβάλωμεν εἰς τὴν Β. Νομαρχίαν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔγγραφα ὑπὸ στοιχ(εῖα) Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Η, Θ καὶ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ ρηθεὶς ἐφημέριος Νικόδημος Μοσχούτης προσέβαλε τὸν χαρακτήρα τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς μετὰ τὴν ἀπειθείαν του καὶ μετὰ τὴν ἔγγραφά του, ὅθεν νομίζομεν δίκαιον νὰ λάβῃ τὴν ἀπαιτουμένην ποινὴν πρὸς σωφρονισμόν καὶ παράδειγμα τῶν ὑπολοίπων καὶ διὰ νὰ μὴ προσγίνονται προσκόμματα εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς Δημοτικῆς ὑπηρεσίας.

Διὰ τὸ ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
Ἐν Ἐρμούπολει τῆ 23 Μαΐου 1836
Ὁ Γραμ. τῆς Νομαρχίας Κυκλάδων
(Τ.Σ.) (ὑπογραφή)

Εὐπεθέστατος
Ὁ ἑπαρχος Μήλου
Ν. Γαζέτης
Ὁ Γραμματεὺς
Ἐμ. Κορτέσης

[10] Ἀριθ. 2427

Ἐρμούπολις
τὴν 22 Μαΐου 1836

Ὁ Νομάρχης τῶν Κυκλάδων
[Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Μήλου]

Διεξήλθομεν μετ' ἐπιστάσιος τὴν ἀπὸ 29 τοῦ Ἀπριλίου ἀναφορὰν τοῦ ἐπαρχείου καὶ ἴδομεν τὰ ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς ταύτην ἀντίγραφα καὶ σπεύδομεν νὰ σᾶς ἀπαντήσωμεν τ' ἀκόλουθα.

Κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1834 ὑπ' ἀριθμ. 5264 ἐγκυκλίου μας, ὅλα τὰ ἱερά σκεύη, ἄμφια, βιβλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκο-

λουθίας καὶ ἐν γένει ὅτι χρησιμεύει πρὸς τὴν τοῦ Ναοῦ ὑπηρεσίαν ἐκτιμηθέντα, ἔπρεπε νὰ ἐναποτεθῶσι μετὰ κατάλογον ἀκριβῆ ἢ εἰς τὸ ἐπισκοπεῖον ἢ ὅπου ἄλλοῦ ἤθελε κριθεῖ ἀσφαλέστερον καὶ νὰ παραχωροῦνται τότε μόνον, ὅταν ἤθελον ζητεῖσθαι εἰς τὰς ἐνοριακὰς ἐκκλησίας μετὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐκτιμήματος. ἢ κατ' ἄλλον τρόπον παραχώρησις δὲν ἦτον συγχωρημένη ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει καὶ τόσο μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Μητροπολίτης δὲν φαίνεται εἰς αὐτὴν σύμφωνος καὶ ὁ ἑπαρχος δὲν ἐγνώριζε τὴν περίστασιν διὰ νὰ διατάξῃ ὁ ἴδιος ὅτι ἔβλεπε δίκαιον ἀφ' οὗ ἐλάμβανε καὶ τὴν συγκατάθεσιν εἰς αὐτὸ τῆς Νομαρχίας.

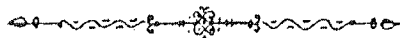
Ἐντεῦθεν θεωροῦμεν τὴν ἀνάμιξιν τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς Σίφνου εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὅλως διόλου ἀναρμόδιον καὶ συγχρόνως ἀποδοκιμάζομεν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως τοῦ Δημάρχου εἰς τὸ πρὸς τὸν Σ(εβασμιώτατον) Μητροπολίτην ἔγγραφόν του. εἶναι ἀληθινόν ὅτι καὶ ὁ τρόπος τοῦ ἱερέως εἶναι ἀπότομος, ἀλλ' ἀφ' οὗ πρῶτος ὁ Δήμαρχος μετὰ τὴν ἀναρμόδιον ὡς ἄνω ἐπέμβασίν του εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἀντικείμενα καὶ μετὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεώς του δὲν διετήρησε τοὺς ὅρους τῆς σεμνοπρεπειᾶς, ἀπαραιτήτως ἀναγκαίους εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ μάλιστα τὰς ἐκκλησιαστικὰς, ὅταν λέγομεν ὁ Δήμαρχος ἐνδυσθεὶς Δικαστικὴν ἐξουσίαν παρέλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του πράγματα μὴ Δημοτικὰ ἐγκαταλειμμένα καὶ εἰς ἄλλον ἐν εἶδη παρακαταθήκης ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν του Ἀρχὴν, τί μένει νὰ πράξωσιν ἰδιῶτες, οἵτινες δικαίω τῶ λόγῳ ὑποτίθεται ὅτι δὲν γνωρίζωσι καθὼς αἱ ἀρχαὶ τῶν τὰ χρέη τῶν καὶ τὴν ὀφειλουμένην εἰς αὐτὰς ὑποταγὴν τῶν, ἀντὶ νὰ προτείνῃ ὁ ἑπαρχος ὡς δίκαιον νὰ ὑποβληθῇ ποινὴ εἰς τὸν διαληφθέντα ἐφημέριον, καταλληλότερον ἤθελε πράξει προκαλῶν τὸν Δήμαρχον εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν Χρεῶν του καὶ τὴν ἀποχὴν του ἀπὸ περιπτώσεως δυναμένης νὰ ταράξωσι τὴν καλὴν ἀρμονίαν, ἣτις ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μετὰ τῶν ἄρχων, τόσο πολιτικῶν, ὅσον καὶ ἐκκλησιαστικῶν, ὁ πρεσβύτερος Καλαμάρας ἀποτανθεὶς τὸν Δήμαρχον διὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀντικείμενα, ἀφ' οὗ πρότερον ἀνεφέρθη εἰς τὴν κατάλληλον ἀρχὴν του, ἔπραξε παρά τὰ χρέη του ζητήσας τρόπον τινὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν παραμεληθέντων δῆθεν δικαίων του, ἀπὸ ἀρχὴν ὅλως διόλου ἀκατάλληλον. δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, προσκαλοῦμεν τὸν ἑπαρχὸν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπ' ἀριθμ. 5263 ἐγκύκλιόν μας καὶ ἀφ' οὗ παραχωρήσῃ κατὰ τὰ προεκτεθέντα ὅσα τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ λοιπῶν εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐνοριακὰς ἐκκλησίας ὅσας ἤθελον τὰ ζητήσῃ, καὶ συνάμα ὑποσχεθῇ καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐκτιμήματος, τὰ λοιπὰ νὰ τὰ ἐναποθέσῃ εἰς μέρος ἀσφαλές σύμφωνον μετὰ τὴν γνώμην καὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν Σίφνου Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ νὰ μᾶς ἀναφέρῃ.

Ἐν τοσούτῳ δὲν θέλομεν λείψῃ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναφέρομεν τὰ διατρέξα-

ντα καί εἰς τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Γραμματεῖαν καί ζητήσωμεν
τάς διαταγὰς τῆς.

Διά τό ἀκριβές τῆς ἀντιγραφῆς
ἐν Ἐρμούπολει τῇ 23 Μαΐου 1836
Ἄ Γραμ. τῆς Νομαρχ. Κυκλάδων
[Τ.Σ.] (ὑπογραφή)

Ὁ Νομάρχης
Σ. Σκοῦφος
Ὁ Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)

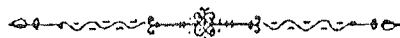

[11] Ἄριθ. 2427 Πρὸς τήν ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
Ἐρμούπολις καί τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδευσεως Β(ασιλικήν)
τήν 22 Μαΐου 1836 Γραμματεῖαν τῆς Ἐπικρατείας.

Περὶ τῆς, μετὰ τοῦ Δημάρχου Σίφνου καί τοῦ ἐφημερίου Ν. Μοσχού-
τη, συγκρούσεως.

Ἀπό τὰ ἐπισυναπτόμενα ἔγγραφα καί τήν, εἰς ἀντίγραφον, ἀναφορὰν
τοῦ Ἐπαρχοῦ Μήλου, πληροφορεῖται ἡ Β. Γραμματεία τὰ διατρέξαντα
μεταξύ δύο ἐφημερίων εἰς Σίφνον, τοῦ Δημάρχου καί τοῦ Ἀρχιερέως,
ὁμοίως καί ἀπό τήν, εἰς ἀντίγραφον, ἀπάντησιν τῆς Νομαρχίας τό
πνεῦμα τῶν, πρὸς τόν Ἐπαρχον, ὁδηγίων τους. Ὁμολογῶ ὅτι ὁ Δήμαρ-
χος ἐνήργησε παρά τὰ χρέη του, ἀλλ' ἐπίσης καί ὁ ἱερεὺς δέν ἔπρεπε, νο-
μίζω, νά φερθῆ κατ' αὐτόν τόν τρόπον εἰς τήν Δημοτικὴν Ἀρχήν ὑπό-
κειται δέ εἰς τήν Β. Γραμματεῖαν νά διατάξῃ ὅ,τι φρονεῖ καταλληλότε-
ρον εἰδοποιούσα, ἂν τό ἐγκρίνη, καί τήν Νομαρχίαν ταύτην.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Νομάρχης Κυκλάδων
Σ. Σκοῦφος
Ὁ Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)

[12] Ἄρ. πρωτ. 5917/1267 Ἡ ἐπί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κτλ.
Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας
Πρὸς τόν Νομάρχην τῶν Κυκλάδων

Ἐπί τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2427 περὶ τῆς ἐν Σίφνω περὶ τῶν μοναστηριακῶν
κηροπηγίων συμβάσεως διενέξεως.

Ἡ, πρὸς τόν ἔπαρχον Μήλου ἀπάντησις τοῦ Νομαρχείου, ὡς πρὸς τὰ,
μεταξύ τοῦ δημάρχου Σίφνου καί τοῦ ἐφημερίου τῆς Ἐλαιούσης, διατρέξαν-
τα περὶ τῶν μοναστηριακῶν κηροπηγίων (μανουαλίων), ἐγκρίνεται καί
προσκαλεῖται τό Νομαρχεῖον νά φροντίσῃ ὥστε, ἂν, ὄχι μόνον εἰς τήν
Σίφνον, ἀλλά καί εἰς ἄλλας νήσους τὰ «πράγματα» τῶν διαλυθέντων μονα-
στηρίων ὑπάρχουν ἀφιμένα εἰς τούς τυχόντας καί φθείρονται μεταχειριζό-
μενα χωρὶς ὄφελος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου, νά συναχθοῦν ἀνυπερθέ-
τως καί ἐξασφαλισθοῦν ἢ διατεθοῦν κατὰ τὰ προδιαγεγραμμένα.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Μαΐου 1836.

Ὁ Γραμματεὺς
(ὑπογραφή)

Σίφνο, ἔγραφε στίς 25 Δεκεμβρίου 1827 «πρός τούς Δημογέροντες τῶν Νήσων Μήλου καί Κιμῆλου», νά πληρώσουν καί αὐτοί τήν ἀναλογία τους στά γενόμενα ἔξοδα γιά τόν ἴδιο λόγο.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

[1] Πρός τό Σεβαστόν Ἐκτελεστικόν Σῶμα

Ἡ τραγική κατάστασις τῆς Πατρίδος μας εἶναι ἀπερίγραπτος. Ἄφ' οὗ μετὰ τήν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ἐδέχθημεν φιλανθρωπῶς καί μεθ' ὄλης τῆς ἀνοικούσης φιλοξενίας τούς ἐκεῖθεν φυγάδας καί ἀπάτριδας Σφακιανούς εὐγαίνοντες ἀκόμη καί ἀπό τά ἴδια μας ὀσπήτια καί ἐμβάζοντας αὐτούς· ἤδη οὗτοι οἱ μέ τάς φαμελίας των ἐδῶ κάτοικοι καί οἱ καθημερινῶς πηγαινοερχόμενοι, τήν φιλοτιμίαν φαντασθέντες δολίαν, ἐπιφέρουσι πρός ὅλους τούς κατοίκους τῆς αὐτῆς Νήσου τάς μεγαλωτάτας βίας καί τά πλέον ἀνυπόφορα δεινά καί ὅσα ἱστορία δέν δίδει εἰς φῶς ἄνθρωποι νά ἔπαθον ἀπό τούς πλέον σκληρούς καί ἀνθρωποφάγους τυράννους τό ἔθνος ἀφ' οὗ τόσους χρόνους μετέρχεται τόν ἱερόν τοῦτον ἀγῶνα ὑπέρ τῶν ἀληθινῶν δικαιωμάτων τῆς ἀνθρωπότητος καί ἤδη θεία βοήθεια σπεύδει νά φθάσῃ εἰς τόν ποθούμενον σκοπόν, οἱ Σίφνιοι μόνον κατήντησαν εἴλωτες σκλάβοι καί ἀνδράποδα τῶν εὐεργετηθέντων καί ὁμοπίστων Σφακιανῶν· παραβλέπομεν ὡς καί μέχρι τοῦδε παρεβλέπαμεν τόν ἀφανισμόν ὅλων τῶν προϊόντων τῆς πατρίδος μας, μ' ὅλον ὁποῦ καί τοῦτο πρός ἡμᾶς δεινόν μέγιστον, κατοικοῦντες ἐπάνω εἰς μίαν ξηράν πέτραν καί μὴ ἔχοντες ὡς πρός τό παρόν, ἄλλον τινα πόρον καί παραμυθίαν μικράν πρός τάς μεγάλας ἀνάγκας μας.

Κατήντησαν ἤδη νά κλέπτουν καί ἀπό τούς ἰδίους ἡμᾶς ἀπό ἀκροτήρια καί μεταφέροντές μας εἰς Γρα(μ)ποῦσαν ἐκεῖσε νά μᾶς πωλοῦν ὡς ἀνδράποδα καί λύβας ἄλλους. ἀρπάζουν τάς κόρας ἀπό τάς μητρικάς τους ἀγκάλας, τόλμημα τό ὁποῖον ὄχι μόνον αἰσθαντική ψυχῆ, ἀλλ' οὔτε αὐτή ἡ πέτρα δέν ἔμπορεῖ νά βαστάξῃ. Οἱ Σίφνιοι ἀφ' οὗ παιδιόθεν ἀνετράφησαν εἰς τέχνας καί ἐργόχειρα, δέν ἐσυνήθησαν ποτέ ὄχι μόνον τήν χρῆσιν τῶν ἀρμάτων, ἀλλά καί αὐτήν τήν ἀφήν, ὥστε μόνον τους αὐτοπαραιτούμενοι νά ἐμποδίσωσιν αὐτούς ἀπό τούς ἀνυπόφορους καί ἀνηκούστους αὐτάς καταχρήσεις. καί ἤδη βλέπουν τό μέ λύπην ψυχῆς, τάς μέν γυναῖκας κρυπτομένης ὑπό πέτρας καί σπήλαια, τούς δέ παῖδας κατοίκους τρέμοντας καί φεύγοντας ὡς λαγωοί μέ μόνην τήν φωνήν καί τό φίλόν ὄνομα Σφακιανοί.

ἀνυπόφορα τά δεινά! ἀνήκουστα καί τραγικά τά παθήματα! πρός τήν κοινήν καταφεύγομεν τοῦ γένους μητέρα, πρός τήν Σεβαστήν τοῦ ἔθνους διοίκησιν καί δακρυροοῦντες μέ τήν παροῦσαν μας ταπεινήν ἀναφοράν, παρακαλοῦμεν μέσω τοῦ εὐγενεστάτου παραστάτου μας κυρίου Νικολάου

Χρυσογέλου καί τοῦ ἐπίτηδες σταλέντος κυρίου Νικολάου Πρατικοῦ, ἐνός τῶν Δημογερόντων νά ἐξαποστείλῃ ὅσον τάχιον τήν ἀναγκαίαν Ἐκτελεστικήν δύναμιν πρός ἀπαλλαγὴν τούτων τῶν δεινῶν καί ἐπανάληψιν τῆς ἐσωτερικῆς εὐταξίας τῆς πατρίδος καί εὐχαρίστως θέλομεν πληρῶναι κατὰ μῆνα πρός τήν Ἐκτελεστικήν δύναμιν ὅσα ἡ Σεβαστή Διοίκησις ἐγκρίνει εὐλογον καί διά Σεβαστῆς ἐπιταγῆς της πρός ἡμᾶς ἐπιτάξῃ ἵνα (δυσανάγνωστη λέξις) καί ἡμεῖς, ὡς ἐλάχιστον μέλος τοῦ ὅλου, τῆς Διοικουμένης ἀληθοῦς ἐλευθερίας μένομεν μέ ὅλον τόν βαθύτατον Σέβας.

τήν 16 Νοεμβρίου 1825

Οἱ Δημογέροντες

Ἄλληθισαστικός τοποτηρητής
Σίφνου Βαρθολομαῖος, ὑποβεβαιῶ

Ἰωάννης Θανάσης
Νικόλαος Πρατικός

= ἀναγνώστης πρόκος

= Μαρίνος πᾶος

= Κωνσταντῖνος Σπαθάρος

Ἄτι γνήσια εἰσὶν αἱ ὑπογραφαί τῶν Δημογερόντων καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τοποτηρητοῦ.

Ἄ Γεν. Γραμματεὺς
(Τ.Σ.) Μ. Παλασάκης

[Γ.Α.Κ./Ἐκτελεστικό, Φάκ. 82 (15-30 Νοεμβρ. 1825)]

[2] Περίοδ. Γ'
Ἄριθ. 15017

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τό Ἐκτελεστικόν Σῶμα

Πρός τό Ἰπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Διευθύνεται πρός τό ὑπουργεῖον τοῦτο ἀναφορά τῶν Σίφνιων, ἐκ τῆς ὁποίας παρατηρεῖ τάς ἀπανθρώπους καταχρήσεις τάς ὁποίας πράττουσιν εἰς τήν Νῆσον ταύτην οἱ παροικοῦντες Σφακιανοί καί τήν αἴτησιν τῶν ἀναφερομένων διά νά σταλῇ ἐκεῖσε Ἐκτελεστικὴ δύναμις πρός περιορισμόν τῶν ἀτάκτων.

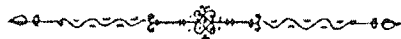
Ἡ Διοίκησις βλέπουσα μέ δυσἀρέσκειαν τάς τοιαύτας ἀταξίας καί ἐπιθυμοῦσα νά εἰσαχθῇ ἡ ἀπαιτουμένη εὐταξία εἰς τήν Νῆσον Σίφνον, βλέπει ἀναγκαίαν καί ἀποδέχεται τήν σύστασιν τῆς Ἐκτελεστικῆς δυνάμεως.

Ὅθεν διατάττεται τό Ὑπουργεῖον τοῦτο νά διορίσῃ τόν ἑπαρχον καί ἐπι-
στατο-δημογέροντας Σίφνου διά νά συστήσωσιν Ἐκτελεστικὴν δύναμιν
ἀπό δεκαπέντε στρατιώτας, ἰκανὴν διά νά περιστείλῃ καί περιορίσῃ τούς
ἀτάκτους, τά δέ ἔξοδα αὐτῆς ἄς πληρώνονται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπό τό
Κοινόν, κατὰ τήν πρότασιν τῶν ἀναφερομένων καί ἀπεσταλμένου των.

τῆ 27 Νοεμβρίου 1825 ἐν Ναυπλίῳ
ὁ πρόεδρος
Γεώργιος Κουντουριώτης
Γκίκας
Ἰωάννης Κωλέτης

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Θ. Μαυροκορδάτος

[Γ.Α.Κ./ Ἐκτελεστικό, Φάκ. 82 (15-30 Νοεμβρ. 1825)]

[3] Πρὸς τόν Σεβαστὴν Ἀντικυβερνητικὴν τῆς Ἑλλάδος Ἐπιτροπὴν.

Καί πάλι ἀπρακτος ἐπέστρεψα ἀπὸ νῆσον Σύφινον, μὴ ὑποδεχθεὶς διὰ
Πολιτάρχης καί Ἀστυνόμος τῆς αὐτῆς νήσου, ὡς ἀκολούθως φανεροποι-
εῖται, ἦτοι

Ἀγκαλά καί τήν πρώτην φοράν ὅπου εἶχα πηγαίνει ἐκεῖσε, μ' ἐδέχθη-
σαν εὐχαρίστως, καί συμφωνήσαντες διὰ τούς μισθοὺς, ἐκάμαμεν καί
συμφωνητικόν περὶ τούτου κατὰ τήν τάξιν· πλὴν βλέποντες οἱ αὐτοὶ
(Δημογέροντες) ὅτι ἦσαν ὀλίγοι οἱ δεκαπέντε στρατιῶται μου καί ἀνί-
κανοὶ πρὸς φύλαξιν εὐταξίας τοῦ τόπου, μὴ ἐπρόβαλον νά φροντίσω πρὸς
πλεόνασιν τῆς φρουρᾶς μου, πρὸς εὐταξίαν ἰκανῆς, ὑποσχόμενοι νά πλη-
ρώνουν οἱ ἴδιοι τά ἔξοδα, χωρὶς ὅμως νά φανῇ ὅτι τό πρᾶγμα προῆλθεν
ἀπὸ μέρους των, ὡσάν ὅπου τότε ὑπόκειντο εἰς τό νά προξενήσωσι δυσ-
ρέσκειαν εἰς τούς Κρήτας καί νά τούς ἀποκαταστήσωσι τοιουτοτρόπως
ἐχθροὺς των. Τοιούτω δὴ τρόπῳ καί ἤλθεπέστρεψα μέ τούς παρά τῆς
Σεβ. Κυβερνήσεως δοθέντας μοι 25 στρατιώτας μετὰ τῶν ὁποίων καί
παρουσιασθεὶς εἰς τήν 25 τοῦ παρελθόντος ἐκεῖσε, μοί ἐδόθη παρά τῶν
δημογερόντων κατοικία καί ἡσύχασα, μοί εἶπον δ' ἐν ταῦτῳ νά συνα-
χθῶσι καί οἱ λοιποὶ Δημογέροντες καί νά συνομιλήσωμεν. Οἵτινες καί
ἐλθόντες ἀπὸ χωρίου εἰς ἓν εἰς τά ἐκεῖ μέρη κείμενον Μοναστήριον,
Ἅγιος Τάφος καλούμενον, ἐμήνυσαν νά ἤθελαν πηγαίνει ἐκεῖσε διὰ νά
συνομιλήσωμεν. Ἄλλ' ἐπειδή κι' ἐγὼ εἶχα μάθει τάς κατωτέρω πανουρ-

γίας των, ἀκούσας καί ὅτι ἦσαν καί ἐκ τῶν Κρητικῶν Δημογέροντες καί
κολτζῆδες, τούς εἶπον νά ἔλθουν οὗτοι εἰς τό ὀσπίτιόν μου πρὸς συνομι-
λίαν· ἦλθον λοιπόν ἕως εἰς τήν πόρταν τῆς χώρας ἔξωθεν ἰστάμενοι· μέ
τό νά μὴν ἐτόλμησα δέ νά πηγαίνω πρὸς αὐτούς, ἦλθαν τινές αὐτῶν εἰς
τήν οἰκίαν μου καί μετὰ τήν συνομιλίαν καί ἀνάγνωσιν τῆς Σεβ(αστῆς)
ἐπιταγῆς, μ' ἀπεκρίθησαν: ἡμεῖς μὲν σέ ὑποδεχόμεθα, οἱ Κρητικοὶ ὅμως
δέν σέ θέλουν· τοῖς ἀπεκρίθην: φθάνει ὁ τόπος νά μέ θέλῃ, μέ δέ τούς
Κρήτας ἐγὼ δέν ἔχω νά κάμω. μοί εἶπον: μετ' ὀλίγον σοῦ δίδομεν ἀπό-
κρισιν. ἐξῆλθον τότε διὰ νά ἐρωτήσωσι καί τόν λαόν. Ἐπιστρέφαντες δέ
πρὸς φανεροποίησίν μοι τῆς ἀποφάσεώς των, μοί λέγουν: Ἰδοὺ ἔφθασαν
οἱ Κρήται καί μέλλει νά συμβῆ μέγαλον κακόν! εὐγαίνοντας ἐγὼ νά ὀμι-
λήσω τούς Κρήτας δι' ἐρωτήσεως τοῦ (τί) ἐζητοῦσιν, ρίπτοντες οὗτοι
ἀμέσως τρεῖς τουφεκιάς ἐπάνω μας, ἐπλήγωσαν ἓνα τῶν στρατιωτῶν
μου εἰς τήν χεῖρα θανατηφόρος (sic), ὥστε ἀνάγκη νά κοπῆ τό χέρι του,
τό ὄνομα τοῦ ὁποίου Θεοδόσιος Φλέρος. ἀποφασίσαντες δέ τότε
οἱ στρατιῶται μου νά τούς ἀντιτουφεκίσουν, ἐφώνησαν οἱ κάτοικοι εὐθέ-
ως: Μὴ τούς κτυπήσητε, διότι ἀμέσως θέλετε εὐρεθῆ χαμένοι ἀπὸ μέ-
ρους ἡμῶν! Βλέπων λοιπόν τότε ὅτι ἔμελλε ν' ἀνάψῃ τό κακόν, ἐτραβή-
χθην εἰς τό ὀσπίτιόν μου. οὗτοι δέ μεγαλοφώνως ἐκραύγαζον: Νά ἀνα-
χωρήσῃς τό ὀλιγορότερον! ν' ἀναχωρήσῃς ἀπ' ἐδῶ! ὅτι μέλλει ν' ἀκο-
λουθήσῃ μεγαλύτερον κακόν!

Εἰσελθὼν λοιπόν εἰς ἓν πλοῖον ὅπου ἐν τῷ ἐκεῖσε λιμένι ἔτυχε, καί
φροντίσας εἰς προφθασμόν τοῦ πληγωμένου, ἐξέπλευσα διὰ Σύραν, ἔνθα
δέ φθάσας μετὰ τῶν στρατιωτῶν μου, μόλις μετὰ πασχίσεων πολλῶν
καί δυσκολιῶν τούς κατέπεισα εἰς τό νά μὴ κινηθῶσιν πρὸς μελετηθὲν
παρ' αὐτῶν κακόν, εἰς τρόπον ὅπου ὁμοφωνήσαντες μέ ἰκανοὺς ἄλλους
ἐκεῖσε εὕρισκομένους τῶν κακοτρόπων, εἶχαν ἀποφασίσει σταθερῶς καί
ἀκλονήτως νά λεηλατίσωσι πλοῖα τινά σιφναίικα ἐν τῷ λιμένι ὑπάρξαν-
τα, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ὡς ἄνω τῶν συμπολιτῶν των πράξεων. οὕτω
λοιπόν καί τοῖς ὑπεσχέθην δι' ἐγγυήσεως, τό νά μέλλουν νά πληρωθῶσιν
ἕως τά τέλη τοῦ τρέχοντος τούς μισθοὺς των, διὰ μελλούσης περὶ τούτου
Σεβ(ασ)τῆς Διαταγῆς, κατὰ τήν ἀπὸ μέρους μου χρεωστουμένην πρὸς
Αὐτὴν παράστασιν τῶν τρεξάντων μέ τόν ἐνταῦθα ἐρχομόν μου. καί
οὕτω καί μέ πᾶσαν τήν ἀνυπομονησίαν περιμένουν τήν ὑπόσχεσίν μου εἰς
πρᾶξιν.

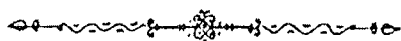
Τώρα λοιπόν (Σεβαστὴ Κυβέρνησις!) ἐγὼ μὲν κατεξοδευμένος, οἱ δέ
στρατιῶται μου, ὁμοῦ μέ τόν πληγωμένον εἰς Σύραν εὕρισκόμενον, οὗτοι
μὲν ζητοῦν ἀνυπομόνως, ὡς εἴρηται, τούς αὐτῶν μισθοὺς, ἐκεῖνος δέ (ὁ
πληγωθεὶς) καί χρεῖαν τῶν πρὸς ἰατροπόρευσίν του ἔχει μεγαλωτάτην, ὡς
πάντη ἀνάργυρος μάλιστα, καί ὡσάν ὅπου καί ἐγὼ ἀνασπρις μείνας, δέν

ήδυνήθην νά τόν έξοικονομήσω τόσον αὐτόν, ὅσον καί ἐκείνους, καθότι δά-
νεια δέν ἤμπόρεσα νά λάβω εἰς Σύραν, μ' ὅλην τήν ἀκριβή πάσχισίν μου.

Μενούσης γοῦν τῆς περί τῶν δεόντων, σκέψεως εἰς τήν πρόνοιαν τῆς
Μητρός Κυβερνήσεως καί κρεμαμένης τῆς σωτηριώδους ἀποφάσεως ἀπό
τήν Ἰδίαν, εὐσεβάστως ὑποσημειοῦμαι.

εὐπ(ει)θής ὑπάλληλος
ὁ μή ὑποδεχθεῖς προσωρινός Ἀστυνόμος καί
Πολιτάρχης τῆς νήσου Σίφνου Γκίκας Μελαχρινός
Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 11 Νοεμβρίου 1827.

[Ἔχει δημοσιευτεῖ, ὅπως καί τό ὑπ' ἀριθμ. 4, στό περιοδ. «ἡ Σιφνια-
κή», τεῦχος 13, Ἰανουάρ. 1968, σέλ. 7-8]

[4] 1070

Ἑλληνική Πολιτεία
Ἡ ἐπί τῶν Ναυτικῶν Γραμματεία
τῆς Ἐπικρατείας

Πρός τόν Καπ. Μικέν Κυπαρίσσην
ἀρχηγόν τῶν κατά τῶν πειρατῶν Δυνάμεων.

Ὁ κ. Γκίκας Μελαχρινός διορισθεῖς πρό τινος καιροῦ Ἀρχηγός τῆς
Ἐκτελεστικῆς δυνάμεως καί Ἀστυνόμος εἰς τήν νήσον Σίφνον, εἶχε κάμει
μετά τῶν Δημογερόντων αὐτῆς ἰδιαίτεραν συμφωνίαν περί τῆς πληρωμῆς
τῶν μισθῶν αὐτοῦ τε καί τῶν, ὑπό τήν ὁδηγίαν του, στρατιωτῶν, κατά
τό ἀνά χεῖρας του συμφωνητικόν ἔγγραφο.

Ἐπειδή δέ βιασθεῖς ἐκ τῶν περιστάσεων νά παραιτηθῇ τοῦ ὑπουργή-
ματός του, ἀπαιτεῖ ἤδη τοὺς ἀνήκοντας μισθοὺς κατά τήν μεταξύ τῶν
Δημογερόντων συμφωνίαν του, διατάττεσαι παρά τῆς Κυβερνήσεως νά
ἐξετάσης περί τούτου καί ἀφοῦ πληροφορηθῆς περί τοῦ διαστήματος τῆς,
εἰς τήν ρηθεῖσαν Νήσον διαμονῆς τοῦ ἀναφερομένου καί τοῦ ποσοῦ τῶν
στρατιωτῶν του, νά ὑποχρεώσης τοὺς Δημογέροντας αὐτῆς νά ἀποπλη-
ρώσωσι τοὺς ζητουμένους μισθοὺς κατά τήν μεσολαβοῦσαν συμφωνίαν.

Ἐν Αἰγίνῃ τῇ 24 Νοεμβρίου 1827

Ὁ Προσ. ἐπί τῶν Ναυτικῶν
Γραμμ. τῆς Ἐπικρατείας
Γ. ΓΛΑΡΑΚΗΣ

[5]

Ἑλληνική Πολιτεία

Ὁ, κατά τῶν πειρατῶν, ἀρχηγός τῆς ἐκτελεστικῆς καί Ναυτικῆς Δυ-
νάμεων.

Πρός τοὺς Δημογέροντας τῶν Νήσων Μήλου καί Κιμῆλου.

Ἡ Σ(εβαστή) Κυβέρνησις μέ διαταγήν της μέ διατάττει νά θεωρήσω
τήν, μετά τοῦ πολιτάρχου σας, μεταξύ σας διαφοράν καί νά δώσω τέλος
εἰς τήν ὑπόθεσιν ταύτην.

Οἱ μέν κάτοικοι τῆς νήσου ταύτης (ἐνν. τῆς Σίφνου) ὑποχρεώθησαν
δικαιωματικῶς καί ἀπέδωσαν πρὸς τόν ρηθέντα Πολιτάρχην κ. Γκίκαν
Μελαχρινόν τήν ἀναλογίαν τῶν ἐξόδων του, τὰ ὅποια ἔκαμεν εἰς τήν
ἐπαρχίαν ταύτην γρόσια 1500, χίλια πεντακόσια.

Προσκαλεῖσθε καί ὑμεῖς ἀνυπερθέτως νά πληρώσητε τό ἀνάλογόν σας
γρόσια 1500 χίλια πεντακόσια, ἐκτός τῶν ὅσων χρεωστεῖτε εἰς αὐτόν δι'
ἐξοδα προγεγονότα γρόσια χίλια ὀγδοήντα, ἀριθ. 1080.

Προσέξατε λοιπόν ἅμα παρρησιασθῆ ὁ ρηθεῖς κος πολιτάρχης εἰς τάς
Νήσους σας νά τόν ξεμπερδεύσετε, διαφορετικά θέλει ἀναγκασθῶ νά
ἔλθω εἰς τ' αὐτόσε μέ τήν, ὑπό τήν ὁδηγίαν μου, ἐκτελεστικὴν δύναμιν,
καί τότε θέλετε ὑποφέρει ἐξοδα καί ζημίαν.

Ἐν Σίφνω τῇ 25
Δεκεμβρίου 1827

Ὁ, κατά τῶν πειρατῶν, ἀρχηγός
τῆς Ἐκτελ. καί Ναυτικῆς δυνάμεων
καί ἀντ' αὐτοῦ.

Κ: Θεοδωρῆς Κυριάκου

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΡΟΜΠΟΝΑ

«Διφίλου τοῦ Σιφνίου, περί τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καί τοῖς ὑγιαίνουσιν». Κατάλληλη δίαιτα γιά τοὺς ἀσθενεῖς καί τοὺς ὑγιεῖς. Ἀθήνα 2003, σσ. 213. Ἔκδοση Πολιτιστικοῦ Συλλόγου Σίφνου. Ἐπιμέλεια ἔκδοσης Γιώργου Ν. Προμπονά.

Μία περισπούδαστη ἐργασία μέ τόν ἀνωτέρω τίτλο πλουτίζει ἤδη τήν ἐκδοτική παραγωγή τοῦ νησιοῦ μας. Ἀποτέλεσμα πολύμοχθης ἔρευνας τῶν πηγῶν καί συνθετικῆς ἰκανότητος ἀξιότατου φιλολόγου τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Νικολάου Γ. Προμπονά, ὁ ὁποῖος «ἀνέστησε», στήν κυριολεξία, τήν προσωπικότητα ἑνός σπουδαίου γιατροῦ τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Διφίλου τοῦ Σιφνίου (4ος - 3ος αἰ. π.Χ.). Ὅχι δέ μόνο τοῦτο, ἀλλά μᾶς ἀπεκάλυψε ἐπιτυχῶς καί τή διαχρονική ἀξία τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γιαιτρῶν καί τήν ἔκταση τῶν γνώσεών τους, θεωρουμένων ἀπό τή σύγχρονη ἐπιστημονική ἔρευνα ὡς ἰδικῶν τῆς ἐπινοήσεων.

Τό βιβλίον εἶναι ὑπόδειγμα μεθοδικῆς ἐργασίας καί φανερόν τή συνθετική ἰκανότητα τοῦ συγγραφέα καί τήν ἀρτια ἐπιστημονική-φιλολογική του κατάρτιση καί δεξιότητα γιά δύο λόγους. Τόσο γιατί συγκεντρώνει καί ἀξιοποιεῖ τίς διάσπαρτες μαρτυρίες περί Διφίλου σέ ἔργο μεταγενέστερων χρόνων, τοὺς «Δειπνοσοφιστές» τοῦ Ἀθηναίου τοῦ Ναυκρατίτη (170-230/240 μ.Χ.), ὅσο καί γιά τίς σημαίνουσες γραμματικές παρατηρήσεις-φιλολογικές ἀναλύσεις ἀρχαίων λέξεων καί προτάσεων πρὸς κατάρτισμόν τοῦ ἀναγνώστη καί πλουτισμό τῶν γνώσεών του, ὥστε νά χαρακτηρίζεται καί ἄκρως διδακτικό καί ὠφέλιμο.

Ἡ διάταξη τῆς ὕλης τοῦ βιβλίου εἶναι μεθοδική. Μετά τά περιεχόμενα, τή βιβλιογραφία καί τόν πρόλογο τοῦ συγγραφέα, στήν Εἰσαγωγή (σσ. 19-29) περιλαμβάνονται α) σύντομη Ἱστορία, θά λέγαμε, τῆς ἀρχαίας Ἰατρικῆς, β) ἡ ἰατρική περίθαλψη στά ἀρχαῖα χρόνια, γ) οἱ ἰατρικές γνώσεις τῶν ἀρχαίων πού θεωροῦνται σύγχρονες ἐπινοήσεις, δ) οἱ γνώμες ἀρχαίων σοφῶν περί ἰατρικῆς ὑγιεινῆς, διαιτητικῆς καί διαιτολογίας καί ε) οἱ θέσεις τῆς σύγχρονης διαιτολογίας. Πέντε σύντομα,

ἀλλά περιεκτικά σέ νοήματα, κεφάλαια, τά ὅποια «εἰσάγουν» τόν ἀναγνώστη στό θέμα κατά τρόπον ἀπλό καί εὐχάριστον.

Ἀκολουθεῖ τό Κύριο Μέρος, διαιρεμένο κι' αὐτό σέ πέντε κεφάλαια. Στό πρῶτο (σσ. 33-41) ἀναπτύσσονται οἱ πληροφορίες γιά τόν Ἀθήναιο τόν Ναυκρατίτη (170-230/240 περίπου μ.Χ.), ὁ ὅποιος ἔγραφε τό ἔργο «Δειπνοσοφιστές», μέ τό ὅποιο μᾶς διέσωσε τά τοῦ Διφίλου τοῦ Σιφνίου. Μαθαίνουμε λεπτομέρειες γιά τόν βίο του, τή μόρφωση καί τά ἔργα του. Ἀκολούθως ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει γλαφυρά «τά συμπόσια τῶν ἀρχαίων» καί τή σημασία τους, ὅτι δηλ. δέν ἦταν ἓνα φαγοπότι ἀπλῶς, ἀλλά «κέντρα ἀνταλλαγῆς ἰδεῶν καί πνευματικῶν ζυμώσεων» καί ἑλληνική συνήθεια «ἐπικοινωνίας καί συναναστροφῆς», ὅπως καί τό ἄκρως ἐνδιαφέρον τυπολογικό περιεχόμενό τους. Ἐν συνεχείᾳ ἀναλύει τό ἔργο «Δειπνοσοφιστές» τοῦ Ἀθήναιου καί ἀποδεικνύει τήν ἀξία τοῦ ἔργου τούτου γιά τό μεγάλο πλῆθος τῶν θεμάτων πού περιέχει καί τίς ποικίλες πληροφορίες γιά τόν τρόπο ζωῆς, «τῆς καθημερινῆς ζωῆς» τῶν ἀρχαίων. Ἡ σημασία τοῦ ἔργου γιά τήν Ἱστορία τῆς Σίφνου εἶναι ὅπως ἰδιαίτερη γιατί σ' αὐτό ὁ Ἀθήναιος ἀποθησαύρισε τό ὄνομα καί τό ἔργο τοῦ Διφίλου τοῦ Σιφνίου «Περί τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καί τοῖς ὑγιαίνουσιν».

Στό δεύτερο κεφάλαιο (σσ. 43-63) ἀναπτύσσονται οἱ πληροφορίες γιά τόν Δίφιλο τόν Σίφνιο μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια καί σοφή ἀξιοποίηση τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ὥστε νά ἀναδιπλώνεται ἐνώπιόν μας ὀλοκάθαρη ἢ προσωπικότητα καί τό σπουδαῖο ἔργο του. Θά λέγαμε, καθ' ὑπερβολήν, ὅτι ὁ συγγραφέας, μέ τή δεινότητα τῆς ἐπιστήμης του, περιγράφει στό κεφάλαιο αὐτό ἓναν σημερινό, πολύ γνωστόν του, Δίφιλο. Μαζί του ἔχει συζητήσει γιά τήν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός του, τή διαφορετικότητά του ἀπό ἄλλους συνωνύμους, τά τῶν σπουδῶν καί τῆς ζωῆς του, τῶν γνώσεων καί τῆς προσφορᾶς τῶν ὑπηρεσιῶν του ὡς γιατροῦ «Λυσιμάχου τοῦ βασιλέως» κ.λπ. Σέ πίνακα (σελ. 47-48) καταγράφει ὁ συγγραφέας ἐμπεριστατωμένα τίς ἀναφορές τοῦ Ἀθήναιου στόν Δίφιλο, ἀπό τίς ὁποῖες καί μέ τίς ὁποῖες προσδιόρισε ἢ μᾶλλον «ἀνέστησε» τόν ἀρχαῖο Σίφνιο γιατρό, γιά τήν ἐποχή πού ἔζησε, τήν καταγωγή-μόρφωση-εἰδικότητα καί ἀξιώματά του, τό σπουδαῖο ἔργο του, τά ταξίδια του μέσα καί ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα (Μακεδονία-Θράκη καί ἀπό τή Μ. Ἀσία ἕως τήν Ἰσπανία καί Αἴγυπτο). Γνωστός γιά τή σύνεσή του ὁ συγγραφέας, ἐνώπιον τῶν δυσχερειῶν πού ἀντιμετώπισε γιά τήν ἀξιολόγηση τῶν διάσπαρτων στίς πηγές πληροφοριῶν, φρόντισε νά περιλάβει στό κεφάλαιο αὐτό χάρτες καί πίνακες καταγραφῆς τῶν ἐδαφίων τοῦ Ἀθήναιου, στά ὅποια περιέχονται α) οἱ διαιτητικές γνώμες τοῦ γιατροῦ Διφίλου καί β) ὁ τρόπος παρουσίαισής τους ἀπό τόν Ἀθήναιο στους Δειπνοσοφιστές, ἐμπεδώνοντας ἔτσι τίς δικές του θέσεις κατά τήν «ἀναστύλωση» τῆς προσωπικό-

τητας τοῦ Διφίλου, ὥστε ἀβίαστα νά δέχεσαι ὅτι, πράγματι, αὐτός ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαῖος Σίφνιος γιατρός βάσει τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν.

Στά κεφάλαια τρίτο καί τέταρτο (σσ. 65-97), ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἐνώπιόν του ἓναν πλήρη διαιτητικό ὁδηγό γιά τόν προγραμματισμό τῆς καθημερινῆς διατροφῆς του, ὅπως λεπτομερειακά τόν κατήρτισε ἡ φιλολογική Τέχνη τοῦ συγγραφέα, σύμφωνα μέ τίς γνώμες τοῦ γιατροῦ καί διαιτολόγου τῆς ἀρχαιότητος Διφίλου τοῦ Σιφνίου. Πρόκειται γιά τήν πολυσυζητημένη στίς ἡμέρες μας «μεσογειακή διατροφή», τή σημασία τῆς ὁποίας γνώριζε ἄριστα ὁ γιατρός ἐκεῖνος. Ὁ συγγραφέας, μέ τόν διαχωρισμό τῶν ἀποσπασμάτων ἀπό τό διαιτολογικό ἔργο τοῦ Διφίλου σέ δύο θεματικές ἐνότητες, α) σέ ἀρτύματα καί φυτικά ἐδέσματα καί β) καί σέ θαλασσινά ἐδέσματα, κατέγραψε τίς γνώμες του γιά πλῆθος γεωργικῶν καί θαλασσινῶν προϊόντων, τή θρεπτική σημασία καί ἐπίδρασή τους, εὐνοϊκή ἢ μή, στόν ἀνθρώπινο ὀργανισμό καί σέ ἓνα ἕκαστο τῶν ὀργάνων του, δηλαδή τῆς «φαρμάκευτικῆς», ἅς ποῦμε, ἐπίδρασης καί σημασίας τους. Καταγράφονται ἀκόμη «ὀνόματα φαριῶν πού ἀναφέρει ὁ Δίφιλος», ταυτίζονται τά ἀρχαῖα ὀνόματά τους μέ τά σύγχρονα ὀνόματα, ἀποσπάσματα ἀπό τίς ἐξηγήσεις πού δίνουν τά πιό γνωστά λεξικά τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας γιά τά ὀνόματα τῶν φαριῶν καί ἀρχαῖες συνταγές παρασκευῆς φαγητῶν καί διατροφικές συνήθειες τῶν ἀρχαίων, ὥστε νά μπορούμε νά ποῦμε ὅτι τά περισσότερα στοιχεῖα τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς κουζίνας ἦταν ἀσφαλῶς γνωστά στήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου ἀπό τήν ἐποχή τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος (50-40 αἰ. π.Χ.) καί πολύ λίγα πράγματα ἦρθαν τελικά νά προστεθοῦν ἔκτοτε.

Τό 5ο κεφάλαιο ἀποτελεῖ συναγωγή παραθεμάτων ἀπό τό ἔργο τοῦ Διφίλου «περί τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καί τοῖς ὑγιαίνουσιν», κατά τά ἀναφερόμενα στους «Δειπνοσοφιστές» τοῦ Ἀθήναιου. Καταγράφονται συστηματικά οἱ γνώμες τοῦ Διφίλου γιά γεωργικά καί θαλασσινά προϊόντα στό ἀρχαῖο κείμενο, τό ὅποιο μεταφράζεται ἀπό τόν συγγραφέα στίς ἀντικρινές σελίδες κατά τρόπον ἄψογο καί ἀκολουθοῦν (σσ. 139-162) λεπτομερῆ σχόλια καί ἀναφορές σέ ἄλλους ἀρχαίους καί μή συγγραφεῖς, πολύτιμα γιά τήν κατανόηση τῶν ἰδιοτήτων τῶν τροφῶν, τοῦ τρόπου παρασκευῆς ἐδεσμάτων κ.λπ., κ.λπ. Ἀκολουθοῦν στίς σσ. 164-172 «ἀρχαῖο ἐδεσματολόγιο» πού φανερώνει α) τοῦς καρπούς, β) τά χόρτα καί λαχανικά, γ) τοῦς βολβούς, δ) τά μανιτάρια, ε) τά ὄσπρια, στ) τά εἶδη ἄρτων, ζ) τά φάρια, η) τά ἀλίπαστα, θ) τά κεφαλόποδα, ι) τά ἀρθρόποδα, ια) τά θαλασσινά, ιβ) τά καρυκεύματα, ιγ) τά γλυκίσματα μέ τή σειρά πού ἀναφέρονται στά ἀποσπάσματα ἀπό τό ἔργο τοῦ Διφίλου, στίς σσ. 173-189 Λεξιλόγιο Τροφῶν, στίς σσ. 193-205 Λεξικό κυριῶν καί γεωγραφικῶν ὀνομάτων-εὔρετήρια ὀνομάτων καί εἰκόνων καί

τό βιβλίο τελειώνει μέ 'Επίμετρο (σσ. 209-213) γιά άλλους όνομαστούς άρχαίους Σίφνιου συγγραφείς, τόν Θεοξενίδη ή Φιλοξενίδη (μέσα 5ου αϊ. π.Χ.) καί τόν Μάλακο, πού έζησε κατά τούς άλεξανδρινούς χρόνους.

***

Συμπερασματικά, τό βιβλίο τοῦ άξιοτίμου κ. Νικ. Γ. Προμπονά, εἶναι μία θαυμάσια πράγματι έκδοση - πολύτιμη προσφορά στήν 'Ιστορία τῆς Σίφνου καί τά έκδοτικά χρονικά τοῦ νησιοῦ μας, άλλη μία προσφορά μετά τήν εκπαιδευτική καί κοινωνική όμοια επί 25ετία ώς Διευθυντοῦ τοῦ Γυμνασίου Σίφνου καί τῶν Τάξεων Λυκείου επί δεκαπενταετία, άπό τῆς σύστασῆς τους. 'Αξίζει θερμῶν συγχαρητηρίων καί τῶν εὐχαριστιῶν ὄλων μας καί αναμένουμε άπ' αὐτόν, τόν δικό μας άνθρωπο, τήν έπομένη σημαντική πνευματική προσφορά του. Τέλος, ὁ Πολιτιστικός Σύλλογος Σίφνου ἄς γνωρίζει ὅτι ἡ χορηγία του γιά τήν πραγματοποίηση τῆς έκδοσης αὐτῆς, καταγράφεται στίς πιό σημαντικές τῶν πολιτιστικῶν προσφορῶν του στό άγαπημένο νησί καί τοῦ αξίζουν συγχαρητήρια μέ τήν εὐχή γιά συνέχιση παρομοίων σημαντικῶν έργων.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΟΙ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΥ

ἀρχπ. = ἀρχιεπίσκοπος
 βικ. = βικάριος
 βλ. = βλέπε
 ἐπ. = ἐπίσκοπος
 ἐπίσχ. = ἐπίσκοπος
 ἱερ. = ἱερέυς
 ἱερμχ. = ἱερομόναχος

καπ. = καπετάν
 ΚΠ. = Κων/πολη
 Λατιν. = Λατίνος
 μητρ. = μητροπολίτης
 πτρχ. = πατριάρχης
 τπν. = τοπωνύμιο.

I. ΟΝΟΜΑΤΩΝ - ΤΟΠΙΩΝ

Ἄγία
 - Αἰκατερίνη Κάστρου, 165
 - Αἰκατερίνη Κέας, 121
 - Ἀποστολική Ἔδρα, 36
 - Προπαγάνδα 36, 115, 118, 121, 123
 Ἅγιος Ἰωάννης
 - Θεολόγος Μογκοῦ, μονή, 165
 - Χρυσόστομος, Φυτειά, μονή, 165
 Ἅγιος Παῦλος Ρώμης, 118
 Ἅγιος Πέτρος Ρώμης, 118
 Ἀθανάσιος
 - Δημήτριος, 88
 - διάκος, 88, 90, 92, 94, 97, 103, 107-109
 Ἀθανάσιος
 - Μαρμαρᾶς, ἀρχπ. Σίφνου, 13, 18, 25, 33, 34, 35, 38, 40
 - ἡγούμ. Προφήτου Ἡλιοῦ, 156
 Αἴγυπτος, 85, 148
 Ἀλεξάνδρεια, 71
 Ἀλεξανδρέτα, 73
 Ἀμοργός, 153, 160
 Ἀναπλιώτης Νικολός, 33
 Ἄνδρος, 13, 48, 71, 82, 117, 119, 121, 122, 135, 139
 Ἄνδρου Εκκλησία 53, 54, 55, 117
 Ἄνθιμος, μητρ. Προύσης, 61
 Ἀποστόλης, βλ. Ἰωνᾶς
 Ἀρμακόλας Ἀντωνάκης, 102
 Ἀρμένιοι, 9
 Ἀρχιπέλαγος, 87
 Αὐξέντιος, ἀρχ. Ἄνδρου, 18, 21, 25, 38
 Αὐστρία, 8, 115
 Ἀχλάδης Ἰωάννης, 124
 Βαλέττας Σπυρίδων, δήμαρχος Σίφνου, 165 ἐπ.
 Βαμπακάρης Μάρκος, καντζηλλιέρης Σύρας, 151
 Βᾶος Μαρῖνος, εἰρηνοδ., 174

Βαρθολομαῖος
 - Πόλλα, βικάριος Σίφνου καὶ ἀρχπ. Νάξου, 8, 18, 19, 22, 27, 29, 121, 127, 129, 130, 138, 139
 - ἐκκλ. τοποτ. Σίφνου, 183
 Βατικανό, 7, 27, 55, 73, 106, 118, 127, 129, 134
 Βαφίας
 - Ἀπόστολος, 156
 - Γιάκουμος, 157
 Βελεστινλῆς Ρήγας, 145
 Βενετία, 5, 16, 17, 56, 71, 73, 81, 94
 Βενιέρης Νεόφυτος, ἱερέυς, 166, 168
 Βερνίκος Γεωρ. Νικόλαος, 157
 Βερνίκου Ἄντ. Μαργιᾶ, 156
 Βρέστ Λουδοβίτικος, 155
 Βρυσιανή, Κυρία, μονή, 19
 Γαβρῆς Δημήτριος, 154
 Γαβριήλ, δῆθεν ἀρχπ. Ἄνδρου, 40
 Γαζέτης Ν., 176
 Γαζῆς Ἄνθιμος, 145
 Γαϊτάνου Γ., συλλογή ἐγγράφων, 155 passim
 Γαλίφης Ἀντώνης, 124
 Γαλλία, 8, 115
 Γεράσιμος, Μοδινός, ἀρχπ. Μήλου, 24
 Γερμανός, Καλκιόπουλος, ἀρχπ. Κέας, 9, 14, 21-25, 33-35, 38
 Γεωργίου Ἀντώνης, 155
 Γιαννουλάκης Γιάννης, 99
 Γιονστινιάνι Ἀντώνιος, 128
 Γκιών Ἰω. Κάρολος, 105
 Γλαράκης Γεώργιος, 149-150, 186
 Γλυπιπῆ Ἰοῖ, ἔμποροι, 151
 Γοζαδίνος
 - Ἄγγελος, ἡγεμόνας Σίφνου, 117
 - Ἀντώνιος, βικάριος, 130 ἐπ.
 - Γεώργιος, 140, 141
 - Ζώρξης, 138, 141, 143
 - Νικολός, 143
 - Νικόλας, παπᾶς, 144

Γοζαδίνων Οίκος, 113, 114
Γραμπούσα, 55, 70
Γρηγόριος, Ψυχῆς, ἀρχπ. Κέας, 22, 23
Γρυπάρης
- Ἀντώνιος, 155
- Ἐμμανουήλ, 139
- Μανωλάκης, 101
Γύζης Μιχελάκης, 99
Δαλέζιος Ἰωάννης, ἐκκλησ. κα-
ντζελλάριος, 151
Δανιήλ, ἀρχπ. Κέας - Θερμίων, 11
Δελλαγραμμάτικα, οἰκογ., 48
Δελλαγραμμάτικας
- Δομήνικος, βικ. - ἐπίσκ. Ἄνδρου, 117, 118, 123
- Ἰούλιος, 118
Δελλαρόκκα Ἰάκωβος, βικ. - ἐπίσκ. Σίφνου, 117, 118 passim
Δεπάστες
- Γεώργιος, 157
- Ἄγγ. Νικόλαος, 157
Δημητρακόπουλος Ἰωάννης, 161
Διμηνίτης Ἰάκωβος, 55, 75
Διονύσιος, Ἀλλαμάνος, ἀρχπ. Μήλου, 18, 23, 24, 25, 33, 34, 35, 38, 39, 40
Δίφιλος, Σίφνιος, ἰατρός, 191 ἐπ.
Δόξας, βλ. Ἰωσήφ
Δούναβης Ἀντρέας, 103
Ἐβραῖοι, 9
Ἐκκλησία
- Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ, 8, 11, 12
- Ὁρθόδοξη, 7
- Ὁρθόδοξη τῶν Κυκλάδων, 16
- Ρωμαιοκαθολική, 5, 7, 19, 114
«Ἐλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον», 145
Ἐπισκοπή Λατιν. Σίφνου - Θερμίων, 117
Ἐταιρεία Ἐλευθέρων Κτίστων, 147
Εἰβσοια, 11
Εὐλαβιανός Νικήτας, 153

Ζάκυνθος, 20
Ζερβός Ἀλέξανδρος, καπ., 97
Ζωγράφος Θ.Ι., 153
Θανάσης Ἰωάννης, 183
Θεοφάνης, Μαυρογορδάτος, μητρ. Νάξου, 20, 26
Θερμιά, 100, 128, passim
Θερμίων - Κέας, ἀρχ/πή, 18
Ἰάκωβος, ἀρχπ. Ἄνδρου, 38
Ἰγγλέσης Γ. Νικόλαος, 161
Ἰερεμίας, Βαρβαρῆγος, μητρ. Νάξου, 26
Ἰερόθεος
- Κρίσπος, ἀρχπ. Μήλου, 23
- μητρ. Παροναξίας, 155
Ἰμπραήμ πασᾶς, βεζίρης Χάνδακα, 55, 57, 77
Ἰνστιτ. Βυζαντ. - Μεταβυζ. Σπουδῶν Βενετίας, 93
Ἰσμαήλ ἀγᾶς, 21
Ἰστρια, 36
Ἰωάννης Βαπτ. Κρίσπης, Λατίν. ἀρχπ. Ἀξίας - Πάρου, 151
Ἰωαννίκιος Β', πτρχ. ΚΠ., 8, 9, 15, 21
Ἰωνᾶς Ἀποστόλης, ἱερμχ., 19, 93, 96, 97, 104, 107, 110
Ἰωσήφ, Δόξας, ἐπίσκ. Σεβαστείας. Τοποτηρ. Νάξου, 20, 38
Καίρειος Βιβλιοθ. Ἄνδρου, 22, 23, 104, 106
Καίρης
- Λεονάρδος, 109
- Λεον. Μιχαήλ, 106
Καλαμάρας Γεώργ., ἱερ., 165 ἐπ.
Καλάμι, τπν. Κρήτης, 82
Καλλίνικος, μητρ. Σίφνου, 165
Καλογερόπουλος Σταμ., 11
Καλόγερος, τπν. Κρήτης, 82
Καλύβες, τπν. Κρήτης, 82
Καμπάνης Ἀλέξανδρος, 156
Κάππαρης Στέφανος, 153

Καποδίστριας Ἰωάννης, 145
Κάραβος Ἀπόστολος, 99
Καραγιάννης Παν., 147, 149, 163
Καραμάνος Μανωλάκης, 103
Καρλέτι, βλ. Χριστόφορος
Κατραλή Καλή, 102
Κέα, 56, 59, 81, 121, 128
Κέας - Θερμίων,
- βικαριάτο, 129
- ἀρχπ/πή, 9, 22
Κέρκυρας, φρούριο, 81
Κιάππε Ἰωσήφ, 153
Κίμωνος, 59, 61, 66, 78, 79, 98, 119, 122, 130, 135, 142
Κίναμος Μαρκαντώνιο, πρόξ. Βενετίας Μήλου, 65
Κοζαδίνος Τριαντάφυλλος, 161
Κόκκος Κων/νος, 154
Κολλέγιο
- Ἁγίου Αθανασίου Ρώμης, 25
- Urbano Ρώμης, 129
Κοντόσταυλος
- Γάσπαρος, 43, 44, ἐπ., 97, 103, 106
- Μιχελέτος, 23, 43, 47, 59, 93, 104, 105, 106 ἐπ.
- Νικολός, 43, 73, 90, 93, 94, 96, 97, 105, 106 ἐπ.
Κορνέρ Ανδρέας, Βεν. ναύαρχ., 38
Κορονέλλος Κρουστίνος, πρόξενος, 27, 29, 99
Κορτέσης Ἐμμανουήλ, 176
Κοτάκη Μαρία, 96
Κοτάκης Νικολός, 22, 96
Κουντουριώτης Γεώργιος, 184
Κρήτη, 13, 17, 69
Κρίσπης, βλ. Ἰωάννης
Κυδωνιεῖς, 159
Κύπρος, 148
Κυριάκου Θεοδωρῆς, καπ., 181, 187
Κύριλλος
- Α' Λούκαρης, πτρχ. ΚΠ., 7, 8, 114
- Β' Κονταρῆς, πτρχ. ΚΠ., 7, 8

Κωλέττης Ἰωάννης, 184
Λάγιας Νικόλαος, 173
Λεγνός Γιάννης, μάστρο, 155
Λειμβαῖος Ἰωάννης, 157
Λέων, πάπας Ρώμης, 36
Λιβόρνο, 69
Λογοθέτης Βασίλειος, 22, 43, 46, 55, 91-96, 114, 118-129, 143
Λόριος Γιώργος, 124
Λούθηρος, 114
Μαγκανάρης Ἀντώνιος, 138, 139
Μακάριος
- Μαιμούνης, μητρ. Μήλου, 20
- μητρ. Νάξου, 20
- καθηγ. Προφ. Ἡλιοῦ, 156
Μάλτα, 78-80, 85
Μάμουκας Ζ. Α., 153
Μάνη, 21, 38
Μανιάτες, 145
Μανκανάρης Νικ., 155
Μανούσακας Ι.Μ., 93
Μαράθι, τπν. Κρήτης, 82
Μαριδάκη Γ., συλλογή ἐγγρ., 159
Μάρκος Πόλλα, δόν, 11, 118, 119, 121, 122, 124, 127
Μάρκου Ν. Ἀντώνης, 163
Μαρμαρᾶς, βλ. Ἀθανάσιος
Μαρούλλης Ἀπόστολος, 160
Μάτζας
- Κωνσταντίνος, 156
- Τζαν. Κων/νος, 157
Μάτζης
- Βιτόριος, 156
- Ζαφείριος, 156
Μάτσα
- Μαριετοῦ, 142
- Φλωρέντζα, 124
Μάτσας
- Κ. Μαρῖνος, 157
- Νικόλαος, 124
Μαυρογένης Δημ., βοεβόδας Μυκόνου, 154
Μαυρογορδάτος Ἀλέξανδρος, 67

Μαυροκορδάτος Θεοφάνης, 184
Μαυρομάτης Νικόλαος, 154
Μελαχρινός Γκήκας, πολιτάρχης,
186
Μέρτζιος Κων/νος, 93, 96
Μήλος, 22, 53, 55, 65, passim
Μήλου Κοινότητα, 23
Μοάτσος Έρρικός, 43
Μοθονέος Πετρής, 143, 144
Μοριάς, 69
Μοροζίνης
- Φραγκίσκος, Βεν. ναύαρ., 15, 16,
20, 21, 26, 38, 47, 138
- Γεώργιος, Βεν. ναύαρ., 20, 38
Μόρος Μιχ. Μανώλης, 101
Μοσχούτης, βλ. Νικόδημος
Μπᾶος
- Ἀπόστολος, 156
- Ζώρζης, 156
- Ἰωάννης, 157
- Νικόλαος, ἱερ. 159
- Νικόλαος, οἰκονόμου, 157
Μπαύ Ἰω. Αἰκατερίνη, 159
Μπαρότσης
- Ἀνδρέας, 82
- Τζαμπατῆς, 155
Μπαρμπαριά, 87
Μπελιβανάκης Γρηγόρης, 155
Μύκονος, 13, 56, 65, 98

Νάξος, 13, 18, 19, 56
Νάξου Λατιν. Ἐκκλησία, 54, 55
Ναυκρατίτης Ἀθήναιος, 191 ἐπ.
Νεῖλος, Χαλκιόπουλος, ἀρχπ. Κέ-
ας, 21
Νεκτᾶριος, μητρ. Πάφου, 19
Νησιά Ἰόνια, 148
Νικολαΐδης Ἀθανασ., 160
Νικούσιος Παναγ., δραγομ., 67
Νιός, 13
Νιώτης Μιχαήλ, 153
Νταπόλλα Μαριετοῦ, 137
Νταπόλλας Γεωργάκης, 97, 137
Νταπορτοῦ Νικολός, νοτᾶριος, 119
Ντεκαβάλλο Πέτρος, 124

Ντελλαρόκκα, βλ. Δελλαρόκκα
Ντελιγιαννάκης Σίφης, καπ., 155
Ντηπάστης Λεονάρδος, 156
Ντρίτζης Ἐλευθέριος, 161

Ξάνθος Ἐμμανουήλ, 145, 147

Ὄδησός, 145
Ὄθωναῖος Ἀπόστολος, 159
Ὀρφανός Διονύσιος, 161

Πάγκαλος
- Ἰωάννης, παραστάτης, 154
- Ἰακ. Λογοθέτης, 154
- Γεωρ. Μιχαήλ, πρόξενος, 154
Πάδοβα, 83
Παῖσιος Α', πτρχ. ΚΠ., 8
Παναγία Βρυσσιανή, μονή, 93, 95,
110
Πανώριος Ἰωάννης, 159
Παξιμάδης Μ. Θεόδωρος, 153
Πᾶος Μαρίνος, 183
Πάρδος Ἀντώνης, 111
Παρθένιος
- ἀρχπ. Σαντορίνης, 18, 24, 25, 33-
35, 40, 41
- Χαιρέτης, ἱερμχ., 19
Πάρος, 66
Πάρου, λατιν. ἐκκλησ., 53, 55
Περομικέλε Κων., 143, 144
Περραιβός Χριστόφ., 145
Πίζα, 71
Πλουσιανῆς, τῆς, Μαρία, 103
Πολέμης Ι. Δημ., 111
Πόλλα
- βλ. Βαρθολομαῖος
- Γεώργιος, 96
- βλ. Μάρκος
Πολλώνια (Μήλου), 69
Πορτογαλία, 85
Πρασακάκης
- Ἐμμανουήλ, 151
- Νικόλαος, 153
Πρατικός Νικόλαος, 183
Πρόκος

- Ἀναγνώστης, 183
- Ἰωάννης, 160
Πρῶκος Β. Κων., 173

Ραγούζα, 99
Ράφος Ἀναγνώστης, 98
Ρόζα
- Κατερίνα, 96, 104-110
- Μοσχουδάκι, 106-109
Ρόζας
- Νικολός, 106, 107
- Πέτρος, 43, 55, 91, 93, 94, 97,
104, 107, 108, 110, 134, 137,
139

Σάλαμον, ἀκρωτήρ. Κρήτης, 85
Σαμπολῆς, μουσούν, 99
Σαντορίνη, Λατιν. ἐπισκ., 125
Σαρδηνία, 85
Σγούτας Ἀνδρέας, 161
Σέκερης Δ. Παναγ., 150
Σερμαρτῆς
- διάκος, 97, 100, 103, 104, 107,
110
- Παῦλος, 61
Σητεία, 85, 108
Σιγάλας Δρόσος, 160
Σίκινος, 98
Σκούταρης Περάκης, 98
Σιουφᾶς Νικόλαος, 145
Σκοῦφος Σ., νομάρχης, 178
Σμύρνη, 88, 100, 129, 148
Σομμαρίπας Γεώργιος, 29, 32
Σούδα, 55, 66, 68, 70, 76, 88
Σουλιῶτες, 145
Σπαθάρος Κων/νος, 183
Σπεράντσας Νικόλ. διδ., 147, 159
Σπιναλόγκα, 55, 70
Σπυρίδωνος Ἐμμαν., 163
Στάης Ἀντώνης, 97, 103, 108
Σταυρινίδης Ν., 48
Σύρα, 13, 66, 185
Συρία, 148
Σφακιανοί, 181 ἐπ.

Τένεδος, 8
Τερζῆς Γεώργιος, 59
Τζιά, 98, 100 (βλ. καί Κέα)
Τζιτζίνιας Παντιᾶς, 151
Τῆνος, 17, 45, 47, 66, 68
Τριβιζάν Θεόδωρος, 55, 75
Τρουλίδης Γιάννης, παπᾶς, 124
Τσακάλωφ Ἀθανάσιος, 145
Τσιρίγο, 70
Τσιριγώτης Γεώργης, 144

Υψηλάντης Ἀθαν. - Κομνηνός, 9
Υψηλή Πόλη, 8, 44, 70

Φιλική Ἐταιρεία, 145, 147, 149
«Φιλόμουσος Ἐταιρεία», 145
Φλέρος Θεοδόσιος, 185
Φλογαίτης Ν., 161
Φραγκ - Μασσόνοι, 147
Φράγκοι, 9

Χαιρέτης, βλ. Παρθένιος
Χαλκιόπουλος, βλ. Γερμανός
Χάνδακας, 21, 44, 47, 70
Χανιά, 45, 47, 52, 59, 70, 88
Χη Ἀνδρέου Μάνθος, 163
Χίος, 48, 118, 129
Χριστόφορος Καρλέτι,
Λατιν. ἐπίσκ. Σίφνου, 117
Χρυσόγελος Νικόλαος, 149-150

Ψαρρός Ἀντώνιος, 151
Ψυχῆς, βλ. Γρηγόριος

II. ΞΕΝΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ampicorno, 83
D'Anglioli Gierolimo, cap. 71, 85
Armeni Jacobo, 125
Ballarino Giov, 46
Barbarigo Benetto, 87
Brindesi Giov., 136
Camponesco Giov., 127
Casi Aghmat, 85

Chinamo Marcantonio, 67
 Condostaulo Gasparo, console, 48
 Corner Andrea, 48, 65
 Coronello Crussino, 37
 Corona da, Othuli, 136, 138
 Corso Paulo, cap., 56
 Crawly, 148
 Dallegio Giov., 151
 Dapolla Marco, 125
 Daportu Nicolo, 123
 Darcha Zuanne, 61
 Doria Mauricio, vesc. 130, 134,
 135, 137, 139
 Drummond Alexander, 148
 Giavarina Girolamo, 46
 Giudizzi Giov., 123
 Gozzadina Margartina, 122
 Grammatica Giac., 136
 Gripari Angeleto, 125
 Gunnar Hering, 7
 Lorendano Francesco, 143, 144
 Mainerio Vincenzo, 118
 Mamachi Jacobo, 125
 Marar Francesco, 108
 Metego, casa, 83
 Misericordia, mon, 70, 73
 Molino Alvisè, 46-48
 Morone Vincenzo, 123, 125, 126
 Motula, 127
 Nallosich Bastian, cap. 83
 Nani Pollo, 66, 68, 71, 73, 88
 Paladii Neapolione, 125
 Pasqualigo, 69
 Paterio Giovanni, 141
 Pesaro, 66
 de Portu, Nicolaus, 124
 Primosina Vincenzo, cap., 71, 82
 Querini, bailo, 65 έπ.
 Ribello Antonio, 70
 della Rocca Giacomo, vesc. 124,
 127
 Rospigliosi, cardin., 130
 Sebastiani, 39, 141
 Somaripa Livio, 144
 Taiapiera Zorzi, 108
 Trivisan, 66
 Tubino G. 125
 Veggia Antonio, 144
 Velano Nicolo, 108
 Villa Marchese, 38

Έκδοτική παραγωγή:
ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ ΑΒΕΕ
 Άρδηττού 12-16, 116 36 Άθήνα
 Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820
 Fax: 210.923.7033
 www.eptalofos.com.gr
 e-mail: info@eptalofos.com.gr